

LIMANOWA

A MAGYAR KATONA
CSATADÖNTŐ KÜZDELMEINEK OKMÁNYOK ÉS
SZEMTANUK NAPLÓI VAGY ADATAI ALAPJÁN
MEGÍRT RÉSZLETES TÖRTÉNETE.

A M. KIR. HADILEVÉLTÁR MEGBÍZÁSÁBÓL

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:
JULIER FERENC,

NY. EZREDES

AZ EGGENBERGER-FÉLE KÖNYV-
KERESKEDÉS, RÉNYI KÁROLY
BUDAPEST.

A M. KIR. HADILEVÉLTÁR
BUDAPEST.

ELŐSZÓ

A győzelemes Limanowa—Lapanów-i csatában résztvett és a Limanowa—Neu Sandez terébe előnyomuló magyar csapatok és a magyar vezetés döntő szereplését kívánjuk jelen könyvben minden rendelkezésre álló okmány, szemtanúk naplói vagy előadásai, valamint a csatatérnek a szerző által jelen évben (1937) történt bejárása alapján részletesen ismertetni.

A magyar csapatok működése több egymástól élesen elhatárolható részre tagozódik.

Az első időszakot, 1914 november 26-ától december 1-éig, a lengyel légióval megerősített magyar lovasságnak Tymbark környékén vívott halogató harca jelenti, amely biztosította az erre felé irányított osztrák-magyar és német haderők zavartalan felvonulását és támadásra való fejlődését.

A második időszakban, december 2-ától 5-éig a magyar lovasság és a lengyel légió keleti irányban, a Dunajec völgye felé tört előre, hogy a Tymbark felől északi irányban támadásra indult haderőink jobboldalától az ellenséget távolítsa.

A harmadik időszakban, december 6-án és 7-én a magyar lovasság és a lengyel légió általában Limanowa és a Dunajec völgye között vívott harcban védte meg a Lapanów vidékén nehéz harcban álló haderőink oldalát és hátát a Dunajec völgyéből előretörő orosz túlerő ellen.

Végül a negyedik időszakban, december 8-ától 11-éig, beérkezik a honvédgyalogság. A védelem megszilárdul. Hadfő altábornagy gyaloghadosztályparancsnok vezetése alatt honvédgyalogság és lovasság Limanowa-nál öntevékeny ellentámadásokban gazdag védelmi harcokban végleg megtöri az orosz támadó erejét. Végül a visszavonuló oroszot a Molnár honvéddandár a legnagyobb terepnehézségek között hátbatámadja.

A Limanowa-i csataterén magyar vezetés és magyar hősiesség győzedelmeskedik.

A hadászati teljes győzelmet a Szurmay magyar hadtest aratja, amely a Duklai horpadás felől nyomul elő és az oroszok hátába gyakorolt nyomással azokat észak felé szorítja el.

Történelmi jelentőségű, hogy a fent leírt időszakokban a magyar és a lengyel vállvetve küzd. Annyi évszázad dicsőségesen küzdelmes múltja után a közös véráldozat újra megpecsételi a testvéries fegyverbarátságot. A marcinkowicei ütközet a lengyel légió történetének egyik legragyogóbb fejezete. A lengyel csapatok akkori vezére Pilsudski, a mai szabad Lengyelország megteremtője már örök álmát alussza a lengyel királyok ősi temetkező helyén, Krakóban, a Wawel királyi kastélyban. Sírjára gondolatban mi, magyarok el nem múló hálás megemlékezésünk virágát tesszük.

A m. kir. Hadilevéltár „A világháború 1914—1918”, c. nagy hadtörténelmi művének párhuzamos kiegészítéseképpen világháborús monografikus, elsősorban a magyar csapatok és magyar vezetés teljesítményeit tárgyaló tanulmányainak sorozatát e művel kezdi meg.

Az elhunyt péterfalvi Molnár Dezső altábornagy „Limanowa—magyar győzelem” c. művében ugyan már részletes leírását adta a Limanowa-i csatának,* de tekintve azt, hogy azóta számos újabb, különösen külföldi adat került tudomásra, szükségesnek látszott a harcászati-hadászati tanulságok kidomborításával a magyar hadidicsőség lapjait újra megíratni, már csak azért is, mert e magyar dicsőségben részes — de már sajnos mindjobban ritkuló — vezetők és szemtanúk oly értékes adatait és közléseit nem lehetett volna később beszerezni.

A Limanowa-i magyar hadi dicsőséget *minden fegyvernem* súlyos véráldozata és a magyar *vezetés* érdemelte ki! A Hadilevéltár Főigazgatóságának felkérésére a munka megírására Julier Ferenc ny. ezredes, az ismert magyar katonai történétíró vállalkozott, aki a Limanowa-i küzdőteret 1937 júniusában Prónay Pál és Radoychich Lajos, a

* Ez a mű 1932-ben jelent meg. Molnár altábornagy 1934-ben hunyt el; a fent említett Molnár dandárnak volt a parancsnoka.

Limanowa előtt levő Jabloniec-állásban akkor harcolt századparancsnokokkal járta be.

Az események megírásához a szerző a következő forrásokat használta fel:

A) hadműveleti okmányok:

a VL, XIV. és Szurmay altábornagy hadtest-parancsnokság,

a 38., 39. és Kornhaber altábornagy honvéd gyaloghadosztály-parancsnokság,

a cs. és kir. 6. és 10., a m. kir. 11. honvéd lovas-hadosztály-parancsnokság,

a 77. és 78. honvéd gyalogdandár-parancsnokság,

a cs. és kir. 4. és 8., m. kir. 22. és 24. honvéd lovasdandár-parancsnokság naplói és hadműveleti iratai,

a 9. és 11. honvédgyalozereg hadműveleti iratai, a 16. honvédgyalozereg és a Kagerer honvéd lovasüteg naplói.

B) orosz tanulmányok:

A. Nezmanow: Strategische Studie über den Weltkrieg, Periode 25./XI. 1914—28./III. 1915.

Zajontschkowskij: Der Weltkrieg. VI. Hauptstück, Nov. bis Dez. 1914.

C) művek:

Arz vezérezredes:¹ Zur Geschichte des grossen Krieges 1914—1918.

Conrad tábornagy: Aus meiner Dienstzeit. V. kötet,

vitéz Doroghy (Daubner) Sámuel ny. altábornagy:¹ Limanowa,

Gerbert Károly altábornagy: A Szurmay csoport hadműveletei 1914 nov. 25-étől 1915 január közepéig (kézirat),

Jankievicz Waclaw százados: Marcinkovice-Pisarzowa 1914 XII/5—7. (lengyel nyelven),

Kasprzycki Tadeusz tábornok: Kartki z dziennika oficera I. brygady (lengyel nyelven),

¹ Szemtanúk és pedig néhai Arz mint altábornagy a VI. hadtest parancsnoka, néhai Daubner mint ezredes a 78. honvédgyalogdandár parancsnoka.

lévai Koós Gyula ny. ezredes:¹ Limanowa,

Machalski Tadeusz ezredes: Kawalerja w wojnie Swiatowej (lengyel nyelven),

M. kir. Hadilevéltár: A világháború 1914—1918. VII kötet,

Molnár Dezső ny. altábornagy:¹ Limanowa—magyar győzelem,

Pilsudski:¹ Erinnerungen und Dokumente. I. kötet.

Koth vezérezredes:¹ Die Schlacht von Limanowa—Lapanów,

Iosonczy Szakáll Kálmán ezredes:¹ Az oroszok kiverése az elfoglalt magyar területről 1914 őszén (kézirat).

D) *ezredtörténetek:*

a 9. és 11. huszárezred, a 2. és 5. honvédhuszárezred, a 20. honvédgyalogezred világháborús története.

E) *szemtanuknak*² a Hadilevéltárban őrzött *naplói* (naplókivonatai):

Cserhalmi Jenő őrnagy, a 13. huszárezred II. osztályának parancsnoka,

Darvassy Lajos, a 13. huszárezred főhadnagya,

Ehrlich Géza, a 9. honvédhuszárezred főhadnagya,

Felsőöry (Fialla) Lajos főhadnagy, a 16. honvédgyalogezred I. zászlóaljának segédtisztje,

Folis Jenő százados, a 10. huszárezred 3. századának parancsnoka,

Folba János, a 10. lovashadosztály plébánosa,

Gottesmann Ernő őrnagy, a 10. huszárezred I. osztályának parancsnoka,

Görgy Károly, a 10. huszárezred főhadnagya,

¹ Szemtanúk és pedig

néhai Koós mint őrnagy a 9. honvédgyalogezred I. zászlóaljának parancsnoka,

néhai Molnár mint tábornok a 77. honvédgyalogdandár parancsnoka,

néhai Pilsudski mint ezredes dandárnok a lengyel légió parancsnoka,

néhai Roth mint altábornagy a róla elnevezett seregcsoport parancsnoka, Szakáll, mint vkt. alezredes a Szurmay-hadtest vezérkari főnöke.

² Abc sorrendben, az 1914 december 9-én viselt szolgálati állás felüntetésével.

Hegedűs Elek százados, a 16. honvédgyalozezred segédtisztje,

Kiszelly István százados, a 402. honvédzászlóalj parancsnoka,

Markovits Kálmán ezredes, a 10. huszárezred parancsnoka,

tótrónai és blatnicai Prónay Pál százados, a 10. huszárezred 1. századának parancsnoka,

Szurmay Sándor altábornagy, a Szurmay-hadtest parancsnoka,

schöndorni Schönner Odiló százados, kerékpáros-zászlóaljparancsnok.

F) *szemtanúknak*¹ a Hadilevéltárban őrzött *írásbeli közlései és tanulmányai*:

márkaszéki Bauer Gyula, a 3. honvédhuszárezred hadnagya,

balassagyarmati Baintner Ernő őrnagy, a 3. honvédhuszárezred parancsnoka,

nemes Bánhidya Simon százados, a 13. huszárezred 3. századának parancsnoka,

Baron Ernő főhadnagy, a 9. honvédgyalogzered 4. századának parancsnoka,

Burián Mihály százados, a 10. huszárezred 6. századának parancsnoka,

nemes Czékus Zoltán százados, a 10. honvédgyalogezred II. zászlóaljának parancsnoka,

kistoronyi Denk Gusztáv vk. százados, a 10. lovas-hadosztály vezérkari főnöke,

nemes Dingha Sándor őrnagy, a 16. honvédgyalozezred III. zászlóaljának parancsnoka,

gicei Diószeghy Aladár százados, a 3. honvédhuszárezred 2. és 3. századából kombinált század parancsnoka,

Fernbach Péter, a 10. huszárezred zászlósa,

Flóra István százados, a 10. honvédgyalozezred 4. századának parancsnoka,

¹ Abc sorrendben, az 1914 december 9-én viselt szolgálati állás feltüntetésével.

Győry Géza főhadnagy, a 2. honvédhuszárezred
 hasonnevű századának parancsnoka,
 Hertelendi Hertelendy Miklós százados, a 10. huszárezred 5. századának parancsnoka,
 nagybányai Horthy István ezredes, a 1. lovasdandár parancsnoka,
 Kiss Ferenc százados, a 4. lovas tüzérosztály parancsnoka,
 Kiss Kálmán százados, a 10. honvédgyalozezred segédtisztje,
 Kodes István főhadnagy, a 10. honvédgyalozezred 10. századának parancsnoka,
 pilisi Kornhaber Adolf altábornagy, a kombinált honvédgyalozhadosztály parancsnoka,
 Margitay József, a 10. huszárezred géppuskás osztághoz beosztott főhadnagy,
 Mecsér Endre, a 13. huszárezred főhadnagya,
 Molnár László főhadnagy, a 10. honvédgyalozezred 5. századának parancsnoka,
 Némethy József főhadnagy, a 10. honvédgyalozezred 3. századának parancsnoka,
 vekerdi Olasz Ödön százados, a 11. honvédlovashadosztály gyalogosztágnak parancsnoka,
 Petrik Ernő főhadnagy, a 10. honvédgyalozezred I. zászlóaljának segédtisztje,
 nemes Radoychich Lajos százados, a 10. huszárezred 4. századának parancsnoka,
 losonci Szakáll Kálmán vkt. alezredes, a Szurmay hadtest vezérkari főnöke,
 Szlavnich György százados, a 13. huszárezred segédtisztje,
 gróf Stomm Marcel főhadnagy, a 9. honvédgyalozezred I. zászlóaljának segédtisztje,
 Takácsy György vb. százados, a Kornhaber honvédgyalozhadosztály vezérkari főnöke,
 Tóth László főhadnagy, a 10. honvédgyalozezred 3. századának parancsnoka,
 dunaszentgyörgyi Wácsek Ferenc főhadnagy, a 11. huszárezred utász-szakaszának parancsnoka.

G) *szemtanúk*¹ szóbeli közlései:

Lamm Bertalan, a 13. huszárezred hadnagya, dobrotyni Mestitz János alezredes, a 16. honvédgyalogezred parancsnoka,

hagyárosi Zalay Artúr százados, a 9. huszárezred törzsénél.

A Hadilevéltár főigazgatósága és a szerző itt mond köszönetet a szemtanú, illetve résztvevő uraknak értékes és hézagpótló közléseikért, nemkülönben tiszteletteljes köszönetet mond vitéz uzsoki báró Szurmay Sándor ny. gyalogsági tábornok, ny. honvédelmi miniszter úrnak, aki volt kegyes nemcsak fontos felvilágosításokat adni, de még akkori hadteste működése leírását is átnézni.

Különös köszönet illeti a lengyel vezérkart és a krakkói hadtestparancsnokságot azért, hogy legmesszebbmenő előzékenységgel nyújtottak alkalmat a Limanowa-i küzdőtér bejárására és lefényképezésére. Ugyancsak hálás köszönettel kell adózni a lengyel vezérkar hadtörténelmi csoportjának és Jankiewicz Waclaw lengyel kapitány úrnak a Limanowa-i csatában résztvevő lengyel és orosz csapatokról nyújtott értékes adatokért.

Végül köszönet az Eggenberger könyvkiadó cégnek, hogy hazafias áldozatkészségével e könyv megjelenését lehetővé tette, valamint Schubert Frigyes és Szmolik Ede ny. műszaki főtisztviselő uraknak, akik pontosan megrajzolt vázlatokkal e könyv értékét emelték.

A Hadilevéltár főigazgatósága közli az érdeklődőkkel, hogy a monografikus világháborús sorozatban az Isonzómenti harcokban részvett magyar csapatok teljesítményeiről Gerbert Károly és vitéz felsőkubini és deménfalvi Kubinyi Gyula altábornagy urak írnak. Munkájukból az első részlet előreláthatólag már 1938-ban megjelenik. Ezenkívül előreláthatólag 1938-ban jelenik meg „Az orosz 1914/15-beli Kárpátbetörések eseményeinek leírása” (szerző: Nyáry Iván alezre-

¹ Az 1914 december 9-én viselt szolgálati állás feltüntetésével.

des) és „A m. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály és a es. és kir. 2. lovashadosztály tűzkeresztségéről 1914-ben” (szerző: vitéz Kossaczky Árpád ezredes). Kisebbs tanulmányok: „Az osztrák-magyar felvonulás 1914-ben (Kurtz tábornok), „Világháborús veszteségek” (Julier ezredes), „A Buczaczi lovashare” (Julier ezredes) előreláthatóan 1937—38. évben egyesítve jelennek meg.

Kelt Budapesten, 1937. október havában.

A m. kir. Hadilevéltár főigazgatója.

De miért kelljen kétségben esnünk, míg csontjainkban velő, ereinkben vér, míg Isten mennyországban a mi bizodalunk lehet, míg karunkban kopját, markunkban szablyát szoríthatunk?

(Zrínyi Miklós: Ne bántsd a magyart!)^

BEVEZETÉS.

A Limanowa—Lapanów-i csata rövid vázlata.

(Ehhez 1. vázlat.)

A jelen könyvben részletesen tárgyalt hadi események könnyebb áttekintését szolgáljuk, mikor bevezetésül előrebocsátjuk a Limanowa—Lapanów-i csata dióhéjban foglalt leírását. íme!

A csata megvívásának gondolatát az *1914 november 26-án* bekövetkezett kedvezőtlen hadihelyzet vetette fel.

A mondott napon az o.-m. haderő zöme (1., 2. és 4. hadsereg) Krakkótól keletre és északra eldöntetlen harcban állt a Porosz-Szilézia felé előnyomult orosz tömegekkel, egy (a 3.) hadserege a magyar határon — a Duklai horpadásban — vívott igen nehéz és térveszteséggel járó küzdelmet.

A haderő e két csoportja között levő 100 km széles űrt Ljubicic tábornaszernagy seregcsoportja (2 gyalog és 1 lovashadosztály, valamint 1 lovashadtest) Brzesko—Limanowa vonalában töltötte ki hézagosan, de már alig tudta magát tartani a szembenálló orosz 3. hadsereg túlereje ellen. Az a veszély fenyegetett, hogy a Ljubicic csoport veresége esetén az o.-m. haderő zöme elszorul a Monarchia területétől és fedetlen marad a Bécsbe vezető út. Ekkor született meg fővezérletünk elhatározása arra, hogy a harcot a Visztulától északra beszünteti, ott hadseregeit Krakkó erőd-vonalára veszi vissza és egyben a Visztula és a Kárpátok között fenyegető veszedelmet az orosz 3. hadseregre intézendő ellentámadással hátrítja el.

Rövidesen kialakult a támadás végrehajtásának részletes terve. Ez így foglalható össze:

Ljubiéic tábornagy a XI. hadtesttel és a magyar 10. lovashadosztállyal¹ az orosz túlerő elől — anélkül, hogy vereséget kockáztatna — fokozatosan kitér a Krakkótól délre megerősített állásba,

Roth altábornagy a Krakkóból vasúton Chabówka környékére eltolandó XIV. hadtesttel (3. és 8. gyaloghadosztály, összesen 7000 puska), 13. Landwehr-hadosztállyal (2400 puska) és a németek által segítségül küldött 47. tartalék-hadosztállyal (10.000 puska) dél felől oldalba támadja a Ljubicic csoportot szorongató oroszokat,

báró Nagy Gyula altábornagy a 6. és 11. honvéd lovashadosztállyal és a lengyel légióval (összesen 3200 lovas, 1200 puska) Tymbark környékén fedezi Roth altábornagy csapatainak gyülekezését.

Ez a terv megvalósult.

December 1-éig Ljubicic Csapatai Brzesko felől Krakkó—Lubien vonalában levő erősített állásba hátráltak; megtörtént Roth altábornagy o.-m. hadosztályainak kirakása Chabówka környékén és előrevonulása Kasina Wk.—Rabka területébe; báró Nagy lovashadteste közben halogató harcokat vívott a Neu Sandez felől előnyomult orosz lovasság ellen, amely elől fokozatosan Gruszowiec környékére ment vissza.

Roth altábornagynak az volt a terve, hogy gyaloghadosztályai Tymbark—Kasina Wk. területéből észak felé, iránnyal Bochnia-nak támadjanak, báró Nagy lovassága pedig a jobboldal fedezése céljából részben Bochnia irányában törjön előre, részben Neu és Alt Sandez területét foglalja el, amely területben ekkor már orosz gyalogság, bár egyelőre csekély erőben, bukkant fel.

Ennek megfelelően Roth csapatai *december 2-án* eljutottak — részben orosz lovasságtól feltartóztatva — Dobra és Kasinka Wk. környékére, *egy* lovashadosztálya (a Ljubicic csoporttól átutalt 10. magyar) pedig — iránnyal Alt és Neu Sandez-nek — hatalmas menettel Neumarkt-ot érte el.

December 3-án indult meg a támadás.

A Roth seregcsoport balszárnyán a 13. Landwehr-

¹ Megjegyzendő, hogy a monarchia lovassága gyalogsági harcra tökéletlenül volt felszerelve; hiányzott a szurony és a gyalogsági ásó.

hadosztály elragadta az oroszról Skrzydlna-t, a középben a 3. hadosztály felhatolt a Porabka és Wilkowsko között fekvő magaslatokra, a jobbszárnyon a 8. hadosztály harc nélkül jutott el Tymbark-on át Lososina Grn.-ra, és mögötte a német hadosztály elérte Dobra-t. A 6. lovashadosztály zöme Lososina Grn.-ig haladt és egy ezreddel megszállta Rzegocina-t. A 11. honvéd lovashadosztály elfoglalta Limanowa-t, mögötte állt, Slopnice-n, a lengyel légió.

A december 4-én folytatott támadás már kemény ellenállásra ütközött. A balszárnyon a 13. Landwehrhadosztály nem tudta a szívósan védelmezett Gora Sw. Jana-t elfoglalni; ugyancsak nehéz harca volt a 3. hadosztálynak, amely csak Sadek-ig hatolt; a 8. hadosztály megközelítette Zbydniów-ot; a német hadosztály bevonult Rzegocina-nál az arcvonalba, ahol megtámasztotta a lovasságnak a jobbszárnyra helyezett zömét: a 6. és a $\frac{3}{4}$ 11. lovashadosztályt. Az utóbbinak egy-egy ezrede messze előretörve, elérte Iwkowa-t és Jurków-ot.

Neu Sandez-nek fordult gróf Bissingen tábornok alatt egy honvédhuszárezred, egy zászlóalj és a lengyel légió; ez a különítmény Kanina-n túl hatolt. Az Alt Sandez-re irányított 10. lovashadosztály megtette a feleutat Alt Sandez és Neumarkt között.

A következő nap (december 5.) a támadás, a fokozódó orosz ellenállással szemben, nem sokat haladt. A balszárny még Gora Sw. Jana előtt állt, a közép (3. és 8. hadosztály) megszállta Krasne—Zbydniów vonalát, vele egymagasságba jutott a Muchówka felé előnyomult német hadosztály, amelynek jobboldalát Wojakowa-nál fedezte a 6. lovashadosztály, míg az Iwkowa-ra és Jurków-ra kitolt honvéd huszárezredek megtartották ottani állásaikat.

A Roth seregcsoport hátában Bissingen tábornok támadását megállította a Neu Sandez-ről előnyomult orosz gyalogság, a 10. lovashadosztály azonban elfoglalta Alt Sandez-et. Ebben a térben megjelent — a Duklai horpadás felől — az orosz VIII. hadtest, amelynek parancsa volt, hogy Roth altábornagy csapatait oldalba és hátba támadja. Ellensúlyozásul fővezérletünk úgy rendelkezett, hogy Krakkó felől december 6-án a 45. Landwehrhadosztály, és december 7-én a 39. honvéd gyaloghadosztály Tymbark-ra, vasúton induljon útba. De még pár napnak kellett eltelni, míg ez a két hadosz-

tály a hely színére beérkezhetett. Addig Bissingen tábornok csapatainak és a 10. lovashadosztálynak — tehát tűzerőben gyenge csapatoknak — kellett a csataarcvonal hátát fedezni.

December 6-án seregcsoport balszárnya elfoglalta Gora Sw. Jana-t és az oroszokat a Stradomka patak mögé vetette vissza, tőle jobbra a 3. hadosztály szintén eljutott a Stradomka-ig; rendkívül szívós ellenállásra ütközött azonban a jobbszárny (a 8. és a német hadosztály), amelynek támadása megakadt Lapanów—Muchówka vonala előtt. A lovaság is nagy tülerőt talált maga előtt: a 6. lovashadosztály kénytelen volt Iwkowa-tól délre védekezni, majd Ujanowice-re visszamenni, a 11. honvéd lovashadosztálynak Jurków-nál egyesült két ezrede ott a nap folyamán nehéz harcot vívott, majd az est beállta után, minthogy hátában is ellenség jelent meg, kalandos lovaglással Dobrociesz-re tért ki.

Bissingen tábornok csapatai közül a lengyel légió eljutott Marcinkowice-nél a Dunajec-ig, lovassága át is kelt, útegei ágyúzták Neu Sandez-et. Pilsudskinak ez a merész előtörése jelentékeny orosz erőket vont magára és késleltette azoknak a csataterre való beérkezését. Bissingen tábornok többi osztagai Neu Sandez-et pár kilométerre közelítették meg. Ekkor azonban hatalmas erejű orosz ellentámadás elől az egész különítmény kénytelen volt Kanina környékére hátrálni.

Tőle délre a 10. lovashadosztály ellen is jelentékeny orosz erők fordultak, s így nem tudott tért nyerni.

Végeredményben a helyzet Neu Sandez előtt és ettől északra kedvezőtlen fordulatot vett. Nem lehetett kétség afelől, hogy az oroszok a seregcsoport jobboldalát és hátát biztosító lovasság ellen nagy erőket irányítottak. Ezek a csatatervet felborítással fenyegették. Megkezdődött ezzel a csata válsága.

Roth altábornagy azonban kitartott terve mellett.

A következő napon (*december 7.*) a támadás balszárnyon eredményes volt. Az oroszok itt feladták az ellenállást és keleti irányban meghátráltak. Elérte a balszárnyon a 13. Landwehrhadosztály Gdów-nál a Rába folyót, tőle jobbra a keletnek fordult 3. hadosztály eljutott a Stradomka torkolatáig, mellette a Ljubicic csoporttól erősítésül küldött 30. hadosztály túljutott — Lapanów felől — a Stradomka-n, a

8. hadosztály kiszorult az arcvonalból és parancsot kapott, hogy a 13. Landwehr hadosztállyal együtt Lapanów-nál tartaléku gyülekezzen. A harci helyzet tehát itt kedvezően fejlődött, de annál nehezebb viszonyok álltak be a másik szárnyon.

A német hadosztály megrekedt Muchówka előtt. A tőle jobbra-hátra álló 6. lovashadosztályt az oroszok Laskowa-ra vetették vissza. Támogatására a 11. honvéd lovashadosztály, valamint a 45. Landwehrhadosztálynak a csatatérre beérkezett éldandára Bytomsko és Laskowa között fordított arcot az oroszoknak.

Tovább délre, Kanina-nál az oroszok megtámadták Bissingen tábornok csapatait, amelyeknek segítségére sietett Alt Sandez felől a 10. lovashadosztály. A harc azzal ért véget, hogy mindezek a csapatok este az orosz túlerő elől a Limanowa-tól délkeletre fekvő Jabloniec gerincre mentek vissza.

Végeredményben tehát az orosz VIII. hadtestnek beavatkozása a seregcsoport jobb oldalában és hátában a jól indult küzdelem menetét megszakította, sőt felidézte a csatavesztés lehetőségét.

Roth altábornagy azonban most sem tágitott. Tervét csak annyiban módosította, hogy az általános támadás helyett balszárnyának a támadás folytatását, jobb szárnyának a védekezést írta elő.

December 8-án a balszárny előrehaladt. Ez a szárny (balról jobbra a 3., aztán az újból előrendelt 8. és a 30. hadosztály) elérte Sobolów—Leszczyna vonalát. A közepén a német hadosztály igen nehezen küzdött Leszczyna—Bytomsko vonalában, miért is Roth altábornagy segítségül küldte a 13. Landwehrhadosztályt; ettől délre a jobbszárny (a 45. Landwehrhadosztály, a 6. és a 11. honvéd lovashadosztály) némi térvesszéssel mellett megtartotta állásait.

A Jabloniec gerincre visszament csoport, amelynek vezetését gróf Herberstein tábornok vette át, ezen a napon viszonylagos nyugalmat élvezhetett. Az oroszok elhelyezkedtek előtte, de nem támadták. Ebben a csoportban volt:

a 10. magyar lovashadosztály,

a 11. honvéd lovashadosztálynak 2 százada, 2 gép-

puskája és 1 ütege,

|\

a 20. honvédgyalozezred egy százada,
 a lengyel légió,
 az 59. gyalozezred egy zászlóalja,
 három Landsturm félzászlóalj és három Landsturm-
 munkás osztag.

Roth altábornagy december 9-ére seregcsoportja balfelének (bezárólag a német hadosztályig) a támadás folytatását parancsolta meg. A seregcsoport jobbfelének vezetését Arz altábornagyra bízta és elrendelte neki, hogy a Limanowa-tól északra álló csapataival támadjon kelet felé, a Limanowa-tól délre levő csapataival védekezzék; egyben pedig rendelkezésére adta Hadfy altábornagynak 8-án estétől Tymbark-ra beérkező 39. honvédgyalozhadosztályát.

Végül a Teschen-ben székelő fővezérletünk parancsot adott a Duklai horpadásban álló 3. hadseregünknek, hogy menjen át támadásba és balszárnyával Bártfa felől Neu Sandez-nek vegyen irányt. Ez a balszárny volt Szurmay altábornagy hadteste, amely az erdélyi 38. honvéd gyalog- és a Kornhaber altábornagy kombinált honvéd gyalozhadosztályból állt.

Így indult meg a csata utolsó, legválságosabb időszaka.

December 9-én Eoth altábornagy hadosztályai nem sok szerencsével harcoltak. Az arcvonal balfele nem tudott az oroszok szívós ellenállásával szemben előrejutni. A jobbszárnyon a Limanowa-tól északra álló csapatok támadása sem haladt előre.

Limanowa-tól délkeletre, a Jabloniec-en védekező Herberstein tábornok csoport több heves orosz támadást igen szépen kivédett, ettől délre azonban a 39. honvéd gyalozhadosztály Daubner ezredes parancsai alatt álló éldandárának támadását a nevezetes Golców magaslatra nem kísérte a hadiszerencse.

A csata állása tehát egyáltalában nem volt megnyugtató. Bár az eddig ejtett foglyok száma a 10.000 főt meghaladta, nyilvánvaló volt, hogy az oroszok még korántsem szánták el magukat a harc beszüntetésére. Némi reményt nyújtott mégis az, hogy Szurmay hadteste Tapolytarnó környékéről elindulva, hatalmas menettel Neu Sandez-et egy napi járásra közelítette meg. Remélhető volt, hogy másnap oda beér.

*1. kép. A Jabloniec-állás balszárnyának előterepe
(felvétel a műúttól északra fekvő állásrészről).*

látható a háttérben balról a Zbyrtek \pm 508 magra-íac' déli lejtője, ettől jobbra Buszowka-i erdős kúp², amelynek lábánál egy orosz nehéz áteg áll. háttér jobbfelében a Jabloniec gerince nyugati vége; a \pm 621-es erdő-
p² és közepe (amelynek nem látható folytatásában volt a Jabloniec-állás
zöpe); az előtérben — a középben — felismerhetők a műút és a Jabloniec
felől levonuló, fákkal szegélyezett vízmocsások.

*2. kép. A Jabloniec-állás balszárnyának elüterepe
(felvétel a műáttól délre fekvő állásrészről).*

Látható a hátnér közepén a Zbyrek \pm 568 magaslát ¹, jobbról a Baszkowia-
erdős kúp ², onál jobbra a Jabloniec-keleti lejtője - ennek lábánál a műút;
az előtérben jól láthatók a fűkkel szegélyezett vízmosások.

December 10-én a csata határozottan válságos fordulatot vett.

Arcvonalunk balszárnyát alkotó három hadosztályunkat hatalmas erejű orosz ellentámadás a Stradomka mögé vetette vissza. Nagy volt a veszteség. A közepén a német hadosztály balszárnya is tért vesztett. Az orosz a jobbszárnynak Limanowa-tól északra fekvő része ellen is támadásra indult, de csapataink itt állásaikat nagyban és egészben megtartották.

Limanowa-tól délkeletre erős tűzharc folyt. Az orosz nehéz tüzérség kezdte ott állásainkat megdolgozni.

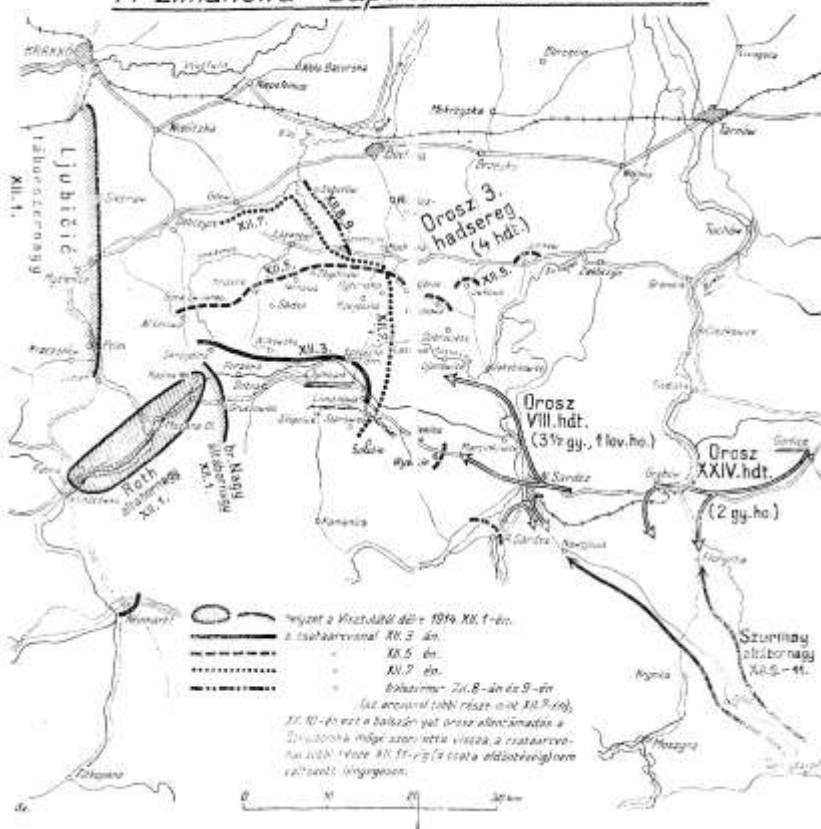
Szurmay altábornagy lendületesen előretörő hadosztályait Nawojowa-nál (pár kilométerre Neu Sandez előtt) és Florynka-nál nagyobb orosz erők állították meg.

Ebben a nehéz, válságos helyzetben virradt fel a csatadöntés napja: *a december 11-e*.

Ezen a napon a seregsoport az egész vonalon védekezett. Most már csak Hadfy altábornagy gyaloghadosztályának Tymbark-ra előző nap beérkezett és Slopnice-re vonult végdandára (a Molnár honvéddandár), valamint Szurmay hadteste dönthette el támadásával a csatát. Kérdés volt azonban, hogy Herberstein tábornok csapatai az orosz VIII. hadtest rohamát kibírják-e addig, míg az előbb említett magyar hadosztályok a csatáért érhetnek.

Előnyös volt, hogy az oroszok december 11-én a csata-arcvonal balszárnyán minden várakozás ellenére nyugton maradtak. Nem fejtettek ki nagyobb tevékenységet a közepén és a Limanowa-tól északra fekvő területen sem. Támadásra indultak azonban a most Hadfy altábornagy vezénylete alá került szélső jobbszárnyunk ellen. Itt, a Limanowa előtt fekvő Jabloniec-en fejlődtek ki azok az örökké emlékezetes harcok, amelyekben hős huszárezredeink¹ karabélytusával verték ki a hajnali szürkületben a Jabloniec-állásba hatolt orosz gyalogságot. A harc ott a déli órákig szakadatlanul dúlt. Ismételten kézi tusára került a sor. Huszárezredeink tisztjeik és legénységük felét veszítették el az egyenlőtlen harcban, de nem tágtottak. Véraldozatuk nem volt hiábavaló.

¹ A 11. oldalon már említettük, hogy derék huszárjainknak nem volt szuronyuk.

A Limanowa – Łapanów-i csata vázlat.

Hősies kitartásuk, nemkülönben Szurmay altábornagy hadtestének Neu Sandez felé gyakorolt nyomása, amely oda rögzítette a limanowai küzdőtérre törekedő orosz XXIV. hadtestet és egyben az orosz VIII. hadtest részeit is magára vonta, megérlelte az orosz vezérekben a csata félbeszakításának gondolatát. Elrendelték a visszavonulást.

Az orosz VIII. hadtest utóvéde még a Golców-on állt, mikor a Molnár honvéddandár erre a magaslatra délfelől — rendkívül nehéz terepen, melyet a tél még nehezebbé tett —, sikeres háttámadást intézett, meggyorsítva ezzel az orosz visszavonulást, amely aztán északkeleti irányban rendetlenül ment végbe.

Így ért véget a nevezetes Limanowa-i csata.

Az egyes csatatervezésnek, az elszánt magyar vezetésnek és különösen a magyar csapatok hősies magatartásának volt köszönhető a nagy diadal. Hatása kiterjedt az egész orosz arcvonalra. Ez meghátrált a Visztulától északra a Nida folyó, a Visztulától délre a Dunajec—Biala mögé. A Limanowa—Neu Sandez körüli harcok tehát, dacára annak, hogy itt az osztrák-magyar haderőnek csak néhány hadosztálya küzdött, nemcsak a Visztulától délre kifejlődött nagy csata sorsát döntötte el, hanem az osztrák-magyar haderővel szemben álló egész orosz arcvonalt is megrendítette és egyszerűsmindekkorra elhárította a veszélyt, amely eddig Bécsset fenyegette.

A következő fejezetekben részletesen fogjuk a diadal előkészítésének és megvívásának körülményeit ismertetni.

*Fegyvert, vitézt énekelek . . .
(Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem).*

1. A Limanowa—Lapanów-i csata előzményei.

a) Az osztrák-magyar hadseregfőparancsnokság 1914. XI/26-i elhatározása a csata megvívására.

(Ehhez 2. vázlat.)

1914 november elején az orosz túlerő ellen hősies erőfeszítéssel küzdő osztrák-magyar haderő (1—4. hadsereg és a Pflanzer-Baltin lov. tábornok seregcsoport) helyzete határozottan kedvezőtlenül alakult. Megelőzően végzett két (augusztus—szeptemberi és októberi) támadó hadjárata csak lassította az orosz tömegek térnyerését és egyben az emberanyag rendkívül nagy mértékű elhasználódásával, valamint jelentékeny területvesztéssel járt. Az első hadjárat ugyanis a íembergi csata félbeszakításával és a haderő zömének (balról jobbra az 1., 4. és 3. hadsereg) a San mögé, a jobbszárnyon levő 2. hadseregnek az Erdős-Kárpátokba való visszavonulásával fejeződött be; a második hadjárat, amely nagyban Iwangorod—Sambor vonalába vitte előre az osztrák-magyar arcvonalat, a San mentén megrekedt támadással, illetve az Iwangorod-i csata-vesztéssel ért véget, mire az egész arcvonal visszament, mégpedig az 1. és 4. hadsereg a felső Visztula mindkét partján Krakkó felé, a 3. és 2. hadsereg az Erdős-Kárpátok mögé, miközben a nagy arcvonal szélső jobbszárnyán az újonnan szervezett Pflanzer-Baltin seregcsoport helyezkedett el. Az orosz tömegek erre átlépték a Visztula—San vonalát. Zömük a Visztulától északra irányt vett Porosz-Sziléziának, míg egy (a 3.) orosz hadsereg a Visztulától délre Krakkónak, egy másik (a 8.) orosz hadsereg a Duklai horpadásnak fordult.

Az így kialakult nehéz helyzetben az osztrák-magyar hadseregfőparancsnokság (Teschén) újabb támadást határozott el, amelynek célja Porosz-Sziléziának támadó módon való megvédelmezése volt. A terv abban foglalható össze, hogy összhangban egy (a 9.) német hadseregnek az Orosz-Lengyel-

országba hatolt orosz tömegek északi szárnya ellen november első felében meginduló támadásával, az osztrák-magyar haderő zöme (1., 2. és 4. hadsereg) Krakkó felől az említett orosz tömegek déli szárnya ellen november közepén támadást intéz. Ennek megfelelően a hadseregfőparancsnokság a 4. hadsereget Krakkónál a Visztula északi partjára, a 2. hadsereget az Erdős-Kárpátokból vasúton Porosz-Szilézia határára toltta el és ott a Krakkóra visszament 1. hadsereg két szárnyára csatlakoztatta, hogy azután az egészet támadásra rendelje, míg az Erdős-Kárpátok védelmét a 3. hadsereg (Duklai horpadás — Uzsoki hágó) és a Pflanzler-Baltin seregcsoportra (Uzsoki hágó — román határ) bízta.

A vázolt elhatározás az osztrák-magyar haderőt két nagy csoportra (Krakkó környéki és Erdős-Kárpáti) osztotta. A köztük levő nagy (100 km széles) űrt hézagosan töltötte ki két (a 6. és 10.) lovashadosztály, aztán a 4. hadseregtől a Visztula déli partján, Bochnia-nál és az alsó Kába mentén visszahagyott $\frac{1}{2}$ XVII. hadtest (a 41. honvéd gyaloghadosztály és 5 Landsturmozászlóalj) és a 3. hadseregtől Limanowa—Swidnik—Dabrowa területébe eltolt XI. hadtest.

Ezekből a seregtestekből a hadseregfőparancsnokság XI/17-én a Ljubicic táborszernagy seregcsoportot alakította meg és neki azt az önálló feladatot adta, hogy lehetőleg sokáig késleltesse a Nyugat-Galiciába nyomult ellenségnek (t. i. az orosz 3. hadseregnek) előnyomulását a Íunajec-nek Neu Sandez alatti szakaszán át és csapjon reá délfelől a körülbelül Tarnów-on át előnyomuló ellenséges (XXI.) hadtestre.

Egy nappal előbb, XI/16-án azonban már megkezdődött a 4. hadsereg támadása Krakkó felől (a Visztula északi partján), amelyhez a következő napon az 1., majd XI/18-án a 2. hadsereg is csatlakozott. Az ebből kifejlődött Krakkó—Czenstochowa-i csata mérsékelt eredménnyel járt. A döntőnek szánt jobbszárny: a 4. hadsereg (jobbról-balra a XVII. hadtest zöme, a XIV. és a VI. hadtest) eljutott a Krakkó-tói északkeletre elfolyó Szreniawa patakig, de az itt szembelyezkedő orosz túlerővel nem boldogult.

Ebben az időben nehéz helyzetbe került Ljubicic táborszernagy seregcsoportja is, amelynek 41. honvéd gyaloghadosztályát a hadseregfőparancsnokság a Visztula északi partjára vonta át. Ljubicic táborszernagy XI/24-én kénytelen volt

az orosz 3. hadsereggel szemben Brzesko-tól kétoldalt tartott állásait feladni és gyalogságával Bochnia környékére hátrálni, miközben báró Nagy Gyula altábornagy parancsnoksága alá helyezett lovassága (6. lovas és 11. honvéd lovashadosztály, a lengyel légió) a Neu Sandez irányából előnyomult hadtesterejű orosz lovasság ellen fordult.

Egész kedvezőtlen fordulatot vett az Erdős-Kárpátokat védő 3. hadsereg helyzete. Itt ugyanis a hadsereg közepét az orosz 8. hadsereg támadása Zemplénoroszi-nál XI/20-án hátrálásra készítette. Az üldöző oroszok itt és Mezőlaborc felől is áthaladtak a Kárpátokon és XI/23-ig Homonná-ig hatoltak. A hadihelyzet ilyen kedvezőtlen alakulása az osztrák-magyar hadseregfőparancsnokságnál XI/24-én este megérlelte azt a gondolatot, hogy a Visztulá-tól északra levő főereje támadását beszüntesse és egyben annak 4. hadseregét Krakkó erővonalára vegye vissza. Ki is adta a parancsokat, hogy

Ljubicic tábornagy seregcsoportja az ellenséges nyomás elől, anélkül hogy vereséget kockáztatna, fokozatosan menjen vissza, legrosszabb esetben a Wieliczka—Dobczyce—Kamienik—Lubien vonalba,

a 4. hadsereg jobbszárnya (a XVII. és XIV. hadtest) ezzel összhangban hátráljon és mihelyt Krakkó erővonalát elérte, a XIV. hadtest, és a hozzá beosztott 13. Landwehr gyaloghadosztály, valamint az 1. hadsereg VI. hadtestének zöme Krakkónál és attól nyugatra tartalékul helyezkedjék készenlétbe,

egyben közölte a hadsereggel, hogy a XVII. hadtestet Ljubicic tábornagy megerősítésére szándékozik küldeni.

Az általános helyzet némi megkönnyebbülését ígérte az a német legfelsőbb hadvezetőségtől XI/25-én kapott közlés, hogy a nyugati hadszíntérről a német 47. tartalékadosztály az osztrák-magyar hadseregfőparancsnokság rendelkezésére útba-indult és néhány nap múlva Krakkóra beérkezik.

Egyelőre azonban a helyzet feszült maradt. A 4. hadsereg jobbszárnya még a XI/26-ára hajló éjjel kénytelen volt fenyegető orosz átkarolás elől Krakkó felé visszamenni, a reggeli órákban pedig heves támadás érte Ljubicic tábornagy seregcsoportját, amely erre meghátrált a Niepolomice—Dobczyce vonalba.

Ebben a helyzetben született meg az osztrák-magyar

hadseregfőparancsnokság elhatározása arra, hogy Ljubicic seregcsoportján *ellentámadással* segít. Elrendelte tehát, hogy ezt a seregcsoportot a XVII. hadtest (Krakkó felől) és a vasúton XI/29-én Krakkóra beérkező német 47. tartalékhadosztály fokozatosan erősítse meg és hogy Ljubicic tábornok Wieliczka—Dobczyce vonalát és az ettől délre eső területet erős jobbszárnnyal feltétlenül tartsa. Közölte egyben további tervét: a 4. hadseregből három hadosztálynak (XIV. hadtest és 13. Landwehr gyaloghadosztály) meglepő eltolása déli irányban, hogy ez a három hadosztály a Visztulától délre levő ellenséget átkarolóan (dél felől) megtámadja, ehhez báró Nagy Gyula lovassága lehetőleg messze elől fedezze a déli szárnyat, míg a Duklai horpadásban levő 3. hadsereg a szemben álló orosz 8. hadsereget minden erőeltolásban akadályozza meg.

Az osztrák-magyar hadseregfőparancsnokság ezzel az elhatározással a hadműveletek súlypontját a Visztula déli partjára helyezte át és egyben megalapozta azt a rövid hadjáratot, amely csúcspontját a Limanowa—Lapanów-i csatában érte el.

Lássuk most az egyidejű orosz általános helyzetet!

b) Az orosz helyzet fejlődése XI/26-áig.

(Ehhez 2. vázlat.)

Mikor az osztrák-magyar arcvonala a második (októberi) támadása után Iwangozod—Sambor vonalából visszament, a vele szemben, Iwanow tábornok parancsnoksága alatt álló orosz délnyugati arcvonala (jobbról-balra a 4., 9., 3. és 8. hadsereg) lassan követte. Két (a 4. és 9.) hadsereg a Visztulától északra, Czesztochowa—Krakkó vonalára vett irányt, a Visztulától délre egy (a 3.) hadsereg Krakkó felé nyomult elő, egy (a 8.) hadsereg a Duklai horpadásnak fordult. Przemysl várát egy új (a 11.) hadsereg zárta körül.

Az orosz arcvonala lassú előnyomulása közben, XI/10-én este adta ki az orosz fővezérlet irányelveit a hadművelet folytatására. Ezek lényege a következő volt:

a Visztula északi partján működő hadseregek (t. i. jobbról, az északnyugati arcvonálnak 1., 2. és 5., balról a délnyugati arcvonálnak 4. és 9. hadserege) támadjanak a német

határ felé, aminél a 4. hadsereg Czesztochowa-ra, a 9. hadsereg Krakkóra vegyen irányt;

a Galíciában működő haderők közül a 8. hadsereg zárja el a Kárpátokat, a 3. hadsereg a Visztula déli partja mentén előnyomulva, támogassa a 9. hadsereget, majd Krakkó körülzárását végezze el.

Az orosz délnyugati arcvonal a következő napokban lassan tért nyert, míg az északnyugati arcvonalat a németeknek Lodz felé XI/11-én intézett támadása hamarosan megállította. Ez lett a sorsa a délnyugati arcvonalnak is, mikor Krakkó felől az osztrák-magyar támadás XI/16-án megindult. Ebből — ahogyan az orosz forrásmunka mondja — mindkét félre nézve nehéz, veszteséges harcok sorozata fejlődött ki, anélkül, hogy döntés következett volna be. Az oroszok arra kényszerültek, hogy a 3. hadseregnek, (amely XI/20-án elérte a Dunajec-et) XXI. hadtestét a mondott naptól kezdve a Visztula északi partjára tegyék át. Követte ezt XI/22-étől kezdve a hadsereg X. hadteste is.

A 3. hadsereg azonban, bár ereje a déli parton gyalogságban két hadtestre (XI. és IX.) csökkent, ott erélyes támadásban maradt és XI/26-án jobbszárnyával túlhaladt a Raba-n, balszárnyával Lapanów elé ért.

A 8. hadsereg a maga védőleges feladatát támadó módon oldotta meg, ami a Homonná-ra való előtörést, de egyben a hadsereg erejének elhasználódását is idézte elő. A támadó hadművelet még folyt, mikor XI/21-én a hadsereg Iwanow tábornoktól azt a parancsot kapta, hogy a kárpáti hágókat csak biztosító osztagokkal tartsa, főerejét pedig helyezze készenlétbe Gorlice—Dukla—Jaslo területén, hogy mind a Duklai horpadás, mind Krakkó felé intézhessen támadást. Ennek a parancsnak a hadsereg XI/26-ig még nem tudott megfelelni. Ezen a napon két szárnya a magyar határon, közepe — a Homonná-ra való előtörés következtében — még mélyen Diagyar területen állt, bár onnan a visszavonulást már megkezdte.

A kölcsönös helyzet tehát XI/26-án úgy alakult, hogy az osztrák-magyar hadseregfőparancsnokságnál megérlelődött az határozás a Visztulá-tól délre az orosz 3. hadsereg ellen végzendő támadásra, míg Iwanow tábornok már 5 nappal előbb hasította 8. hadseregét, hogy zömével Gorlice—Jaslo—Dukla

területén gyülekezzék — a Krakkó irányában történő esetleges támadáshoz. Az osztrák-magyar hadseregfőparancsnokság a maga támadására a megerősített XIV. hadtestet szánta; ezzel szemben Iwanow tábornok a maga 3. hadseregének megerősítésére a 8. hadsereg zömét vethette latba, feltéve, hogy idejében felismeri a 3. hadsereget fenyegető veszélyt, illetve, ha sikerül a 8. hadsereg zömének idejében való gyülekeztetése, majd eltolása Gorlice felől Krakkó felé. Előrebocsájtjuk, hogy a következő napokban az orosz 8. hadseregnek két erős hadteste (VIII. és XXIV.) iparkodott Neu Sandez-en át az osztrák-magyar XIV. hadtest támadásából kifejlődött Limanowa—Lapanów-i csatába beavatkozni. Az orosz VIII. hadtest zömét Limanowa előtt honvédgyalogság és magyar lovasság állította meg, részeit, valamint az orosz XXIV. hadtest élét egy honvédhadtest (Szurmay altábornagy) támadása rögzítette le még Neu Sandez-től keletre; az említett magyar csapatoknak ez a működése döntötte el javunkra a csatát.

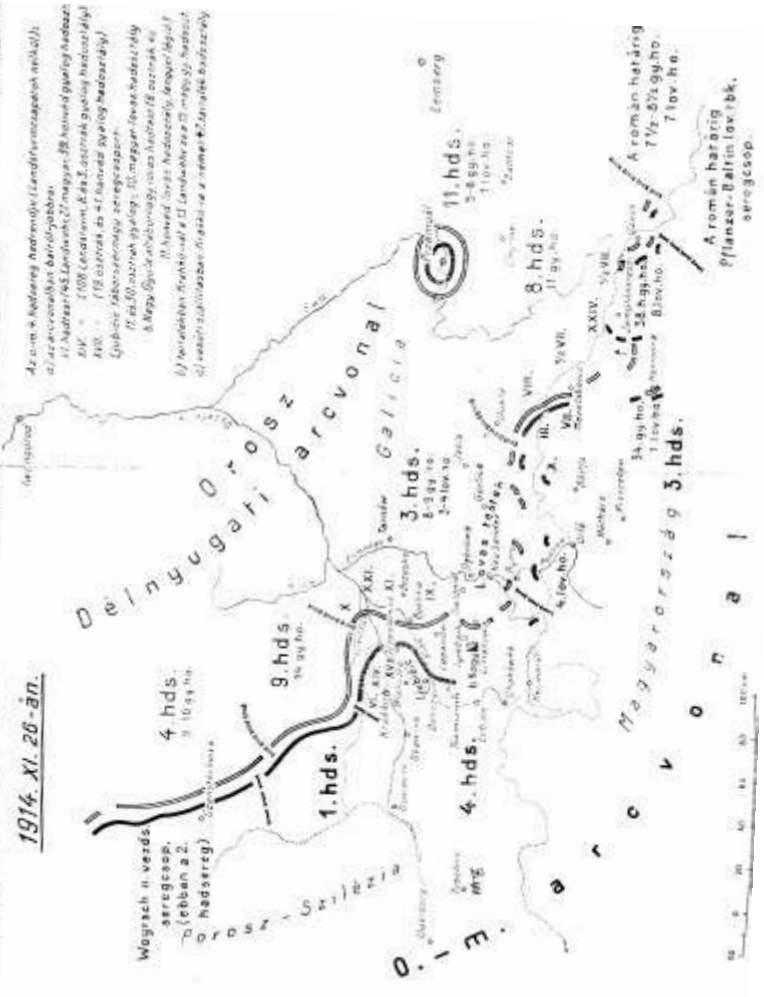
Megemlítendő még, hogy az orosz délnyugati arcvonali csapatai magas állományon voltak (az orosz 3. hadsereg még a Limanowa—Lapanów-i csata befejezése után is $\frac{2}{3}$ résznyi hadiállományon volt, míg az orosz 8. hadsereg hadtestei az előírt állomány felével rendelkeztek). Ebben a vonatkozásban tehát messze felülmúlták az osztrák-magyar csapatokat, amelyek — miután a Krakkó—Czesztochowa-i csatában elszenvedett veszteségeinket még nem pótolhatták, általában harmadállományon kezdték meg a Limanowa—Lapanów-i csatát. Csupán a csata végén latbavetett 39. honvéd gyaloghadosztály ezredei (a gyenge létszámú 10. honvédgyalozezred kivételével) voltak megközelítő hadiállományon.

Azo-m. arcvonal valóságos és az orosz délnyugati arcvonal gyanított helyzete

1914. XI. 26-án.

Az orn és hadsereg hadrendje (Lendfővezérkapcsolat nélkül):
 1) az oroszoké, 2) a magyaroké.
 3) az oroszoké, 4) a magyaroké.
 5) az oroszoké, 6) a magyaroké.
 7) az oroszoké, 8) a magyaroké.
 9) az oroszoké, 10) a magyaroké.

- 1) 11. hds. 3-650 fő
- 2) 11. hds. 1100 fő
- 3) 11. hds. 1100 fő
- 4) 11. hds. 1100 fő
- 5) 11. hds. 1100 fő
- 6) 11. hds. 1100 fő
- 7) 11. hds. 1100 fő
- 8) 11. hds. 1100 fő
- 9) 11. hds. 1100 fő
- 10) 11. hds. 1100 fő
- 11) 11. hds. 1100 fő
- 12) 11. hds. 1100 fő
- 13) 11. hds. 1100 fő
- 14) 11. hds. 1100 fő
- 15) 11. hds. 1100 fő
- 16) 11. hds. 1100 fő
- 17) 11. hds. 1100 fő
- 18) 11. hds. 1100 fő
- 19) 11. hds. 1100 fő
- 20) 11. hds. 1100 fő

A román határig
 Pflanzar-Bátrik lovírbk.
 sereggcsop.
 A román határig
 7 1/2-8 1/2 gy.ho.
 7 lov.ho.

Wojnach n. veds.
 sereggcsop.
 2 fcsban a 2.
 hadsereg) 3 10 93 fő

3. hds.
 3-3 gy.ho.
 3-4 lov.ho.

4. hds.
 3-3 gy.ho.
 3-4 lov.ho.

1. hds.
 3-3 gy.ho.
 3-4 lov.ho.

8. hds.
 3-3 gy.ho.
 3-4 lov.ho.

9. hds.
 3-3 gy.ho.
 3-4 lov.ho.

11. hds.
 3-650 fő
 1100 fő

Délnyugati arcvonal
 Galicja
 Magyarország
 O.-E.

0 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 km

2. A báró Nagy Gyula lovashadtest halogató harcai a csata kifejlődéséig (XI/26—XII/1).

(Ehhez 3. vázlat.)

Ebben a fejezetben ismertetett XI/26-i hadseregfőparancsnoki terv báró Nagy Gyula lovasságának feladatát Ljubicic táborszerne y arcvonala déli szárnyának fedezésében je-lölte meg.

Ezt az oldalbiztosító szolgálatot a lovasság már XI/21-e óta végezte. A mondott napon, amikor Ljubicic táborszernagy serege sportja még Brzesko környékén állt, megalakult báró Nagy Gyula altábornagy, a 11. honvéd lovashadosztály parancsnokának vezetése alatt, Skawina (Krakkó-tói délnyugatra)—Myslenice—Sucha területén, a 6. lovas- és a 11. honvéd lovashadosztályból, a lengyel légióból és 5 Landsturmzászlóaljából a lovashadtest, hogy a Neu Sandez—Limanowa területén felbukkant erős orosz lovassággal szembeszálljon.¹

¹ A lovashadtest alkotó részeinek származása és helyzete XI/21-én-a következő.

a) Ljubicic táborszernagy seregcsoportjának arcvonalából Myslenice-re visszavett 6. *lovashadosztály* (parancsnok Schwer tábornok, vezérkari főnök rövidi Maxon alezredes; a hadosztály kötelékében magyar csapat a SZÍVÓ ezredes parancsnoksága alatt álló 11. huszárezred),

b) a Pilsudski ezredes-dandárnok parancsnoksága alatt álló *lengyel* ^{TM9i}ő 1. ezrede (I., III. és V. zászlóalj, összesen 1200 puska), 2 lovas-százada (200 lovas) Sucha-n.

c) *négy Landsturm hadtápszászlóalj* Myslenice—Kasinka területén ahol a Dobczyee—Lubien állás megerősítésén dolgoztak) és egy *Landsturm Vasútbiztosító zászlóalj* Chabówka-n,

d) az 1. hadsereg arcvonalából Skawina-ra (Krakkótól délnyugatra) *ki volt 11. honvéd lovashadosztály,*

e) a lovashadtesthez nyert még beosztást Ljubicic táborszernagy arcvonaláról a Muchówka-nál (Brzesko-tól délnyugatra) álló magyar 10. hadosztály is, de ez már a következő napon kivált a hadtest kötelékéből (majd XI/26-án Pihenés és vasaltatás céljából a Dobczyce-től nyugatra fekvő községekbe ment vissza).

A lovashadtest csapatai *XI/22-étől* kezdve Tymbark—Limanowa—Dobra területe felé előregyülekeztek és pedig a lovas seregtettek erős hidegben, jeges és meredek utakon, téli vasalás nélkül végzett időtrabló és fáradságos menetekkel, a lengyel légió vasúton.

A lengyel légiónak még a gyülekezés alatt volt alkalma, hogy bebizonyítsa a guerillaharcban való kiválóságát. *XI/24-én* ugyanis Chyzowki-nál rajtaütött a Neu Sandez felől előnyomult orosz 10. lovashadosztály egyik különítményén, azt szétugasztotta és zömét — 5 tisztet és 70 lovast — foglyul is ejtette.

Pilsudski írja, hogy „az arcvonalnak akkori ideges hangulatában az eredmény nem volt csekély siker”. Még aznap meglátogatta őt Nagy altábornagy. „Szerencsekívánatait közölte velem és érdeklődött csapataim állapota felől. Igen kellemes embernek mutatkozott és — amit eddig ritkán értem meg — teljesen elfogulatlan volt az olyan alakulat iránt, mint a légió. Nagyon valószínű, hogy ennél magyar származása befolyásolta. Vállát vont, mikor értesült, hogy nincs géppuskánk, távbeszélőnk és elégtelen a felszerelésünk. Megígérte, hogy mindenről gondoskodik, egyelőre géppuskákat és tüzérséget fog magyar hadosztályától hozzánk vezényelni. Mindig őszinte hálával emlékezem meg erről a tábornokról, fellélegzettem az eddigi tapasztalatok után... Nagy tábornok szavát tartotta. Másnap megjöttek a géppuskák és a hegyi lövegek”.

Nagy altábornagy ugyanis beosztotta a légióhoz az 5. honvéd huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztagát (Böszörményi Árpád főhadnagy), a 11. honvéd lovashadosztály gyalogosztagát (Olasz Ödön százados alatt 80 huszár) és az 5/3. hegyi ágyús üteget. Az említett csapatok beosztásáról Pilsudski *így* emlékezik meg:

„Ez a vezénylés mind nekem, mind osztagunknak egészen új, eddig ismeretlen jelenség volt. Még nem történt meg, hogy idegen csapatokat adjanak rendelkezésemre. Nem állíthatom, hogy ez nem hízelgett volna nekem, bár pillanatnyilag elég gondot okozott; ugyanis aránylag könnyű volt csapataimat vezetnem, mikor alárendelt tisztjeimnek közel fele tanítványom, és egész hadseregem olyan hadi újonc volt, amelyet a magam akarata és nézeteim szerint neveltem, de

most olyan alárendeltekkel és tisztekkel volt dolgom, akik más iskolában nevelődtek. Ez az iskola magasabbra és jobbnak értékelte magát és növendékeit igen kritikus nézetben nevelte olyan hadi felkapaszkodottak iránt, mint amilyenek mi az ő szemében voltunk. Ehhez járult a szükség, hogy olyan idegen nyelvet használjak, amelyet rosszul beszéltem”, pilsudski súrlódásoktól is tartott, de ilyenek nem fordultak elő, mert a vezényelt tisztek „szerencsére nagyon tisztességes emberek voltak, akikkel hamarosan a legjobb viszonyt lehetett fentartani. A két fiatalabb tiszt, Böszörményi és Meisner (az üteg parancsnoka) nagyon derék katonáknak bizonyultak, hamar megtanulták becsülni katonáim bátorságát és nyugodtságát s tisztjeimmel rövidesen bajtársi viszonyban éltek. Az öregebb százados, Olasz viszont kedélyes magyar volt... A 48-as évekre való tisztelő megemlékezése arra bírta, hogy Bem és Dembinski nevét mindig katonai tiszteletadás mellett ejtse ki...” Hasonlóan „igen kellemes és tisztességes magyarnak” találta Pilsudski a hozzá vezényelt összekötőtisztet. Egyáltalában a „különösen tisztességtudó” magyaroknak még álmukban sem jutott eszükbe, hogy „a különleges lengyel alakulatban és annak belső felépítésében olyan büntényt lássanak, amely büntetést érdemelne vagy okot adna kellemetlenkedésekre vagy lebecsülésre”. A magyarok Pilsudski számára már azért is igen kellemes bajtársaknak bizonyultak, mert kölcsönösen igen könnyen megértették egymást, mivel a magyarok ha németül kellett magukat kifejezniök, szokatlanul lassú és világos kiejtéssel beszéltek.

Kasprzycki lengyel tábornok (1914 decemberében a légió 1. ezredének vezérkari tisztje) is megemlíti művében, a lovashadtest megalakítása kapcsán, hogy a légió kapcsolatai magyar tisztekkel igen szívélyesek voltak.

Térjünk azonban vissza az eseményekre!

XI/26-án reggel a lovashadtest zöme (a 6. lovashadosztály és a lengyel légió) Tymbark—Słopnice területében, egy hadosztálya (a 11. honvédlovas) Mszana Dl. környékén — az oldalbiztosításra alkalmas területen — állt.

A hadtest részletes helyzete a következő volt:

a 6. lovashadosztály, amelynek az előnyomulás során Limanowa-ra előretolt vegyes különítményét orosz támadás

a XI/26-án hajló éjjel a Nafta-finomítóhoz (Limanowa-tól északnyugatra) szorította vissza, megszállta kora délelőtt a Limanowa és Tymbark között fekvő magaslatot és kisebb különítményt (1 lovasszászad, 25 főnyi gyalogosztag) tolt ki a Dunajec völgyébe vezető országútonl fekvő Zalesie-re;

a lengyel légió, amely, ahogyan mir említettük, közben 1 osztrák hegyi ágyús üteggel, valamint a páncélvonaton előretolt 11. honvéd lovashadosztálybeli gyalogosztaggal és az 5. honvéd huszárezrednek fél géppuskásosztagával erősödött meg, Slopnice-nél csatlakozott a 6. lovashadosztály déli szárnyára;

a 11. honvéd lovashadosztály (a V₂ 3. honvéd huszárezred kivételével) és a neki alárendelt két Landsturmozászlóalj közül a 215. számúval Mszana Dl.—Kasina Wk. területét érte el,¹ míg a vasútbiztosító zászlóalj (Urbanski alezredes) megmaradt Chabówka-n;

a ½ 3. honvéd huszárezred (Thomka százados áHtt az 1. és 4. század, utász-szakasz, fél géppuskásosztag) a felső Dunajec völgyében, Czorsztyn-on;²
a lovashadtest parancsnoksága Mszana Dl.-án.

A fentiekben részletesen ismertettük a lovashadtest tagozását és elosztását. Ezt szükségesnek tartottuk, hogy az olvasó megismerje a hadtest csapatait és azok kiindulási helyzetét.

A hadtest még XI/26-án elszigetelt helyzetbe került. A Ljubicic táborszernagy seregcsoport ugyanis, amely előző napon Brzesko környékéről Rába-folyó—Bochnia—Lapanów vonalába hátrált, XI/26-án kora délelőtt, orosz támadás elől, Lubien—Droginia—Dobczyce—Niegowic—Kolko vonalába, déli szárnyáról a 10. lovashadosztály Dobczyce környékére ment vissza. Minthogy pedig ugyanekkor a lovashadtestnek állásai ellen kelet és észak felől túlerejű orosz lovasság

¹ A lovashadtest többi Landsturmozászlóalja visszamaradt Myslenice környékén.

² Thomka százados különítménye még XI/24-én. Chabówka-ról a Dunajec völgyének felderítése céljából Neumarkt-on át Czorsztyn-ra ment előre; a felderítés mellett feladata volt. hogy az osztrák-magyar 3. hadsereg balszárnyán, a Poprząd völgyében Piwniczna—Rytro területén álló 4. lovashadosztálybeli különítménnyel (Weiss ezredes alatt 1 lovasezred, 1 zászlóalj, 1 üteg) az összeköttetést felvegye. A különítmény egyik százada XI/26-án a Czorsztyn-on túl fekvő Kroscienko-ig nyomult.

(egy teljes orosz lovashadtest) támadása látszott kifejlődni, báró Nagy Gyula altábornagy nem látta célszerűnek az előretolt helyzetben való megmaradást és ezért még délelőtt visszarendelte balszárnyát: a 6. lovashadosztályt Tymbark-ra és jobbszárnyát: a lengyel légiót a Slopnice-től nyugatra fekvő magaslatra. Egyben pedig Mszana Dl.-ről Tymbark-ra vonultatta előre 11 tehergépkocsin a 11. honvéd lovashadosztálynak 500 huszárját,¹ egy géppuskás osztagát és másfél üteget (6 ágyú); mindezek Hegedűs ezredes parancsnoksága alatt, kora délután a 6. lovashadosztály és a lengyel légió (vagyis Tymbark és Slopnice) között foglaltak állást.

Ebből az állásból báró Nagy Gyula altábornagy még este visszarendelte csapatait a védelemre sokkal alkalmasabb Dobra—Chyzowki—Przyslop vonalba.

Ez volt tehát az általános helyzet, amelyben a lovashadtestre az a feladat hárult, hogy „lehetően messze elöl a déli szárnyat fedezze”.

A lovashadtest a kapott feladatot hiánytalanul megoldotta, míg csak mögötte a megerősített XIV. hadtest (Roth altábornagy alatt a 3. és 8. gyalog-, és a 13. Landwehr gyalghadosztály) be nem érkezett. Az osztrák-magyar hadsereg-főparancsnokság XI/26-i elhatározását ugyanis nyomon követte az említett hadtestnek Krakkó felől vasúton és gyalogmenetben a lovashadtest mögé való eltolása. A XIV. hadtest éle: a 13. Landwehrhadosztály XI/29-én kezdte meg Mszana Dl.-án a kirakást. A Jordanów-on tartózkodó Roth altábornagy parancsai alá lépett még a német 47. tartalékadosztály (amely vasúton követte a XIV. hadtestet), valamint a XI/27-én Dobczyce felől Myslenice környékére eltolódott magyar 10. lovashadosztály.

Mialatt az így kialakult Roth altb. seregcsoport felvonulása folyamatban volt, báró Nagy lovashadteste XII/27-én és 28-án² a Neu Sandez felől előnyomult orosz lovashadtest

¹ A 11. honvéd lovashadosztály (2., % 3., 5. és 9. huszárezred) ütközetlétszáma ekkor 1356 lovas, 8 géppuska és 12 ágyú volt: ebből előrement 21 tiszt és 478 huszár, 4 géppuska, 6 ágyú; a folyamatban levő téli vasalás gyors befejezése kívánta meg, hogy a legénység nagyobbik fele a lovaknál Maradjon.

² XI/28-án Nagy altábornagy Korbuly főhadnagyot 19 lovassal küldte ki a Dunajec—Visztula szögletébe annak megállapítása végett, hogy az oroszok a Visztulát észak—déli irányban és fordítva milyen erőkkal

kisebb előtöréseit visszautasította, mikor pedig *XI/29-én* az oroszok a hadtest északi szárnyát kerülték meg, idejében és kis távolságra új állásba, Kasina Wk.—Wilczyce—Przyslop vonalába ment vissza.

Ugyancsak *XI/29-én* a lovashadtest Roth altábornagy seregcsoportjának kötelékébe lépett. Azt a feladatot kapta, hogy biztosítsa a „Dobra-i állásában” a seregcsoport felvonulását.

XI/30-án és *XII/1-én* a lovashadtest arcvonalán csak csatározásra került a sor. Mögötte a megerősített XIV. hadtest már teljesen beérkezett és Kasina Wk.—Rabka területén felzárkózott, a 10. lovashadosztály, amely *XI/30-áig* Myslenice környékén pihent, *XII/1-én* a Lubien és Jordanów között fekvő községekbe vonult; a német 47. tartalékadosztály még vasúti szállításban volt. Roth altábornagnak az volt a szándéka, hogy seregcsoportja gyalogságát a lovashadtest fedezete alatt Dobra—Kasina Wk. területében csoportosítja a támadáshoz, amelyet egyenesen északi irányban — az orosz 3. hadsereg oldalába — akart intézni. E hadműveletnek kelet felől, Neu Sandez irányából lehetséges erősebb veszélyeztetettségétől ekkor még nem volt oka tartani, mert a Poprád völgyében, Rytro—Piwniczna terében álló 4. lovashadosztály (a 3. hadsereg szélső balszárnya) közölte, hogy vele szemben, Neu és Alt Sandez területében az ellenség csak 3 zászlóalj és 2 lovasszázad erejű.¹

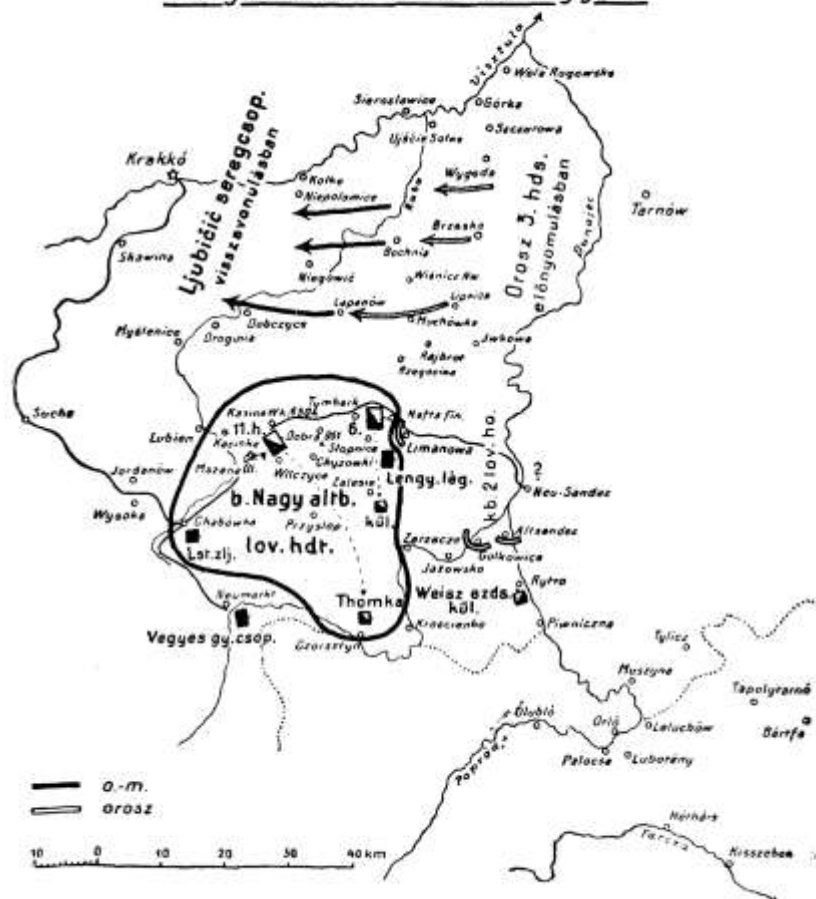
lépik át. Korbuly főhadnagy még az nap áttört az orosz vonalakon, elérte a menetcélt, illetve eljutott a Visztula mentén fekvő Wola Rogowska-ra, és Gorka-ra, továbbá a Rába menti Ujscie Solne-re, elfogott egy orosz tisztet és több gyalogost, megállapította, hogy nagy orosz erő kelt át a Visztula északi partjáról a déli partra, jelentései azonban természetesen elkésve érkeztek be; a járőr *XII/5-én*, az elfogott orosz gyalogosok ruháiba öltözve, vonult be hadosztályához.

¹ Ez a hadosztály egyébként járőrökkel összekötöttest tartott a Czorsztyn-on levő Thomka százados különítménnyel, amelynek a Dunajec völgyét felderítő járőrei Jazowsko-tól nyugatra kozákjárőrköt, és ettől északra, Zalesie-nél 3 orosz lovasszázadot állapítottak meg.

Ezen a napon (*XII/1.*) Roth altábornagy a Dunajec völgyének elzárása céljából a lovashadtesthez tartozott Landsturmcsapatok közül a 34/III. zászlóaljat Neumarkt-on át (*XII/2.*) Zarzecze-re (*XII/3.*) toltta ki. Ezenfelül Neumarkt-ra irányította a Chabówka-n levő Landsturm zászlóaljat. Ugyancsak Neumarkt-ra vonult a lengyel légiónak Sucha-n visszahagyott II., IV. és VI. zászlóalja.

3. vázlat.

A báró Nagy Gyula altábornagy lovas hadtest
helyzete 1914. XI. 26-án reggel.

(A lovashadtest magyar csapatainak tagozását lásd a túloldalon).

A lovashadtest *magyar* csapatai:

- a) *11. honvéd lovashadosztály* (báró Nagy Gyula altábornagy, vezérkari főnök Szahlender Béla vkt. alezredes):
22. honvéd lovasdandár (Hegedűs Pál ezredes, vezérkari tiszt Czeke Aladár százados):
2. honvéd huszárezred (Flohr János ezredes)
(Győry, Maasburg, Pálffy és Szunyogh század = 281 lovas),
3. honvéd huszárezred (Baintner Ernő őrnagy)
(1.—4. század, géppuskásosztág = 315 lovas, 4 géppuska).
24. honvéd lovasdandár (gróf Bissingen Nándor tábornok, vezérkari tiszt Dobokay Béla százados):
5. honvéd huszárezred (Filótás Ferenc százados)
(2., 3., 5. és 6. század, géppuskásosztág = 383 lovas, 4 géppuska),
9. honvéd huszárezred (Tóthvárady—Asbóth István százados)
(1.—4. század = 377 lovas).
1. honvéd lovas tüzérosztály (Reschfellner Antal alezredes)
(1.—3. üteg = 12 löveg).
- Gyalogosztág (Olasz Ödön százados) = 80 karabély.
- b) *6. lovashadosztály* (Schwer tábornok, vezérkari főnök Maxon Lajos vkt. alezredes) kötelékébe tartozó
11. huszárezred (Szivó Sándor ezredes): 3.—6. század, gyalogosztág.

3. A magyar lovasság támadó hadműveletei a csata kezdetén (XII/2—5).

(Ehhez 4. vázlat.)

XII/2-ára Roth altábornagy elrendelte, hogy gyalogságának zöme Dobra—Kasina Wk. vonalában észak felé végzendő támadáshoz csoportosuljon, lovasságának pedig azt a feladatot adta, hogy a gyalogság jobboldalát és hátát támadó modorban fedezze; az utóbbi feladatot végrehajtási módját így körvonalazta:

a 11. honvéd lovashadosztály a lengyel légióval együtt Gruszowiec-ről Tymbark-ra és az attól délre fekvő területre nyomuljon, ha azonban nagyobb orosz erőkre ütköznek, a 3. gyaloghadosztály részeinek támogatásával Dobra-t érje el, amely gyaloghadosztály egy zászlóaljtal Jurków, Chyzowki-n át a Slopnice-től délre levő magaslatra, a Zalesie felől vezető út elzárására töljön ki;

a 6. lovashadosztály maradjon a Kasina Wk.-től északra levő állásaiban, míg csak (estig) a 13. Landwehradosztály fel nem váltja;

ez a két lovashadosztály XII/3-án báró Nagy altábornagy vezetése alatt a viszonyokhoz képest vagy Tymbark-on át Neu Sandez-re, vagy Muchówka-n át Wisnicz Nw.-ra fog előretörni, hogy az ellenséges összeköttetéseket megzavarja, s különösen ellenséges löszeroszlopokat fogjon el és semmisítsen meg;

a 10. lovashadosztály XII/2-án Jordanów—Wysoka—Chabówka vonalán át Neumarkt-ra nyomuljon és onnan XII/4-én Alt Sandez-re törjön előre;

a 4. lovashadosztály Piwniczna felől szintén Alt Sandez-re fog előretörni.

XII/2-án azonban a 11. honvéd lovashadosztály — a 3. gyaloghadosztály egyik ezredének beavatkozása után — csak -Dobra déli részébe jutott el, mert tülerős orosz ellenállásra ütközött. A lengyel légió elérte Slopnice-t, ahonnan egy kozák-

századot kivert. A 3. gyaloghadosztálynak Slopnice-re irányított zászlóalja (59/1.) Chyzówki-ig haladt előre.

A 6. lovashadosztály (a 13. Landwehrhadosztállyal együtt) nehéz, eredménytelen harcot vívott a Porabka-tól északra fekvő magaslat birtokáért. A harcban a 11. huszárezred 15%-os veszteséget szenvedett.

A 10. lovashadosztály eljutott Neumarkt-ra.¹

Roth altábornagy, aki székhelyét Mszana Dl.-ára (Jordanów-ról) tette át, *XII/3-ára* elrendelte, hogy a 3. gyalog- és a 13. Landwehrhadosztály Porabka—Weglówka vonalából a támadást északi irányban folytassa, a 8. gyaloghadosztály Gruszowiec-ről két dandároszlopban (az egyik a műúton, a másik Slopnice-n át) Tymbark-ra nyomuljon és mögötte a már beérkezett német 47. tartalékhadosztály a műúton zárkózzék fel.

A jobboldal biztosítása céljából Roth altábornagy

a 6. lovashadosztálynak Rzegocina-ra (és innen Wisnicz Nw.-ra),

a 11. lovashadosztálynak Tymbark—Limanowa-n keresztül Neu Sandez-re adott irányt, hogy az onnan közeledőben jelentett orosz lovashadosztályt visszavesse,

a lengyel légiőt a Naftafinomító-nál levő magaslatok megszállására,

az 59-es zászlóaljat a Neu Sandez-i műút elzárására, Kanina-ra rendelte.

XII/3-án a 6. lovashadosztály zöme Mlyne—Lososina Grn. területét érte el és különítménnyel szállta meg Rzegocina-t;

a 11. lovashadosztály előhaladását késleltette az előtte menetelő gyalogság és ezért csak este érte el Limanowa-t, ahol meg is maradt. Előrement azonban délben Dobra-ról földérintésre Neu Sandez felé Baintner őrnagy alatt a 3. honvéd huszárezred 2. és 3. százada, és csatlakozott hozzá délután a 2. honvéd huszárezred Pálffy százada. Baintner őrnagynak ez a különítménye Kanina-ig jutott el; útközben csak orosz járőrökkel találkozott és megállapította, hogy erősebb orosz lovasság Neu Sandez felől nem nyomult Limanowa-ra. A különítménynek a műúton előrement járőre (Bauer hadnagy, 8 huszárral) jó fogást csinált ezen a napon.

¹ Menetének részletes leírása a 3. c) fejezetben.

Elfogott egy orosz huszártisztet, aki iratokat vitt az orosz 3. hadsereg déli szárnyán levő XI. hadtesttől a Mstów-on (Dobra-tól 8 km-re északra) levő Dragomirow tábornok orosz lovashadosztályához.

A zsákmányolt iratok legfontosabbra az orosz XI. hadtestnek XI/30-án 23 óra 45 percről keltezett intézkedése volt, amely tájékoztatást nyújtott az orosz 3. hadsereg XL, XXI. és IX. hadtestének, (amelyek a Visztula mindkét partján Krakkó-val szemben álltak) magatartásáról. Az iratokat Nagy altábornagy azonnal Roth altábornagyhoz, ez pedig a 4. hadsereghez továbbította. Az iratok a 4. hadsereg hadműveleti osztálya főnökének nyilatkozata szerint „e napok hadműveleti elhatározásaira a legnagyobb jelentőséggel bírtak”. Ugyanis a Roth altábornagynak ezután rendelkezésre bocsátott 45. Landwehr és 39. honvéd gyaloghadosztály bevetési irányára nézve megadták az alapot. Bauer Gyula hadnagynak egyébként a Mária Terézia-rend káptalanja a tiszti arany vitézségi érmet ítélte meg a Limanowa-i csatában 1914 XII/3-ától 12-éig tanúsított vitéz magatartásáért. Ez a tény eléggé igazolja az orosz iratok fontosságát.

Közbeiktatjuk itt Bauer hadnagy előadását: „kb. déltájban, alighogy Limanowa-t elhagytuk, két éllovasom megáll: járőrömmel felzárkózva egy terephullám mögött, a műúton két tányérsipkást pillantottunk meg. Nem gondolhattam mást, mint hogy egy ellenséges járőr éllovasaival állunk szemben. Az útról nem volt tanácsos letérni, mert a havas, fagyos terepen lóháton egyáltalában nem lehetett mozogni, ezért minden taktikázás helyett: Kardot ránts! Vágtát! vezényeltem és neki-rontottunk. Az ellenséges lovasok erre tüzelni kezdtek reánk, majd vágtában megfutamodtak. Bár kissé kellemetlen érzés volt, hogy se jobbra, se balra nem volt kilátás és nem tudhatuk, hogy mibe vágtáznak bele, de azt gondoltam magamban: ha már belekezdünk, most már mindegy! Ezután szinte mozi-vásznonra kívánczó indiánus jelenet következett: a menekülő két orosz lovas vágta közben, a nyeregben hátrafordulva, pisztollyal lövöldözött reánk, mire a mellettem vágató Harty Péter huszár lekapja karabélyát és ő is tüzel. A mi lovaink gyorsabbak, mint az oroszoké, az eredetileg 300 méternyi távolság egyre fogy és közben egyre lövöldözünk. Alig lehattunk tőlük 100 méterre, mire az egyik orosz vágta közben, mint egy zsák

lefordul a lóról. Harty huszár véletlen mesterlövessel pont fején találta. A másik orosz megadta magát. Ez a hely Limanowa-tól kb. 2—3 km-nyire volt... Az orosz fogolynál irattáskát találtunk, ezt hamar hátraküldtem Baintner-hez, magam pedig a járőrrel rögtön még vagy egy km-t tovább vágtaztam, hogy az erdőből mielőbb kijussak...” Az előadásból kivehető, hogy a verekedésre való elszántság szerezte meg a valóban fontosnak bizonyult zsákmányt.

A lengyel légió megmaradt ezen a napon Slopnice-n.

Az 59-es zászlóalj nem jutott el Kanina-ra. Csak a sötétség beálltakor érte el a Limanowa-tól 1 km-re nyugatra fekvő majort, ahonnan báró Nagy altábornagy Limanowa-ra vonta. Itt a zászlóalj által kiállított előőrsök fedezete alatt éjjelezett a lovashadosztály.

A 4. lovashadosztálynak Rytro-ra kitolt Weiss ezredes különítménye az oroszokkal csatározott. Jelentette, hogy Alt és Neu Sandez-en összesen kb. 2 orosz zászlóalj, néhány lovasszásad és 8 löveg van. Eszerint tehát még mindig úgy tűnt fel, hogy Neu Sandez felől a Roth seregcsoportot nagyobb veszély nem fenyegeti, illetve, hogy az ottani orosz erő féken tartására a 10. lovashadosztály mellett elegendő lesz a 11. honvéd lovashadosztály töredéke már csak azért is, mert az osztrák-magyar 3. hadsereg balszárnyán levő 4. lovashadosztály szintén Neu Sandez-re kapott irányt.

A 10. lovashadosztály Neumarkt-on pihent.¹

Ezen a napon (XII/3.) Roth altábornagy gyalog seregtestei, részben harcolva, elérték Pogorzany (13. Landwehr-hadosztály)—Mstów (3. gyaloghadosztály)—Tymbark (8. gyaloghadosztály) vonalát; a német 47. tartalék hadosztály éle eljutott Dobra-ig.

¹ Megemlítendő itt, hogy a Dunajec völgyében, a 10. lovashadosztály előtt levő Thomka százados különítménynek járőrei ekkor Zalesie-n nagyobb orosz erőt és Jazowsko-n 60 lovaszt állapítottak meg.

A Dunajec völgyébe kitolt Landsturmpzászlóalj megszállta e völgy könyökét, Jazowsko-tól nyugatra, félszázadnyi lengyel légió pedig Krosz-cienko-t. (Lásd 57. old.)

A Thomka különítmény, valamint a Landsturmpzászlóalj további működését a 10. lovashadosztály eseményeinek leírásánál ismertetjük.

XII/4-ére Roth altábornagy mind a négy gyaloghadosztályát északi irányban támadásra rendelte. Elérendő célul Gora Sw. Jana—Krasne—Zbydniów—Ujazd—Widoma magaslat vonalát jelölte meg. A lovasságra nézve így rendelkezett:

„A 6. lovashadosztály, valamint a 11. honvéd lovashadosztály háíom ezrede, két üteggel és egy géppuskásosztaggal, báró Nagy Gyula altábornagy parancsnoksága alatt Lososina Grn.-ről 7 órakor elindulva, Rzegocina-n át a Muchówka kocsmához nyomuljon és onnan az ellenség Összeköttetései ellen hasson; egy-egy erős különítményt toljon ki Bochnia-ra és Brzesko-ra (utóbbi helységtől délre levő Okocim kastélyban van állítólag az orosz hadseregearcncnokság). Egy-egy hírszerző különítményt utász-szakasszal küldjön, a Dunajec-hidak elrombolása céljából Zakliczyn-ra. Tropie-re és Kurów-ra”¹

„Gróf Bissingen tábornok a 11. honvéd lovashadosztály egy ezredével, egy üteggel, egy géppuskás osztágával és a gyalogosztaggal, magához vonja a Starawies—Limanowa területén levő lengyel légiót és az 59. gyalogezred zászlóalját,² és ezzel a vegyes különítménnyel a műúton Kanina felé nyomul elő; legalább is megakadályozza ebből a területből ellenséges erőknél Neu Sandez felől való előnyomulását és iparkodik, ha lehet, előnyomulással Neu Sandez felé, XII/5-én az ott jelentett ellenséges erőket elfogni. XII/5-én a 10. lovashadosztály Naszaczowice-n át, a 4. lovashadosztály Piwniczna felől fog Neu Sandez felé előnyomulni”.

Kiegészítette az intézkedést az alábbi sürgöny: „Holnap

¹ Az intézkedés alkalmával ismeretes volt, hogy az orosz 3. hadsereg déli szárnyhadteste (a XI.) Wisniowa-nál, egy tartalékhadosztállyal Dobjczyce-nél áll, továbbá

Wisniowa-tól keletre az orosz 11. lovashadosztály és több zászlóalj,

Limanowa-tól keletre a kombinált orosz lovashadosztály és több gyalogszázad áll;

a báró Nagy Gyula lovashadtestnek kiutalt előnyomulási övben orosz vonatcsoportok tartózkodnak és pedig:

Lipnica-nél (Rajbrot-tól északra) —————200,

Wisniez Nw.-nál-----1300,

Bochnia-tól nyugatra-----1300,

Bochnia-tól északra igen sok járómű.

² A lengyel légió tényleg Slopnice-n, az 59-es zászlóalj Limanowa-n volt.

különítményeket a Sieroslawice-nél és Ujście Solne-nél leva Visztulahidak elrombolására kiküldeni”.

Külön intézkedést kapott már megelőzően a Neumarkt-on levő 10. lovashadosztály (lásd 3. c) fejezet). Most csak annyit jegyezzünk meg, hogy a hadosztálynak egyelőre Alt Sandez-re kellett előretörni.

Roth altábornagy most idézett intézkedéseivel seregcsoportja jobboldalában és hátában három különböző erejű és összetételű csoportot (báró Nagy Gyula lovashadtest, gróf Bissingen tábornok különítmény, 10. lovashadosztály) alakított, hogy a Dunajec völgyében eddig tudott, vagy általában a keleti és északkeleti irányból esetleg még később megjelenő orosz erőket az északi irányban támadásra haladó seregcsoporttól távoltartsa.¹

Ezek a lovascsoportok és a lengyel légió a további napok során a reájuk bízott feladatot sikeresen oldották meg. Megütköztek a seregcsoport jobboldala és háta ellen a Dunajec völgye felől előnyomult igen jelentékeny orosz haderőkkel és ezeket előnyomulásokban annyira késleltették, hogy a seregcsoport jobbszárnyára Krakko felől irányított erősítések idejében beérkezettek; ezenfelül ellenállásukkal megteremtették a kedvező feltételeket a Duklai horpadás felől, az osztrák-magyar 3. hadsereg balszárnyáról előnyomult Szurmaj altábornagy honvédhadtestnek a csatába való döntő jelentőségű beavatkozására.

Az alábbiakban a három csoport harcait külön-külön ismertetjük. Előrebocsátjuk azonban, a nagy keretbe való beilleszkedés céljából, a Roth altábornagy seregcsoport és az osztrák-magyar 3. hadsereg balszárnya XII/4. és 5.-i eseményeinek vázlatát.

XII/4-én indult meg a seregcsoport megerősített XIV. hadtestének egységes támadása északi irányban. Ezzel kezdődött tulajdonképpen a limanowai csata. A támadó arcvonal

¹ Roth altábornagy „Die Schlacht von Limanowa—Lapanów” c. műve szerint Limanowa—Naftafinomító környékére, mint az utánszállítási vonal végállomására volt a seregcsoport $\frac{3}{4}$ része alapozva, miért is e környék elvesztése kiszámíthatatlan következményekkel járt volna. Megvédelmezését szolgálta a seregcsoport lovasságának a Dunajec felé történt kitolása. Ezenfelül néhány Landsturm-zászlóalj és Landsturm-munkásosztag dolgozott a Limanowa-tól keletre fekvő magaslatok megerősítésén.

(balról-jobbra a 13. Landwehr, a 3. és 8. gyaloghadosztály) ezen a napon túlhaladt Pogorzany—Rdzawa vonalán. A jobbszárnyra irányított német 47. tartalékhadosztály éldandára Rzegocina környékét, végdandára Lososina grn.-t érte el.

XII/5-én a német hadosztály is beért a csatavonalba. A támadás egyébként már heves ellenállásra és részben orosz ellentámadásra is ütközött. Nyilvánvaló volt, hogy a jobbszárnyal szemben orosz erősítések érkeztek be. A seregcsoport tehát csak csekély tért nyert. Elérte Smykan—Gora Sw. Jana—Krasne—Tarnawa—Bytomsko vonalát.

A seregcsoporthoz erősítésül, Krakkó felől, vasúton útbaindult a 45. Landwehr gyaloghadosztály (9 zászlóalj, 4 üteg), amely Tymbark-ra XII/8-án este érkezett be.

Ugyancsak XII/5-én utasította a hadsereg főparancsnokság az osztrák-magyar 3. hadsereget általános támadásra. Ez azonban nem volt azonnal megindítható. Emlékeztetünk itt arra (1. a) fej. és 2. vázlat), hogy november utolsó harmadában az oroszok a 3. hadsereg arcvonalát Homonna irányában áttörték. Sikerült ugyan még november utolsó napjaiban, főképpen a hadsereghez irányított új kombinált honvéd gyaloghadosztállyal¹ és az Uzsoki hágó felől bevetett 38. honvéd gyaloghadosztállyal² a Homonná-ra betört oroszokat a határ felé visszavetni, de közben igen nehéz helyzetbe került Bártfa előtt a hadsereg balszárnyhadteste. Az oroszok ezt a hadtestet erősen szorongatták és tőle XII/1-én Bártfa-t is elragadták. Boroevic gyalogsági tábornok, a 3. hadsereg parancsnoka erre a Homonná-nál győzelmes csapatok közül Kornhaber tábornok hadosztályának zömét (12 zászlóalj, 1 lovasszázad, 1 üteg) kivonta az arcvonalból, hogy azt Bártfa felé vesse be.

XII/4-én, mikor Roth altábornagy támadásra rendelte sereg-

¹ Kornhaber altábornagy alatt a 200. és 201. honvéd gyalogdandárba (illetve a 300—303. honvéd gyalogezredbe) összefoglalt 16 zászlóalj, továbbá 1 lovasszázad, 1—1 táborig és hegyi ágyús üteg; a hadosztály XI/24-étől kezdve Örmész-ő rakott ki; a legénység nagyobb részben rövid kiképzésű újoncokból áll. Megjegyzendő, hogy a felvonuláskor még csak a dandárkötelék volt meg, az önálló zászlóaljak csak a harctéren vonattak össze ezredkötelékbe.

² Az ekkor még Szurmay altábornagy parancsnoksága alatt álló 38., valamint a kombinált honvéd gyaloghadosztály részletes hadrendjét a 6. B), fejezetben fogjuk ismertetni.

csoportját, a vasúton eltolt Kornhaber hadosztálynak még csak élszállítmányai rakodtak ki Héthárs-on. XII/5-én 8 zászlóalj volt együtt Héthárs—Kisszeben területén. A hadosztály gyülekezését fedezte Orló-nál a 4. lovashadosztály, amely azonban .Weiss ezredes különítményét meghagyta Rytro-nál. Ezen a napon (XII/5.) Boroevic gyalogsági tábornok a Kornhaber hadosztály után útbaindí⁺otta a 38. honvéd gyaloghadosztály zömét (8 zászlóalj, 6 üteg).

Az osztrák-magyar 3. hadsereg balszárnyának támadása tehát csak néhány nap múlva kezdődhetett.

Most áttérünk Roth altábornagy három lovascsoportjának XII/4-i és 5-i működésére!

a) *báró Nagy Gyula altábornagy lovashadtestének hadműveletei
a csataarcvonal jobbszárnyán.*

(Ehhez 4. vázlat.)

Báró Nagy Gyula altábornagy a maga lovashadtestét XII/4-én elindította észak felé — egyenlőre Muchówka-ra. Az élen haladt a 6. lovashadosztály, hogy három oszlopban¹ érje el a műutat, Muchówka-tól mindkét oldalt. Ezután következett a 11. honvéd lovashadosztály, iránnyal Lososina Grn.—Rzegocina-n át. Követte a hadosztályt a lengyel légió-nak a Widoma magaslatra rendelt V. zászlóalja.

A 6. lovashadosztály oszlopai azonban még a műút elérése előtt nagyobb orosz erőkre ütköztek, miért is kénytelenek voltak a Rzegocina-tól közvetlenül északra levő magaslatokra visszamenni. A tüzérség felvonult a Widoma magaslaton.

Délelőtt 10 óraker, mikor a 11. honvéd lovashadosztály már beért a Widoma magaslat mögé, Nagy altábornagy elrendelte, hogy *Hegedűs ezredes* (a 22. honvéd lovasdandár parancsnoka) az 5. honvéd huszárezreddel, egy géppuskás

¹ A 6. lovashadosztály még báró Nagy Gyula altábornagy intézkedése előtt úgy rendelkezett, hogy egy-egy vegyes különítmény szállja meg a Dl. Lakta-tól északra, a Muchówka-tól délre és a Lipnica-tól délre fekvő magaslatot, míg a zöm (a 11. huszárezred és a tüzérség) Rzegocina-ra kövesse az arcvonalat. Báró Nagy Gyula altábornagy ezt jóváhagyta.

osztaggal és egy lövegszakasszal Tymowa-n át Brzesko felé előnyomulva, igyekezzék ellenséges vonatokat elfogni.

*Tóthvárad*y százados a 9. honvéd huszárezreddel és a 2. honvéd huszárezred utász-szakaszával Czchów-on át Jurków-ra nyomuljon hasonló feladattal és iparkodjék a Duna-jec-hidakat Tropie-nél és Zakliczyn-nál felrobbantani.

A 11. honvéd lovashadosztály említett két különítménye a hadosztály zömét képviselte. Ez a két különítmény a kapott parancsra kivált a menetoszlopból és a Lososina völgyébe kanyarodott el. Az élre került Tóthvárady százados, és ezt követte 11 óra tájban Hegedűs ezredes különítménye.

*Tóthvárad*y százados Krosna—Porabka—Czchów-on át, nagyobb részt jeges úton, elérte este Jurków-ot. Útközben egy századot küldött Tropie-re, amely az ottani Dunajeehidat délután felrobbantotta. A menetvonalon előreküldött járőr rajtaütött Czchów-on egy orosz cserkesz járőrön és azt elfogta. Egyik orosz lovasnak azonban sikerült kiszabadulni és a Jurków-on levő kozák félszázadot értesíteni, mire ez elmenekült Zakliczyn felé. Tóthvárady százados Jurków-ról az utász-szakaszt fedezettel a Zakliczyn-i híd felrobbantására küldte. Ez megállapította, hogy a híd fel van robbantva, de mellette az oroszok póthidat építettek, amelyet orosz gyalogság őriz. Itt a 20 órakor megkísérelt robbantás tehát nem sikerült. Egy huszár megsebesült. Maga a különítmény egyébként orosz vonatra nem akadt, csak egyes járóműveket látott Zakliczyn felé hátramenni.

Közbeiktatjuk itt *Ehrlich* 9-es honvéd *huszár főhadnagy* naplójából az alábbi részt:

„Ezegocina-ra mentünk előre. Ott 10 óra felé az ezred azt a parancsot kapta, hogy kerüljön az ellenség hátába... A Tropie-nél levő híd a Konkoly század, ahová engem is újra beosztottak, 15 óra 30 perckor felrobbantotta. Utána Czchów-ra mentünk és ott 18 óra tájban biztosított megállás ... Nemsokára 10—12 lovasból álló doni kozák járőr próbált a faluba hatolni, előőrseink reátüzeltek, egyet megsebesítettek, a többi szétszaladt. 19 órakor az ezredhez, Jurków-ra bevonultunk. Az ezred útközben Czchów-on 11 orosz lovast, dragonyosokat és cserkeszeket ejtett foglyul. Az éj folyamán az ezred különítménnyel és utász-szakasszal megpróbálta a Zakliczyn-i híd felrobbantani, elérte a

hidat, de ekkor a hídőrség reája lőtt, a mieink közül egyet megsebesítettek; egy orosz tisztet lelőttek. A híd robbantását másnapra halasztották. Az éjt az ezred Jurkóv mellett, nyergelve, táborban töltötte. Teljes téli idő és hideg... A hadosztályhoz menő Császár hadnagy járőrére Tymowa-nál ellenséges gyalogság reátüzelt, vissza kellett térnie”.

Hegedűs ezredes különítménye kora délután érte el a Krosna-tól északra fekvő nyeret, ahol hosszú pihenőt tartott. Innen jelentette, hogy az út síkossága folytán lövegei alig csatlakozhatnak 16 óra előtt.

A pihenő alatt előrement Máriássy főhadnagy százada (50 lovas, 1 géppuska) Tymowa-ra, hogy esetleges orosz vonatmozgásokat megzavarjon. Ez a század útközben 6 oroszot fogott el. Az ezred története szerint a század előhaladását kisebb orosz osztagok késleltették és már sötétedett, mikor Iwkowa-ra ért, ahol csatlakozott hozzá egy Tymowa-ra irányított járőr. A sötétség beállta után a század folytatta útját és elérte Tymowa-t, ahol 3 oroszot elfogott és 2 lovat zsákmányolt. A lakosság szerint aznap sok orosz szekér ment át Tymowa-n, a foglyok pedig azt vallották, hogy Lipnica-n sok vonat és cserkesz tartózkodik. A század Tymowa-n éjjelezett és az éj folyamán még két oroszot és egy szekeret fogott el.

Hegedűs ezredes különítménye ezen a napon csak Iwkowa-t érte el, ahol éjjelezett.

A 11. honvéd lovashadosztályból a sok kikülönítés (a gróf Bissingen, a Hegedűs, a Tóthvárady és a Thomka különítmény) következtében már csak a három századból álló 2. honvéd huszárezred¹ és 1 V₂ üteg maradt. Ez a három század (valamint a 6. lovashadosztály 11. huszárezrede) volt a Widoma magaslaton felvonult tüzérség fedezete, amely tüzérség közreműködött a 6. lovashadosztály harcában. Az említett hadosztály a nap folyamán kivédte 2—3 orosz zászlóalj támadását. Háta mögé beérkezett a német 47. tartalékadosztály éle. Ezután a 6. lovashadosztály egy ezrede megszállta Rajbrot-ot, a 11-es huszárok egy százada biztosított Dl. Lakta felé, a zöm a Widoma magaslaton éjjelezett.

XII/5-ére Roth altábornagy a gyalogságnak a támadás

¹ Az ezredparancsnokság és egy század a gróf Bissingen különítményénél, az utász-szakasz a 9. honvéd huszárezrednél volt.

folytatását rendelte el és ehhez a 11. honvéd lovashadosztály 1 ½ ütegevel megerősített német 47. hadosztály főerejének Rzegocina-n át Bochnia-ra adott irányt. Intézkedésének a lovashadtestre vonatkozó része így szólt: „A 6. lovashadosztály Brzesko-ra nyomul, fedezi a seregcsoport jobboldalát északi és keleti irányból közeledő erők ellen, és az ellenséget lehetőleg károsítja. A 11. honvéd lovashadosztály fennmaradó része megállapítja a Lipnica-nál levő ellenség erejét, fedezi a seregcsoport jobboldalát és hátát kelet felé. A Visztula-hidak felrobbantására (t. i. Ujscie Solne-nél és Sieroslawice-nél, amire nézve Roth altábornagy XII/3-án este már sürgönyileg rendelkezett, lásd 41. old.) parancsolt különítményeket küldje ki...”

Fenti intézkedés alapján báró Nagy Gyula altábornagy XII/5-én kiküldte Békessy százados parancsnoksága alatt a 2. honvéd huszárezred két (Maasburg és Szunyogh) századát Lipnica-ra azzal, hogy nyugati és északkeleti irányban derítsen fel; az ezred fennmaradt századának (Györy) pedig azt a parancsot adta, hogy a 11. huszárezred utász-szakaszával¹ együtt a Sieroslawice-i Visztula-hidat és az Ujscie Solne-i Raba-hidat robbantsa fel; Hegedűs «zredes utasítást kapott, hogy XII/5-én maradjon Tymowánál és értesítse Tóthvárady századost, hogy Jurków-ról észak és kelet felé derítsen fel; közölte báró Nagy Gyula altábornagy azt is, hogy a 6. lovashadosztály előreláthatólag XII/5-én a déli órákban fog Brzesko-ra előretörni. Ezután Nagy altábornagy a vezetésből kikapcsolódott; hadosztálya a felsorolt részekre tagozva harcolt a csata befejezéséig.

Lássuk most az egyes részek működését!

A *Hegedűs ezredes különítmény* korán indult el Iwkowáról és már 7 órakor állást foglalt a Tymowa-tól délre fekvő 409-es nyeregben. Máriássy főhadnagynak Tymowán éjjelezett százada még hajnal előtt elindult (Hegedűs ezredes

¹ A 11. honvéd lovashadosztálynál ugyanis már egyetlen utász-szakasz sem állt rendelkezésre, amennyiben a 2. és 9. honvéd huszárezred utász-szakasza a Tóthvárady százados különítménynél (a Zakliczyn-i és Tropic-i híd felrobbantásához) a 3. honvéd huszárezred utász-szakasza a Thomka százados különítménynél, az 5. honvéd huszárezred utász-szakasza a Vargyas százados különítménynél (a Kurów-i híd felrobbantásához) volt beosztva.

parancsára) Lipnica felé. A továbbiakat Máriássy főhadnagy¹ így adja elő: „A századnak nyugat felől nagyobb ellenséges erők csakhamar útját állották. 6 órakor az ezred parancsot küldött, hogy ha a század nem tudja tartani magát, vonuljon vissza a Tymowa—Iwkowa úton levő nyeregbe, ahol az ezred védelmi állást foglal. 6 óra 40 perckor egyik járőr jelenti, hogy két cserkesz-század lábában megkerüli századom balszárnyát és a nyeregre vezető út szerpentinjének tart. Erre elhatároztam, hogy visszavonulok az ezredre. Ez azonban nem ment könnyen, mert a szerpentin első kanyarulatához érve kitűnt, hogy az ellenség a szerpentin már megszállta és ezzel a visszavonulás egyetlen útját is elzárta. Ezek után a század nem tehetett mást, mint a géppuskát közrevéve, a jéggel borított meredek hegyoldalon, a szerpentin mellett, rajta-rajtában átvágta magát az útját álló cserkeszekre és bevonult a nyeregbe, ezrede állásába. A legénység magatartására jellemző, hogy az ellenséges vonal áttörése után lóról lövöldöztek vissza a 2 km-es vonalon, közvetlen közélről oldalukba tüzelő ellenségre”.

Hegedűs ezredes a délelőtt folyamán körülbelül egy orosz, lovasezred támadását utasította vissza. Harc közben felszólította Tóthvárady századost, hogy ez támogassa. Délután csak lövegharc folyt.

Tekintettel a legénység kimerültségére Hegedűs ezredes egy századot hagyott a 409-es nyeregben és különítménye zömével éjjelezés céljából Iwkowa-ra ment hátra. Ide ért be 20 órakor a 6. lovashadosztály elővédé: a 11. huszárezred egy géppuskás osztaggal és 2 ágyúval, és közölte, hogy feladata Tymowa elfoglalása, valamint a felderítés Brzesko felé. Ez a hadosztály ugyanis a nap folyamán — a német 47. tartalék-hadosztállyal együtt — az oroszokat Bytomsko—Beldno vonalán túl vetette vissza, majd a csatatéren megjelent Roth altábornagy szóbeli parancsára, hogy Rajbrot-on vagy Iwkowa—Tymowa-n át Brzesko felé törjön előre, este Bytomsko-nál gyülekezett és innen Rajbrot—Wojakowa-n át Iwkowa-ra nyomult elő, hogy XII/6-án Tymowa-n át folytassa útját. Hegedűs ezredes erre megegyezett a 6. lovashadosztály parancsnokával, hogy az reggel felváltja a 409-es nyeregben

¹ Az 5. honvéd huszárezred története szerint.

levő századot, mire Hegedűs ezredes különítménye Czchów-on át Jurków-ra lovagol és onnan, Tóthvárady századossal együtt kelet felől fogja támogatni a 6. lovashadosztály előnyomulását.

Békessy százados különítménye elérte a Lipnica-tól nyugatra fekvő magaslatot, ahonnan Gnojnik, Wisnicz Nw. és Lipnica felé felderítve, igen értékes híreket szerzett a német 47. tartalékhadosztálynak, amely ezen a napon, a 6. lovashadosztállyal együtt, az ellenséget Bytomsko—Beldno vonalán túl vetette vissza. A német hadosztály magához vonta Békessy százados különítményét, amely az éjt a Δ 613 Kobyla magaslaton töltötte el.

Tóthvárady századosnak XII/5-ére eredetileg az volt a szándéka, hogy Zakliczyn-on át Zamoscie-re nyomul elő, ahol nagyobb orosz vonat táborozásáról kapott hírt. Sikerült is XII/5-én reggel a Zakliczyn-i híd orosz őrségét elkergetni és a hidat 8 órakor felrobbantani. Tóthvárady százados azonban nem nyomult tovább, mert megkapta Hegedűs ezredesnek támogatást kérő közlését. Ezért másfél századot Tymowa felé irányított (v_2 századot a műúttól délre, 1 századot északra), 1 századot Jurków-nál visszatartott, mert egy elfogott orosz podgyázkocsi embereitől megtudta, hogy ezen a napon Jurków-ra egy orosz löszeroszlop fog érkezni. A különítmény többi része — járőrökre felosztva — felderítő és figyelő szolgálatban állt.

A műúttól északra irányított század Gnojnik felől előnyomult erősebb (3—4 lovasszázadnyi) ellenségre bukkant és kénytelen volt Jurków-ra visszamenni. A különítmény — addig ejtett 15 foglyával együtt — Jurków-on éjjelezett. Szándéka volt, hogy XII/8-án kisebb erőt hagy Jurków-on, zömével észak felé folytatja az előnyomulást.

Ehrlich főhadnagy naplója erről a napról így emlékezik meg:

„Az ezred reggel újra megpróbálta a Zakliczyn-i híd robbantását ... Én 25 lovassal a híd robbantás támogatására Czchów—Filipowice—Wesolow-on mentem oldalba hatni, sikerült is a hidat 9 órakor felrobbantani, mire az ezredhez bevonultam. 13 órakor V_2 századdal a Tymowa-tól délre levő Hegedűs ezredes csoportját mentünk segíteni. Közben Jur-

ków-on orosz málhakocsit fogtunk el 3 tüzérrrel, sok minden jó és finom holmi volt a kocsin. Este vezetővel jöttünk vissza rettenetes rossz hegyúton, fenyves erdőkön át Jurków-ra, ahol szabad táborban éjjeleztünk”.

b) *A gróf Bissingen tábornok különítmény előretörése
Neu Sandez felé.*

(Ehhez 4. vázlat.)

Gróf Bissingen tábornok különítménye a Neu Sandez-re való előretöréshez *XII/4-én* több részre tagozódott és pedig

Baintner őrnagy hírszerző különítménye, amelynek Neu és Alt Sandez felé kellett felderíteni,

az 59-es zászlóalj, megerősítve Olasz százados gyalogosztagával és a Kagerer lovasüteggel, amelynek egyelőre Kanina-ra, elővéddel a Δ 652-re (Wysokie-től keletre) kellett nyomulni,

a lengyel légió (hegyi ütegeivel¹ és az 5. honvéd huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztagával), amely szintén Kanina-ra kapott irányt, *egy* zászlóaljat azonban tartozott a Widoma magaslatra kikülöníteni,

Vargyas százados különítménye (a 3-as honvédhuszárok 30 lovasa és az 5-Ös honvédhuszárok utász-szakasza), amelynek feladata volt a Kurów-i Dunajec-híd felrobbantása.

Lássuk most a különítmény egyes részeinek működését!

A Kanina-n éjjelezett *Baintner különítmény* Neu és Alt Sandez felé folytatta a felderítést. Megállapította a délelőtt folyamán, hogy Trzetrzewina-nál, a műúttól mindkét oldalt, több orosz lovasszázad és egy üteg foglalt állást; Marcin-kowice-n át Neu Sandez-re irányított járőre Rdziostów-nál kozák századra ütközött, amely a járőrt Mecina-ra nyomta vissza; az Alt Sandez-re küldött járőr onnan jelentette, hogy a Dunajec völgyében összetalálkozott a 10. lovashadosztály és a Thomka különítmény egy-egy járőrével, mire együttesen nyomultak tovább; miután Golkowice-nél orosz járőrt visszavetettek (orosz részről 1 halott, 2 sebesült), 17 órakor

¹ A légió kapott Krakkóból 2 régi hegyi üteget, ezenfelül nála volt egy osztrák-magyar hegyi üteg.

elérték Alt Sandez-et, ahonnan a lakosság bemondása szerint egy orosz lovasszázad és 100 főnyi gyalogság Neu Sandez felé menekült (az oroszok azonban tényleg megálltak a Poprád hídja előtt).

Az 59-es zászlóalj, Olasz százados osztagával és a Kagerer üteggel, Limanowa-ról 11 órakor ért Kanina-ra, aztán a községtől keletre (az üteg a községtől 1 V₂ km-re nyugatra) állást foglalt és fél századot a Δ 652-re tolt előre, ahol a Baintner különítmény állt.

16 óra tájban kb. egy orosz zászlóalj Baintner őrnagy különítményét és az 59-es fél századot a Δ 652-ről visszaszorította. Ezek a részek Kanina-ra mentek vissza; az ellenség Wysokie-ig nyomult utánuk.

Ezután a lengyel légió¹ is beavatkozott. Ez Slopnice-ről 15 óra 15 perckor ért be Kanina-ra, ahonnan az esthomály beálltával, két századot Kanina-nál visszahagyva, Wysokie-re nyomult. Lovassága ebből a helyiségből kb. másfél-századni orosz lovasságot üzött el. A légió lovassága az éj folyamán Wysokie-nél meg is maradt, Pilsudski az éjt Kanina-n, csapatai részben Wysokie-nél, részben Przyszowa-n és környékén töltötték el.

A hidrobombantásra küldött Vargyas százados különítmény nem tudott Kurów-ra eljutni. 13 órakor jelentette Chomranice-ről, hogy a -f 614 magaslaton kb. egy orosz gyalogszázad, Drzykowa mellett V₂ lovasszázad áll és Marcinkowice-nél erősebb orosz csapat van; járőrcsatározás során 2 orosz gyalogost foglyul is ejtett; a lakosság bemondása szerint a Kurów-i hidat már az oroszok felrobbantották, de a különítmény nem is tudná a robbantószert szállító szekeret a Kurów-i hídig eljuttatni; járőrt küldött azonban oda, meggyőződést szerzendő a híd állapotáról. A Pisarzowa-ra visszatért különítmény aztán este jelentette, hogy a hidat az oroszok valóban felrobbantották, de a Dunajec ott átgázolható; hallomás

¹ Hadrend ezen a napon: parancsnok Pilsudski ezredes-dandárnok, vezérkari főnök Sosnkowski alezredes, vezérkari tiszt Kasprzycki kapitány, I. zászlóalj (Kuba-Bojarski kapitány), III. zászlóalj (Smigly-Rydz őrnagy), lovasság (Belina-Prazmowski kapitány), beosztva: az 5. honvéd huszárezred ½ lovas géppuskás osztaga (Böszörményi főhadnagy), az 5/3. hegyi üteg (Meisner hadnagy), végül Krakóból bevonulóban 2 régi hegyi üteg Forzoza-Brzezina kapitány), amelyek ezen a napon Limanowa-t érték el.

szerint a Neu Sandez-i vasúti híd is fel van robbantva és hogy Neu Sandez-től a Dunajec keleti partján csapatok és csapatvonat menetelnek észak felé, a vonatokat egyébként a különítmény egyik járőre is látta.

Gróf Bissingen tábornok *XIII/5-én* az ellenség Trzetrzewina-i állását hadseregbeli és honvéd csapataival a műút mentén arcban, a lengyel légióval délről átkarolóan szándékozott megtámadni, hogy aztán Neu Sandez-re folytassa útját. Számíthatott ennél a 10. és 4. lovashadosztály közreműködésére, minthogy Koth altábornagy közlése szerint mindkét hadosztály (az előbbi a felső Dunajec, az utóbbi a Poprząd völgye felől) Neu Sandez-re kapott irányt.

XII/5-én azonban a támadás nem valósult meg az elgondolt módon.

A különítmény Kanina-i csoportja 6 órakor Wysokie-re ért, ahol a lengyel légió is felzárkózott. A légió azt kérte, hogy a műúttól északra Marcinkowice felé térhessen le, mert vállalatot kíván Neu Sandez ellen — észak felől — intézni és a Trzetrzewina-i állást a Δ 489 (vagyis észak) felől szándékozik oldalba támadni, míg lovassága a műút mentén derítene fel. Mindezt gróf Bissingen tábornok engedélyezte.

A Kanina-i csoport — hosszabb megállás után — folytatta az előnyomulást. Délben túlhaladt a Δ 652-ön (ahová az üteg előrement) és közeledett a Trzetrzewina-i orosz állás felé, amelyet az oroszok (kb. 3 lovasszázad, néhány gyalogszázad, 4 löveg) komolyabb ellenállás nélkül 13 órakor kiürítettek.

Gróf Bissingen tábornok röviddel ezelőtt vette Roth altábornagy parancsát, hogy Alt Sandez-et a 34/III. Landsturmzászlóalj megszállta, a 10. lovashadosztálynak parancsot adott, hogy a Dunajec nyugati partja mentén, általában Brzesko felé, különítménnyel Trzetrzewina-n át, vegyen irányt, míg gróf Bissingen tábornok a 11. honvéd lovashadosztály részeivel és a kocsin szállítandó 59/1. zászlóaljjal, mihelyt az ellenséget Trzetrzewina-ról elűzte, Lososina grn.-án át vonuljon be, a lengyel légió pedig Limanowa-n gyülekezzen. Ez a parancs tanúsította, hogy Roth altábornagy Neu Sandez felől orosz beavatkozást nem vár. Gróf

Bissingen tábornok azonban nem látta a helyzetet ilyen megnyugtatónak. Jelentette tehát, hogy a parancs szerint elvonul Lososina grn.-ra, mielőtt a helyzet Neu Sandez-nél tisztázódik. Ez azonban nem történhetett meg, mert Neu Sandez felől újabb ellenség jelent meg.

15 órakor az 59/1. zászlóalj még zavartalanul megszállta Trzetrzewina-t, előtte a lengyel légió lovassága Polskie-t és Biczycę-t érte el, míg Baintner őrnagy különítménye a déli szárnyat biztosította, ahol felvette az összeköttetést a 10. lovashadosztály északi szárny századával (a 13. huszárezrednek 5. százada). Ezután azonban a helyzet tisztázása céljából Biczycę-re előrement vezérkari tiszt, Dobokay százados megfigyeléséből kiderült, hogy az oroszok Neu Sandez felől megerősítést kaptak. Chelmiec tájában, a vasúttól keletre egy orosz üteg volt látható, a vasúti töltést egy orosz zászlóalj szállta meg, és orosz gyalogság — kb. 1 zászlóalj — mutatkozott a Biczycę-től északra elterülő erdőségben is. Neu Sandez déli kijáratától pedig egy orosz üteg tüzelt Alt Sandez felé.

Az 59/1. zászlóalj, amely közben Biczycę felé lassan előrement, rövidesen tűzharcba bocsájtkozott az említett orosz gyalogsággal. Közben érkezett be Vargyas százados jelentése, hogy Drzykowa-nál 6 foglyot ejtett és hogy a Dunajec nyugati partján, Neu Sandez előtt orosz üteg áll.

Ilyen körülmények között gróf Bissingen tábornok csak a Neu Sandez felől megjelent ellenséggel való leszámolás után vonulhatott volna el Lososina grn. felé. Erre azonban egyelőre nem sok remény mutatkozott. Az 59/1. zászlóalj és Olasz százados gyalogostaga (összesen legfeljebb 400 puska, illetve karabély) nyilvánvalóan túlerővel állt szemben. Ez a csoport körülbelül egy órai tűzharc után, 16 órára kénytelen volt a Trzetrzewina templomától mindkét oldalt választott állásba visszamenni, ahonnan a két oldalról is fenyegető átkarolást elkerülendő, 18 órakor a Δ 652-re hátrált, majd pedig innen a Kanina-tól keletre fekvő magaslatra, míg az üteg, amely 96 srápnelt lőtt ki, az előző napi állásába vonult vissza. Az utóvéd a Pálffy század volt, amely a Δ 652-től a sötéttségben visszamenve, a műúton már orosz erőket talált, ttiire a terepen át hátrált és csak éjjelre ért Kanina-ra.

A lengyel légió — miután tüzésége Limanowa-ról csatlakozott — a délután folyamán Δ 652—Chomranice vonalán

át Kleczany-re nyomult, az 59/1. zászlóalj előtt álló lovasságát MarcJnkovice-re vonultatta, egyben pedig ennél a helységnél a Dunajec-en bürüt építtetett. Az éj folyamán aztán a lengyel légió részei végrehajtották Neu Sandez ellen a tervezett rajtaütést (ennek leírását lásd a 4. b) fejezetben).

Vargyas százados különítménye Chomranice-n töltötte az éjt.

Az Alt Sandez-nél levő helyzetről gróf Bissingen tábornok a nap folyamán több jelentést, illetve közlést kapott. Tudta, hogy az előző nap kivert oroszok, megerősödve 3 gyalogszázaddal és tüzérséggel, betörték Alt Sandez-re és onnan a reggel beérkezett Landsturmpzászlóaljat kivetették, de még délelőtt a 10. lovashadosztály részei visszafoglalták a várost s hogy a 4. lovashadosztály előretolt részei Myslec—Popowice területét (a Poprád jobb partján) érték el. Értesült aztán arról, hogy a 10. lovashadosztály Dunajec-jobbparti oszlopa Alt Sandez-en, a 4. lovashadosztály Weiss ezredes különítményével együtt, harcban áll az ellenséggel, míg balparti oszlopának (a zöm) elővédé Stadlo-nál harcol a Podrzecze-t megszállva tartó orosz lovassággal és gyalogsággal, főcsapata pedig Naszacowice-t érte el. Végül hírt kapott arról, hogy a 10. lovashadosztály zöme Podegradzie—Kadcza területen fog éjjelezni (vagyis, hogy nem sikerült a hadosztálynak Neu Sandez-re eljutni).

Kanina-n, este kapta meg gróf Bissingen tábornok Roth altábornagynak fontos parancsát, hogy repülőjelentés szerint több ellenséges zászlóalj, tüzérséggel, kelet felől közeledve, 13 órakor elérte Neu Sandez-et, a különítmény a Neu Sandez-i hidakat, ha ez még nem történt volna meg, feltétlenül rombolja el, és ha az orosz oszlop előnyomulása tényleg beigazolódna, maradjon a különítmény Neu Sandez előtt, megakadályozandó az ellenségnek a Dunajec-en való átkelést, de ha a hír téves, vonuljon a különítmény Lososina grn.-ra.

Az események alapján gróf Bissingen tábornok csak abban a meggyőződésben élhetett, hogy a repülő által megfigyelt orosz oszloppal vagy annak részével harcolt a délután folyamán Trzetrzewina-nál, illetve ez elől kellett Kanina-ra visszamennie. Ez említett orosz oszlop a 8. hadsereg VIII. hadtestének része volt, amely hadtest nyilvánvalóan a Limanowa-i csataterre igyekezett.

Éjfélkor jutott gróf Bissingen tábornok (Kanina-n) kezébe Roth altábornagynak *XII/6-ára* szóló intézkedése, amely megmondta, hogy a 6. lovashadosztály és a 11. honvéd lovashadosztály egy része Brzesko-ra kapott irányt, míg gróf Bissingen tábornok különítményére nézve azt tartalmazta, hogy „egyesüljön a 10. lovashadosztállyal, és a Weiss ezredes csoporttal együtt a Neu Sandez-nél levő ellenséget, amelynek ereje 3—4 zászlóalj tüzérséggel, vesse vissza, az ottani hidakat robbantsa fel; a magatartás ezután a már kiadott parancs szerint”.¹

A Neu Sandoz felé intézendő támadásra a parancsokat gróf Bissingen tábornok adta ki, minthogy rangidősebb volt mint Loserth tábornok, a 10. lovashadosztály ideiglenes parancsnoka.

A parancsok ismertetése előtt azonban lássuk, hogy a 10. lovashadosztály mit végzett eddig a Dunajec völgyében.

c) A 10. lovashadosztály hadművelete a felső Dunajec völgyében.

(Ehhez 4. vázlat.)

A 2. fejezetből tudjuk, hogy a 10. lovashadosztály (parancsnok Loserth tábornok, vezérkari főnök Denk Gusztáv százados) Myslenice környékéről *XII/1-én* a Lubien és Jordanów között levő területbe vonult el. A hadosztály állománya ekkor 1681 lovas,² 8 géppuska és 12 löveg volt.

¹ Az egyidejűleg kiadott vonatintézkedés tájékoztatást nyújtott arról, hogy a gróf Bissingen tábornok csoport mögött jelentékeny vonattömegek tartózkodtak, nevezetesen

a Naftafinomitótól délre a 11. honvéd lovashadosztály vonatának zöme, Zamiescie-nél a 6. lovashadosztály vonata,

Lososina Grn.-nél a német 47. tartalékhadosztály vonatának jelentékeny része,

Rupniów-nál (Tymbark-tól északra) a 8. gyaloghadosztály és Wilkowsko-nál a 3. gyaloghadosztály vonata.

E vonatok fedezésének feladata természetesen gróf Bissingen tábornok különítményére hárult.

² Ebből 10. huszárezred (6 század) = 547 lovas és 4 géppuska,

13. „ (6 „) = 444 lovas,

9. „ (4 „) — 409 lovas és 4 géppuska,

12. ulánusezred (4 „) = 281 lovas.

Ezenfelül a hadosztály kötelékében volt a 20. honvédgyalozezred 8. százada (Hegedűs hadnagy, Berzsenyi zászlós, körülbelül 45 puska), amely század november utolsó harmadában szakadt el az átmenetileg a 10. lovas hadosztállyal együtt harcolt zászlóaljától. Erre nézve a 20. honvédgyalozezred története azt mondja, hogy miután az ezred II. zászlóalja XI/22-e táján elvált a 10. lovashadosztálytól „a 8. századnak egy szakasza¹ továbbra is megmaradt a lovashadosztálynál és kiváló érdemeket szerzett a Szczurowa, Rylów, Neu Sandez és Limanowa melletti harcokban”. A 9. huszárezred története is megemlékezik a szakaszcsoportról: „a 20. honvédezzred 20 honvédje a szczurowai ütközet (XI/19.) óta az ezredhez csatlakozott és a limanowai csatában ők is példás hősiességgel harcoltak”.

Prónay Pál 13-as huszárszázados a honvédszázadról következőket mondja:

„Ez a 30—40 főből álló szakasz a 20. honvédgyalozezredtől szakadt hozzánk, amikor novemberben a Szczurowa és Ujście Solne-i csatározásoknál a 10. lovashadosztály visszavonulását kellett a 3. századdal (a megsebesült századparancsnok helyett) biztosítanom. Akkor kerültem össze a Visztula és a Rába folyó torkolatánál a 20-as 8. századdal. Vele együtt tartottuk fel az orosz előnyomulást egészen estig. A zavarban és a sötétségben azután ez a 30 derék magyar baka, Márton szakaszvezetővel velem maradt és a 13. huszárezredhez vonult be. Az ezredtörzs féltékenyen őrizte ezt a kis magyar csapatot (melyben Hegedűs György a későbbi nagykanizsai képviselő, aztán dr. Berzsenyi László közjegyző Keszthelyen, akkor mint önkéntes szolgált), amely a legjobb és legvitézesebb szolgálatot teljesítette az ezrednek. Ha a huszárok valamely feladatra lóháton elindultak, Márton szakaszvezető oly ügyesen jött utánuk gyalog, hogy kevés időre rá ő is megérkezett szakaszával a kirendelt helyre. Mindig jókedvűek voltak és mindig készek voltak szuronyral rohamozni. Ezt a bátor kis gárdát Limanowa után saját ezrede reklamáta. Nagyon szomorúak voltunk mi is, ők is, mikor elhagytak. Márton szakaszvezető megkapta az arany vitézségi érmét...”

¹ A valóságban alacsony állományú század.

XII/2-án a lovashadosztály, Jordanów—Wysoka—Skawa-n át kb. 50—55 kilométernyi, jeges utakon végzett fárasztó menettel elérte a menetcélt, Neumarkt-ot és ott, valamint Ludzimierz—Waxmund—Lopuszna területén laktáborba szállt, ahol *XII/3-án* pihenőt tartott. Neumarkt-on találta a hadosztály a lengyel légió három (II., IV. és VI.) zászlóalját (kb. 600 puska), amelyek ide Sucha-ról november végén kerültek és most a 10. lovashadosztály parancsnoka, Loserth tábornok parancsai alá léptek. A hadosztály előtt volt a Thomka százados különítmény, zömével Czorsztyn-on, 1 századdal Kroszcienko-n, és ezenfelül Zabrzez-nél állt a 34/III. Landsturmzászlóalj, amely utóbbi szintén Loserth tábornok alá tartozott. Közbeiktatjuk itt Prónay százados naplójegyzetét a *XII/2-i* nagy menetéről: „6 órakor indulás Jordanów felé ... Hideg szél fúj, az utat rossz magas hó borítja és síkos. A napsütésben gyönyörűen látni a magas Tátrát. A négy sarokra megvasalt lovak biztosan járnak; a tüzerek minden emelkedésnél órákig kínlódnak az útegekkel. Lovaik elesnek... A síkos talajon ügetve megyünk hegynek le és fel... Még aznap Wysoka-n, Skawa-n, Clabówka-n át Neumarkt-ra ... A 13. huszárezred Lopuszna-ra érkezik, ahol éjjelezés ... Itt *XII/3-án* pihenőnap ...”

A pihenőnapon Loserth tábornok Alt Sandez felé báró Fiath százados parancsnoksága alatt a 10. huszárezred 3. (Folis) és 5. (br. Fiath) századából, V₂ géppuskás osztagból és a 20-as honvédszázadból, valamint 30 légiólistából álló hírszerző különítményt küldött előre. Ez Na Rzece-t érte el és felvette az összeköttetést a Thomka százados különítménnyel, valamint a 34/III. Landsturm-zászlóaljjal.

Ugyancsak *XII/3-án* kapta meg Loserth tábornok Roth altábornagy intézkedését az Alt Sandez-re való előtörésre. Ez így szólt (kivonatossan):

„Neu és Alt Sandez területe felől igen eltérő hírek szólnak. Kémek és lengyel légiósok jelentése szerint a két helységben 4 gyalogezred, sok tüzérséggel; a 4. lovashadosztálynak inkább hitelt érdemlő jelentései szerint csak mintegy 2—3 zászlóalj (más hírek szerint igen züllött állapotban), 8 löveggel tartózkodnék.

A minden oldalról ismétlődő hír, hogy az oroszok Alt és Neu Sandez-nél erődítenének, arra enged következtetni, hogy

számbelileg gyengék és hogy a védelemre szorítkozni látszanak.

Számomra a legnagyobb fontossággal bír, hogy a Sandez-nél levő viszonyok felől teljes világosságot nyerjek.

Ezért a 10. lovashadosztály holnap, XII/4-én korán reggel Ochotnica-n át Alt Sandez-re törjön előre és iparkodjék legalább Naszacowice környékét elérni, hogy aztán a következő napokban a körülményekhez képest vagy a 4. lovashadosztállyal együtt Alt Sandez-re menjen előre, vagy — ha egy ellenséges lovashadosztálynak Neu Sandez-ről Limanowa-ra való előnyomulásáról szóló hír beigazolódnék — ezt Swidnik, Przyszowa, Kanina irányában hátba támadja.

A 11. honvéd lovashadosztálynak már ma kell Kanina-n át Neu Sandez-re előretörni, a 6. lovashadosztály feladata, hogy Muchówka-n át Wisnicz-re való legerőteljesebb előnyomulással az ellenség összeköttetései ellen működjék.

A 4. lovashadosztályt tájékoztattam és felszólítottam az Alt és Neu Sandez-re való előnyomulásra”.¹

Roth altábornagy intézkedése alapján Loserth tábornok utasította a 3 zászlóaljnyi légiót, hogy *XIII/4-én* Piwniczna-ra vonuljon és *XII/5-én* a 10. lovashadosztály előtörését Alt és Neu Sandez-re támogassa, felhívta a Thomka százados különítményt, hogy működjék közre a 10. lovashadosztály vállalkozásában, a 34/III. Landsturm-zászlóaljn pedig azt a parancsot adta, hogy egy századdal a Zabrzez—Zalesie utat zárja el, zömével pedig a Golkowice-i Dunajec-hidat vegye birtokába.

XII/4-én a 34/III. Landsturm-zászlóalj eljutott Golkowice-re, ahonnan kisebb orosz erő Alt Sandez-re hátrált, báró Fiath százados különítménye elérte Kadcza-t. Jelentette Fiath százados, hogy a lakosság bemondása szerint Neu Sandez-en nagyobb orosz erő tartózkodik, Alt Sandez-re kb. egy lovasezred érkezett, továbbá hogy a 4. lovashadosztálytól előretolt Weiss ezredes különítmény (1 lovasezred, 1 zászlóalj, 1 üteg) Rytro-nál a Poprząd völgyében áll. A különítmény (Fiath) egy járőre, a 11. honvéd lovashad-

¹ Az intézkedés a 6. és 11. lovashadosztályt illetően már túlhaladott dolgokat tartalmazott ugyan, minthogy a 11. lovashadosztály csak Limanowa-t érte el, ahonnan XII/4-én Kanina—Neu Sandez felé csak a gróf Bissingen tábornok különítmény ment előre, de mindez az általános képet a 10. lovashadosztály nézőszögéből nem módosította.

osztály egyik járőrével, valamint Thomka százados különítményének járőrével még aznap előrement Alt Sandez-re, ahonnan az ellenséget rövid harccal kiverte (a polgári hatóság szerint az ellenség ereje 200 kozák és egy gyalogszázad volt). A harcban az oroszok 2 halottat és több sebesültet vesztek. Loserth tábornok erre a 34/III. Landsturm-zászlóaljat Alt Sandez-re irányította. Előrebocsátjuk, hogy a zászlóalj XII/5-én reggel ért Alt Sandez-re, ahonnan az újra támadó oroszok még kora délelőtt kivetették.

A légió három zászlóalja elérte a Poprád völgyét.¹ Maga a 10. lovashadosztály, egy oszlopban (elővéd a 13. huszárezred, 1 üteg) kb. 50 km-nyi menettel, 15 óra Maszkowice—Lackó—Zabrzez területébe jutott. A hadosztály hírszerző különítményül a 9. huszárezred 5. századát Zalesie-re tolt ki. A hadosztályparancsnokság közlést kapott a 4. lovashadosztálytól, hogy Neu Sandez-en kb. 3 orosz zászlóalj, 6—8 löveggel és néhány lovasszázaddal van. A menetet *Prónay százados* naplója így írja le: „7 órakor menetelés Neu Sandez felé ... Moszkowice-be érünk, ahol sötétben beszállásolás. Szoros és rossz kvártélyok. A lovak legnagyobb része szabad ég alatt van... A legutolsó lópótlásoknál sok vemhes kancát kaptunk, amelyek a hideg és nélkülözések folytán sorra elvetélnek menetközben. Természetesen csikó és anya elpusztulnak”.

XII/5-én a hadosztály két oszlopban folytatta az előnyomulást Alt és Neu Sandez felé, és pedig mint jobboszlop a Dunajec jobbpartján báró Fiath százados különítménye, amelyhez még beosztást nyert 1 üteg és mint lövegfedezet a 10. huszárezred V₂ 1. százada, továbbá az éj folyamán Alt Sandez-re előreküldött 34/III. Landsturm-zászlóalj (3 század); báró Fiath századosnak az volt a parancsa, hogy a Weiss ezredes különítménnyel összhangban nyomuljon elő,

a főoszlop volt a Dunajec balpartján a 10. lovashadosztály zöme (elővéd a 10. huszárezred fennmaradó 3 V₂ százada és 1 üteg); a 13. huszárezred 4. százada hírszerző különítményül Neu Sandez-re, ennek az ezrednek egy tiszti járőre Kanina-ra, a gróf Bissingen tábornok különítménnyel való

¹ Ezek a zászlóaljak a limanowai csata után Neu Sandez-en csatlakoztak a Pilsudski dandárnok vezetése alatt álló zömhöz.

összeköttetés felvételére, kapott irányt. Megjegyzendő, hogy az utóbbi járőrnek 40 kozák elől vissza kellett fordulnia, mire az ezred 3. százada ment előre Kanina-ra és az utat már szabadon találta. Ez a század fel is vette az összeköttetést.¹ A hadosztály jobboszlopa 8 órakor Alt Sandez elé ért, ahol az oroszokkal megütközött 34/III. Landsturm-zászlóalj részeit visszavonulásban találta, maga a zászlóaljparancsnok megsebesült. Br. Fiath százados erre a 20-as honvédeket bevettette, a Landsturm-zászlóaljat visszafordította és így 9 órára, a Barcice felől előnyomult Weiss ezredes különítménnyel együtt kiszorította Alt Sandez-ből a három gyalogszázad erejére becsült és tüzérség által is támogatott oroszokat. A küzdőtéren a parancsnokságot Weiss ezredes vette át, aki csapatait Alt Sandez-ről 11 óra 30 perckor megindította a Poprád-hidak felé. 13 óra tájban érték el a csapatok a Poprád jobbpartján, a Biegonic-tól délre fekvő magaslatot (Δ 357), de 14 óra tájban 2—3 orosz zászlóalj támadása érte őket. A csapatok körülbelül 16 óráig kitarítottak az említett magaslaton, aztán pedig Alt Sandez-re mentek vissza. Weiss ezredes 18 óra 45 perckor, Alt Sandez-ről jelentette, hogy a község keleti szélén foglalt állást. A harcban elesett báró Fiath százados,² akinek helyébe Hertelendy százados lépett.

¹ Erre nézve idézzük *Görgey 13-as huszár főhadnagy* naplóját, amely a gróf Bissingen tábornok különítmény már ismertett Kanina-i harcáról is nyújt adatot: „7 órakor reggel a lovashadosztály előnyomulása Neu Sandez felé. Elöl már ágyúdörgést és egyes puskalövéseket hallani (t. i. a 34/111. Lst. zlj. harca Alt Sandez-en). Tisztijárőr a 11. lov.-hadosztállyal való összeköttetésül, Kanina-ra elküldve. Jelenti, hogy nem tud átjutni, mert 40 kozák állja útját. Erre századunkat küldik ki. Én járőrben. Nem találkoznak ellenséggel, elvonult Neu Sandez felé. Kanina-n honvéd mozgókonyhákat találunk. Étkezés. Aztán a Δ 652-re, ahol Bissingen tbk. áll egy zászlóaljjal. Lenn a völgyben, kelet felé, 1 zlj. harcol. 6 km-re előttünk valami észak felé vonul. Kiküldenek engem megnézni, hogy barát vagy ellenség. Tüzérségünk és az ellenséges is már tüzel. A látott zlj. a mienk, de fölényes gyalogság Neu Sandez-ből már erősen szorongatja. Kb. 500 lépésre már sűrű ellenséges rajvonalat látok ugrásszerűen előremenni. Éjjelezés Kanina-n. A zlj.-nak ide kell visszamenni...”

² A Δ 357-ről küldte 14 órakor Fiath százados az utolsó jelentést: „A különítményt éppen most támadta meg 2—3 zászlóalj erejű ellenséges gyalogság. A Δ 357 magaslatot 2 Landsturmszázad és honvédgyalogság, Biegonic-tól délre levő magaslatot 2 század Landwehr (Weiss ezredes csapatai), 1 Landsturmszázad. aztán ulánusok (Weiss ezredes csapatai) tartják megszállva. Üteg Alt Sandez-től keletre”.

A most vázolt harcot *Folis százados*, a 10. huszárezred 3. századparancsnoka naplójában így írja le: „6 órakor indulás és menet Alt Sandez-re. Alt Sandez előtt tűzharchoz lóról és elszorítjuk az ellenséget Neu Sandez felé. Délután változott a helyzet. Az oroszok erősítést kaptak és makacsul védekeztek. Itt, Neu Sandez előtt találkoztunk egy üteggel és lovasságunkkal, Weiss ezredes az 1. ulánus ezredtől, aki átvette felettünk a parancsnokságot. 3. század egész délelőtt lövegfödözet. Tüzérségünk igen hevesen tüzelt, de maga is sok veszteséget szenvedett. Délután előrerendelték bennünket egészen a Poprád folyóig, heves gyalogsági tűzben, ahol különítményparancsnokuk, báró Fiath Béla százados elesett. Vissza kellett mennünk az előbbi állásba és este Alt Sandez-re. Itt beszállásoltunk, minthogy Alt Sandez-et gyalogságunk biztosította. Nagy hideg és szél!”

Hertelendy százados a harcról az alábbi harcjelentést terjesztette be: „XII/5-én parancsot kaptam, hogy a V₂ 1. századdal a 2. üteget vigyem a báró Fiath különítmény megerősítéséül Alt Sandez-re. E megerősítés beérkezése után azonnal visszautasítottuk az Alt Sandez-re intézett orosz támadást és magunk mentünk át támadásba Neu Sandez felé. A Weiss ezredes csoport dél felől Biegonic felé avatkozott be. A Δ 357-ct a honvédszázad elfoglalta. A támadás heves tüzérségi tűzben és azáltal hiúsult meg, hogy a Landsturm nem állta meg a helyét. Báró Fiath százados, aki a vasúti híd felé ment előre, hogy a Landsturmot oda visszakeresse, ez alkalommal elesett...”

A főoszlop elővédje előtt levő 13-as hírszerző különítménynek (Reichlin százados)¹ útját állta a Podrzecze—Chochorowice vonalában beásott orosz gyalogság, amelyet a 13. huszárezreddel megerősített elővéd a sötétség beálltáig csak Swiniarsko-ig tudott visszaszorítani. Neu Sandez elfoglalása tehát nem sikerült.

A harcot *Horthy István ezredesdnndárnok* (4. lovasdandár) vezette, aki az eseményt így írja le: „Naszaczowice-n

¹ A század naplója szerint: „A századot Podrzecze-nél heves ellenséges tűz fogadja. Háromszor kísérli meg a század Podrzecze elfoglalását; fölünyes ellenség miatt lehetetlen”.

13 órakor kapja a 4. dandárparancsnokság a parancsot, hogy a 13. és $\frac{1}{2}$ 10. huszárezreddel Gostwica-n át Podrzecze—Chochorowice irányban támadjon. Csoportomat Gostwica-n lóról szállítva, a 10-es huszárokat Brzezna-n Podrzecze irányban támadáshoz rendelem, míg magam a 13. huszárezreddel a Δ 443-on át folytatom az előnyomulást. Közben a 10-es huszárok támadása, ellenséges gyalogsági és tüzérségi tűzben, a sík terepig előrehaladt; a 13. huszárezred 16 órakor eléri előnyomulási célját (t. i. a magaslatokat Chochorowice-nél). Itt bár szürkülni kezdett, láttam az akadályokkal megerősített Neu Sandez-i hídfőszerű állásokat, erős tüzérséggel, köztük nehéz lövegeket is. A 17 órakor vett parancsot, hogy indítsam meg az állások ellen a támadást, nem teljesíthettem, sőt meghagytam a parancsot hozó tisztnek, jelentse a csoportparancsnokságnak, miszerint csak kellő tüzérségi előkészítés után teljesíthetném a parancsot. 17 óra 30 perckor kaptam parancsot, hogy csoportomat vonjam vissza. Brzezna-n, a vezetéklovaknál volt a gyülekezés, ahonnan a 10. huszárezred Kadca-ra, a dandárparancsnokság és a 13. huszárezred Golkowice-re vonult laktáborba. Beérkezés ideje 20 óra 30 perckor”.

Szlavnich százados, a 13-as huszárok ezredsegédtisztje így mondja el a támadást: „Horthy ezredes Gostwica-ra érve a 10-es huszárok három századát Brzezna-n át irányítja, míg ő maga a 13. huszárezreddel Chochorowice-re nyomul, hogy onnan átkaroljon... 15 óra 30 perckor éri el az ezred a Chochorowice-től északnyugatra levő kápolnát... Ezredünk 16 órakor a már sötétedő nappal a könnyen látható felvillanásokból 24 ágyút és két nehéz ágyút számolhatott össze. Azonkívül messzelátókkal is könnyen kivehető volt, hogy Neu Sandez nyugati széle előtt erős drótakadályokkal ellátott földhányások voltak ... 17 órakor érkezett Roth altábornagy parancsörtsztje gépkocsin azzal a paranccsal, hogy foglaljuk el Neu Sandez-et. Horthy ezredes megmutatta a parancsörtsztnek a még látható megerősített állásokat és az ott levő tüzérséget és felszólította, hogy tegyen a látott tényekről jelentést, mert nem hajlandó az egész 4. dandárt feláldozni...

A hadosztályparancsnokságnak 17 óra 30 perckor vett parancsára ezredünk N. Golkowice-re vonul vissza és ott

helységtáborba száll. Úgy a legénység, mint a lovak a mai hegmászástól fáradtak. A terep és az utak a lehullott és majd elolvadt hótól jegesek, alig lehet azokon előrejutni...”

Prónay százados (13. huszárezred 1. század) naplója: „7 órakor menetelés Gostwica-ra. Ott a 13. és 10. huszárezred Brzezna felé gyalogharchoz lóról száll.. Tüzérségünk Podegrodzie-nél vonul fel, holott Gostwica-tól nyugatra jó állásra található, ahonnan a templomtól a Neu Sandez-nél tüziállásban levő, délnek tüzelő orosz ágyúkat, amelyeket szabad szemmel látok, oldalozni lehetne ... Az 1. század feladata lóháton Brzezna-tól nyugatra a kozákokat elkergetni, azokat el is üztük ... 18 órakor parancs, hogy az ezred Golkowice-n beszállásol. Csak 22 óra 30 perckor érkeznek meg konyháink, zab pedig nincs ...”

Gottesmann őrnagy a 10. huszárezred I. osztályának parancsnoka naplója a következőket tartalmazza: „6 óra 30 perckor indulás; a lovashadosztály Jazowsko-tól nyugatra gyülekezett, szándéka volt Neu Sandez-et megtámadni. A Reichlin-féle 13-as hírszerző különítmény délelőtt jelenti, hogy Podrzecze-n orosz gyalogság van és ő ezt a községet az országútról támadja meg, a hadosztály pedig oldalról, Brzezna felől támadtasson. Az elővéd tőlünk volt a 2. század (Brokes); a Reichlin hírszerző különítménnyel Wyglanowice-ig mentek előre; mi (1., 4. és 6. század) ezalatt Podegrodzie-ig jutottunk ... 13 órakor vettük a parancsot Horthy ezredestől, hogy Gostwica-n át a 13. huszárezreddel menjünk előre. Ott lóról szálltunk... a mieink Δ 443—Brzezna-n át, ahol szintén volt ellenség jelentve, tőlünk halra a 13-as huszárok mentek előre... Horthy ezredes Brzezna-nál. amely üres volt, beszüntette az előnyomulást, mert kb. 3 km-t teljesen nyílt terepen kellett volna megtenni. 8 óra 30 perckor értünk Kadcza-ra. Ott hallottuk a gyász hírt, hogy Fiath Béla kapitányt Alt Sandez-ben, ahova eljutott, egy golyó megölte. Minden tekintetben igen nagy kár érte ... a jobb szem alatt hatolt be a golyó és hátul jött ki a fejen ... Ott is temették el, Alt Sandez-en ... A konyhák éjfél után 1 órakor érkeztek ...”

Loserth tábornok, tekintettel Dunajec-jobbparti csoportjának már vázolt nehéz helyzetére, még az estszürkület beállta előtt elrendelte a harc félbeszakítását. Ezután 17 óra-

kor kapta meg Roth altábornagy ama parancsát, amely a Brzesko irányában való előtörést írta elő. Az adott helyzetben ezt a parancsot tárgyalannak kellett tekinteni.

A hadosztály a következő csoportosításban éj jelezett:

a Bauer tábornok parancsnoksága alatt álló 8. lovas dandár a 12. ulánus ezreddel Podegrodzie-n, a 9. huszá ezreddel Juraszowa-n, 1 Landsturm-századdal Naszacowice-n, előőrsökkel Stadlo—Gostwica vonalában; a 9. huszárezred 5. százada a nap folyamán felvette az összeköttetést a gróf Bissingen tábornok csoporttal (az említett század a délután folyamán a Δ 652-től kb. 4000 lépésre tartózkodott),

a 4. lovasdandár a 13. huszárezreddel Golkowice-n, a 10. huszárezred zömével (3 $\frac{1}{2}$ század) Kadzca-n, ugyanitt a hadosztályparancsnokság és 2 üteg;

a Hertelendy százados (volt br. Fiath százados) különítmény (10. huszárezred 2 V_2 százada, 3 Landsturm század, 20-as honvédszázad, 1 üteg) a Weiss ezredes csoporttal együtt Alt Sandez-en.

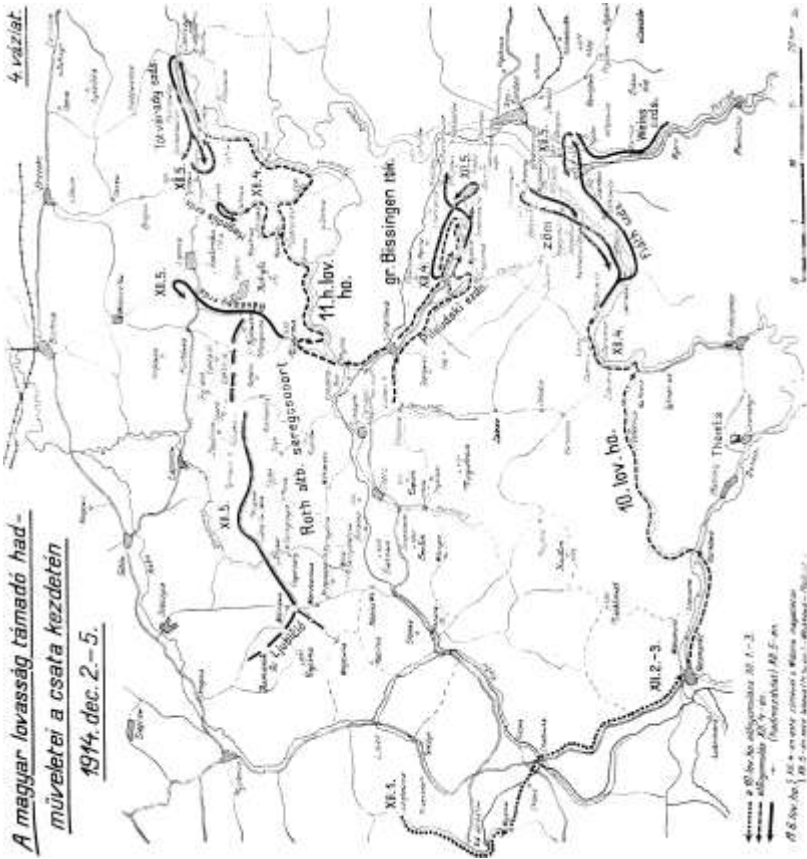
A 10. lovashadosztály e napi működése nem elégítette ki a 4. hadseregparancsnokságot, amely hadsereg kötelékébe a Roth altábornagy seregcsoport tartozott. Utalt is Roth altábornaggyal szemben Loserth tábornok esetleges felmentésének gondolatára. A felmentés XII/7-én meg is történt, amikor is gróf Herberstein tábornok lett a hadosztály parancsnoka.

¹ Az ezred egy századának (Reichlin százados), amely hírszerző különítmény volt, az ellenséggel érintkezésben kellett maradni.

A magyar lovasság támadó had-
műveletei a csata kezdetén

1914. dec. 2.-5.

4. vázlat.

4. A magyar lovasság védekező hadműveletei a csata- arcvonal jobboldalában és hátában (XII/6—7).

(Ehhez 5. vázlat.)

Roth altábornagy gyalog seregtesteinek XII/6-ára a támadás északi irányban való folytatását rendelte el és közölte velük, miszerint a 6. lovashadosztály és a 11. honvéd lovashadosztály részei Brzesko-ra kaptak irányt, hogy az ellenséges összeköttetések ellen működjenek, továbbá, hogy a seregcsoporttal szemben kb. 2 ellenséges gyalog- és 2 lovashadosztály áll, repülőjelentés szerint azonban három orosz gyalogdandár közeledik Bochnia-ról, Brzesko-ról és Tarnów-ról a seregcsoport felé. A lovassággal Roth altábornagy nem intézkedett külön, mert XII/5-én a Widoma magaslaton szóbelileg tájékoztatta terveiről és ennek alapján feladatukról báró Nagy Gyula altábornagyot és a 6. lovashadosztály parancsnokát.¹

XII/6-án Roth altábornagy seregcsoportjának támadása csekély tért nyert; különösen heves ellenállásra ütközött a jobbszárny (a 8. gyalog- és a német 47. tartalékhadosztály). Az arcvonal estére Gruszów—Kepanów—Tarnawa—Trzcianá—Bytomsko vonalában állapodott meg.

Az erősítésül kapott 45. Landwehr-gyaloghadosztály este kezdett Tymbark-nál kirakni.

A seregcsoport balszárnyára csatlakozott — Ljubicic tábornaszernagy csoportjának jobbszárnyáról — a 30. gyaloghadosztály, amely azt a parancsot kapta, hogy az arcvonal mögött Lapanów-ra tolódjék el.

¹ A 6. lovashadosztálynak Brzesko felé kellett előnyomulni, Hegedüs ezredesnek — Tóthvárady századossal együtt — a hadosztályt kelet felől kellett támogatni.

a) *A Jurkóv—Tymowa-i harcok.*

XII/6-án 7 órakor váltotta fel a 6. lovashadosztály éle Hegedűs ezredes különítményének a Tymowa és Iwkowa között fekvő Δ 409 nyeregben levő századát. Ebben az időben a nyereg felé élénk orosz tüzelés indult meg, ami a különítménynek elindulását Jurkóv felé késleltette. A 6. lovashadosztálynak közben beérkezett zöme (az 5. honvéd huszárezred története szerint) a Δ 516 Spilówka felől meglepő géppuskatűzet kapott, ami a hadosztály csapatainál rendetlenséget okozott. A hadosztályparancsnok erre közölte Hegedűs ezredessel, hogy a Δ 409 nyereg megszállása mellett a hadosztályt visszavezeti. A hadosztály naplója szerint: „a honvédek gyenge biztosításai nem tudták az elővéd (11. huszárezred, egy géppuskásosztag, 2 löveg) fejlődését fedezni, mire az, bár megszállta a nyeret, bizonyos idő múlva visszament az Iwkowa-tól délre fekvő magaslatokra, ahol az egész hadosztály állást foglalt”. A hadosztály parancsnoka tehát egyelőre lemondott a Gnojnik-on át Brzesko felé parancsolt előtörésről, Hegedűs ezredes azonban 9 óra után elindult Katy—Leki vonalán át (vagyis a Lososina völgyén át végzett kerülővel, tekintettel a jobb útra) Jurkóv-ra, hogy onnan — a Tóthvárady különítménnyel együtt — Gnojnik felé támadást intézzen. A különítmény menetét a Dunajec mindkét partjáról lövöldöző orosz járőrök erősen hátráltatták. Idővesztességet okozott a kísérő magaslatokra kitolt oldalvédek lassú előrehaladása is.

14 óra tájban, Tropie-től délre kapta Hegedűs ezredes Tóthvárady századosnak szóbeli jelentését, hogy a Jurkóv-tól nyugatra fekvő magaslatokon kb. 3 ellenséges lovaszázaddal harcban áll. Erre Hegedűs ezredes egy századot géppuskával előreküldött az országúton Jurkóv-ra, és egy másik századot géppuskával az utat nyugatról kísérő magaslatokra (kápolna, Czchów-tól nyugatra). 15 óra után ért be Hegedűs ezredes a kápolna-magaslaton keresztül Jurkóv-ra, ahonnan szabad szemmel is láthatta az ellenséges osztagokat a Jurkóv-tól északnyugatra és nyugatra fekvő magaslatokon, valamint kisebb ellenséges osztagot Czchów-tól északnyugatra; Jurkóv-ot 2 orosz löveg északnyugat felől tűz alatt tartotta. A saját lövegszakasz Jurkóv-tól délre felvo-

nuit és megkezdte a tüzet. Sikerült a Czchów-nál levő ellenséget hamarosan elűzni, mikor 16 órakor egymásután jelentések futottak be, hogy a 6. lovashadosztály visszavonulásban van és hogy erős ellenséges oszlop Neu Sandez felől előnyomulva, már 13 óra 30 perckor a különítmény hátában Jakóbkowice-re ért. Hegedűs ezredes erre az egész dandárnak a harc félbeszakítását és visszamenetet rendelt el. A visszavonulás teljesen simán történt; a dandár már Tropie-re ért, mikor az oroszok még Jurków-ot tartották tűz alatt. Sikerült a dandárnak Biala-ra kitolt biztosító osztag fedezete alatt a hátában megjelent és Jurkóvice-ig hatolt ellenséget is elkerülni (minthogy ez nyilvánvalóan az említett községnél megállt) és 19 óra 45 perckor Katy-t elérni.

Az Iwkowa-ra küldött járőr ott tüzet kapott, összeköttetés felvételére küldött másik járőr jelentette, hogy a 6. lovashadosztály Ujanowice-n van, mire a dandár letért az országútról és Dobrociesz-re vonult, ahol az 5. honvéd huszárezreddel és Nawsie-n a 9. honvéd huszárezreddel éjjelezett. A dandár tehát megmenekült a bekerítés elől. Vesztesége csak 1 halottat, 2 sebesültet és néhány eltűntet tett ki. Karabélylőszere azonban teljesen elfogyott, a 9. honvéd huszárezred a tartalék-élelemadagokat is elfogyasztotta.

Ehrlich 9-es honvéd huszárfőhadnagy naplója a napi eseményeket így adja elő:

„Megszálltuk a magaslatokat Jurków körül (9 óra tájban). A jobbszárnyon a Konkoly század, arccal északkeletnek, a középen az Ehrlich és Bogdánffy század arccal északnyugatnak, balra kikülönítve a Kovács század. Az ellenség csak lóról szállt cserkeszcsapat, de igen jól lőtt. Élénk tüzelés egész nap, este felé már nem volt töltényünk, el is rendelték a visszavonulást. Mikor már lejtöttünk a lejtőről, újra visszaküldték, és mikor útban voltunk felfelé, megint megparancsolták a visszavonulást. A Bogdánffy és az én csoportom három oldalról kapott erős tüzet. Utolsó visszavonulásunk alatt már orosz tüzérség is erősen lőtt, a srapsnek és gránátok közvetlen közelben csapkodtak, alig tudtunk a házak között visszajutni. Veszteségünk 1 halott és 1 sebesült ... Visszamentünk Tropie-n át Nawsie-re, ahol éjjeledtünk. A menet alatt én voltam az utóvéd... A lovaknak már 2 nap óta nincs zabjuk. Időjárás elég enyhe, de szeles ...”

Megemlítendő még, hogy a báró Nagy Gyula altábornagy által a Visztula-hidak felrobbantására kiküldött különítmény: a 2. honvéd huszárezred Győry százada, a 11. huszárezred utász-szakaszával (dunaszentgyörgyi Wácsek Ferenc főhadnagy) 16 órakor hagyta el — az ellenség felé — Jurkóv-ot. E különítmény működését lejjebb ismertetjük.

Békessy százados különítménye, amely Rajbrot-on át nyomult elő, harcra bocsátkozott a 476-on levő oroszokkal és felderítette az Iwkowa és Lipnica között történt orosz csapatmozgásokat, majd éjjelezésre a Widoma magaslat mögé ment vissza. A különítmény értékes jelentéseiért a német 47. tartalékhadosztály hálás köszönetében részesült.

XII/7-én Roth altábornagy seregcsoportja arcvonalának balfele nyert jelentékeny tért, mert előle az oroszok visszamentek. Itt a 3. és 8. gyaloghadosztály elérte a Stradomka-t. A balszárnyon — Gruszów-nál — volt 13. Landwehr-gyaloghadosztály eltolódott az arcvonal mögött Lapanów-ra. A középre betolódott a 30. gyaloghadosztály. A jobbszárnyon a német 47. tartalékhadosztály támadása megakadt a Lapanów—Leszczyna műút előtt. Tymbark-nál teljesen kirakott a 45. Landwehr-gyaloghadosztály, amely azt a parancsot kapta, hogy a Rajbrot-tól délre levő magaslatokat tartsa. *Hegedűs ezredes dandára* XII/7-ére intézkedést nem kapott. A dandár Dobrociesz-ről éjjélkor küldött a 11. honvéd lovasadosztályparancsnokságnak jelentést, amely nyilvánvalóan a hajnali órákban érkezett be. Roth altábornagynak sem lehetett a dandár hollétéről tudomása, mert XII/7-ére szóló intézkedése, anélkül hogy azzal rendelkezett volna, csak ennyit tartalmazott: „A 6. lovas- és a 11. honvéd lovasadosztály részei előnyomulásban Brzesko-ra... báró Nagy Gyula tábornagy átveszi holnap délelőtt Kanina-nál a csoportparancsnokságot ...” Báró Nagy Gyula altábornagy a dandárra nézve nem adott ki intézkedést.¹

¹ Az 5. honvéd huszárezred története szerint XII/6-án déltájban, mikor a dandár Tymowa felől Tropie felé menetelt, a hadosztályparancsnokság egyik parancsörtszjtje „azt a szóbeli parancsot adta át Hegedűs ezredesnek, hogy ne küldjön több helyzetjelentést; a hadosztály szándékát azonban nem közölte és pedig, mint később kiderült, azért nem, mert a hadosztályparancsnokság a dandárt már elveszettnek hitte”.

Hegedűs ezredes tehát XII/7-én önállóan működött. Kora reggeltől kezdve dandárát a Dobrociesz-től 1 km-re északnyugatra levő magaslaton, arccal északkeletnek készenlétben tartotta; az volt a szándéka, hogy az Iwkowa felől várt ellenséggel szembeszáll.

A délelőtt kapott hírekből azonban a dandárnál az a kép alakult ki, hogy az ellenség nemcsak Iwkowa-t és Jurkóv-ot, hanem a Krosna-tól északra levő magaslatokat is elérte. Hegedűs ezredes úgy látta, hogy a dandára a saját gyalogság előtt, elszigetelten áll, miért is 10 óra 30 perckor elrendelte a visszavonulást a Δ 613 Kobyla magaslatra. Erős utóvéd (4 század, 2 géppuska) két csoportban fedezte a visszavonulást, amely a terepen át fáradtságos volt, de rendezetten történt meg. Az utóvédcsoportokat déltájban lóról szállt lovasság támadta és tüzéség is zavarta.

Visszavonulás közben vette fel a dandár az összekötést a 6. lovashadosztálynak a Kobyla magaslaton levő ezredével. Ettől kapott tájékozást a helyzetről, majd jelentést vett, hogy Michalczowa-nál ellenség (2 lovasszázad, 1 üteg) van és Leki felől egy ellenséges lovasezred nyomul elő.

Közbeiktatjuk itt *Máriássy főhadnagy* hadi naplójából vett következő részt: „A Kobyla-ról ritka látványosságban volt részünk. A Lososina völgyében egy ellenséges lovashadosztály nyomult elő, velünk egymagasságban, északra egy másik ellenséges lovashadosztály menetelt Rajbrot felé; az országúton, Dobrociecz felől, ahol ellenséges tüzéség volt, gyalogoszlopok, közelebb pedig többsoros rajvonalak vonultak a Kobyla felé, három oldalról. Ennek következtében az utóvédnek szokatlan arcvonalban „s” formában kellett a gerincvonalon harcolni”.

13 óra 15 perckor a 6. lovashadosztálybeli ezred közölte a dandárral, hogy mivel megkerüléstől tart, visszamegy Rzegocina felé, mire Hegedűs ezredes szintén elrendelte a visszavonulást.¹

Ebben az időben ért a csataterre a 45. Landwehr-

¹ A Tymowa—Jurkóv területén lefolyt harcok alapján a Mária Terézia-rend káptalanja Hegedűs ezredesnek és Tóthvárady századosnak a tiszti arany vitézségi érmet ítélte meg.

gyaloghadosztály élezrede, amely megszállta a Δ 661 magaslatot, Rzegocina-tól keletre. Ide jött 15 óra 30 perckor a hadosztály parancsnoka is, akinél Hegedűs ezredes jelentkezett és felajánlotta neki 2 lövegét, amelyet azonban a hadosztályparancsnok, miután az emberek és lovak élelem nélkül voltak, nem fogadott el. Ezután a dandár Rozdziele Grn.-nél táborba szállt. A karabélylőszer teljesen elfogyott.¹

A dandár vesztesége egyébként csekély volt. Az 5. huszárezrednél 4 ember és 6 ló megsebesült. A 9. huszárezred veszteségére nincs adat.

Ehrlich főhadnagy naplója a napi eseményeket így írja le:

„Éjjel 2 órakor végre elhelyezkedünk, hogy lefeküdjünk, mikor parancs jött, hogy menjek az ezredparancsnoksághoz. Járőrbe kellett mennem 6 órakor. Aludtam 3 órától V₂ 6 óráig. Menetvonalam Wajakowa, Rajbrot, Lakta Grn. volt. Csak Rajbrot-ig jutottam el, mert a falun keresztül a rendkívül erős tüzelés miatt nem tudtam átmenni. Ott, a falutól délre eső magaslaton megtaláltam a 11. dragonyos ezredparancsnokságot. Onnan jelentést küldtem a mieinknek Nawsie-re, akik már vonultak is erre a magaslatokra. Oda érkeztek úgy 12 óra felé... Majd rettenetes erdős hegyeken keresztül, a lovakat vezetve, értünk Rzegocina-ra és itt táboroztunk reggelig, mert a falu tele volt német katonával... Időjárás hideg, szeles, fagy”.

Megjegyezzük itt, hogy a 6. lovashadosztály visszament a Lososina völgyét kétoldalt kísérő magaslatokra, aminél a 11. huszárezred a Laskowa-tól délre levő magaslatot szállta meg, majd éjjel — felváltás után — Mlyne-re vonult.

A Békessy százados különítményt a német 47. tartalék hadosztály Beldno-ra küldte ki, majd azt a parancsot adta

¹ Erre nézve *Máriássy főhadnagy* írja: „Mikor az ezred Jurkóv-ra indult, fejenként már csak 20 töltenye volt. A Kobyla-n az utóvéd már csak úgy harcolhatott, hogy a visszavonuló századok átadták összes megmaradt lőszerkészletüket. Estére pedig a szó legszorosabb értelmében egyetlen töltenye sem volt az egész dandárnak. Érdekes jelenség, hogy a legénység, mely a hadjárat elején nem szívesen hordta a sok lőszer, teljesen reáeszmélt ennek pótolhatatlan nagy fontosságára. Rozdziele-re beérve, sok huszár pénzért és kenyérért vásárolt töltenyt gyalogos bajtársaitól”.

neki hogy a kelet felé néző arcvonalrésznek Ml. Kamionkánál levő hézagát (a Lososina völgy északi partján) töltsse ki, ahová a különítmény 18 órakor be is ért és ott éjjelezett.

A Sieroslawice-nél levő Visztula-híd és az Ujście Solnánál levő Raba-híd felrobbantására kiküldött különítmény: a 2. honvéd huszárezrednek Győry százada és a 11. huszárezrednek Wácsek főhadnagy parancsnoksága alatt álló utászszakasza XII/6-án délután lépte át Jurków-nál az arcvonalat. A feladat megoldása nem sikerült. XII/9-én a különítménynek csak roncsai vonultak be Tymbark-ra. Viszontagságos vállalkozása a visszatért *Győry főhadnagy*, századparancsnok szerint következőleg zajlott le!

Győry főhadnagy XII/5-én 2 órakor, a Widoma magaslaton szóbelileg kapta a hídrobbantási parancsot. Tájékoztatót szolgált, hogy aznap a német 47. tartalékhadosztály Bochnia környékét, a 6. lovashadosztály Brzesko-t iparkodik elérni, és hogy az oroszok aznap, de legkésőbb XII/6-án északi irányban visszavonulnak.

8 óráig a különítmény felkészült a vállalatra, majd ezután a Kobyla Δ 613 magaslaton át előnyomulva, eredmény nélkül kísérelte meg az áttörést Lipnica felé, mire délután keleti irányban, Lososina Dl.-án át a Dunajec-nek fordult, hogy kerülővel hatoljon az orosz arcvonal mögé, de a Dunajec magas és jeges vizén gázlót nem talált. Az éjt Lososina Dl.-án töltötte.

XII/6-án irányt vett Tymowa-ra. Útközben, Katy-nál találkozott Hegedűs ezredes csapataival. Az itt kapott felvilágosítás alapján, hogy Tymowa-n erős ellenség van, a különítmény az 5. honvéd huszárezred végére csatlakozott, majd Czchów előtt az ezred élére ment és szakaszokra oszolva, a Dunajec balpartján, orosz tűzben áttört a Ozchów-i völgyoszoroson és a Jurków-nál harcoló 9. honvéd huszárezred mögé ért. Itt megpihent, majd 16 óra tájban Jurków-on túlhaladva, Domsławice felől kapott tűzben Faliszowce-nél átlépte az orosz vonalt és Niedzwiedza—Lysa Gora vonalán át eljutott az orosz csapatkörletbe, ahol éjjeli menettel

XII/7-én 5 órakor megközelítette a Brzesko—Tarnów műutat, Debno és Sufczyn között. Az említett két községben

orosz gyalogság táborozott, ahogyan utólag kiderült. A műúton orosz vonat állt — hézag nélkül. Erre az elővéd megrohamozta a vonatot és azt menekülésre bírta. Közben Győry főhadnagynak egyik alantos tisztjével (Székely főhadnagy) sikerült az egyik útmenti házból menekülő 4 orosz foglyul ejteni. A mögöttük vágtató huszárok lármája ekkor felriasztotta a szétszórt házakban éjjelező orosz gyalogságot. Ez rajvonalba a különítmény ellen fordult. Minthogy így a különítmény nem tudta útját folytatni, visszament a Domoslawice mellett levő erdőbe. Ide 11 órakor ért. Közben csatlakozott hozzá a 9. honvéd huszárezred egy járőre: Szánthó Gyula főhadnagy, 8 lovassal.

A napközben végzett megfigyelés eredménye az volt, hogy Czchów-ról Jurków-ra 2 orosz lovasszázad vonult és a különítmény hátában számos orosz lovasjárőr portyázott. A különítmény este gázlót keresett a Dunajec-en, de nem talált, mire a *XII/8-ára* hajló éjjel minden harc nélkül áthaladt Czchów-nál a Dunajec-szoroson. Keggel 5 óra tájban előreküldött járőre Lososina Dl.-nál elfogott 8 orosz kocsit, amelyek Zbikowice-re akartak bevonulni, a Lososina Dl.-i majorban pedig a különítmény félészáda, Porubszky hadnagy vezetésével elfogott 2 orosz távirótitest és 20 embert. A foglyok jelentették, hogy az orosz VIII. hadtest vonul erre felé. Közben a különítmény utóvédét orosz oszlop támadta meg, mire Győry szabadon engedte eddigi zsákmányát (2 tiszt, kb. 70 ember, 8 szekér), felrobbantotta az orosz távbeszélő felszerelést, és ezután a különítményt a már korábban kijelölt gyülekező helyre, a Lososina Dl.-tói délre levő magaslatra rendelte. A majorban levő V₈ század azonban nem csatlakozott a különítményhez.

Győry főhadnagynak az volt a terve, hogy Chomranice-n át keres a hadosztályhoz csatlakozást, de minthogy egy onnan jött 16 éves lengyel fiú nagy orosz erők jelenlétéről adott hírt, kitért a Δ 793 Chelm hegyre. Ide csak gyalog tudott feljutni, s ezért a lovakat Skrzetla-nál szabadon engedte. A Chelm hegyről látta Győry főhadnagy, hogy tőle 3—4 km-nyire egyik csoportját, (kb. 30 lovas) 2 orosz lovasszázad üldözi és már 6 foglyot is ejtett.

A sötétség beálltával az említett lengyel fiú a különítményt az oroszok között, Δ 921 Jaworz, Δ 909 Salasz, Mor-

darka vonalán át Limanowa felé vezette. Útközben — Mordarka előtt — értesült Győry főhadnagy 2 kémjétől, hogy tőle 200 lépésnyire saját gyalogság áll (t. i. Limanowa-tól keletre állást foglalt 10. lovashadosztály balszárnyán a Mordarka-nál levő osztrák csapat). Nyugodtan tovább haladt, mikor két oldalról is tűzzel rajtaütöttek és szétugrasztották. A különítménynek így már csak 3 tisztje és 17 embere maradt.

A XII/9-ére hajló éjjelt a különítmény maradványa a saját gyalogság közelében, egy patak medrébe rejtőzve töltötte. Virradatkor aztán Győry főhadnagy megállapította, hogy Landsturm-csapat támadta meg, felismertette magát és átlépve a saját vonalat, bevonult Tymbark-ra.

Az ekkor (XII/9-én) számbavett veszteség: Szikszay főhadnagy, Porubszky és Babó hadnagyok, 49 lovas, aztán Wácsek főhadnagy a 11. huszárezred teljes utász-szakaszával, valamint a 9. honvéd huszárezredbeli járőr (Szánthó főhadnagy, 8 lovas), végül a század valamennyi lova.

Visszatért gyalog Győry főhadnaggal együtt Székely főhadnagy, Majorossy hadnagy és 16 huszár.¹ A végleges veszteség erősen csökkent, mikor XII/13-áig visszatért az utász-szakasz zöme is gyalog és megjött XII/14-én Porubszky hadnagy 26 huszárral és 32 lóval. Ezek történetét lejjebb ismertetjük. Győry főhadnagy most (1937-ben) még következő részletekkel egészítette ki különítménye történetét!

Porubszky hadnagy azért nem tudott a különítményhez csatlakozni, mert az oroszok elszorították Ujanowice felé, míg az utász-szakasz kitért Jakobkowice felé. Ezt Székely főhadnagy jelentette, aki járőrrel ment az elszakadt részek felkutatására; jelentette még, hogy orosz gyalogság követi a különítményt.

9 óra körül hagyta el a gyülekezőhelyet Győry főhadnagy, Majorossy hadnagy, s 35—40 huszár. Győry nyugatnak tartott, hogy Porubszky hadnaggal egyesülhessen. Közeledett is hozzá, de az egyesülést az oroszok tüzeléssel meg-

¹ A különítmény történetének vázolója Győry főhadnagy két jelentése alapján történt. Az első jelentés még XII/9-én íródott, annak tartalmából Győry főhadnagy jogosan felzaklatott idegállapotára is következtetni lehet., A második, XII/10-éről származó jelentés több részletben eltér az elsőtől.. A jelen leírást a két jelentés összevetéséből állítottuk össze.

akadályozták. Porubszky mégis levegőhöz jutott, átvergődött az oroszokon, majd derék lengyel parasztok a hegységben elbujtatták és élelmezték a huszárokat és lovaikat. Őt nap múlva szabadította fel ezt a kis hős csapatot üldöző csapataink előnyomulása.

Maga Győry, huszárjaival együtt, délnek szorult el és a Δ 793 Chelm délkeleti oldalán levő erdőben rejtőzött el. Itt találkozott a már említett lengyel fiúval. Ez elmondta, hogy XII/8-án Chomranice-n át sok orosz gyalogság és tüzérség vonult Mecina felé. Látni is lehetett Kanina táján pihenő orosz gyalogságot és tüzérséget. Ez a fiú ajánlkozott, hogy elvezeti éjjel a csapatot Limanowa-ra, de lovak nélkül, mert az odavezető ösvény lovak számára járhatatlan. Győry tehát a lovakat szélnek eresztette, csupán Székely főhadnagynak engedte meg, hogy kedves szolgálati lovát agyonlője (az elengedett lovak közül néhányat a derék lengyelek a csata után beszolgáltattak).

Ezután a csapat megmászta a Chelm hegyet, ahonnan 17 órakor elindult a Δ 921 Jaworz felé. 20 órakor oroszokra ütközött és ezek tüze elől kitérve, délről megkerülte a hegytetőt s eljutott a Δ 909 Salasz-ra. Éjjél körül itt újból oroszokkal került össze. Rövid tűzharc után a csapat dél felé tért ki és igen nehéz, sziklás terepen lemászva, Mordarkának vett irányt. Az oroszok ekkor is meglövöldözték a huszárokat, de sikerült ezeknek egy résen keresztüljutni. Elérték a saját állásokat. Itt viszont osztrák népfelkelők tüzzel fogadták. A huszárok erre fedezékeket kerestek és azokban töltötték az éjszakát.

XII/9-én 6 órakor tudta Győry főhadnagy magát a népfelkelőkkel felismertetni, mire huszárjainak egyik részével átjutott vonalainkon. Ezután még néhány huszár — parasztruhában — visszatért és XII/14-én megjött Porubszky hadnagy 26 huszárral és 32 lóval. Ezekből, valamint az éppen beérkezett pótlásból a század újra megalakult.

Külön kell megemlíteni, hogy az oroszok — Győry főhadnagy előadása szerint — XII/9-én 5000 rubelt ígértek annak, aki Porubszky hadnagy huszárjainak rejtekhelyét elárulja, de ilyen lengyel nem akadt, bár az egész vidék tudta a bűvöhelyet.

Az utász-szakasznak fogságba esett és 1918 májusában

hazaszökött parancsnoka, *Wáczek főhadnagy* a maga viszonyosságait így adja elő!

A különítmény visszatérőben, Lososina Dl.-ára XII/9-én 5 órakor ért be. Az elővéd a községtől délre levő majorban 6 szekér élelmiszert zsákmányolt, kb. 12 orosz tisztet foglyul ejtett és az ott létesített távbeszélő berendezést elrombolta. A major tulajdonosa közölte, hogy az egész terület tele van orosz gyalogsággal. *Wáczek főhadnagy* bizonyos idő múlva értesült Győry főhadnagytól, hogy lovait lelövette és hogy felvezette a különítményt a Lososina völgyét délről kísérő erdős gerincre. Ezzel véglegesen elszakadt *Wáczek főhadnagytól*. *Wáczek* további előadása így hangzik: „A századnál (t. i. a visszamaradt résznél) maradt Szikszay főhadnagy, Porubszky hadnagy, egy tartalékos tiszt és Szánthó főhadnagy járőre. Miután a Győry után küldött járőr szerint az erdőben ellenség nincs, a különítményt az erdőbe vezettem. A patak túlsó partján azt a parancsot adtam, hogy a foglyokat a nyakigérő vízben kell hagyni, fegyvereiket a vízbe dobni. Kb. 7 órakor az erdő közepébe, egy kis majorhoz értem. Innét a felderítést bevezettem minden irányban. A felderítés eredménye hallható volt, minden oldalról lövéseket lehetett hallani. A bekerítés veszélye elől visszamentem Lososina Dl.-hoz és a patak balpartján egy fűzesben elrejtőztem, majd keleti irányban történt eltolódással, egy ösvényen sikerült a pataktól délre levő dombra feljutni, ahonnan a különítmény zavartalanul elérte a -f 614-et (Chomranice-tól északkeletre). Ide felérve, rendeztem a különítményt. Megállapítottam, hogy utász-szakaszom megvolt egészen, a huszárszázadból egy szakasz maradt, Porubszky-val és a tart. hadnaggal”. Szikszay és Szánthó főhadnagyk kb. 30 huszárral lemaradtak (és fogságba estek). A különítmény most két részre oszlott, hogy a két rész egymással párhuzamosan, jobbról Porubszky szakasza, balról az utász-szakasz, jusson ki az ellenség körletéből. Az áttörés azonban nem sikerült, mindkét szakasz fogságba esett. *Wáczek* szakasza ugyan előbb még kisebb orosz járőrök között átvergődött a vasúti töltésen, és miután 2 oroszot lelőtt, eljutott a Kanina—Neu Sandez-i műutat északról kísérő erdőbe. A szakasz itt megállt, hogy zaboljon, *Wáczek főhadnagy* 2 huszárral előrement, hogy tájékozódjék. Mikor az

utat ellenségtől pillanatnyilag mentesnek találta, visszaküldött a szakaszért, de ez ekkor már eltűnt. Maga is kereste a szakaszt, de nem találta (az oroszok ugyanis közben elfogták). Wáczek főhadnagy tehát este két huszárjával tovább folytatta délnek útját, a sötétségben azonban betévedett egy orosz nehéz üteg állásába (talán a Kanina-nál¹ felvonult nehéz orosz üteghez?), ahol elfogták, majd pedig 22 órára Neu Sandez-re kísérték. „Feltűnt nekem, hogy egész Neu Sandez készenlétbe volt helyezve, az utcák telítve gyalogsággal. Másnap ide hozták Szikszay és Szánthó főhadnagyokat”. Nyilvánvaló, hogy a különítmény bolyongása felriasztotta a Neu Sandez-en levő orosz csapatokat. Az is valószínű, hogy a Lososina Dl.-án levő orosz táviróberendezés elpusztítása óta az oroszok vadásztak a nekik kétségtelenül igen kellemetlen különítményre.

Az utász-szakasz legénységére (20 fő) nézve a 11. huszárezred története írja, hogy azt az oroszok ugyan elfogták, de Frank tizedes biztatására sikerült a huszároknak az orosz örököt leütni és így megszabadulni. „A maroknyi csapat külön-külön utakon, kalandos bujkálás és rengeteg nélkülözés után” orosz katonáknak öltözve vagy polgári ruhában vonult be az ezredhez. Ezek a huszárok kivétel nélkül vitézségi érmet kaptak.

Végeredményben a különítmény felmorzsolódott. Kiküldetése nem érte el a szándékolt célt, de bizonyára tartós nyugtalanságot okozott az oroszok között, minthogy végigcsatangolt több orosz hadtest arcvonalának háta mögött; valószínű, hogy a Lososina Dl.-i táviróberendezés elrombolásával órákon keresztül egy orosz magasabb parancsnokság (valószínűleg a 14. hadosztályparancsnokság) működését is erősen megzavarta. Huszárok előadása szerint az oroszok XII/10-én még lovasszázadokkal kutattak a különítmény maradványai után.

¹ XII/9-én Kanina-nál egy orosz nehéz üteg volt állásban (lásd a XII/9-i eseményeket).

b) *Harcok Kanina-nál.*

Gróf Bissingen tábornok XII/6-án a Neu Sandez előtt álló ellenség megtámadására (lásd 55. oldal) három csoportot alakított és ezeknek a következő feladatokat adta:

Flohr ezredes csoportja (a Kanina-n levő rész) egyelőre a, Δ 652-től 1500 lépésre keletre levő útszerpentinához nyomul, az üteggel a Δ 652-ön, bevonul hozzá a lengyel légiónál levő 5. honvéd huszárezredbeli $\frac{1}{2}$ géppuskás osztag, amelyet Vargyas százados különítménye hoz el a légiótól;

a Marcinkowice-n levő *lengyel légió*, amellet, hogy végrehajtsa a Neu Sandez ellen tervezett vállalatát, zömével a Rdziostów-tól nyugatra fekvő magaslatokon keresztül meglepően előretör és hegyi ütegeivel e magaslatokról leküzdi a Neu Sandez-től nyugatra álló orosz tüzérséget, hogy ezzel az ellenségnek előretörését Trzetrzewina felé megnehezítse, ha pedig ez már előretört volna, hatásosan oldalozza; összeköttetésül egy osztagot nyomultat a \dagger 489 magaslaton át;

a *10. lovashadosztály*, a Weiss ezredes csoporttal együtt, iparkodják a felső Dunajec völgyéből oldalozó beavatkozással és az egész tüzérségének bevetésével a Wola-brzezinska-i magaslatokon vagy az ettől keletre vonuló gerincen keresztül tért nyerni, hogy a Flohr ezredes csoporttal mielőtt összeköttetésbe jussan; ebből a célból osztagot irányítson az utóbbi gerincre (a Δ 652-től kb. 2 km dél-keletre).

A 10. lovashadosztály parancsnoksága ennek alapján a Neu Sandez-re 11 órakor megindítandó támadáshoz az alábbi csoportosítás felvételét rendelte el:

Horthy ezredes a 13. huszárezred öt századával¹ és a 10. huszárezred V, géppuskás osztagával a Δ 652-től kb. 3 km délkeletre levő gerincen vonul, a Krasne Biczyskie-re intézendő támadáshoz;

Bauer tábornok a 8. lovasdandárral és a 9. huszárezred géppuskás osztagával, valamint a Landsturm-századdal a Dunajec völgyében, Podrzecze—Swiniarsko általános irányával támad;

két üteg a Wola-brzezinska-tól közvetlen nyugatra levő magaslatról támogatja mind Horthy ezredest, mind Bauer tábornokot,

¹ A 6-ik század hírszerző különítmény volt.

a 10. huszárezred három (2., 4., 6.)¹ százada tartalék Naszacowice mellett, a Dunajec völgyében.

Lássuk most a harc lefolyását!

Flohr ezredes csoportja eljutott 9 óráig a Δ 652-re, de itt a műút mindkét oldalán fejlődött fölényes, 2—3 üteggel is rendelkező ellenség megtámadta és rövidesen a Kanina-i állásba való hátrálásra bírta. Az oroszok a csoportot a Kagerer-üteg heves tüzelése közben (108 srapel., 12 gránát) Wysokie-ig követték. Gróf Bissingen ekkor felhívta Pilsudski ezredest, hogy az ellenség oldalába és hátába nyomuljon, felszólította egyben a 10. lovashadosztályt, hogy nélkülözhető erőivel dél felől avatkozzék a harcba, míg a hadosztály zöme Neu Sandez-nek forduljon.

Közbevetjük itt, hogy a vázolt harc alatt Roth altábornagy megjelent Kanina-nál s megbeszélést tartott gróf Bissingen tábornokkal, majd 10 óra 45 perckor parancsot küldött Loserth tábornoknak: „feltétlenül nyomuljon Kanina-ra és erélyesen támadja meg azt az ellenséget, amely Wysokie-n át a Bissingen csoport ellen vonul... a legnagyobb fontossága van az aránylag csekély ellenséges erők feltétlen visszavetésének”. Ezt a parancsot Loserth tábornok 14 óra 05 perckor kapta meg, de már előbb — gróf Bissingen már említett felszólítására — útbaindította Horthy ezredes csoportját, 2 üteggel, Kanina felé (lásd lejjebb).

Roth altábornagy felfogása ebben az időben a Neu Sandez-i helyzetről a 4. hadseregparancsnoksághoz intézett alábbi jelentéséből tűnik ki:

„Bissingen tábornokkal folytatott személyes megbeszélés és a Kanina-nál tett észlelet alapján jelentem: Miként már ismeretes, foglyok bemondása szerint az orosz VIII. hadtest Neu Sandez-nél beérkezett. Ez bizonyára hihetetlen és ellenmond a repülőjelentésnek, amely itt nem ítélt meg a Kárpátokban levő hadihelyzet felől való elegendő tájékozottság hiányában. Ha igaz, úgy az ellenség valószínűleg a

¹ A másik három század közül a Weiss ezredes csoportnál volt részek XII/6-án reggel megszállták Alt Sandez keleti szegélyét, majd aztán 9 óra 30 percre bevonult onnan a hadosztályhoz az 5. és V₂ 1. század, a 20-as honvédszázad, a géppuskásosztág és az üteg; az 1. század ezután lövegfedezet lett; megmaradt a Weiss ezredes csoportnál a 3. század, valamint a 34/III. Landsturm-zászlóalj 3 százada.

Dunajec-től keletre levő országúton észak felé vonul és erős különítménnyel biztosít Bissingen ellen ... Limanowa-nál minden összeszedhető Landsturm-osztagot — eddig 8 századot¹ — egyesíttem, amelyek ott erődítenek, tehát ebben az irányban semmiesetre nincs aggály”.

Az idézett jelentés tanúsága szerint Roth altábornagy még mindig nem tartott attól, hogy a Neu Sandez—Limanowa irányban nagyobb orosz erők nyomulnának elő.²

Loserth tábornok a gróf Bissingen tábornoktól kapott felszólításra utasította Horthy ezredet, hogy csoportjával és 2 üteggel a Przyszowa-tól keletre fekvő magaslatokon keresztül Flohr ezredes csoportjának harcába avatkozzék be, egyben pedig közvetlen megerősítésül Przyszowa-n át küldte Kanina-ra a 10. huszárezrednek tartalékban álló 3 századát. Loserth tábornok is értesült több járőrjelentésből, hogy Kanina felé erős orosz oszlop — 4—5 zászlóalj, tüzérséggel — nyomul, valamint fogoly vallomások szerint az orosz VIII. hadtest Mezölaborc felől az előző nap érkezett Neu Sandez-re.

A Kanina-i állásban gróf Bissingen tábornok 10 óra 20 perckor kapta meg Pilsudski ezredes jelentését, hogy a Neu Sandez-i ellenséget kora reggel tüzérségével felriasztotta és lövette az onnan északra vezető országutat is, továbbá, hogy a légiót most támadja az ellenség, egyelőre kisebb erővel (3 gyalogszázaddal, 2 löveggel) Dabrowa, Kurów és Rdziostów felől; kérdezte egyben Pilsudski, hogy Trzetrzewina felől nem kell-e ellenségre számítani és hogy Flohr ezredes elérte-e a Δ 652-öt. E jelentés alapján a szintén ellenséggel szembenálló légió oldalozó beavatkozására már alig lehetett számítani. Gr. Bissingen tábornok 13 óra-

¹ Lásd a 42. oldal lábjegyzetét.

² Az orosz VIII. hadtest tényleg beérkezett Neu Sandez-re, míg a kárpáti helyzet az osztrák-magyar 3. hadsereg balszárnyán, ahol az oroszok Bártfá-t megszállva tartották, a következő volt: a 4. lovashadosztály zöme, amely eddig Orló-nál (lásd 44. oldal) fedezte a kombinált honvéd gyaloghadosztály kirakását, XII/6-án Ó-Lubló-ra nyomult, az említett gyaloghadosztály beérkezett csapatai Palocsá-ra mentek előre (ahol másnap a hadosztály felzárkózott), a hadsereg balszárnyára irányított 38. honvéd gyaloghadosztály (zöm) hajnalban indult el vasúton Nagyberezná-ról (az említett helységek fekvése a 2. vázlatból vehető ki).

kor közölte Pilsudski ezredessel, hogy a Kanina-i állásban van, a Flohr ezredes csoport, valamint a légió a Kanina-i hegyhátat észak felé a vasútig kiterjeszkedve, zárja el, amely célból a légió Piszarowa-tól keletre választandó állásban csatlakozzék a Flohr ezredes csoport balszárnyához (amely a műúttól északra kb. 1500 lépésre áll).

Közbeiktatjuk a lengyel légió e napi működését (harc-jelentése és Jankiewicz lengyel kapitány vonatkozó tanulmánya alapján)!

A légió *XII/6-ára* hajló éj folyamán lovasságával megszállta a Dunajec partját Marcinkowice mellett, ahol utászai a Dunajec-en át búrút építettek. A légió elővédé Marcinkowice-nél, zöme Kleczany-nál helyezkedett készenlétbe. Itt értesült Pilsudski dandárnok járőreitől és egy honvéd huszárjárórtól is, hogy az ellenség Chelmiec-nél a vasutat megszállva tartja. Ezután felvonultatta Rdziostów-nál 2 régi és 1 új ütegből álló tüzérségét és lovas járőröket küldött át a Dunajec-en Dabrowa felé, ahol sikerült 2 kozákot elfogni. Ezek vallomása szerint Neu Sandez-re új orosz erők érkeztek. Hallható volt, hogy vonatjárművek haladnak Neu Sandez felől Dabrowa felé. A légió tüzérsége 4 órától 5 óra 30 percig terjedő időben tűz alá vette a Neu Sandez-i Dunajec-hidakat és a folyó balpartján megállapított orosz üteget (összesen kb. 300 lövéssel), mialatt a légió elővédé tüzelt a folyó jobbpartján észak felé haladó orosz vonatra. Majd 7 óra tájban a légió lovassága az épített búrún átkelt a Dunajec-en és Dabrowa-ra tört előre, ahol hosszú vonatoszlopokra és 1 orosz ütegre ütközött. Harc fejlődött ki, amely azzal végződött, hogy a lengyel lovasságnak az innenső partra kellett (9 ember és 22 ló veszteséggel) visszatérni. Egyidejűleg orosz gyalogság is — 4 üteg támogatása mellett — támadásra indult Kurów, Dabrowa és Rdziostów felől Marcinkowice felé, és hír jött arról, hogy Neu Sandez felől Kanina irányában orosz oszlop nyomul. A légió tehát elővédét visszavette Kleczany-ra. Ezután azonban gróf Bissingen tábornoknak arra a parancsára, hogy támadjon, az egész légió előrement a Marcinkowice-től északra és délre fekvő magaslatok felé, hogy a Dunajec-en átkelt oroszokat a túlsó partra vesse vissza. Ez a szándék azonban hajótörést szenvedett az orosz túlerőn (3—4 zászlóalj, 4 üteg). Mintegy ½ órai harc után a

l'gió kénytelen volt nyugati irányban, a Δ 652 felől ható orosz lövegtűzben, Chomranice-re visszamenni, ahová 15 óra t'iban ért. 20 órakor Piszarowa-ról jelentette Pilsudski dandárnok, hogy a kijelölt állást, Kanina-tól északra megszállta, de csapatai igen kimerültek s több napi pihenésre van szükségük.

A légió vázolt vállalata a Limanowa-i győzelem egyik nevezetes tényezőjét alkotja.¹ A Marcinkowice-i harc fenti ecsetelésénél önkéntelenül is emlékünke idéződik Worcell Szaniszló gróf, 1848-as lengyel emigráns írása: „A két (lengyel és magyar) nemzetnek annyiszor együtt kiontott vére, ez a fegyverkomaság jó és balsorsban nemzeti barátsággra és politikai egyesülésre vezetett”.

14 órakor kapta meg gróf Bissingen tábornok Loserth tábornok jelentését, hogy Horthy ezredes csoportját (a 13. huszárezred öt százada, 2 üteg, v₈ géppuskásosztag) a Przyszowa-tól keletre levő magaslatokon keresztül a Flohr ezredes csoport harcába való beavatkozásra utasította és a 10. huszárezred három százada Przyszowa-n át fog Kanina felé csatlakozni. Jelentette egyben, hogy 10 órakor a műúton, élével Trzetrzewina-nál mindhárom fegyvernemből álló, hosszú orosz oszlop állt, és hogy foglyok bemondása szerint tegnap Mezőlaborc felől Neu Sandez-re beérkezett az orosz VIII. hadtest és — fogolyvallomás szerint — ennek

¹ Pilsudski igen részletesen foglalkozik emlékirataiban a Marcinkowice-i ütközettel és azt mondja, hogy 1914 december 6-át a háború legnehezebb napjai közé számítja. A légió ereje ezen a napon 2 gyenge zászlóalj, 2 lovasszázadot (együttesen 150 lovas), 1 árkászszázadot és 2 régi hegyi üteget (8 drb. 75 mm löveg) tett ki, ezenfelül ott volt az osztrák-magyar hadseregtől Bösörményi főhadnagy géppuskás osztaga és egy hegyi üteg. A rajtaütés, bár visszavonulással és 92 főnyi veszteséggel járt, sikeres volt, mert — ahogyan Pilsudski utólag megállapította — magára vont orosz zászlóalj és ezenfelül 4 orosz zászlóalj megállított (az orosz VIII. hadtesttől).

A légióhoz az árkászszázad és a 8 drb. 75 mm löveg egy nappal azelőtt csatlakozott Krakkó felől. A lövegek még december 7-én működtek Piszarowa-nál, de aztán mint elavult fegyverek véglegesen kivonattak az arcvonalból.

Tény, hogy a légió a Dunajec-ig merészen tört előre, Neu Sandez ágyúzásával az ott tartózkodó oroszokat felriasztotta, a légió lovassága a túlsó partra is átkelt, jelentékeny orosz erőt vont magára, s végeredményben az orosz VIII. hadtest beérkezését a csatátérre erősen késleltette.

egyik hadosztálya Kanina-n át, másik hadosztálya Neu Sandez-től délre az erdőségeken keresztül fog előnyomulni.

Egyidejűleg (14 órakor) ért be Horthy ezredes jelentése, hogy csoportja egyik részével beérkezett a Przyszowa-tól keletre fekvő magaslatra, három százada 1 ½ —2 óra múlva fog oda érni, s hogy a Neu Sandez felől előnyomuló ellenség oldalába támadni fog. Erre gróf Bissingen tábornok elrendelte, hogy maradjon a Przyszowa-i magaslaton, azt éjjelen át is tartsa, tüzérségét (2 üteg) a Kanina-tól nyugatra fekvő kocsmá (útélágazás) tájékán vonultassa fel; ha az ellenség Kanina-ra előretörne, támadjon oldalba, mert a Kanina-i állást feltétlenül tartani kell.¹

Horthy ezredes a napi eseményeket így adja elő: „7 órakor a (Golkowice-i) Dunajec hídtól nyugatra parancsot kaptam, hogy a 13. huszárezreddel, a 10. huszárezred géppuskás szakaszával és Kiss Ferenc ütegevel a Δ 652-től délkeletre vonuló gerincen összeköttetést létesítsek a 11. lovashadosztály Flohr csoportjával és felderítsek Biczyckie és Trzeczewina irányban...” Swirkla-n, 11 órakor kapta Horthy ezredes a parancsot, hogy forduljon Kanina felé, mire csoportjával Długoleka-n át letért. „A Swirkla—Długoleka út jeges és sikos, úgyhogy a századok kénytelenek az ágyúkat vontatni és vinni. Csoportom csak 15 órakor, az utóvéd és az ágyúk csak 20 órakor érkeznek meg. Éjjel erős biztosítás a magaslatokon, míg a vezetékllovak és a csoport többi része Przyszowa-n a házak mellett húzódnak meg, mert hely már nem volt”.

Szlavnich százados szerint is „a menet iszonyú nehézségekkel járt... az I. osztály századai és a tüzérség csak 20 órakor érték utóí a II. osztály századait. Az út megtételéhez a II. osztálynak 3 órai időre volt szüksége, pedig a távolság csak 6—7 km-t tett ki. Az I. osztály és a tüzérség 9 órai

¹ Gróf Bissingen tábornok ugyanekkor (14 órakor) azt a parancsot küldte Loserth tábornoknak, hogy az éppen Kanina-nál volt Roth altábornagy rendeletére a 10. lovashadosztály, amennyiben valóban fölényes ellenség szorítaná vissza, Przyszowa-n át Kanina-ra csatlakozzék. Ezt a parancsot azonban Loserth tábornok már csak az éjjelezési körletben, Lukowica-n, 18 óra 35 perckor kapta meg. A hadosztálytól tehát csak a Horthy ezredes csoportja, valamint a ½ 10. huszárezred csatlakozott Kanina felé, ahová az utóbbi 15 órakor ért. A Horthy ezredes csoport — miként említettük — eljutott Przyszowa-ra.

menetelésre kényszerült ... a bevonulás után a legénység és a lovak alig voltak képesek további mozgásra . . .” Az éjjelzésre nézve Szlavnich százados azt írja, hogy az ezred két százada (3. és 5.) volt főörsön, a többi Przyszowa-ra vonult, de „a szétszórta fekvő kis falu összes házeit és csürjeit már a 10-es huszárok zsúfolásig megtöltötték és így a századok zuhogó esőben, hideg északi szélben, a házak ereszei alatt voltak kénytelenek, a lovak megeresztett hevederrel, az éjszakát a szabadban tölteni”.

Prónay százados szerint: „az út, eltekintve hogy rossz és partos volt, teljesen jéggel volt borítva. A tüzérllovak, miután sarok csak hátul volt a vasban, a körömhelyén pedig nem, képtelenek voltak húzni, elvágódtak és megbokrosodtak. Ezért az ágyúkat lóról szállt huszárokkal kellett a kritikus helyeken köteleken vontatni és tolatni, úgyhogy már sötét volt, mikor csak Przyszowa-t tudtuk elérni... az 1. század Kanina felé teljesített előőrszolgálatot... egy szobában (5 tiszt) a padlón, szalmán húzódtunk meg”.

Idézzük végre *Görgey* 13-as főhadnagy naplóját, aki előző nap járőrével Kanina-ra ment és ott töltötte a december 6-ára hajló éjt, majd a következő nap ezredéhez csatlakozott:

„Bevonulás a 10. lovas hadosztályhoz ... Neu Sandez felől ágyúdörgés hallik (t. i. a lengyel légió és a Flohr ezredes csoport harci zaja). Útközben találkozunk dandárunkkal ... Gyalázatos menet árkon, bokron át, befagyott patakok és csúszós jég. Különösen a tüzérség nem örülhet. Helyenként ki kell fogni, minden ágyút, mozdonyt külön kell kötéllel leereszteni. A huszárok segítenek. Változatosság okából megered az eső. Jobbról erős ágyúdörgés és kézilőfegyverropogás is hallatszik. Oldalmenetet végzünk az ellenség meglehetősen közelében. A terepen nem tudunk védekezni. Egy magaslatra érkeve, amely Kanina (Bissingen) felé kilátást nyújt, az ezred tömegbe megy át és várja a tüzérséget. A mellettünk levő falu neve Przyszowa... Hírlik, hogy Neu Sandez-re egy orosz hadtest ért, amellyel szemben részünkről csak lovasság, a 4., 10. és 11. lovas-hadosztály áll. Besötétedik. Már megkezdjük a hátramenetet Limanowa felé, mikor beérkezik az eligazítás a 11. lovas-hadosztálytól: „a Przyszowa-tól keletre levő magaslatot feltétlenül tartani”. A 4., 5. és 6. század főörsre megy, mi

Przyszowa-n beszállásolunk. Holnap reggel 4 órától kezdve a lovak nyergelve, mi 7 órakor a magaslaton tűzharchoz lóról szállva. Egy ágyú az úton elakadt. A mozgókonyhákát természetesen nem kapjuk meg”.

A 10. huszárezred (2., 4. és 6. századának) Kanina-ra való eltolását *Markovits ezredes* naplója így adja elő: „A 10. huszárezred a hídnál (Golkowice) tartalék volt lóháton és 11 órakor a parancsot kapta, hogy a 2., 4. és 6. századdal azonnal vonuljon az oroszokkal harcban levő Bissingen lovashadosztály támogatására. Igen élénk menetben beértünk 15 órakor Kanina-ra, ahol az ezred egyelőre a községben készen maradt... Az éjen át semmi nyugalom, nagy orosz túlerő Neu Sandez felől jelentve ...”

Gottesmann őrnagy naplója szerint: „Mi a 2., 4. és 6. század (az utóbbi félszázadba alakulva) tartalék gyanánt álltunk Podegrodzie-től nyugatra az úton. 11 órakor parancsot kaptunk a gróf Bissingen csoportját megerősíteni, tehát oda mentünk, én vezettem az elővédet (6. század), Swidnik—Przyszowa-n át Kanina-ra mentünk, hova 13 óra tájbp χ értünk... A mi 2 V₂ századunk a völgy túlsó oldalán vonult meg... A lovashadosztály parancsot kapott, hogy visszavonulás szüksége esetén ide jöjjön. A 10. lovashadosztály tényleg vissza is vonult délelőtti állásaiból és így éj jelezett: Horthy csoport Przyszowa, hadosztályparancsnokság és a 10. huszárezred többi része Swidnik, 8. lovasdandár Stronie...”

A 10. lovashadosztály zömének Swidnik—Stronie területébe való eltolódása Roth altábornagynak 10 óra 45 perckor kelt (lásd 80. oldal) és 14 óra 05 perckor kézhez vett ama parancsa alapján történt, hogy a hadosztály Kanina-ra nyomuljon.¹ Maga a hadosztály zöme a Dunajec völgyében a nap folyamán harci tevékenységet fejtett ki. A 8. lovasdandár (9. huszár és 12. ulánuszred, 1 Landsturm-század, 1 üteg) 9 órakor előnyomult Podegrodzie-ről, hogy a Stadlo-tól kb. 1000 lépést északkeletre vonuló töltés mentén a völgyet elzárja, de már 10 órakor parancsot kapott, hogy Podegrodzie-re menjen vissza. Itt, a község északi szegélyén foglalt állásban megmaradt 16 óráig; közben hatástalan lövegtűzre

¹ Ezt a parancsot Roth altábornagy szóbelileg (parancsörtiszttel) megújította, de Loserth tábornok azt csak 15 óra 15 perckor kapta meg.

került a sor a dandár ütege és két orosz üteg között (az egyik a Poprád jobb partján, a Δ 357-en, a másik Biegonic mögött vonult fel. Az utóbbi Alt Sandez-et lőtte, ahol a ezredes csoport tartózkodott).

Roth altábornagynak (14 óra 05 perckor kapott) parancsára a lovashadosztály zöme Bauer tábornok parancsnoksága alatt (egy járőrnek a Dunajec völgyében való visszahagyása mellett) a Naszaczowice—Swidnik úton gyülekezett és 16 órakor elindult Kanina felé, de az előrehaladott időnél fogva csak Swidnik—Lukowica—Stronie területébe jutott el.

Estére tehát gróf Bissingen tábornok csoportja a következő helyzetbe jutott:

a lengyel légió a Piszarzowa-tól keletre választott állásba,

a Flohr ezredes csoport, amelyhez bevonult a Vargyas százados különítménye és a légiónál volt 5. honvéd huszárezredben V_2 géppuskás osztag, a Kanina-tól keletre választott állásba, az üteggel Kanina-tól 1500 lépést nyugatra, a műúttól északra,

a 10. huszárezred 2., 4. és 6. százada Kanina-tól dél-nyugatra,

a Horthy ezredes különítmény a Przyszowa-tól keletre levő magaslaton,

a 10. lovashadosztály zöme Stronie, Swidnik, Lukowica területén;

végül Jazowsko, Kadzca területén az Alt Sandez-ről meghátrált Weiss ezredes különítmény, amelynél még az éjjelen át megmaradt a 10. huszárezred 3. százada.

Ennek a századnak parancsnoka *Folis főhadnagy* XII/6-áról írja: „6 órakor Alt Sandez-en készenlétben. Fiáth századost eltemettük. 12 órakor parancs, hogy az egész különítmény vonuljon be, csak az én századom marad vissza, Weies ezredesnek alárendelve, Alt Sandez-en. A város elleneséges tűzérségi tűz alatt állt, a szétlőtt házak égtek, a polgári lakosság fejét vesztette, alig tudtam a századdal a városból kijutni. A század parancsot kapott, hogy a város Melletti magaslatokon jobboldalvéd legyen, alig tudtunk felkapaszkodni, az esthomály beálltáig maradtunk ott. Az éjjel a lakosság segítségével elértük a Dunajec-et. Ott vettem a Parancsot, hogy Golkowice-n át Roztoka-ra vonuljak be, de

mivel a lovak és emberek már nagyon kimerültek, Kadczan beszállásoltam”.

Gróf Bissingen tábornok jelentette Roth altábornagynak, hogy az orosz VIII. hadtest beért Neu Sandez-re, kb. 1 V₂ orosz zászlóalj Marcinkowice-nél átlépte a Dunajec-et, a Flohr ezredes csoporttal szemben 2 V₂ zászlóalj, 8 löveggel áll és hogy orosz erők és vonatok vonulnak Neu Sandez-ről észak felé.

A csoportnak számolnia kellett azzal, hogy december 7-én erős orosz támadásban lesz része. Utalnunk kell itt arra, hogy a gróf Bissingen tábornok csoport karabély (puska) létszáma: hozzávetőleges számítás szerint kb. 1700, a szembenálló ellenséghez képest már csak azért is elenyésző csekély volt, mert arra kellett számítani, hogy december 7-én az orosz VIII. hadtest zöme is harcba lép.

Roth altábornagynak *XII/7-ére* szóló intézkedése a Kanina—Neu Sandez irányra nézve így szólt:

„Báró Nagy altábornagy holnap délelőtt átveszi a csoportparancsnokságot Kanina-nál (10. lovashadosztály, gróf Bissingen tábornok csoport és esetleg a 4. lovashadosztály Weiss ezredes csoportja); Neu Sandez-re törjön előre és ott a Dunajec-hidakat rombolja el; ha erős, fölényes ellenséges erők ezt lehetetlenné tennék, feltétlenül tartsa mostani állásait, egyébként a szóbelileg kapott utasítás szerint cselekedjék”.

Ezt a szóbeli utasítást egy vezérkari tiszt tolmácsolta *XII/7-én* 11 órakor Kanina-n, amikor oda báró Nagy Gyula altábornagy beérkezett. Az utasítás a legnagyobb kezdeményezést, tevékenységet, a szorgos felderítést, a támadólagos eljárást hangsúlyozta és a következő fontos részt tartalmazta: „ha az oroszok nagy túlerőben nyomulnak előre, akkor Limanowa-ról egy Landsturm-zászlóaljat a védelemhez vonjon előre, de ha az egész hadtest (orosz VIII.) jönne, azt Limanowa-nál tartóztassa fel”.

Báró Nagy Gyula altábornagy beérkezéséig a vezetés gróf Bissingen tábornok kezében volt, aki hírszerző különítményt (a 10. huszárezredtől) küldött a műúttól északra, egy másik különítményt (a 13. huszárezredtől) a műúttól délre Neu Sandez felé és 2 járőrt rendelt a vasúttól északra fekvő területbe, Ujanowice-re és Jakobkowice-re, és hang-

súlyozta, hogy igen fontos annak megállapítása, vajjon az ellenség Neu Sandez felől valóban Kanina felé nyomul, vagy pedig a Kanina felé előretolt osztagok csak az északi irányban végzett eltolást fedezik, mert ettől függ, hogy a csoport támadó vagy védő magatartást tanúsítson. Egyébként a tábornok a lengyel légiónak, a Flohr ezredes csoportnak és a Horthy ezredes csoportnak a védelmet, a 10. lovashadosztály zömének — minthogy annak részletes helyzetét nem ismerte — az általános feladatnak megfelelő viselkedést írta elő, végül a maga tartalékául, Kanina-tól 2000 lépésnyire kijelölte Baintner őrnagy 3 lovasszázadát és a 10-es huszárosztályt.

7 órára a földérintés az ellenséges helyzet felől eddig kialakult képet azzal egészítette ki, hogy az oroszok elővédekkel elérték Chomranice—Wysokie vonalát, a Δ 652-ön valószínűleg orosz törzs áll, továbbá, hogy — a 10-es huszárhírszerző különítmény által ejtett 5 fogoly bemondása szerint — Kanina felé 2 hadosztály nyomul elő.

Rövidesen több jelentésből is kiviláglott, hogy hosszú orosz oszlop, 12 löveggel és ezek mögött még gyalogság 7 óra 20 perckor elérte a Δ 652-öt s hogy az oszlop részei Dlugoleka irányában letértek az útról.

Gróf Bissingen tábornok erre a tartalékban levő 10-es huszárosztály részeivel megerősítette az 59/1. zászlóalj rajvonalát.

Az említett orosz oszlop elővédé előnyomult Wysokie-re (Kanina-tól kb. 3 km), de támadást nem intézett, tüzésége azonban erősen lőtte Kanina-t. Erre nézve *Baintner őrnagy* előadja: „Az orosz tüzéség¹ összelőtte a Kanina-i templomot és a paplakot, ahol a lovashadtestparancsnokság és Bissingen tábornok tartózkodott”.

Olasz százados írja: „Balszárnnyamon volt három légionista század, jobbszárnnyamon a Kagerer üteg. Feladatom az

¹ Nehéz orosz tüzéség! 1914-ben az orosz hadsereg (a tábori hadsereg kötelékében) az alábbi nehéz lövegekkel rendelkezett:

15 cm-es ágyú, 33 kg-os gránátokkal, hordtávolság	8300 m
15 cm-es tarack, 41 kg-os	6000 m
20 cm-es mozsár, 82—98 kg-os bombákkal	5400 m.

Valószínű, hogy az adott esetben 15 cm-es tarackok működtek; az orosz VIII. hadtest nehéz tarackosztálya ekkor a 15. hadosztálynál volt beosztva, amely hadosztály Kanina—Limanowa irányban nyomult elő.

üteg fedezése is volt. Itt tapasztaltam, milyen jól lóttek az orosz tüzekek, 15 cm-es gránátokkal hevesen lőtték állásainkat, nem csekély veszteséggel. Egy 15-ös gránáttelitalát érte a dombon levő Kagerer lovasüteg ágyúját”.

A Kagerer üteg mögött, az úttól mindkét oldalt vonult állásba reggel a 10. lovashadosztály 2 ütege (amelyek a Horthy ezredes csoportnál voltak). Az itt egyesült 3 üteg parancsnokságát Kiss Ferenc százados vette át. A nap folyamán kifejlődött lövegharcról a *Kagerer lovasüteg* naplója azt tartalmazza, hogy délután egy ellenséges üteg vonult fel a Mecina-i templomnál, amelyet a lovasüteg hallgatásra bírt, majd 15 órakor Mecina irányából 2 nehéz löveg szólalt meg és 16 óra 30 percig tartotta tűz alatt a saját tüzercsoportot. Néhány lövése a Kagerer ütegbe csapott be, de csak 2 lovat sebesített meg, néhány gránát a puha talajban nem is robbant. Az üteg lőszerfogyasztása 196 srapel és 16 gránát volt.

A Kanina-i ágyúharcra nézve még idézzük *Markovits ezredes* (10. huszárezred) naplóját:

„A vezetéklóvakat Limanowa-ra visszaküldtük. Roth Ö Nagyméltósága nagyobb orosz erők előnyomulásában nem akart hinni. — „Kísérteteket láttok, csak zászlóaljcskákról lehet szó”. — 8 óra tájban a paplakot (Kanina-i) gránátokkal erősen lövik és megrongálják. 11 óra felé a mozgókonyha jött a templomhoz és mikor éppen egy tányér gulyást akartunk enni, a közelben csapott be egy gránát, egy második az istállóba, amely mögött lovaink fedezve álltak... a lovakal gyorsan kellett visszamennünk. A visszamenet alatt jó célt nyújtottunk az oroszoknak és még néhány gránátot kaptunk, valamennyi túlhosszú, vagy túlrövid. Este parancs, hogy a lovakat Limanowa-n helyezzük el...” Megjegyezzük itt, hogy a vezetéklóvakkal együtt ment vissza az 1. század is (fedezetül), míg a 3. század a Weiss ezredes különítménytől ekkor még nem vonult be.

Gottesmann őrnagy naplója így szól: „Roth tábornok tegnap délután itt volt, azt kívánja, hogy a lehetőség tartsuk itt ezt az elszigetelt állást, mert Limanowa-n csapatokat (t. i. a 45. Landwehr-gyaloghadosztályt) raknak ki... A Horthy csoport 2 ütege az éj folyamán ideérkezett... Itt ezen a keskeny hegygerincen a templom és plébánia úgy áll, mint céltábla, itt csak addig lehet maradni, amíg az ellensé-

eres tüzéség nem lő, amitől már tegnap is tartottunk, de akkor még nem jelentkezett. Ma 10 óra tájban azonban a templomtoronynak szánt pár gránát jobbról, balról közel az arcvonalhoz hullott le, egyik olyan alacsonyan süvöltött felettünk, hogy a honvéd dandártörzs lovai között nagy riadalmat okozott... Az orosz ágyúzás aztán mind intenzívebb lett, de a mi több kis csoportban felállított tüzéségünket kereste s az udvart megkímélte ... A lovakat aztán hátrább vittük, csaknem Limanowa-ig mentünk vissza... Itt egy Landsturm-zászlóalj fedezékeket készített. Minthogy az ágyútűz lehetetlenné tette Kanina további tartását — egy gránát a házba is bevágott, két falat átütött, de szerencsére künn robbant fel — 18 órakor elhagyták és itt Limanowa előtt foglaltak új állást...”

A 10. lovashadosztály zöme 6 órakor indult el éjjelezési körletéből Kanina felé. Loserth tábornok Przyszowa tájékán vette gróf Bissingen tábornok parancsát, hogy a hadosztály vonuljon tartalékul a Kanina-tól 2 V₂ km-re levő útelágazáshoz. A hadosztály ide 9 óra 30 perckor beért. Az elővéd (10. huszárezred 5. század) a Flohr ezredes csoport balszárnyát azonnal megerősítette. Az orosz gyalogság azonban nem intézett támadást. Erről *Hertelendy százados* így emlékezik meg: „Könnyű csatározáson és ágyúharcon felül semmi sem történt...”

Gyalogsági támadás a légiónál sem történt, de heves lövegharc folyt.

11 órakor báró Nagy Gyula altábornagy vette át Kanina-n a parancsnokságot. Elrendelte, hogy

gróf Bissingen tábornok vezesse tovább a lengyel légiót, a Flohr ezredes csoportot és a Horthy ezredes csoportot,

a 10. lovashadosztály fennmaradó része, V₂ hegyiüteg-gel (amely ezen a napon nyert a csoporthoz, a XIV. hadtestől beosztást) Długoleka-n át Trzetrzewina-ra való előtöréssel derítse fel a műutat és ezzel késleltesse az ellenségnek Kanina-ra való előnyomulását,

a lengyel légió balszárnyának biztosítására Limanowaról 1—1 Landsturm-század menjen a -f 754 Wielka és a Δ 921 Jaworz magaslatra és ezek fedezete alatt a légió ½ hegyi-

üteget vonultasson fel a Piszarowa-tól északnyugatra levő magaslaton.¹

Röviddel ezután jelentette a légió, hogy állásait 15 cm-es tarackok is lövik. A 10. huszárezredtől erre felé irányított hírszerző különítmény (6. század) is jelentette, hogy orosz rajvonal érte el Mecina-t és orosz tüzérség erősen lövi Piszarowa keleti szegélyét. Erre báró Nagy Gyula altábornagy a légiót a földérintés kiegészítésére, Jakobkowice felé is, utasította, mert utóbbi irányból is előnyomuló orosz erőkről hírt kapott.

12 órakor a Kanina-i állást Chomranice felől oldalozó lövegtűz érte. Báró Nagy altábornagy jelentette Dobra-ra, hogy ha nem kap 3 zászlóaljnyi erősítést, az állást fel kell adnia. Ezután a légió jelentette, hogy 2 foglyot ejtett az orosz VIII. hadtest 14. hadosztályának egyik ezredétől, akik vallomása szerint a hadtest több ezrede tegnapelőtt ért Neu Sandez-re, ahonnan a 14. hadosztálynak északi irányban kellett továbbnyomulni, 1 zászlóalj azonban az előző harcok hatása alatt Marcinkowice-nél átkelt a Dunajec-en; a 15. hadosztály Kanina irányában ment előre. Báró Nagy altábornagy a légió újabb jelentésére, hogy túlerővel áll szemben, Limanowa-ról újabb két Landsturm-századot rendelt Piszarowa-ra.

Ezt megelőzőleg, 12 órakor indult el, báró Nagy Gyula altábornagy előbb említett parancsa alapján, a 10. lovas-hadosztálynak Kanina-tól nyugatra álló zöme: Bauer tábornok alatt a 8. lovasdandár, 1 üteg (továbbá a Limanowa-tól előrendelt egy Landsturm-század, amely onnan 12 órakor indult el), azzal a feladattal, hogy Dlugoleka-n át Krasne Biczyskie felé erőszakos felderítést végezzen és egyben a Weiss ezredes különítményt a Dunajec-völgy elzárására utasítsa, ha pedig az ellenség azt nem követné, Jastrzebie-n át csatlakoztassa.²

¹ Pilsudski emlékiratai szerint ez a 2 Landsturm-század csak este érkezett be. Pilsudski igen elítélőleg nyilatkozik a két század tisztjeiről, akik a legegyszerűbb illemszabályokat se tartották be vele szemben, miért is visszaküldte őket.

² A Weiss különítmény Jazowsko-nál foglalt állást és ott egyelőre meg is maradt. A nála volt 10. huszárezredbeli 3. század Lackó—Lukowica vonalán át estére csatlakozott az akkor már Limanowa-felé visszament ezredéhez és Limanowa-n énelezett. Bevonult ellenben a Weiss ezredes különítményhez a Thomka százados különítmény és annál a csata végéig meg is maradt.

13 óra 45 perckor Koth altábornagy sürgette meg a helyzetnek minden eszközzel való tisztázását, minthogy attól függ tartalékainak bevetési iránya.

A helyzetet azonban báró Nagy altábornagy már eléggé áttekintette. Alig lehetett kétséges, hogy Neu Sandez felől az orosz 15. gyaloghadosztály, valamint az orosz 14. gyaloghadosztály részei fordultak Kanina—Pisarzowa vonala felé. További tisztázásul szolgált a 12. ulánusezred hírszerző különítményének Naszacowice-ről 14 óraker beért jelentése, hogy erősebb oszlop, gyalogság és tüzérség menetel Alt Sandez és Biegonic között. Báró Nagy altábornagy tehát mindezek után már feleslegesnek ítélte, hogy Bauer tábornok csoportja tovább nyomuljon Trzetrzewina irányában, sőt a Kanina-i állás feladását határozta el. 14 óraker parancsot is adott Bauer tábornoknak, hogy a Horthy ezredes csoporttal együtt, az esthomály beálltával a Limanowa-tól délkeletre kiszemelt állásba (a 6. vázlat szerint Jabloniec magaslat — kocsma a -f 606-tól délre) menjen vissza és a † 756-ra (Golców) megfelelő oldalbiztosítást küldjön ki.

Bauer tábornok csoportja ekkor még csak a Przyszowa-tól keletre fekvő magaslatokra jutott el, illetve ott megállt. Ezekre a magaslatokra — jeges utakon végzett fárasztó menettel — 14 óraker ért és várt a kiutalt Landsturm-század beérkezésére. Jelentette, hogy a műúton, a Δ 652-nél orosz tüzérség és gyalogság áll, hogy Dlugoleka felé 2 orosz zászlóalj nyomul elő; a csoport nem folytathatja útját, mert az út Dlugoleka felé tüzérség számára járhatatlan, a lovasságnak is szinte lehetetlen előrejutni; a csoport tüzereje a 9. huszárezrednél 140, a 12. ulánusezrednél 12 † karabély, s a Landsturm-század még nem csatlakozott. Rövidesen azonban megkapta a visszamenetre szóló parancsot, mire megkezdte a visszavonulást. Követte a Horthy ezredes csoport, amely 18 óraker kezdte meg a hátramenetet *Przyszowl* északi kijáratától.

Közbeiktatjuk itt szemtanuk előadását a nap történetéről:

Szlavnich százados: „a 13. huszárezred — mint Horthy csoport — 6 óraker újból megszállta a tegnapi vonalakat... Mivel Horthy ezredes személyesen is látta az ellenség előnyomulását a Kanina felé vezető műúton, esetleges támadás

könnyebb kivédése céljából kiküldte a 4. századot a Dlugoleka-tól nyugatra fekvő erdő szélére, és előretolta az ½ 1. századot, Prónay százados parancsnoksága alatt Dlugoleka-tól északra. Járóreink megállapították, hogy több orosz zászlóalj a műüttől délre nyomul Kanina irányában ...”

Prónay százados: „Alig aludtam felöltözve félórát, már hajnalban hivatott a dandárparancsnokság ... kaptam a parancsot, hogy 30 lovassal, 2 gépfegyverrel lovagoljak Dlugoleka-n keresztül Krasne irányában és ott egy a térképen megjelölt magaslatról (a műüttől délre) tartsam szemmel Neu Sandez—Kanina országutat... A fagyos és sikos úton csak Dlugoleka-ig és ettől északra juthattam előre, hogy még idejében megfigyelésre alkalmas magaslati pontot válasszak ki egy fenyvesben, mert 9 óra tájban nemcsak távcsővel, de szabad szemmel is észre lehetett venni, hogy úgy Krasne-n, mint Biczyce-től északra a kocsmánál orosz csapatok gyülekeznek és menetelnek az országúton Krasne felé... Az orosz gyalogság elővédé Wysokie-ig jött előre és ott megállt. Tőlem jobbra a magaslatot, Zagorów-nál a 4. század (Reichlin)¹ foglalta el”. Az oroszok ezután a műüttől délre elterülő erdőségben iparkodtak Prónay századát bekeríteni, mire visszarendelték az ezredhez. Megemlítenéd még, hogy Prónay százada, amelynek lovait illetéktelen beavatkozás Siekierzyna-ra rendelte hátra, a visszavonulás alatt elszakadt az ezredtől, és csak késő éjjel ért vezetéklóvaihoz. Az éjt tehát Siekierzyna-n, a szabadban állva és parancsra várva, töltötte el. Csak december 8-án 5 órakor kapott parancsot, hogy az ezredhez bevonuljon.

Görgey főhadnagy naplója a Przyszowa-tól keletre levő magaslaton történekről:

„Az állás megszállása, erdőszegély. Századunk 20 karabély. Én 10 emberrel kissé előretolva, oldalozó állás Kaninával szemben, de magam jobb felé csak pár lépésnyire látok. Kanina-nál Bissingen tábornok arccal keletnek. Neu San-

¹ A Reichlin-század naplója:

„A század kikülönítve megszállja a Dlugoleka-tól északnyugatra levő útkereszteszélénél levő erdőszegélyt... Délután 4 órakor a század, baloldalában 2 ellenséges zászlóalj által fenyegetve, az állást feladni kényszerül és az ezredhez bevonul. Délután 6 órakor az ezred a Limanowa-tól 3 km-re keletre fekvő magaslatokra menetel. A század tartalékban”.

dez-re egy ellenséges oszlop érkezett be, amely most állítólag Kanina—Limanowa felé nyomul elő, ezt nekünk kell feltartóztatni. A Neu Sandez—Kanina országút mentén a felek srapneleket és gránátokat váltanak egymással, a lövésekből, lövedéksüvöltésekből és robbanásokból áll a nap zenéje. Puskalövéseket, sőt erős ösztüzeket is hallok tőlem jobbra, de az oroszokból az egész nap csak 5 lovast, később 3 gyalogost látok. A sötétség beállta után jön a parancs: a lovakhoz! Limanowa-ra lovagolunk vissza...”

Hasonlóan visszament a sötétség beálltával Flohr ezredes csoportja.

A lengyel légiónak báró Nagy Gyula altábornagy azt rendelte el, hogy a Mordarka-nál kiszemelt állásba hátráljon. A légió azonban — nyilvánvalóan szóbeli parancsmódosítás következtében — Limanowa-n és Mordarka-n lak-táborba szállt. A Mordarka-i állást más csapatok szállták meg (lásd lejjebb).

Báró Nagy Gyula altábornagy 15 óra 40 perckor, még Kanina-n, utasította Loserth tábornokot, hogy a Limanowa előtt megszállandó állásban vegye át a Bauer tábornok, Horthy ezredes és Niedederer őrnagy csoportok (59/1. zászlóaljparancsnok) fölött a parancsnokságot.¹

Maga báró Nagy Gyula altábornagy visszament Limanowa-ra, ahol a 12. ulánuszred különítményének Naszaczowice-ről küldött jelentését kapta meg, amely szerint Podogrodzie-t kb. egy orosz lovashadosztály (3 lovasezred) érte el, Mokrawies felől pedig egy orosz zászlóalj, 3 lovaszázaddal, menetelt északnyugat felé.

Az ellenséges helyzetről báró Nagy Gyula altábornagy következő jelentést küldte Roth altábornagynak:

1 ½ zászlóalj és 6 löveg Mecina-nál állapotodott meg,

élével Wysokie-ig jutott kb. 5 zászlóalj, legalább 12 löveg, köztük 12 cm-es² tarackok és e mögött még gyalogság, lőszeroszlopok és lovasság nyomult elő,

Podogrodzie—Alt Sandez területén kb. 1 lovashadosztály van, biztosító csoportokkal Naszaczowice—Swidnik vonalában.

¹ Az állás megszállását az 5. A) fejezetben ismertetjük.

² A valóságban 15 cm-es.

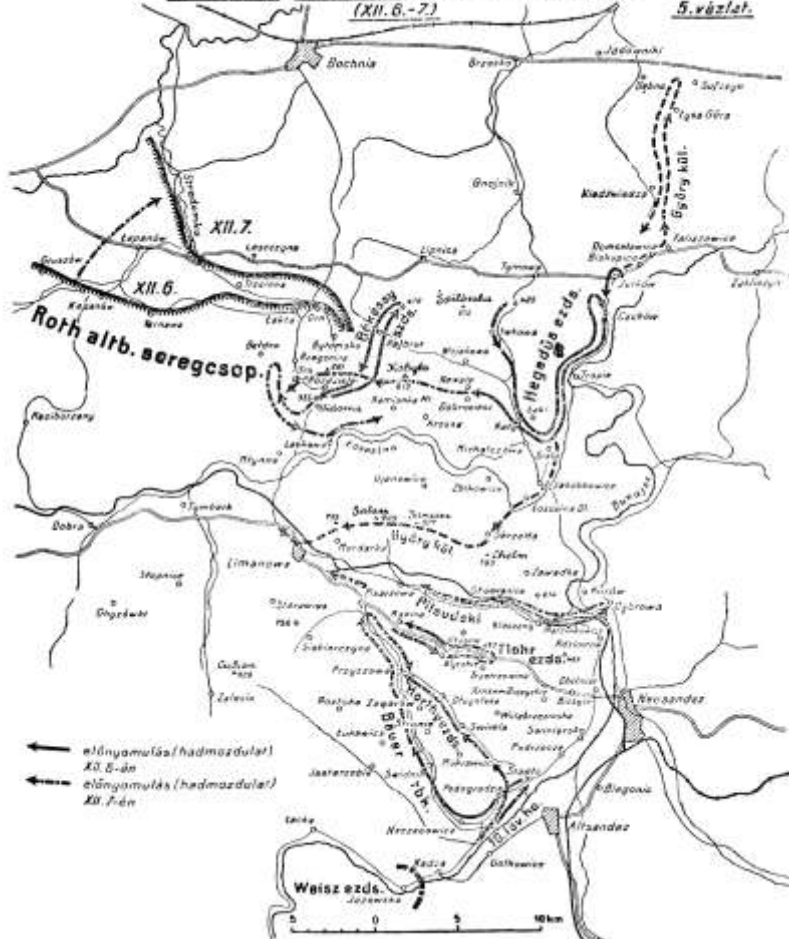
Báró Nagy altábornagy arról is értesült, hogy balszárnyán, a 6. és 11. honvéd lovashadosztály zömével szemben, Lipnica, Gojnik, Jakobkowice területén jelentékeny orosz erők bukkantak fel.

Végül megemlítendő, hogy ezen a napon az osztrák-magyar 3. hadsereg balszárnyának helyzete a következőleg alakult: a 4. lovashadosztály előnyomult Piwniczna-ra, a kombinált honvéd gyalghadosztály a Bártfa felé december 8-án intézendő támadáshoz Muszyna-ra tolódott el, a 38. honvéd gyalghadosztály (zöm) Orló, Leluchów területén kirakott. Az utóbbi hadosztályhoz csatlakozott a 6. honvédhuszárezred (az 5. honvéd lovashadosztálytól).

**A magyar lovasság védekező hadműveletei a csata -
arcvonal jobboldalában és hátában.**

(XII. 6.-7.)

5. vázlat.

5. A Limanowa közvetlen védelmében vívott harcok (XII/8—10).

(Ehhez 6. vázlat.)

A. Események XII/8-án.

A 4. fejezetből tudjuk, hogy báró Nagy Gyula altábornagy csoportja Eanina környékéről XII/7-én, az esthomály beállta után Limanowa környékére vonult vissza.

Itt, északról a Δ 785 Lysa Ga. — Δ 909 Salasz, délről a Δ 929 Cichon — \dagger 928 Ostra Ga. — 888 vonala által határolt teknőszerű, erősen tagolt mélyedésben, még pedig ennek nem legmagasabb (\dagger 624 — -f 606 — \dagger 756 Golców) vonalán, hanem ettől nyugatra vonult az építés alatt levő, lejjebb ismertetett „Jabloniec—Mordarka” erődített állás. A vázolt területen vívta meg emlékezetes harcait a csoport, valamint a megerősítésre küldött 39. honvéd gyaloghadosztály.

A harci területet a Piszarzowa (423 m) — Limanowa (405 m) mélységvonal két részre osztja. A déli részben zajlott le a magyar csapatok küzdelme. E résznek nevezetesebb terepszakaszai:

1. az említett mélységvonal fölött kb. 200 m magasra kiemelkedő, erdőrészetekkel borított Jabloniec-hát, amely Limanowa felől a \dagger 624 felé húzódik; ez volt a megerősített 10. lovashadosztály harcainak színhelye;

2. az ettől délre párhuzamosan haladó, hasonló magasságú, házcsoportokkal fedett \dagger 546 — \dagger 606 hegyhát (a 10. honvédgyalozereg támadási területe);

3. a környező terepből meredeken kiemelkedő \dagger 756 Golców (a 16. honvédgyalozereg támadásának célja):

4. a meredek lejtőjű, erdővel borított Δ 929 Cichon — \dagger 928 Ostra Ga. gerinc (a 77. honvéd gyalogdandár előnyomulási tere).

A teknőt határoló két meredek gerincet sűrű fenyő-

erdő borítja, magában a teknőben kisebb-nagyobb erdőrészek és az egyes szétszórt községeket alkotó házcsoportok sűrűn terülnek el, a terepet mély völgyek és vízmosások szelik át.

Zárt helységnek csak Limanowa tekinthető, míg a többi nem egyéb, mint az egész területen szétszórtan fekvő házcsoportok és házak közigazgatási összefoglalása. Ezért a 6. mellékletekben feltüntetett helységek azoknak csak központját (legnagyobb házcsoportját) jelentik.

A Limanowa felé visszament csapatok a XII/8-ára hajló éjjel folyamán két vonalban helyezkedtek el. Elöl, a Limanowa-i állások *előtt*, † 756 Golców — † 606 — † 624 vonalában foglalt állást a 10. lovashadosztály három (9. és 13. huszár, 12. ulánus) ezrede, és e mögött a kiszemelt védőállásban: Jabloniec gerinc nyugati lejtőkúpja—Mordarka község—Lysa Ga. magaslat vonalában készült fel a védelemre a csoport többi része, kivéve a lengyel légiót, aztán a 2. honvéd huszárezred Pálffy századát, valamint az Olasz százados gyalog osztagot, amelyek Limanowa keleti részében és Mordarka-n laktáborba szállták.

Az említett előretolt vonalban már XII/7-e reggel óta Landsturmesapatok álltak és fedezték a Jabloniec-állás erősítésén dolgozó két Landsturm-munkásosztagot, és pedig volt a Golców és a † 606 között az úton a $\frac{1}{2}$ 215. Landsturm-zászlóalj, a † 624-en a V₂ 106. Landsturm-zászlóalj és a kettő között a $\frac{1}{2}$ 212. Landsturm-zászlóalj. Ezek közül rendelt előre XII/7-én báró Nagy Gyula altábornagy Pisarzowa területébe néhány századot, amelyek aztán előbbi felállítási helyükre visszamentek.¹

A mondott Landsturm félzászlóaljak előretolt vonalá-

¹ Roth altábornagy 6 Landsturm-századot és 2 Landsturm munkásosztagot gyűjtetett össze Limanowa-nál. Ezek résztvettek a Limanowa-i harcokban, még pedig a K 106. Lst. zlj. a Mordarka állásban (ide tolódott el XII/7-én este), a V₂ 212. Lst. zlj. a Jabloniec állásban és a 215. Lst. zlj. az ettől délre fekvő gerincen (az utóbbi itt csak XII/9-én harcolt, későbbi holléte már nem deríthető fel). A 2 Lst. munkásosztag közül az egyik megmaradt a Jabloniec állásban és ott harcolt végig, a másik elkerült a Mordarka állásba.

ban helyezkedett el — miként már említettük — a 10. lovas-hadosztály három ezrede, még pedig a Golców¹ — f 606 vonal mögött a 8. lovasdandár, elől a 9. huszárezred, balszárnyal feleúton a † 606 és † 624 között, tartalékban a 12. ulánuszred, ettől balra állt, a † 624-en át a műútig kiterjeszkedve, a 13. huszárezred és a 20-as honvédszázad.

Ezt a mozzanatot *Horthy ezredes*, a 4. lovasdandár parancsnoka, így adja elő.

„A visszavonulást csoportom zöme 18 órakor kezdi meg. 19 órakor beérkezik a 13. huszárezred rendeltetési helyére és megszállja a Jabloniec magaslat keleti lejtőjét, (a † 624 — f606), védőszakaszomba beosztást nyert a V₂ 212. Landsturm-zászlóalj és a Szczurowa óta 13. huszárezreddel menetelő 20. honvédgyalogezred egyik századának 38 főnyi maradványa.

A 10. huszárezred osztálya tartalék a mögöttem levő előkészített állásokban; jobbszárnyamhoz csatlakozik a 8. lovasdandár, amelynek jobbszárnya a Golców magaslaton van... Az éjszaka csendes, harc nélkül”.

Szlavnich százados a 13-as huszárok ezredsegédtisztje: „a † 624-en adja ki Horthy ezredes a parancsot 19 órakor az állás megszállására: a 13. huszárezred, a 20. honvédezred 8. század és a V₂ 212. Landsturm-zászlóalj megszállja a 9-esek balszárnyától a műútig terjedő szakaszt, még pedig az I. osztály, a honvédszázad és a Landsturm a 9. huszárezredtől a † 624-ig, a II. osztály innen a műútig ... Tábori őrsök vonala a patak mentén ... Vezetékllovak a mögöttünk levő erdő mögött...”

Görgey főhadnagy, a 13-as huszárok 3. századának alantos tisztjének naplója: „a sötétség beálltával visszalovagolunk Limanowa-ra. A községtől délre fekvő magaslaton néhány 20-as honvéd (40 fő) magának és nekünk lövészgödröket ásott. A honvédek (Hegedűs hadnagy) elmesélték, hogy mit álltak ki az utolsó napokban. Naponta beásás, orosz támadás. Hogy az utóbbiak (oroszok) a támadásnál a lövészárkokat óriási gránát és srappnellűzzel elárasztják, hogy az ember majd-

¹ A Golcow-on lett volna még a lengyel légió egy százada. A 10. lovasadosztály irataiban erről a századról ugyanis ismételtelen történik említés. Mégis valószínű, hogy a Golców-on valamilyen Landsturmosztag állhatott, amely tévedés következtében a lengyel légióhoz tartozónak tartott.

nem elveszti az esztét. Találunk egy házat, szalmára dobjuk magunkat, alszunk. A lovak künn állanak . . .”

A második vonal (a főállás) megszállására kijelölt csapatok következőleg mentek vissza:

A Baintner őrnagy parancsnoksága alá került 11. honvéd lovashadosztálybeli részek Limanowa főterére mentek vissza, ahol a 3. honvéd huszárezred 2. és 3. százada mintegy 70 karabély erejű századba (Diószeghy százados) alakult; ez a század, valamint az 5. honvéd huszárezred V₂ géppuskás osztaga résztvettek a limanowai harcokban; a 11. honvéd lovashadosztály többi alakulásai¹ másnap elvonultak a hadosztály zöméhez, Grn. Rozdziele-re (Limanowa-tól északra);

a 10. huszárezrednek Kanina-nál harcolt részei közül a 2., 4. és 5. század és a géppuskásosztág, valamint a 59/1. zászlóalj csak a Limanowa-tól kb. 1 V₂ kilométerre délkeletre levő műútmenti kocsmáig hátráltak, míg a 10-es huszárok 1. és 6. százada, a vezetéklóvakkal együtt; Limanowa-ra vonult el, ahol csatlakozott a Weiss ezredes különítménytől bevonult 3. század;

az előbb említett kocsmánál Niedederer őrnagy (59/1. zászlóaljparancsnok) intézkedett a limanowai, részben futólagosan megerősített, részben csak kiszemelt állások megszállására és pedig

a „*Mordarka állást*” (Δ 785 Lysa Ga.—Mordarka-völgy az előbb említett kocsmától északra) szállta meg, arccal keletnek, Niedederer őrnagy parancsnoksága alatt az 59. gyalogezred ½ I. zászlóalja, a ½ 106. Landsturm-zászlóalj, továbbá egy Landsturm-munkásosztág, amely eddig az alább ismertetett „*Jabloniec-állás*” erődítésén dolgozott;

az álláshoz délről csatlakozott, a Limanowa-tól déli irányban vonuló † 418 — † 483 völgyig kiterjeszkedve, a „*Jabloniec állás*”; ebben Baintner 3-as honvéd huszárőrnagy parancsnoksága alatt állást foglaltak:

balról, a műút mindkét oldalán, a kocsmá előtt, Radoychich százados alatt a 10. huszárezred 4. százada (68 karabély), egy 59-es század (120 puska), egy Landsturm-munkásosztág (ereje?), és az 5. honvéd huszárezred V₂ géppuskás osztaga (2 géppuska);

¹ A Vargyas különítményben volt 5. honvédhuszárezredbeli utászszakasz, a Pálffy század és az Olasz százados gyalogosztág.

jobbról, Brokes 10-es huszárszázados alatt és pedig a Jabloniec gerincen és északi lejtőjén a 10. huszárezred 2. százada (kb. 50 karabély) és géppuskás osztaga (4 géppuska), a Jabloniec déli lejtőjén a Diószeghy század, (kb. 70 karabély); tartalékban a balközép mögött a 10. huszárezred 5. százada (kb. 50 karabély);

a Kanina-nál állásban volt 3 üteg 17 órákor hagyta el állásait és 21 órára Limanowa-ra ért; két üteg ott éjjelezett, egy (a 4/2.) üteg felvonult a Jabloniec állás balszárnya mögött, a műúttól északra, Limanowa közelében.

A Jabloniec-állásban zajlottak le a következő napok alatt (XII/9—11) a megerősített 10. Washadosztály küzdelmei.

Az állást személyes szemrevételezés alapján az alábbiakban jellemezzük (lásd ehhez a 6. és 7. vázlatot, az 1., 2., 6., 7., 8., 9., 11., 12. és 13. képet)!

Az állás *jobbszárnya* a Jabloniec erdős déli lejtőjén — kb. 700 lépésre a † 483-tól — kezdődött és keskeny erdőtisztás mentén haladt, amely 40—80 lépésnyi kilövést engedett. Az állás mögött elterülő erdő a tartalékok fedett elhelyezését és mozgását engedte meg.

Az állás *közepe* (a jobbszárny folytatásában) a Jabloniec lapos gerincén, de ennek nem legmagasabb részén, hanem enyhe nyugati lejtőjét megszakító pihenőn volt (ez a pihenő † 483 és a műútmenti kocsma összekötő vonala mentén terül el és kis nyírfaerdő fedi, amelynek keleti szegélyén volt az állás). A terep az ellenség felé, a † 624 magaslati irányában igen enyhén emelkedik. Az állás jobbfele előtt 100—150 lépésnyire erdőparcellák némileg korlátozzák a kilövést. A gerinc északi lejtőjén négy párhuzamos, egymástól 100—150 lépésnyire vonuló, a műút felé eső, meglehetősen mély, meredekfalú vízmosás nyújtott a támadónak jó lehetőséget a gyülekezésre.

Az állás távolabbi előterepén fekvő erdőrészetek és cserjék, valamint a † 624 magaslat akadályozzák a nagyobb távolságra való kilátást, amiért is támadó az állást 500—800 lépésre észrevétlenül közelíthette meg.

Az állás *balszárnya* a — a műút mindkét oldalán — a kocsmatól mintegy 100 lépésnyi távolságra délkeletre, áttekinthető terepen feküdt. Közvetlenül előtte kisebb vízmosás

növelte védőképességét, a távolabbra fekvő vízmosságok azonban a támadónak jó fedezéket szolgáltatottak. A közép előtt (a műútmenti 469-es képoszlop tájékán) nagyobb holttér terült el, ami a támadó gyülekezését elősegítette.

Az egész álláson magasan túlemlelkednek a kétoldali magaslatok, még pedig jobbról a Golców, balról a Lysa Ga., amelyekről a Jabloniec teljesen betekinthető, miért is az állás védelmére igen fontos volt e két magaslat birtoklása.

A megerősítést kb. V_2 m széles és V_8 m mély, de nem összefüggő lövészárkok képviselték. Ezeknek az erődítéseknek nyomai (lövészteknők) az állás jobbszárnyán, az erdőben még ma (1937-ben) is megtalálhatók, úgyszintén velük szemben az orosz lövészteknők nyomai. Drótakadály építésére, az árkok leplezésére és srapelernyők létesítésére — időhiány folytán — nem került a sor. Különösen hátrányos volt a leplezés hiánya a balszárnyon, ahol a messziről (a Zbyrek-ről és a Raszowka mellett levő magaslatról) is jól látható lövészárkok a támadó tüzérségnek igen jó célt nyújtottak.

Végeredményben tehát az állás az ellenség részéről könnyen megközelíthető, akadályok és leplezés nélküli sekély lövészárokdarabokból és lövészteknőkből tevődött össze.

Radoychich százados, a 10. huszárezred 4. századának parancsnoka az állás megszállását így adja elő:

„Zaj nélkül elhagytuk (Kanina-i) állásainkat és lóról szállt ezredünk az 59./I. zászlóaljjal, amelyek őrnagyparancsnoka vezetett bennünket, visszamentünk Limanowa-ra és a városkától $1\frac{1}{2}$ kilométernyire délkeleti irányban, a Kanina-i országút mellett fekvő kocsmá magasságában, a vasútvonaltól a Jabloniec gerincéig, nagyjában észak-déli irányban megszálltuk az úgynevezett előkészített állásokat. Az 59./I. zászlóalj parancsnoka a kocsmánál a következőképpen intézkedett: Századom (Radoychich) itt marad a kocsmánál, megszállja az árkokat, az országút mindkét oldalán északra a patakig; a 2. század (Brokes) és a géppuskasztag (Takács) felmegy a Jabloniec-ig, a hegyoldalt és a gerincet szállja meg; az 5. század (Hertelendy) tartalék lépcsőviszonyban, 4—500 lépésre mögöttünk, egy házcsoportban. A 59./I. zászlóalj egy századot rendelkezésemre vissza-

hagy (ez a század a műúttól délre helyezkedett el). A zászlóalj zöme külön parancsra még északabbra menetelt... 1. századunk (Sável) tüzérségi íődözet volt Limanowa-tól délre, kb. 1 kilométerre a magaslatok mögött, a 3. század (Folis) lóháton összeköttetést tartott, a 6. század (Burián) csekély lóállománya miatt tudomásom szerint Limanowa mögött állt és felderítő járőröket küldött ki”.

„A Brokes századtól délre, a Jabloniec gerinc déli lejtőjét a 3. honvéd huszárezredtől Diószeghy százados százada szállta meg. Közvetlenül álláspontom mögött volt Böszörményi főhadnagy V₂ géppuskás osztaga, az országúttól északra, bokrok között jól elrejtve”. Megemlítjük itt, hogy a géppuskásosztag a kocsmától kb. 100 lépésre északra, egy facsoportban (amelyben jó fedezéket nyújtó gödrök vannak) foglalt állást.

Fernbach zászlós, a 10. huszárezred 4. századának alantos tisztje: „XII/7-én este a sok viszontagságtól fáradtan, a hiányos táplálkozástól éhesen, a nyirkos időjárástól áthűlve, Limanowa keleti széléhez értünk. Vacsoránk elfogyasztása után kaptuk a parancsot, hogy a kövesút bal felén helyezkedjék el századunk, lóról szállva, gyalogsági állásokban. Kilátásba helyezték nekünk, hogy csak reggelig kell itt maradnunk, akkor fel fognak váltani. Ketten maradtunk künn, Radoychich százados és én. Végig jártuk a nekünk előírt állásokat. De nem valami nagy örömünk telt bennük. Egészen egyszerű árkok. Még csak nem is srapelbiztosak. De egy éjszakára csak megteszik, habár több helyen víz is volt. A századot elhelyeztük. Állásunk, jobbanmondva: nyomorult kis árunk az út mellett levő kocma előtt húzódott el...”

Gottesmann őrnagy, a 10. huszárezred I. osztályának parancsnoka: „a csapatok Kanina-t 18 órakor elhagyták és itt, Limanowa előtt foglaltak új állást, hol a századok közül a 2. (Brokes), 4. (Radoychich), 5. (Hertelendy) rajvonalban, 3. (Folis) a lovashadosztály számára küldöncszolgálat, 1. (Sável) tüzérfedezet, 6. (Burián) a vezetéklovakat (Limanowa-n) fedezi . . . Már 6-án délután esett az eső, amely később hóba ment át, ma (XII/8) reggelre azonban megfagyott ...”

Diószeghy százados, a kombinált honvéd huszárszázad

parancsnoka: „XII/7-én este, napokig tartó felderítő szolgálat után, az ellenség nyomása következtében Limanowa-ra értem, ahol Baintner őrnagytól azt a parancsot kaptam, hogy a magam 3. századából és Vargyas százados 2. századának lóról szállt legénységéből egy századot alakítva, azonnal menjek vissza a műúton a községtől kb. 1000 lépésre fekvő kocsmához, ahol a további parancsot Niedereder őrnagytól kapom.

Kb. 19 óra tájban értünk oda. A század létszáma a következő volt: én mint századparancsnok, Bauer Gyula és báró Bohus László hadnagy, Dány Imre zászlós és 4 szakasz a 16—17 huszár. Lőszer nagyon kevés, mert az eddigi harc során nagyrészt elhasználtuk. Niedereder őrnagytól azt a parancsot kaptam, hogy századommal szálljam meg a Limanowa délkeleti kijáratától mintegy 2500 lépésre délkeletre fekvő dombvonulatot, mintegy 500 lépés kiterjedésben jobbszárnyal a patak mellett (a térképen megmutatta a megszállandó vonalt) és az esetleges orosz előnyomulást tartóztassam fel; az éj folyamán még nem valószínű az oroszok megjelenése, de a reggeli órákban már nincs kizárva, ezért hajnalban igyekezzünk magunkat beásni. Ezután elindultam a kijelölt helyre, de a koromsötét erdőben a megszállandó részt nem lehetett megállapítani, miért is a legénységet ritka rajvonalba elhelyezve és az előterepre megfigyelőket rendelve, töltöttük az éjszakát. Br. Bohus hadnagynak meghagytam, hogy virradatkor jelentse Baintner őrnagynak a történeteket, kérjen ásószerszámot, lőszert és eleséget és ne jöjjön vissza, mert már napok óta gyengélkedett ...”

Az oroszok a csapatok visszavonulását és az új állásokban való elhelyezkedését nem zavarták, hanem megálltak a Mecina—Wysokie és utóbbi községtől délre fekvő magaslatok vonalában.

A felsorolt csapatok az ismertetett állásokat (vonalak) bár zavartalanul, de a sötétségben csak nagyjából szállhattak meg, a védőszakaszok beosztására és a csapatok részletes elhelyezésére azonban csak XII/8-án virradatkor kerülhetett a sor. Ekkor vonult fel a tüzérség is, amelyhez csatlakozott az északról szomszédos (a Lososina völgyet elzáró)

6. lovashadosztály egy kombinált ütege (6 löveg) is. Felvonult a 4./1. és a honvéd lovasiüteg Limanowa vasútállomástól északkeletre, a Δ 785 Lysa Ga. délnyugati lejtőjén, ahonnan a Jabloniec állás előterét jól oldalozhatta és a 4./3, valamint a kombinált üteg a Limanowa-tól nyugatra kiemelkedő domb tetején fekvő major környékén, míg a 4./2. üteg XII/8-án még megmaradt a Jabloniec-állás balszárnya mögött, ahonnan XII/9-én reggel a Lysa Ga. déli lejtőjére tolodott el.

Az előbbieken vázolt éjjeli csapatmozgás még folyamatban volt, mikor Roth altábornagy, ki a Kanina felől történt visszavonulásról szóló, „igen kellemetlen” jelentést XII/7-én késő este kapta meg, 20 óra 15 perckor Dobra-ról a következő sürgőnyt intézte Limanowa-ra, báró Nagy Gyula altábornagyhoz:

„A 10. lovashadosztály parancsnokául kinevezett gróf Herberstein tábornok átveszi Limanowa-nál a parancsnokságot. Báró Nagy altábornagy és gróf Bissingen tábornok urak (t. i. az utóbbi rangidősebb volt, mint gróf Herberstein) egyelőre a hadtestparancsnokság rendelkezésére adattak és Tymbark-on várják be a hadtestparancsnokság további parancsait. A 11. lovashadosztálynak Limanowa-nál levő részei átmenetileg gróf Herberstein alá lépnek . . .”

Gróf Herberstein tábornok még XII/7-én délután jelentkezett Roth altábornagnál (Dobra-η) és tájékozódott a helyzetről. Itt megtudta, hogy egy orosz lovashadosztály már előző nap elérte Alt Sandez környékét és hogy az orosz VIII. hadtest két hadosztálya a Lososina völgytől mindkét oldalt és Limanowa felé van előny[^]omulásban. Feladatát az ellenséggel szemben Roth altábornagnak 23 óra 50 perckor kiadott intézkedése így szabályozta:

„A gróf Herberstein tábornok csoport (10. lovashadosztály, a 11. lovashadosztály részei, az 59. gyalogezred és a 45. gyaloghadosztály 1—1 zászlóalja,¹ továbbá Landsturm-munkásokoztagok) iparkodjék a korábbi Kanina-i állást újból elfoglalni, de túlerős ellenséggel szemben a jelenlegi Limanowa-i állást feltétlenül tartsa”.

Az utóbbi a 34. Landwehr-gyalogezred 1 zászlóalja (2 század) volt, mely azonban csak XII/9-én késő délután vonult előre a Jabloniec állásba.

E parancs vétele után gróf Herberstein tábornok Limanowa-ra ment előre, ahol ama elhatározása alapján, hogy előbb Limanowa környékén tartóztatja fel az ellenséget és ennek megtörténte után megy át Neu Sandez irányában támadásba, a XII/8-ára hajló éjjel 2 óra 45 perckor közölte csapataival, hogy a parancsnokságot átvette és egyben szándékát is megjelölte:

„A parancsnokságom alatt levő csoport a Limanowától keletre és délre levő területben ellenséges erőknek a saját seregcsoport hátába való előhaladását feltétlenül megakadályozza és megfelelően csoportosul, hogy aztán maga törjön déli irányban, Neu Sandez felé előre”.

Egyébként jóváhagyta csapatainak már megtörtént elosztását a „műszakilag legkiadósabban megerősítendő állásban”.

Azonban tett néhány kiegészítő intézkedést. Nevezetesen

elrendelte a Neu Sandez felől előnyomult orosz erők részletes felderítését tisztí járőrökkel;¹

meghagyta a 10. lovasnadosztálynak, hogy a ✠ 765 Golców-on álló lengyel légiós századot² egy századdal és ½ géppuskás osztaggal erősítse meg. E parancs alapján a Golców-ra ment a 13. huszárezred 2. százada (Bernolák százados) és a 9.

¹ Az erre vonatkozó eligazításnak a hadműveleti iratokban nyoma nincs, minthogy az szóbelileg történt, a befutott jelentésekből azonban kitűnik, hogy Δ 921 Jaworz—Kanina környéke—Lukowica vonalában a nap folyamán a 9. huszárezrednek 2 tisztí járőre (Henriquez főhadnagy, herceg Odescalchi zászlós), a 10. huszárezrednek 1 hírszerző különítménye (Wolnhoffer főhadnagy) és 1 tisztí járőre (Marschall hadnagy), a 13. huszárezrednek 1 tisztí járőre, a 12. ulánus ezrednek 1 hírszerző különítménye és 3 tisztí járőre működött, és ezenfelül 1 összekötő járőre (Boroviczény 10-es fhgy.) küldött számos jelentést a 6. lovashadosztály helyzetéről; a felderítésről a 9. huszárezred története azt írja: „XII/8-án délelőtt Odescalchi herceg zászlós parancsot kap. hogy egy megfigyelő járőrrel Siekierzyna irányában (Limanowa-tól délre) derítsen fel. Henriquez főhadnagy Lukowica felé indul és Herberstein gróf tábornok személyesen bízza meg őt annak megállapításával, hogy csoportosulnak-e jelentékeny orosz erők Kanina felől, a helyzetről pontos jelentést kér. . . Henriquez főhadnagy Roztoka-n át Lukowica irányában előnyomulva a következő jelentést küldi: „Kanina-nál és attól délre körülbelül 4—6 zászlóalj ellenség közeledik”. Megjegyzendő, hogy ugyancsak Lukowica-n volt a 12. ulánusezred hírszerző különítménye.

² Lásd 101. old. lábjegyzetét.

huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaga (Szántay főhadnagy); az alábbiakban a Golców-on levő csapatokat „Bernolák százados csoport” névvel fogjuk megjelölni;

elrendelte, hogy az előretolt Landsturm félzászlóalj helyükön továbbra is megmaradjanak és biztosítsák az erődítési munkálatokat, de a 10. lovashadosztálynak lóháton előretolt viszonyban álló három ezrede (9. és 13. huszár, 12. ulánus) a délelőtt folyamán tartalékul Limanowa és a Naftafinomító közé vonuljon hátra.

Maga gróf Herberstein tábornok december 8-án délelőtt (9 és 11 óra között) a Jabloniec-állás előterébe lovagolt ki, ahonnan személyesen is észlelhette, hogy nagyobb orosz erő nyomul Kanina felől Limanowa felé, és egyben orosz erők tolódnak el Pisarzowa környékére.

Az ellenség előnyomulását helyenként igen jól látták a 10. lovashadosztály előretolt ezredei.

Lássuk erre nézve a szemtanúkat!

Horthy ezredes: „Reggeli szürkületben egyes ellenséges járőrök megkísérlik vonalaink megközelítését. Gyenge lövöldözés támad, mire a 212. Landsturm-zászlóalj emberei visszazállingózni kezdtek. Fejér Elek 13-as huszárszázados kardlappal zavarja ezeket vissza állásaikba, míg én parancsnokuknak, egy őrnagynak, kénytelen voltam a haditörvényeket emlékezetébe hozni. 9 óra 45 perckor örömmel vetjük a hírt, hogy gróf Herberstein tábornok megérkezett a 10. lovashadosztály parancsnoksága átvételére...”

Szlavnich százados: „A reggeli órákban Fejér százados, aki az ezred balszárnyán állt, arra lett figyelmes, hogy egy orosz altiszt szólítja, aki alkalmasint a csizmában és vörösnadrágban éppen mosakodó Fejért lengyel parasztnak tartotta. Fejér felkapta pisztolyát és reálított, mire az altiszt eltűnt. Röviddel az epizód után láttak a huszárok, kik a lövésre előresiettek, egy futólépésben távozó ellenséges járőrt”.

Prónay 13-as huszárszázados (aki ezrede szélső jobbszárnyán, a 20-as honvédekkel együtt állt): „míg a reggeli köd homálya tartott, megerősítettük állásainkat, lövészgödrt ástunk, magányosan álló házak padlásait jobb kilövésre szintén kihasználva (mert a bakák ilyenben nagyszerűen kioktatták az ügyetlen huszárokat), vártuk az orosz

támadást. A muzska azonban kényelmes volt... és 10 óra felé, mikor már a pára és a köd felszállt, kezdte meg előrenyomulását. Első rajvonalai kb. 1000 lépésre közeledtek felénk ... Hatszáz lépésre megkezdtuk a tüzelést az ellenséges rajvonalakra, tüzéségünk pedig jó eredménnyel gyúrta azokat hátulról, mire a rajvonalak egyszerre eltűntek. A muzska megállt és hasra vágódva, kezdte magát beásni. A harci zaj tehát elcsendesedett...”

Görgey főhadnagy: „Az a pont, ahol fekszem, az egész rajvonálnak előrehajló része, előttem a lejtő kidomborodása folytán csak 20—30 lépésnyi kilövés, jobb felé jó (t. i. a kilövés). Előttünk völgy, azontúl rajtunk tüemelkedő magaslatok, még gyalogsági tűz hatáskörletében, de nagyszerű állások orosz tüzéség számára. Messze előttünk, Kanina-tól jobbra és balra már szabad szemmel is lehet látni orosz gyalogság közeledését, eltolódását stb. Még távolabb, távcsóvel látok lövegeket vonulni. Tüzéségünk tőlünk balra (t. i. a Mordarka állás mögött) már lassú tüzelésbe fogott, balról már puskatüzelés is kezdődött. Odaát, az oroszoknál félelmetes csend, csak a szem előtt nem marad fedve élénk levezető tevékenységük . . .”

10 óra tájban a 10. lovashadosztály előretolt három ezrede gróf Herberstein tábornok előbb említett parancsa alapján elhagyta állásait, hogy Limanowa mögött tartalékul helyezkedjék el. A Golców magaslatra kitolt Bernolák százados csoportja azonban ott maradt.

A tartalékba ment ezredek közül ebben a viszonyban csak a 12. ulánusezred maradt meg, amely igen alacsony állományánál fogva (december 1-én 286 lovas) a csata folyamán már nem is került az első vonalba, a másik két ezred és pedig déltájban a 9. huszárezred, délután pedig a 13. huszárezred újra előrement az állásba. Ennek oka az volt, hogy egyrészt az elől hagyott Landsturm-csapatok részei orosz felderítő osztagok közeledtére, némi csatározás után, feldták állásaikat és a főállásra mentek vissza,¹ és pedig még

¹ A Landsturm-csapatról Pilsudski is megemlékszik. írja, hogy nehéz tüzéség lötte Limanowa-t, majd hirtelen terjed annak, hogy az elől levő csapatok meghátráltak. A minden irányból visszazárlingozó Landsturm-emberek mesélték, hogy igen sok orosz oly közelre nyomult elő, miszerint „nem lehet rájuk löni”, Erre Pilsudski feliasztotta a légiót, lovasokat küldött a hely-

délelőtt a † 606 környékén levők, majd kora délután a † 624 környékén állók, másrészt, hogy gróf Herberstein tábornok az állás jobbszárnyát gyengének ítélte és abból az irányból támadást várt. Mikor gróf Herberstein tábornok déltájban értesült a † 606 kiürítéséről, a 9. huszárezredet a „Starawies-i¹ magaslatokra” (vagyis a † 546 — † 606 gerincre, kb. 2 km Limanowa-tól délre) rendelte előre, majd 12 órakor, mikor az ezred Limanowa-n át előrevonult, Muhr ezredesnek még azt a szóbeli parancsot adta, hogy nyomuljon a Starawies-től (északi házcsoport) délre levő magaslatokra, az onnan hátráló Landsturm-osztagokat gyűjtse össze, vigye újból előre és az említett „magaslatokat a házcsoportokkal” († 546 és † 606 között) szállja meg és tartsa.

A 9. huszárezred története erről a mozzanatról így ír: „Herberstein gróf tábornok aznap vette át a hadosztály-parancsnokságot, régi ezredét üdvözölni akarván, a Nádasdy huszárokat a limanowai majorhoz rendeli (t. i. Limanowa-tól nyugatra). Muhr ezredes és Himmel főhadnagy, ezred-segéd-tiszt előremennék. Az ezred Sulkowski herceg őrnagy vezetésével vonul fel. A Nádasdy huszároknak azonnal tovább kell menniök, meg kell szállaniok a Starawies-től kb. 1000 lépésre északra fekvő állásokat (általános térkép szerint). Az állásokban tartózkodó Landsturm-zászlóaljok huszáraink között helyezkednek el. Muhr ezredes maga intéz-

zet felderítésére, akik aztán jelentették, hogy néhány Landsturm-század meghátrált, de a többi csapat kitarzott. „Ez volt az egyetlen eset, mikor rosszul harcoló lengyeleket láttam” írja Pilsudski.

Idézzük itt még Kasprzyski lengyel kapitány naplóját: „Estefelé az oroszok nehéz tarackokkal lövik Limanowa-t. Zűrzavar. A vezérkar, a távirádaállomás, a tábornok, minden menekül a városból. Srapnelek. A zűrzavart növelik a mindenfelől menekülő Landsturmosok a front különböző pontjain századonként voltak beosztva a többi csapatok közé; oly benyomást tett ez, mintha az egész visszavonulna. A Polgári lakosság hasonlóan menekült...” Kasprzyski elmondja még, hogy ekkor a légióknak már csak 2 lövege volt (a Meisner-üteg elvezényelheti, a két régi hegyi ágyús üteg — elfogyasztván lőszerét — kivonatott az arconalból, és most beosztást nyert egy félüteg).

¹Az általános térkép szerint Starawies kb. 3 km-re délnyugatra fekszik Limanowa-tól; a részletes térképen két Starawies van és pedig az északi házcsoport kb. 1 ½ km-re délnyugatra Limanowa-tól, a déli házcsoport a Golcow magaslattól kb. 1 ½ km-re nyugatra; a szövegben egyszerűség okából északi és déli házcsoportot fogunk említeni.

kedik a megszállásra vonatkozólag és az 5. századot tartalékul rendeli”.

A 9. huszárezred tehát a limanowai majornál csak rövid ideig tartózkodott, s így pihenéshez nem jutott. Az ezrednek (kereken 200 karabély, 2 géppuska) az arcvonalba való behelyezése után a kiterjesztett limanowai védőállás három védőszakaszra (I. = 9. huszárezred, II. = Jabloniec, III. = Mordarka) osztdott be.

Maga a 9. huszárezred — Muhr ezredes helyzetjelentése szerint — a † 606-tól kb. 1000 lépésre északnyugatra fekvő házcsoportnál három századdal félkörben foglalt állást, egy lovasszázad és a Landsturm-zászlóalj (valószínűleg 1 Landsturm-század és 1 Landsturm-munkásosztag) volt a rajvonal mögött 500 lépésre tartalék, míg előretolva a kocsmához főörsül félszázadnyi Landsturm állt a rajvonal előtt.

A délelött Limanowa mögé visszament 13. huszárezred több órán át pihent, majd 16 óra tájban szintén előrement a Jabloniec-állásba.

Horthy ezredes szerint: „A hadosztály a 10. huszárezred kivételével a Limanowa-i pályaudvarhoz lett visszarendelve, ahol a konyhakocsik a már napok óta hiányzó étellel várták... A felvételezés alatt megkapja a 13. huszárezred azt a parancsot, hogy ügetésben menjen előre az állásokban levő csapatok megerősítésére ...”

Szlavnich százados szerint: „Útközben találkozott az ezred új hadosztályparancsnokával,¹ aki előtt díszmenetben elvonult ... ezredünk a vasúti állomáson találja füstölő konyhakocsijait. Végre ismét jóllakhatunk, utána pedig a tartalékadagok lettek kiegészítve. A századok éppen málházták a felvételezett zabot, mikor 15 óra 30 perckor parancsot kaptunk, hogy az ezred erősítse meg a Limanowa-tól keletre elhelyezkedett Baintner őrnagy védőszakaszát (ama telefonjelentés alapján, hogy az oda beosztott Landsturm-munkásosztag legénysége állásait elhagyja) ...”

Prónay százados szerint: „Világos nappal kellett ezt

¹ A régi hadosztályparancsnok, Loserth tábornok beteget jelentett és a mögöttes országrészbe távozott.

a (délelőtti) visszavonulást az orosz rajvonalak előtt végrehajtani, de minden különösebb baj és incidens nélkül a dombhajlás mögött levő vezetéklovainkhoz kerültünk, mire lőháton elindultunk Limanowa felé. A nap is nemsokára kisütött és gyönyörű meleg idő lett. Az orosz tüzéség, amely működni kezdett, rajtunk jóval túl lőtt... A vasútállomás közelébe érve a dandár lóról szállt, ahol a meleg napos időben jól éreztük magunkat a sok kiállott strapa után... Nem messze tőlünk, a hegyoldalban elszórt házak között hirtelen nagy láрма és csoportosulás támadt a németek között (t. i. a német 47. tartalékhadosztály valamilyen hátulsó osztagánál a Lysa Ga. délnyugati lejtőjén). Szabad szemmel is lehetett látni, de én távcsöveimmel jobban szemlélhettem, hogy a poroszok agyba-főbe vernek és rugdosnak valakit... Megtudtuk, hogy egy parasztot vertek agyon, akit éppen rajta kaptak, hogy Kanina felé az oroszoknak jeleket adott a hegyen fekvő házából. Ez valószínű volt, mert már kevés idő múlva táborunk felett fűtyültek és duruzsoltak az orosz ágyúk gránátjai és srapeljei, amelyek nekünk szóltak ... Azonban nincs kizárva az sem, hogy az ellenség állásaiból is észrevette táborunkat. Lovaink alig ették meg zabjukat, 16 órakor már ismét parancsot kapott a dandár, hogy a sötétség beálltával Limanowa-tól délkeletre az állásokat erősítse meg ... Azonnal megkezdtük a nyergelést és készülődést. Mindenki kapott egy zsák töltényt és mire besötétedett, már lovon voltunk és megindultunk ... E közben az orosz állandóan ágyúzta a várost, melynek templomán az állványok még rajta voltak, azért mert restaurálták és így történt, hogy mikor a torony mellett elhaladtunk, egy gránát az állványokra vágott, amelyek éktelen csörömpöléssel hullottak széjjel, lovainkat megriasztva... Az úton ügetésben mentünk előre az erős tüzelés miatt...”

Mielőtt a 13. huszárezrednek az állásban való elhelyezkedését ismertetnénk, pótoljuk az addig a Jabloniec-állásban történt eseményeket!

A szélső jobbszárnyon álló *Diószeghy százados* előadása: »December 8-án virradatkor megállapítottam a megszállandó vonalt, amely nagyjából egy keskeny erdőtisztás mentén haladt. Minden egyes embernek külön megjelöltük, hogy hol

készítse el a fedezéket s mire ezzel elkészültünk, már meg is kaptuk a kért szerszámokat. . . Magam, Bauer hadnaggyal elindultam az előtérp megtekintésére, amely mindenütt eléggé sűrű, nagyrészt fenyőből álló erdő volt s így kilövésük 40 és 80 lépés között változott... Az állások kiásása a megfagyott köves talajban igen nehéz volt és 30—40 cm mélyen már víz gyülemlett, tehát csak lövészteknők készültek ... Kevés töltenyt is kaptunk a lovagnál visszamaradt legénységtől... A délelőtt folyamán 10-es, majd később 13-as huszártisztek jöttek hozzám azzal, hogy lóról szállt századaikkal tőlem balra, az országútig vannak állásban. Este felé Hegedűs tartalékos hadnagy 1 szakasz vezetővel és 14 honvéddel jelentkezett nálam (emlékezetem szerint a 20-as honvédek voltak).¹ Kérdésemre a hadnagy elmondta, hogy századával napok óta harcban volt, ezredétől elszakadt, a századból csak ennyi maradt, a többi elesett vagy fogságba került. Kért, hogy nálam maradhasson, csak töltenyt és eleséget kért. Örömmel ott tartottam és kevés töltenyemből azonnal adattam, de élelmet, mivel magamnak sem volt, nem adhattam. Hegedűs hadnagyot legénységével a jobb szárnyamra, a patakszakadék túlsó oldalára rendeltem. Megjegyzem, hogy időnként kerestettem az összeköttetést jobbra, de huszárijaim mindig azzal jöttek vissza, hogy még egy árva embert sem találtak, nemhogy csapatot... Sötét éjszaka volt, mikor Limanowa-ra élelemért beküldött járőröm visszajött. Elegendő mennyiségű kitűnő fehér cipőt és szalonát tudott vásárolni... Ellenséget egész nap nem láttam ...” *Brokes 10-es huszárszázados*, a Jabloniec-állás jobb-felének parancsnoka szerint:² „Állásunk cseppet sem volt

¹ A századnak ekkor 45 embere volt. Ebből a Diószeghy századnál tartózkodott 15 ember, a többi azonban szintén a Jabloniec-en volt, amit igazol *Prónay* 13-as huszárszázados alábbi előadása, aki századával (1. század) este vonult az állásba:

„a dombtetőn (t. i. a Jabloniec gerincén) a 20-as honvédszakasz 30 embere Márton szakaszvezetővel, az 1. század (Prónay); a Starawies felé eső lejtő oldalán volt a 13. huszárezred utász-szakasza (Mecsér), a 3. honvéd huszárezredtől Diószeghy százados... Ennek a megszállási vonalnak (t. i. az egész Jabloniec-nek), melynek középső részén a lengyel Landsturm zászlóalj volt... stb.”

² Molnár Dezső altábornagy „Limanowa—magyar győzelem” c. művéből.

előkészítve. Beásásról szó sem lehetett, mert nem volt mivel ássunk. De a huszárok az ott heverő kivágott fenyőszál-fákból látás ellen fedezékeket készítettek és azok között húzták meg magukat. Kb. 10—12 lépésre jutott 1—1 huszár. Dél előtt a ✚ 624-re küldött járőröm jelenti, hogy Kanina felől 2—3 zászlóaljnyi orosz gyalogság, továbbá tüzérség nyomul felénk. A járőr déltájban orosz gyalogjárőrök elől kénytelen volt visszavonulni, s délután aztán megfigyeltük, amint az orosz gyalogság a velünk szemben 700—800 lépésre levő csalit szélén beásta magát.

A sötétség beálltaig az oroszokat az ásásban tüzelésünkkel megzavartuk s végül az ellenség is felvette ellenünk a tűzharcot. Az éjjel teljesen nyugodtan telt el”.

Radoychich százados, az állás balfelének parancsnoka szerint: „Az oroszok a nap folyamán támadáshoz csoportosultak. Tüzérségük különösen a Limanowa—Kanina országot mentén fekvő állásainkra, a Naftafinomítóra és a Limanowától kb. $\frac{1}{2}$ km-nyire nyugatra, a dombon levő, messziről jól látható majorra lőtte be magát. Állandóan láttam sűrű menetoszlopokat, amelyek a Pisarzowa vasúti állomás irányából Zbyrek, Jabloniec, Golców (magaslatok) irányában mentek”.

Fernbach zászlós (Radoychich alantos tisztje) szerint: „Reggel a világosságnál láttuk csak igazán, hogy milyen gyéren vannak a mi állásaink emberekkel megrakva. Nem volt összefüggő gyalogsági állás, hanem csak 70—100 lépés hosszú árok, aztán 80—100 lépésre semmi, aztán megint árok és így tovább. Drótkerítésről vagy más akadályokról szó sem volt. Megnyugtatónkra szolgált némileg, hogy állásunk háta mögött, valamicskével magasabb helyen, bokrok és fák között foglalt helyet Böszörményi honvéd huszár-főhadnagy gépfegyverosztaga. 8 óra után figyelmesek lettünk arra, hogy a Kanina-i hegyekről a legnagyobb merészséggel, teljesen nyugodtan, minden biztonságot félretéve ereszkedik le állandóan nagy erejű ellenséges gyalogság óriási tömege ... Tüzérségünk kezdett lőni, de ez egyáltalában nem gátolta őket abban, hogy továbbra is ne özönljenek oly nagy tömegben. Csak gyorsabb ütemben csinálták. Teljesen jól észlelhettük, mert hiszen egy bokor sem zavarta a kilátást... A kora délutáni órákban Baintner őrnagy odakiabált hozzánk, hogy jöjjünk be (a kocsmába), mivel az

orosz gyalogság erősen lő. Mi ezt a nagy figyelésben észre sem vettük... A telefon állandóan működött. Folytonosan kérdezősködtek a magasabb parancsnokságok ... De a válasz mindig csak az volt, hogy óriási a túlerő és mi nagyon kevesen vagyunk. Estefelé az orosz gyalogság tüze mind élénkebb és erősebb lett, de a sötétség beálltával ellanyhult... az este az állásokat végig jártuk, minden embert külön figyelmeztettünk a komoly helyzetre. Habár 24 óra óta nem ettek, nagyon jó hangulatban voltak és csak azt kérték, hogy sok lőszert sürgessünk, mivel nagyon fogytán vannak vele”.

Hertelendy százados (akinek százada tartalékban volt): „Századomnak az volt a dolga, hogy a műút melletti állásból szökni akaró Landsturm-embereket lefogja és helyükre visszavigye. Ezzel a folyton szökésre kész népséggel sok bajunk volt. Öltözetük sötét, majdnem fekete, vállövszerűen viselt pokrócuk meg vakítóan fehér, öreg Werndl-puskájukon vászonheveder, fegyverszíj helyett. Puskájuk lövése rengeteg nagy füstöt okozott...”*

A *Kagerer-üteg* (amely 8 óra 45 perctől kezdve Limanowa vasúti állomásától északkeletre pár száz lépésre volt állásban) naplója: „11 órától 16 óráig szemmel láthatólag igen eredményes tüzelés ellenséges gyalogságra, mely Kanina-ról előnyomul s Raszowka-nál és az 577-es kocsmánál mutatkozik. Leginkább Raszowka erdejéből vonul a műúton keresztül, házcsoportok kihasználásával a Jabloniec-re. Éjjel tüzelő állásban. A mozdonyok az ütegtől balra-hátra 150 lépésre (mint-hogy az üteg mögött levő szakadék miatt a mozdonyokat hátrább vinni nem lehetett). Lőszergyűjtés: 214 srapel, 8 gránát”.

A többi üteg közül a 4./1. üteg szintén a Lysa Ga. déli lejtőjén, a 473. és a kombinált üteg a limanowai major köze-

¹ Természetes, hogy a hiányosan felszerelt Landsturmcsoport harci értéke meg sem közelítette a huszárezredek minőségét. Werndl-puskájuk lövéseinek nagy füstje magára vonta az orosz tüzérség tüzet, ami nem szolgált harci kedvük emelésére. *Az is tény, hogy* akadt köztük elegendő selejtes elem. De nagyban és egészben a Landsturm meglehetősen hányada a legnehezebb küzdelmek között is megállta a helyét.

lében vonult fel, míg a 4./2. üteg ezen a napon még megmaradt a Jabloniec-állás balszárnya mögött. Az ütegekre nézve egyébként idézzük *Kiss Ferenc tüzérszázados*, tüzérparancsnok előadását:

„Több napi csatára is bőségesen elegendő lőszerünk volt, ellenben vajmi kevés távbeszélőanyagunk, amelyből csak arra futotta, hogy az üteget megfigyelőjével összekösse. Nekem magamnak sem jutott távbeszélő, és így a majornál levő megfigyelőmmel az ütegpáncsnokok nem voltak összekötve. Időnként lovasküldöncsel segitettem magamon vagy az osztálysegédtsíztet küldtem ki, vagy végül magam lovagoltam oda, ahová kellett. Különben is mindenki megkapta határozott feladatát és így önállóan cselekedhetett. Egyébként az orosz az első csatanapon, de még a másodikon is (t. i. december 9-én és 10-én) oly tömegeesen mozgott — szivárgott — előre állásaink felé, hogy holmi mesterkéltségre nem is volt szükség ... Kitűnő megfigyelőjük volt, különösen Kagerer-nek és a 2. ütegnek a Lysa Ga.-án. Legsúlyosabban a saját nehéz tüzérség hiányát éreztük, annál inkább, mert az oroszoknak két helyen is volt belőle: Kanina és Pisarzowa körül. December 8-án az előbbi irányból az orosz 15. hadosztálynak néhány zászlóalnyi oldaloszlopa jött előre, a hadosztály főoszlopa ellenben a több takarást nyújtó völgyi úton, Mecina—Pisarzowa-n át mentelt ... Az oroszok tüzérségi ereje felől mindvégig tájékozatlanok maradtunk. Sok üteget sejtettünk, de csupán 3 tábori üteg tüztét éreztük meg, ezek találgatásunk szerint a Zbyrek—577 kocsmá területén alhattak... de szabad szemmel csak a Kanina-i 2 löveges nehéz 18 cm-es taracküteget¹ láttuk, ez viszont oly messzire esett tőlünk (7 ½ km), hogy lövetése szóba se jöhetett... Ez az üteg valószínű zsarnokként uralkodott a csatatéren ...”

Gróf Herberstein tábornok 15 óra 45 perc tájban kapott távbeszélő jelentést arról, hogy a Landsturmcsoportok a Jabloniec-állás előteréből (II. védőszakasz elől)

¹ Lásd erre nézve a 89. oldal lábjegyzetét.

is visszamentek. Már említettük, hogy erre a 13. huszárezredet a Jabloniec-re, az ottani védőrség megerősítésére küldte előre. Az ügetésben előrement ezrednek az állásban levő elhelyezkedése szemtanuk szerint a következőleg történt:

Szlavnich százados ezredsegédtiszt szerint: „Az ezredparancsnok (Tömöry őrnagy) a segédtisztet a lovashadosztály parancsnokához küldte, hogy — amíg a századok a málházással elkészülnek — a parancsot vegye át. A hadosztály vezérkari főnöke (Denk százados) adta meg a részletes tájékoztatást. Közölték vele azt is, hogy az állásokat feltétlenül tartani kell, mert annak rendkívüli fontossága van. Az ezredsegédtiszt azt felelte: „a jászkun huszárok csak parancsszóra szoktak visszamenni!” Az ezred ügetésben ment a műútmenti kocsmáig, lóról szállt (a lovak visszamentek a Naftafinomítóhoz). Tömöry őrnagy átvette a parancsnokságot Baintner őrnagytól és a következőleg intézkedett: Spilka százados az 1. (Prónay) és 3. századdal (Bánhidy) megerősíti a védőszakasz jobbfelét, a † 483-tól a Jabloniec gerincén vezető kocsíútig (ebben a szakaszban volt a Diószeghy század, a 20-as honvédszázad, a Brokes század, a 10. huszárezred ½ géppuskás osztaga), Cserhalmi őrnagy a 4. (Reichlin) és 6. (Fejér) századdal megerősíti a védőszakasz balfelét, de csak a műúttól délre 250 lépésig terjeszkedik (ebben a szakaszban volt a 10. huszárezred VI géppuskás osztaga, a ½ 212. Landsturm zászlóalj és a 10-es huszárok 5. százada).

Radoychich százados védőszakasza megmarad a műút mindkét oldalán (az 59-es század, a Radoychich század és a Böszörményi géppuskás szakasz);

az 5. (Rochlitzer) század tartalék Cserhalmi szakaszának közepe mögött.

A szakaszok alakítsanak tartalékokat lehetőleg lovascsapatból, elsősorban 13-as huszárokból, mert ezek az előterepet nem ismerik ...”

Tömöry őrnagy, miután végigjárta az állást, 19 óra 30 perckor küldte be a helyzetjelentést az előljáró hadosztályparancsnoksághoz. E szerint az egész 13. huszárezred tartalékban volt, és pedig a Spilka szakasz mögött az 1., 3. század és utász-szakasz (valamint a 20-as honvéd-

század), a Cserhalmi szakasz mögött a 4. és 5. század (valamint a 10. huszárezred 5. százada), a Radoychich szakasz mögött a 6. század.

Spilka százados rögtön, védőszakaszába való beérkezése után kérte az utász-szakasz kirendelését, hogy az ott levő „fedezéknek nem nevezhető, teknőszerű árokrészeket” átalakíthassa. Az utász-szakasz kirendelése megtörtént. Egyébként a huszároknak csak a Landsturm-munkásosztag kevés ásójával sikerült az árkokat némileg kimélyíteni. De nem volt idő és eszköz az előtér letárolására, különben is a legénység — Szlavnich százados szerint — a teljes elfásultság határáig terjedő módon volt fáradt. A december 3-a óta végzett teljesítmények, főleg az ágyúk vonszolása december 6-án, szabad ég alatti éjjelezés stb. a csapatot teljesen kimerítették.

Cserhalmi őrnagy szerint: „kb. 16 óra 30 perckor értünk fel az állásokba és itt átveszem a 2. alvédőszakaszparancsnokságot. Miután ez parancsolva volt, az állásban levő csapatokat: 2 Landsturm-századot és egy 10-es huszárszázadot és a jobbszárnyon levő 10-es huszár gépfegyverosztagot eredeti állásaikban hagyom s a 4., 5. és 6. századot pedig az említett csapatok közötti résekben helyezem el, de az 5. századot a balszárnyra, főleg azért, hogy a Landsturm-századok felügyelet alatt legyenek (az 5. század arccal a 469-es képoszlopnak).¹ Általános, parancs: mindenki lehetőleg gyorsan ássa be magát. Az éjszaka kisebbszerű gyalogsági lövöldözésen felül nyugodtan telt el.”

Prónay százados szerint: „Tömöry kiadta a parancsot: a lehető legnagyobb létszámmal kell tűzharchoz leszállni... Már sötét volt teljesen, mikor az ezred Limanowa-tól kb. 2 km-re megállt (t. i. Limanowa-n túl). A századparancsnokok kijelölték a lőtartó embereket (egy ember 4 lovat tartott) ... Pokrócot, pár tarisznyát mindenki gyorsan lerántott a lóról, kardok a nyeregben maradtak, a köpenyek és menték úgyis rajta voltak minden emberen... libasorban

¹ Nemi eltérés mutatkozik Tömöry őrnagy helyzetjelentése és Cserhalmi őrnagy előadása között. Valószínű, hogy Cserhalmi őrnagy 19 óra 30 perc után rendelte a tartalékot az első vonalba. December 9-én reggel — Cserhalmi őrnagy helyzetjelentése szerint — a 13. huszárezred 6. százada még tartalékban volt.

neki vágtunk jobbra az országúttól az erdős dombnak felé, ahova egy Landsturmtiszt vezetett... A dombtetőhöz közeledve, vezetőnk a legnagyobb csendet parancsolta, mert az orosz egész közel volt, a fiatalos sűrű fenyőerdőben lehetett is hallani túloldalról ásóik nyikorgását és cövekelések zaját. A dombtető és a gerinc, melyre felértünk, helyelközzel meg volt erősítve primitív lövészárkokkal és vékony gyenge mellvédekkel. De a domb déli lejtőjén, hová százzal később kerültem, a védelem szempontjából egy kapavágás sem történt. Végre megálltunk a jobbszárnyon mint tartalék. Leültünk pihenni és hajnalhasadtáig vártunk, hideg nem volt ... míg csak valami műszaki tiszt meg nem jelent, aki aztán kijelölte nekünk a megszállandó vonalat”.

Görgey főhadnagy (13. huszárezred 3. század) szerint: „A sötétség beállta után hirtelen parancs: nyergelni, lóra és élénk ügetésben lovagolunk Limanowa-n át a magaslatokra. Tőlünk jobbra és balra ellenséges srapnelek süvöltenek, két szélső házat felgyújtanak. Úgy látszik, sietős a dolog. Egy meglehetősen meredek lejtő előtt lóról, fel a magaslatra. A lövöldözés megszűnik, minthogy egész sötét van. Fenn galíciai Landsturm (tulajdonképpen Landsturm-munkásosztag) van beásva, ezt megerősítjük. A vonal hegyen-völgyön át terjed...”

Végeredményben a 13. huszárezred megerősítette az 1. és 3. századból álló I. osztállyal a Jabloniec-állás jobbszárnyát (a 2. század a Golców-on volt), a II. osztállyal az állás közepét. Az ellenség a nap folyamán az állás közepe előtt 1000—1500 lépésre fészkelődött be.

A kép teljességéhez tartozik még, hogy a Kanina-nál felvonult orosz nehéz üteg (hordtávolsága alapján valószínűleg 15 cm-es ágyúk) a délután folyamán, kb. 16 órától kezdve tűz alá vette Limanowa-t. Az itt levő vezetéklovak kénytelenek voltak a Naftafinomitóba eltolódni, sőt gróf Herberstein tábornok is célszerűnek látta, hogy ugyanoda menjen át. Valamelyik messzehordó orosz üteg lövései azonban felgyújtották a Naftafinomitót is (kb. 9—10 km hordtávolságú orosz lövegekből!). Az itt tartózkodó vonatok kénytelenek voltak nyugat felé hátramenni.

Markovits ezredes naplója szerint: „miután Limanowa erős tűz alatt állott, a vezetéklovakkal a városon kívül, egy

stearingyárban kellett oltalmat keresniök. A hadosztályparancsnokságot is kilőtték a kastélyból, néhány gránát becsapott. A várost egész nap heves tüzérségi tűz érte. Sok ház kigyúlt. A parancsnokság is a gyárba költözött át. 2., 4. és 5. század rajvonalonban, 3. század küldöncszolgálat a hadosztályparancsnokság rendelkezésére, 1. század lövegfödözet, 6. század rendelkezésre áll a vezetékllovak fedezésére”. (Az utóbbi század hírszerző szolgálatból december 8-án reggel vonult be.) *Gottesmann őrnagy* naplója szerint: „Reggel 7 órakor akartunk lóra szállni, akkor a főtéren kaptuk a parancsot, miszerint gyülekezzék az ezred, mert a lovasság hátra megy. Ekkor hallottuk, hogy a 10. lovashadosztályt gróf Herberstein kapta meg ... 11 óra tájban kivonultunk a vezetékllovakkal Limanowa-tól nyugatra... úgy 17 óráig hallgattuk az ágyúdörgést. Este parancsot kaptunk az állásokat továbbtartani, a szegény huszárok tehát már a második éjjelt töltik künn. A lovak mind nyereg alatt, mi felöltözve. Délután pár gránát becsapott a városba és gyújtott is. Az idő lágy, nagy sár ...”

A XII/8-a eseményeit Limanowa előtt abban foglalhatjuk össze, hogy jelentékeny orosz erő, legalább is az orosz VIII. hadtest egyik (15.) hadosztálya, nehéz tüzérséggel támadásra fejlődött a Limanowa-i állások ellen. A Dunajec völgyében, Alt Sandez fölött, pedig erős orosz lovasság bukkant fel. Több mint valószínű volt, hogy XII/9-én bekövetkezik a fölényes erejű orosz támadás. Gróf Herberstein tábornok esti intézkedésében az állások feltétlen tartását rendelte el.

Ezenfelül utasította a lengyel légiót, hogy XII/9-én vonuljon Limanowa-ról a Slopnice-től délkeletre levő magaslatra, és onnan oldalozza a várható orosz támadást;

rendelkezett a Dunajec völgyének felderítésére (Zalesie-felől Kamienica-n át);

megdicsérte a 9. és 13. huszárezredet derék magatartásukért, mikor az állást „néhány Landsturm-osztag gyalázatosan feladta”;

végül kijelölte tartalékul — XII/9-én 7 órától kezdve — a Limanowa-tól nyugatra terjedő majornál:

a 16. honvédgyalogezred I. zászlóalját (a 39. honvéd

gyaloghadosztály élzászlóalja, amely december 8-án 18 órakor érkezett be Krakkó felől vasúton Tymbark-ra),

a Limanowa-tól északra harcoló 45. Landwehr gyaloghadosztálytól rendelkezésre bocsátott 34. Landwehrezred II. zászlóalját és 45. Landwehr-tarackosztályát,

az Urbanski alezredes Landsturm-zászlóaljat és három vasúti századot (amelyeket Roth altábornagy a Chabówka—Limanowa vasút mentéről vont el és bocsájtot gróf Herberstein tábornok rendelkezésére).

A 39. honvéd gyaloghadosztály Limanowa-ra való irányításának előzménye a következő volt:

az osztrák-magyar hadsereg főparancsnokság már XII/5-én lehallgatott orosz rádiósürgönyökből is értesült arról, hogy az orosz 8. hadsereg VIII. hadteste Neu Sandez-re beért; ennek alapján XII/5-én este a Krakkónál álló 39. honvéd gyaloghadosztályt (parancsnok Hadfy Imre altábornagy, vezérkari főnök Balassa Béla vkt. alezredes) és a VI. hadtestparancsnokságot (Arz Arthur altábornagy) a 4. hadseregparancsnokság rendelkezésére bocsájtotta, a Roth altábornagy seregcsoport jobbszárnyán való alkalmazás céljából.

A 39. honvéd gyaloghadosztály magasabb parancsnokságainak, gyalogságának és 18. ágyúezredének Tymbark—Dobra területébe való vasúti elszállítása Zabierzów-ról (78. honvéd gyalogdandár) XII/6-án este, Krakkóról (77. honvéd gyalogdandár és 18. ágyúezred) a XII/7-ére hajló éjjel folyamatban volt. A hadosztály élszállítmánya: a 16. honvéd gyalogezred I. zászlóalja XII/8-án 18 órakor érkezett Tymbark-ra és egyben gróf Herberstein tábornok parancsai alá lépett. Ugyancsak Tymbark-on, éjfél-től kezdve, raktak ki a 78. honvéd gyalogdandár többi zászlóaljai. Ezután következett a 18. ágyúezred, a hadosztályparancsnokság, majd a 77. honvéd gyalogdandár. Az utolsó szállítmány (9. honvéd gyalogezred III. zászlóalja) XII/8-án 16 órakor indult el Krakkó felől és XII/10-én délután ért be Tymbark-ra. Egy-egy szállítmány tehát átlag 48 órát volt úton.

A gyalogmenetben irányított hadosztálylovasság, 3. hon-

véd ágyúszereg, intézetek és vonatok XII/6-án indultak el Skawina—Lubien—Mszana Dl. vonalán át és XII/8-án, kb. egyidőben az első vasúti szállítmánnyal érkeztek be és pedig a hadosztálylovasság XII/8-án 19 órakor ért Zamiescie-re, a 3. honvéd ágyúszereg ugyanekkor Dobra-ra. A gyalogmenet verőfényes meleg időben, simán folyt le.

A hadosztály gyalogezredei — a 10. honvédgyalogezred kivételével — magas állományon voltak. A 16. honvédgyalogezred XII/3-án kapott $\frac{1}{2}$ menetzászlóalj (500 fő) pótlást, amivel ütközetállománya 2325 főre (századonként közel 200 főre) emelkedett; volt 5 géppuskája. A 10. honvédgyalogezred a pótlást (hasonlóan fél menetzászlóaljat) csak XII/11-én kapta meg; igen alacsony állománnyal harcolta végig a limanowai csatát, amit tanúsít az, hogy például a III. zászlóalj csak 15 tisztet és tisztjelöltet és 380 puskát (vagyis századonként kereken 100 puskát) számlált. A 11. honvédgyalogezred zászlóaljai egyenként 800 fő erejűek voltak. Legerősebb volt a 9. honvédgyalogezred. Egy szemtanú szerint: „a létszámot XII/7-én menetalakulás 3400 főre tölti fel; a 4. század állománya 258 fő (vagyis hadiállomány!). E létszámban a kevésbé kiképzettek és kevés harctéri tapasztalattal rendelkezők arányszáma 40%; szakaszparancsnokok 1 tartalékos hadnagy és 3 tartalékos tisztjelölt”.

Ugyancsak gyalogmenetben vonult Krakkó felől Tymbark-ra, XII/6-ától kezdve a VI. hadtestnek három tartalék lovasszázada (1—1 tartalékszázad a 6. és 12. huszár- és 9. dragonyosezredtől), valamint a Schönner Odiló százados parancsnoksága alatt álló magyar kerékpáros zászlóalj. A lovasszázadok XII/9-én délelőtt, a kerékpároszászlóalj délben érkeztek be. A lovasszázadok Tymbark-ról a délután és este folyamán Zalesie-re (Limanowa és a felső Dunajec völgy között) vonultak, míg a kerékpáros zászlóalj a XII/10-ére hajló éjjel vasúton Neumarkt-ra folytatta útját és XII/11-én a Dunajec völgyében a Weiss ezredes különítmény számára nyitott utat (lásd 6. B) fejezet).

Lássuk végül a seregcsoport arcvonalaának XII/8-i eseményeit!

A *seregcsoport* balszárnyának támadása tért nyert. Itt

csapatösszezsúfolódás is keletkezett, miért is Roth altábornagy kivonta onnan a 13. Landwehr gyaloghadosztályt és azt a nehezen küzdő jobbszárny megerősítésére irányította. Ez a hadosztály eljutott Tarnawa-ra.

Este a seregcsoport balszárnya (3., 8. és 30. gyaloghadosztály) Buczyna—Lesczyna vonalában állapotodott meg, a közép (a német 47. tartalékhadosztály) arcvonala Lesczyna-tól a Rajbrot és Bytomsko között levő magaslatig terjedt, és ehhez csatlakozott, arccal keletnek, a Δ 785 Lysa Ga.-ig kiterjeszkedve a jobbszárny (a 45. Landwehr-gyaloghadosztály, a 6. lovashadosztály és a 11. honvéd lovashadosztály zöme). Tovább délre, miként fentiekből tudjuk, foglalt állást a megerősített 10. lovashadosztály.

Roth altábornagy a 4. hadsereg parancsnokságától XII/9-ére azt az utasítást kapta, hogy a támadást észak felé folytassa, kelet felé néző jobbszárnya a Neu Sandez felől előnyomult orosz VIII. hadtest támadásait verje vissza. Maga *Roth altábornagy* arcvonalának kelet felé néző részét Arz altábornagy, a VI. hadtest parancsnoka alá rendelte, aki már XII/8-án délután beérkezett Dobra-ra. Arz altábornagy alá került így a Δ 785 Lysa Ga.-tól északra levő Smekal altábornagy csoport (45. Landwehr gyaloghadosztály, valamint a közeledőben levő 13. Landwehr gyaloghadosztály), a gróf Herberstein tábornok csoport (megerősített 10. lovashadosztály) és a vasúti szállításban levő 39. honvéd gyaloghadosztály. Feladatát Roth altábornagy így szabályozta:

„akadályozza meg az ellenség előhaladását Kanina-ról Limanowa-n át”,

„támadjon a Lososina völgyében és attól északra, Dobrociesz főirányban”.

Arz altábornagy gróf Herberstein tábornok rendelkezésére adta a 39. honvéd gyaloghadosztály teljes éldandárát (a 78. honvéd), amelynek szállítmányait a Limanowa-i Nafta-finomítóhoz irányította és feladatul adta gróf Herberstein tábornoknak, hogy a Limanowa-tól mindkét oldalt fekvő magaslatokról, bezárólag a Slopnice—Zalesie útig, akadályozza meg az ellenség előnyomulását. A 39. gyaloghadosztály zömének (77. honvéd gyalogdandár, hadosztálytüzérség, hadosztálylovasság), valamint a VI. hadtesthez

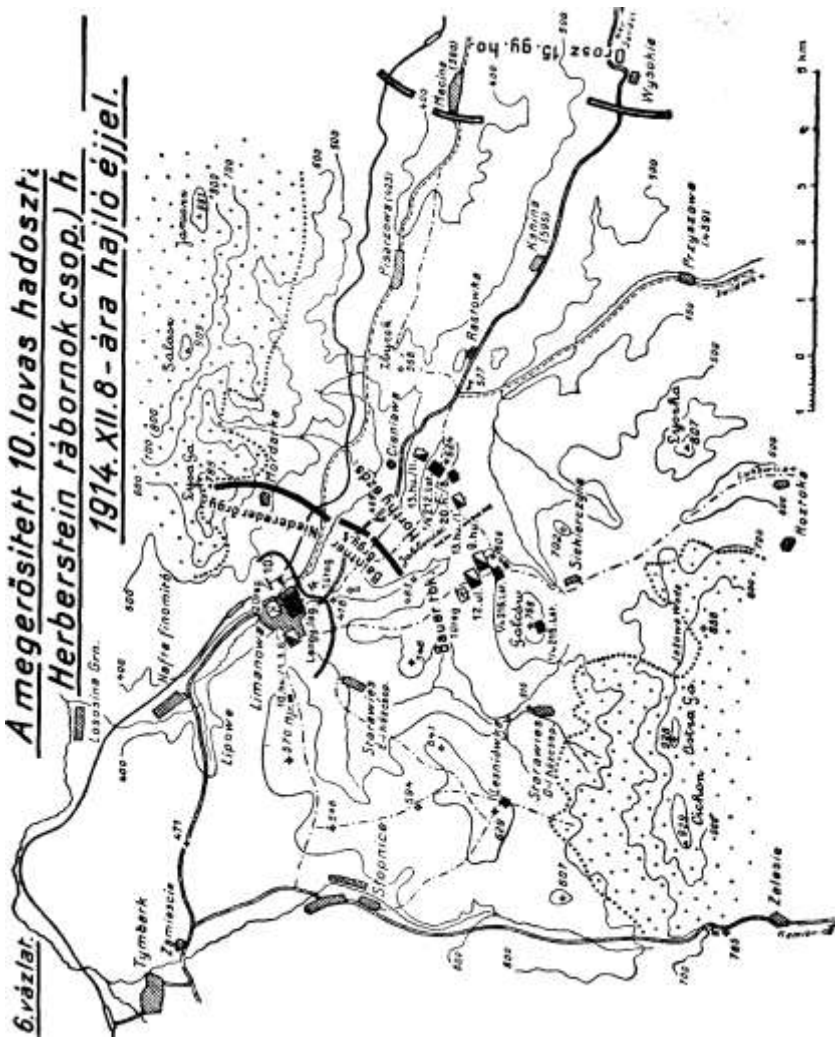
beosztott kerékpáros zászlóaljnak és tartalék lovasszázadoknak Hadfy altábornagy parancsnoksága alatt tartalék gyanánt Tymbark-nál kellett gyülekezni.¹

Az *osztrák-magyar 3. hadsereg balszárnyán* ezen a napon a *Szurmay altábornagy* parancsnoksága alá helyezett Kornhaber altábornagy kombinált honvéd gyaloghadosztályok (12 zászlóalj, 1 lovasszázad, 1 üteg) és 38. honvéd gyaloghadosztálynak (8 zászlóalj, β % üteg) Bártfa felé intézett támadása elől az oroszok kitértek, amennyiben Bártfát idejében kiürítették. Szurmay altábornagy csapatai azonban Bártfát észak felől a Tyliczi hágón át (kombinált honvéd gyaloghadosztály), nyugat felől Gerla-n át (38. honvéd gyaloghadosztály zöm) mintegy 10 km-re megközelítve, estig Tapolytarnó elé értek, mikor az osztrák-magyar 3. hadseregpáncsnokság ezt a körülményt felismerte. A helyzet ily alakulása alapján az osztrák-magyar hadseregfőparancsnokság elrendelte a 3. hadseregnek, hogy északi irányban törjön előre, minél több erőt irányítson erőltetett menetben Neu Sandez-re, és ezzel akadályozza meg az orosz 8. hadsereg eltolódását nyugat felé, az orosz VIII. hadtestet (amely ekkor már Neu Sandez-en túljutott) támadja hátba vagy avatkozzék a Eoth altábornagy seregcsoport küzdelmébe. Ezen az alapon Boroevic gyalogsági tábornok utasította Szurmay altábornagyot a Neu Sandez-re való előretörésre, egyben meghagyta a 4. lovashadosztálynak, hogy az ellenséget Neu Sandez-nél kösse le.

Előrebocsátjuk, hogy Szurmay altábornagy hadteste másnap, XII/9-én délelőtt elindult erőltetett menetben Tapolytarnó vidékéről Neu Sandez felé (lásd 6. C) fejezet).

¹ A tartalék lovasszázadok — miként már említettük — Zalesie-re, kerékpáros zászlóalj Neumarkt-ra mentek tovább.

6.vázlat.
A megerősített 10. lovas hadoszt.
Herberstein tábornok csop.) h
1914. XII. 8 - ára hajló éjjel.

A) *A megerősített 10. lovashadosztály* (gróf Herberstein tábornok csoport) hadrendje 1914 XII/8-án.

1. *10. lovashadosztály* (gróf Herberstein Herbert tábornok, vezérkari főnök Denk Gusztáv vkt. százados):

4. lovasdandár (Horthy István ezredes, vezérkari tiszt Ghyczy József főhadnagy)
 10. huszárezred (1.—6. század, géppuskásosztag), Markovits Kálmán ezredes
 12. ulánusezred (1.—4. század), Pollet János ezredes
8. lovasdandár (Bauer Viktor tábornok, vezérkari tiszt Henriquez Vince főhadnagy)
9. huszárezred (1., 3.—5. század, géppuskásosztag), Muhr Otmár ezredes
 13. huszárezred (1.—6. század), Tömöry Géza őrnagy
4. lovas tüzérosztály (1.—3. üteg), Kiss Ferenc százados.

2. *Más seregtestektől beosztva:*

a) *a 11. honvéd lovashadosztály:*

Baintner Ernő őrnagy, a 3. huszárezred parancsnoka,

a 3. honvéd huszárezred 2. és 3. századából alakított

század (Diószeghy Aladár százados)

az 5. honvéd huszárezred fél géppuskás osztaga (Böszörményi Árpád főhadnagy)

az 1. honv. lovas tüzérosztály 3. ütege (Kagerer József szds.

b) *a 41. honvéd gyalghadosztálytól:* a 20. honvédgyalozezred

8. százada (Hegedűs György tart. hadnagy)

c) *a 6. lovashadosztálytól:* kombinált lovasüteg (6 löveg)

d) *a 3. gyalog hadosztálytól:* az 59. gyalozezred I. zászlóaljja

(Niedereder Károly őrnagy)

e) *a 4. hadseregtől:* a 106., 212. és 215. Landsturm-hadtápfélzlj,

Urbanski alezredes Landsturm-zászlóalj

három Landsturm-munkásosztag.

B) *A Jabloniec-állásban,* (Baintner őrnagy parancsnoksága alatt) *levő csapatok* hadrendje (jobbról-balra):

jobbszárny (a Jabloniec gerincen), Brokes százados parancsnoksága alatt

a Diószeghy század (a 3. h. huszárezr. 2. és 3. századából alakítva),

a 10. huszárezred géppuskás osztaga;

balszárny (a műút mindkét oldalán), Eadoychich szds. parancsnoksága alatt

az 59./I. zászlóalj egy százada,

egy Landsturm-munkásosztag,

a 10. huszárezred 4. százada,

az 5. honvéd huszárezred ½ géppuskásosztaga;

tartalék (a Jabloniec északi lejtőjén):

a 10. huszárezred 5. százada.

B) *Események XII/9-én.*

(Ehhez 7. és 8. vázlat.)

XII/9-én Roth altábornagy seregcsoportjának támadása a balszárnyon elérte Grabina—Lesczyna vonalát; a közép (német 47. tartalékhadosztály) nem nyert tért; az Arz altábornagy vezetése alá került jobbszárnyon a Smekal altábornagy csoporthoz beérkezett a 13. Landwehr-gyaloghadosztály és elfoglalta a Δ 613 Kobyla magaslatot (Rajbrot-tól délre), egyébként itt a helyzet csak annyiban változott, hogy a 6. lovashadosztály a Lososina völgye mentén kissé előre tolta állásait.

Nehéz harcokra került azonban a sor gróf Herberstein tábornok arcvonalán.

A harci területet a Limanowa-tól délre vonuló \dagger 418 — \dagger 483 völgy két részre osztja. E völgytől délnyugatra zajlott le a Golców-on állást foglalt Bernolák százados csoport és az e mögött elhelyezkedett 9. huszárezred védekező harca, amelynek során a Golców veszendőbe ment és a 9. huszárezred állásainak feladására kényszerült; majd pedig következett a csatatérre érkezett 78. honvéd gyalogdandárnak a Golców irányában intézett támadásából kifejlődött küzdelem, amely azonban a célt: a Golców visszafoglalását nem érte el. Ezekkel a harcokkal laza összefüggésben játszódott le az említett völgytől északra fekvő Jabloniec-állásnak a magyar lovasság által történt sikeres megvédelmzése.

A küzdelmeket a következő sorrendben ismertetjük:

a) a Bernolák százados csoport és a 9. huszárezred harca,

b) a 78. honvéd gyalogdandárnak a Golców visszafoglalását célzó nappali támadása,

c) a Jabloniec-állás védelme,

d) a 10. honvédgyalozezred II. zászlóaljának a Golcówra intézett éjjeli támadása.

Még a harc kifejlődése előtt, 8 óra 50 perckor *gróf Herberstein tábornok* kiegészítő rendelkezéseket adott ki a védelemre a következő tartalommal:

a lengyel légió¹ (megerősítve a Muhr ezredesnél levő

¹ A lengyel légióhoz e napon bevonult a V. zászlóalj (a Widoma magaslatról); ereje volt tehát: 3 zászlóalj, 2 lovasszázad, fél hegyüteg.

3. kép. Gróf Thun-Hohenstein 9-es huszárszázados
elstének helye a Jablonice gerincén.

Az emlékoszlopon túl látható az a nyírtáserdő, amelyben az emlékoszlop
kézírása 1911. december 11-én lezajlott; a kökerítés a csata után épült és
körülzárja a hősi temetőt, amelynek immensó fala mellett esett el Muhr
ezredes; a kökerítés építése alkalmával az erdő déli és nyugati szegélyét
megnyitbálták.

*4. kép. Kéltás a Jabloniec gerincén levő állásból
a Goleów $\pm 756'$ magaslatra.*

Látható a Jabloniec és a Goleów között a házesqortokkal fedett $\pm 515'$
 $\pm 606'$ gerinc \pm , a baloldali házesqortnál volt a 9. húszárral állás-
 1911. december 9-én, illeszk a gerinc mentén nyomult elő aznap délután
 a 10. hóvélgyalogozó bal-szárnya, míg jobbszárnya a gerincen túl fekvő
 (nem látható) völgy felől volt irányt a Goleów-ra. A Jabloniec és az
 említett gerinc között látható a $\pm 118' \pm 183'$ völgy; a Goleów-on túl
 -- jobbra -- látható hegyes kúp az Ostra Ga. $\pm 928'$, emél jobbra a
 lapos kúp a Cielon $\triangle 929'$.

hegyiüteggel) nyomuljon Slopnice-n át Zalesie-re és ott védje ki ellenséges erőknek a Dunajec völgye felől való előtörését,

a Limanowa-tól nyugatra levő magaslaton beérkezett zászlóalj, még pedig legalább a 39. honvéd gyaloghadosztály 3 zászlóalja, de lehetőleg egész éldandára, amelynek egyes szállítmányai még hajnalban parancsot kaptak, hogy idevonuljanak (lásd a következő b) alfejezetet), haladéktalanul nyomuljanak a Slopnice-től délkeletre fekvő magaslatokon át a Golców magaslatra, ahol Muhr ezredes csoporthoz csatlakozásban új szakaszt alakítsanak, hogy később átkaroló támadást intézhessenek,

minden egyéb erő (Urbanski alezredes Landsturm-zászlóalja, a 45. Landwehr gyaloghadosztály 1 zászlóalja és a 78. honvéd gyalogdandár zászlóaljai, 3 vasúti század és a még rendelkezésre álló csapatok) egyelőre Bauer tábornok parancsnoksága alatt a Limanowa-tól nyugatra levő majornál gyülekezzenek,

az első vonal támogatására Bauer tábornok irányítsa a legelőbb beérkező vasúti századokat Muhr ezredes és Tömöry őrnagy szakaszába, gyalogsági tartalék alakítása céljából,

a Landwehr tarackosztály (legközelebb beérkezik) támogassa a 78. honvéd gyalogdandár előnyomulását,

csoporthoz a Naftafinomító-nál, ahonnan 10 óra tájban a Bauer tábornok csoporthoz megy előre,

mozgókonyhák és eleségkocsik 10 óra tájban a Naftafinomító-nál, a műút mellett gyülekeznek, ahonnan a harci helyzethez képest előrevonhatnak.

Bauer tábornok erre 9 órakor jelentette, hogy eddig beérkezett a 16. honvédgyalogezered (3 zászlóalj), a 10. honvédgyalogezered (2 zászlóalj, míg 1 zászlóalj bevonulóban), az Urbanski alezredes Landsturm-zászlóalj (3 század), 1 vasúti munkásszázad és a 12. ulánus ezredtől 60 lovas (egy ulánusszázad volt a Mordarka állásban, a gyenge állományú ezred többi része felderítő és járőrszolgálatban volt).

a) *A Bernolák százados csoport és a 9. huszárezred harca.*

(lásd ehhez a 4. és 10. képet).

A † 756 Golców magaslaton és annak közvetlen környékén állt e nap reggelén Bernolák százados parancsnoksága alatt a 13. huszárezred 2. százada, a 9. huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaga, 100 főnyi Landsturmosztag és ezenfelül a † 606 környékén egy Landsturm főrs.

Ezt a Golców-on álló kis csoportot a Jabloniec állás ellen támadó orosz hadosztály baloszlopa déltájban a Golców-ról leszorította. A 9. huszárezred törzséhez beosztott Zalay százados (közlése szerint) Muhr ezredet parancsára előrement a délelőtt folyamán a Golców északi lábánál levő Landsturmhoz, amely akkor még harcban állott az oroszokkal (tehát csak ellenállás után adta fel állásait). A harcról egyébként részletes leírás nem maradt fenn. Az ott szerepelt parancsnokok (Bernolák százados és Szántay főhadnagy géppuskás szakaszparancsnok) két nappal később, XII/11-én hősi halált haltak és így harcijelentést nem szerkeszthettek. Bernolák százados XII/9-én a Golców-i harcról három jelentést küldött, és pedig

11 órakor a Golców-ról, amely azt tartalmazta, hogy a Kanina—Limanowa úton két orosz üteg vonult fel, és hogy feléje nagyobb erejű orosz gyalogság nyomul,

keltezés nélküli jelentést, szintén a Golców-ról, hogy a különítmény (1 lovasszázad, $\frac{1}{2}$ géppuskászosztag, 100 főnyi Landsturm-osztag) mintegy 200 fő erejű orosz gyalogsággal harcban áll, és hogy állását Muhr ezredes visszavonulásáig tartja, majd 14 óra 20 perckor jelentette Starawies-ről (északi házcsoport), hogy erős lövegtűz a Starawies-től nyugatra fekvő erdőbe való visszavonulásra kényszerítette s hogy a saját gyalogság (a 10. honvédgyalozezred) éppen elérte Starawies-t.

A Golców-nak dél tájban történt elvesztése maga után vont a továbbnyomuló oroszok által túlszárnyalt 9. huszárezred teljesen betekinthető állásainak hátravételét, majd 15 óra után történt végleges feladását is.

Muhr ezredes már 9 óra 38 perckor jelentette, hogy orosz támadás érte a Tömöry őrnagy csoport (Jabloniec-állás) jobb- és a maga állásának balszárnyát, a † 606-tól

délnyugatra fekvő kocsmánál levő Landsturm visszavonult, a rajvonal és a vezetéklovak közelében orosz tüzérségi lövedékek robbannak. Majd 11 óra 50 perckor jelentette, a Landsturm által ejtett orosz foglyok visszaküldése mellett, hogy orosz gyalogság főlényes támadása miatt kénytelen az első állást feladni és megszállja a második állást (valószínűleg jobbszárnyával a † 546 környékét). 12 óra 55 perckor pedig azt jelentette, hogy állását főlényes ellenség délkelet és dél felől támadja és hogy erősítés nélkül kénytelen lesz az állást kiüríteni.

Az állás végleges kiürítése azonban csak 15 óra 15 perckor történt meg. Ekkor jelentette ugyanis *Tömöry őrnagy* a Jabloniec állásból, hogy látja, miszerint a 9. huszárezred (az eredeti állásból) gyorsan hátrál, és a Golców-on rajvonal bukkant fel. *Tömöry őrnagy* a Jabloniec állásból természetesen csak a 9. huszárezred balszárnyát láthatta. A 13. huszárezred segédtisztje, *Szlawnich százados* is látta, hogy „15 óra 15 perckor a 9-es huszárok egész vonala teljesen visszavonulásban volt”.

Prónay százados szerint: „14 órakor az orosz a 9-es huszárok ellen kezdett rajvonalban támadni. Mivel itt sikerterep volt, a 9-es huszároknak pedig egy major vagy kocma igen jó támpontul szolgált, csupán gépfegyvertűzzel verték vissza az ellenséget. Én ezt páholyból nézhettem, mert jól oda láttam és mert előttünk csend volt. De, ha messze távolságra is, távcsöves puskámmal egy kis oldaltűzzel kellemetlenkedtem a támadó oroszok jobb szárnyának”. Megjegyzendő ehhez, hogy *Prónay százados*, aki ekkor a Jabloniec déli lejtőjén állt, jól láthatta a 9. huszárezred balszárnyát (a † 483-tól kb. 500 m délnyugatra), amely ott kb. 15 óra 15 percig kitarzott (a † 606 felől érvényesülő orosz támadással szemben).

A 9. huszárezred története a harcot így írja le: „A Golców-i magaslatot egy század lengyel légiónárus,¹ *Bernolak* 13-as huszárkülönítménye és *Szántay* főhadnagynak 9-es huszár géppuskásszakasza tartja megszállva. Az orosz tüzérség a Golców-i magaslatra és az ettől északra fekvő völgyre tüzel. Pontosan 1 órakor látható, hogy a lengyel légió¹

¹ Helyesen: 100 főnyi Landsturm.

visszavonul a Golców-i magaslatról. Szántay főhadnagy parancsnoksága alatt álló gépfegyverszakaszunk iparkodik megteremteni az összeköttetést az ezred jobbszárnyával, amely az új helyzethez alkalmazkodva, a jobbszárnyon könyökállást foglal el. Ez azonban már mitsem segít, állásainkat nem tudjuk tartani a Golców-i magaslatról irányított oldaltűz miatt. Muhr ezredes elhatározza, hogy az arcvonalt csoportonként a Starawies-i vonalra vonja vissza, ez aránylag csekély veszteséggel sikerül is...” A leírásból következik, hogy a 9. huszárezred előbb visszavonta jobbszárnyát a † 546 tájékára, majd visszament Starawies (északi házcsoport) felé. Gróf Herberstein tábornoknak 1915-ből származó leírása szerint: „1 órakor az oroszok a legerélyesebben megtámadták a jobbszárnyat († 756 Golców) és ez visszavéttetett az erdőszélre (t. i. a Golców északi lejtőjére). Az ellenséges tüzérség újból a leghatásosabban lőtte a jobbszárny állását, az ellenséges gyalogság támadásra indult... a népfelkelők, nemkülönbén a géppuskásszakasz és a Bernolák százados különítménye visszamentek a Starawies-i magaslatokra (t. i. Starawies-i völgytől nyugatra). Az ellenség szorongatta a csoportot, de a 9. huszárezred zömének tüzelése ennek állásai ellen kanyarodott. Minthogy az ellenség oldalozó tüze lehetetlenné tette a 9. huszárezrednek az előkészített állásokban való kitartást, 15 óra 15 perckor a 9. huszárezred jobbszárnya Muhr ezredes parancsára visszament ...”

A Jabloniec gerincéről figyelő Görgey 13-as huszárfőhadnagy naplója: „15 órakor látunk orosz raj vonalakat a tőlünk jobbra eső magaslaton (t. i. a Golców-on) megjelenni, a 9-es huszárok kimagasló állásokból rendkívül erős kereszt-tűzbe kerülnek. Egydarabig tartják magukat, majd látni lehet a köztük elosztott keletgalíciai népfelkelés letöredezését, nemsokára követik a huszárok is és az egész, tőlünk jobbra visszamegy, követve heves srapel és géppuskatűz által ...”

Mindezek szerint a Bernolák százados csoport (kb. 250 lőfegyver, 2 géppuska) 13 órától kezdve visszament a Starawies-i völgyet nyugatról kísérő magaslatra, ezt a csoportot követte röviddel 15 óra után Muhr ezredes csoportja (kb. 300 lőfegyver, 2 géppuska), amely 15 óra 30 percére eljutott

Starawies-re (északi házcsoport). Valószínű, hogy a Limanowa felé előnyomult orosz 15. hadosztály baloszlopa, talán egy gyalogezred (2—3000 puska), tüzéséggel, vett a Golców-on át irányt, ami megmagyarázza, hogy az oroszok a Golców-ot hamarosan elfoglalták, majd pedig innen előretörve, túlszárnyalták a 9. huszárezred állásait és az ezredet is hátrálásra kényszerítették.

Az orosz előtörés által okozott válságot, amely a Jabloniec-állás feladásában nyilvánulhatott volna meg, elenyésztette a 78. honvéd gyalogdandár támadó beavatkozása. Ez nem szerezte ugyan vissza a Golców-ot, de határt szabott az orosz előtörésnek.

Megjegyzendő még, hogy a $\frac{1}{2}$ 215. Landsturm-zászlóalj (amelynek egy százada a Bernolák százados csoportnál, egy százada a Muhr csoportnál volt) a leírt harcok után az első vonalból végleg hátrament. További hollétére adat nincs, de annyi biztos, hogy az első vonalban ezután már nem szerepelt.

Közbevetjük itt, hogy gróf Herberstein tábornok első jelentését a Golców elvesztésének tudomásulvétele előtt, délből küldte a VI. hadtestparancsnokságnak: „Több ellenséges zászlóalj támadásában a -f 568 Zbyrek, 577-es kocsmá, országút, Siekierzyna területéből a saját állásra, ellenséges oszlop (kb. 2 zászlóalj) előnyomulásban Lesniówka-ról -f 594 felé (Slopnice-től délkeletre).¹ Saját helyzet: a lengyel légió parancsot kapott, hogy 2 századot 2 hegyi löveggel a -f 548-on (Slopnice-től keletre) állítson szembe az ellenséggel, amely a \dagger 594 felé előnyomul. A légió többi része az országúton dél felé nyomul elő és kelet felé az ellenséges oldalba fog támadni. A 16. honvédgyalogezred 3 zászlóalját a Slopnice-től délkeletre levő magaslaton át a Golców-ra és az attól délre fekvő magaslatra irányítottam. 1—1 honvéd (10. gyalogezred) és Landwehr (34. gyalogezred) zászlóaljat irányítottam erősítésül a Muhr ezredes és Tömöry őrnagy szakaszához. Szándékom az ellenségnek északkeleti irányban való általános visszaszorítása”.

¹ A Lesniówka felől előnyomuló orosz oszlopkőről szóló jelentés tévesnek bizonyult.

A második jelentés, amely már beszámolt a Golców feladásáról, 16 óra 45 perckor ért a hadtestparancsnoksághoz: „Helyzet az északi szárnyon változatlan, a műút mindkét oldalán álló tűzharc. A jobbszárny (t. i. Bernolák százados csoport és a 9. huszárezred) fölényes ellenséges támadás elől visszavonulásra kényszerült; az ütközetvonalat a 10. honvédgyalozezred két zászlóaljának bevetése helyreállította. A 16. honvédgyalozezred előnyomulásban, balszárnyal a Golców-ra, jobbszárnyal Jezowa Woda-ra. Lengyel légió biztosít Zalesie felé. Weiss ezredes különítmény Zabrzez-nél áll, egy lovasszázad Jazowsko-nál; felszólítottam, hogy nélkülözhető erővel az ellenség déli oldala ellen hasson. Szándék XII/10-ére: a Daubner (t. i. a 78.) dandárral Kanina irányában támadni”.

Gróf Herberstein tábornok 14 óra 30 perckor küldött értesítést Muhr ezredesnek, hogy a 10. honvédgyalozezred 2 zászlóalját irányította erősítésül, amelyek 15 óra 30 perckor oda beérkezhetnek, s addig feltétlenül tartsa állásait, majd a zászlóaljak beérkezése után, s ha viszonyok megengedik, a 9. huszárezred Lipove-nél helyezkedjék, Bauer tábornok rendelkezésére, készenlétbe.

A 9. huszárezred azonban még az erősítés beérkezése előtt visszavonulásra kényszerült.

b) *A 78. honvéd gyalogdandárnak a Golców magaslat visszafoglalását célzó nappali harca.*

a) *A 16. honvédgyalozezred támadása*
(lásd ehhez a 12. és 15. képet).

Emlékeztetünk arra (124. oldal), hogy Arz altábornagy a 39. honvéd gyaloghadosztálynak Tymbarck-on kirakó és a Limanowa-i Naftafinomítóhoz irányított éldandárát (78. honvéd gyalogdandár, parancsnok Daubner Samu ezredes, vezérkari tiszt Brambring Vilmos vkt. százados) gróf Herberstein tábornok rendelkezésére bocsátotta.

A 78. honvéd gyalogdandár élszállítmánya, a 16. honvédgyalozezred I. zászlóalja XII/8-án 18 órakor ért Tymbarck-ra, kirakott, majd téves irányítás folytán előbb Lososina Grn.-ára menetelt, ahonnan visszairányították a Naftafinomítóhoz;

itt, kb. 11 km-nyi, részben zuhogó esőben végzett éjjeli menet után egyesült az ezredtörzsszel és a II. zászlóaljjal, amelyek XII/8-án 23 óra 30 perckor raktak ki Tymbark-on és XII/9-én 2 óra 30 perckor értek a Naftafinomítóhoz; ezután következtek a kirakásban XII/9-én 2 óra 30 perckor a III. zászlóalj, majd 3 órától kezdve a 10. honvédgyalozezred I. és II. zászlóalja, melyek a kora reggeli órákban csatlakoztak a 16. honvédgyalozezredhez.

Némi pihenés (és reggelizés) után, 6 óra 15 perckor a 16. honvédgyalozezred I. és II., valamint a 10. honvédgyalozezred I. és II. zászlóalja gróf Herberstein tábornok parancsára elvonult a Limanowa-tól nyugatra fekvő majormögé, ahol fedetten felállt; a 16. honvédgyalozezred III. zászlóalja csak félórás késedelemmel követte a menetoszlopot; a 10. honvédgyalozezred III. zászlóalja (a dandár utolsó szállítmánya) csak a nap folyamán rakott ki Tymbark-on és délután csatlakozott a dandárhoz.

Daubner ezredes-dandárnok XII/9-én 7 órakor érkezett Tymbark-ra, de már előbb, Dobra-η (a vasúti szállítás alatt) az általános helyzetről tájékoztatást kapott a XIV. hadtestparancsnokság egyik vezérkari tisztjétől; Daubner ezredes a kirakodás után jelentkezett Limanowa-n gróf Herberstein tábornoknál, aki 9 óra tájban a következőleg tájékoztatta a helyzetről:

a Limanowa-tól nyugatra levő majornál áll már a 78. honvéd gyalogdandár zöme (a 10. honvédgyalozezred III. zászlóalja még nem rakott ki);

a dandár Bauer tábornok parancsai alá lép (akinek álláspontja a említett majornál van);

a -f 756 Golców-on áll Bernolák százados csoportja, ezzel egymagasságban, a -f 606-on túl terjeszkedve a 9. huszárezred, az utóbbihoz csatlakozik a zömnek a Δ 785 Lysa Ga.-ig terjedő védőállása,¹

a megerősített 10. lovashadosztály az orosz VIII. hadtesttel szemben áll, amelynek túlereje elől egy heti harctttán az ismertetett vonalba volt kénytelen visszamenni.

¹ Ez a tájékoztatás nem felelt meg teljesen a valóságos helyzetnek, amennyiben csak a szélsőjobbcsárny volt a Golców-on, maga a 9. huszárezred a ✚ 606-tól kb. 1000 lépésre északnyugatra, tehát jelentékenyen hátrább volt.

Daubner ezredes ezután gróf Herberstein tábornokkal együtt 9 óra 30 percre a már többször említett majorhoz (a továbbiakban egyszerűen „major”) lovagolt. Itt volt már a 78. honvéd gyalogdandár zömén kívül Urbanski alezredes Landsturm-zászlóalja, egy vasúti munkásszázad, aztán a majortól nyugatra, a † 548-nál állt a 12. ulánuszred, valamennyi mint tartalék Bauer tábornok parancsnoksága alatt. Ugyancsak a majornál tartózkodott a tüzérség parancsnoka, Kiss Ferenc százados.

Gróf Herberstein tábornok itt a 9. huszárezredet is Bauer tábornoknak rendelte alá, majd arra a téves hírre, hogy Lesniówka felől kb. 2 zászlóalj erejű orosz oszlop nyomul északi irányban, 10 óra tájban megparancsolta a már korábban Zalesie-re irányított lengyel légiónak, hogy $\frac{1}{2}$ zászlóaljat 2 löveggel különítsen ki a † 548-ra (lásd 133. oldal) és ezenfelül elrendelte, hogy a 78. honvéd gyalogdandár egyik 3 zászlóaljas ezrede azonnal induljon el a † 629 — † 641 magaslatra és onnan Jezowa woda 888 — † 601 — † 756 Golców vonalába. Daubner tábornok erre a 16. honvéd gyalogezredet elindította a megjelölt vonal felé.

Az eső ekkor már megszűnt, felszállt a reggeli köd és kitisztult.

A 16. honvédgyalogezred eddig már pár órát pihent (kb. 7 órától kezdve). Közben, 8 órakor orosz géppuska lőtt a major felé, de a lövések rövidek voltak. Az orosz tüzérség eddig nem háborgatta a major környékét.

10 óra 15 perckor kapta meg Mestitz alezredes, a 16. honvédgyalogezred parancsnoka Daubner ezredes parancsát, hogy Slopnice — † 594, majd a † 629 — † 641 magaslat vonalán keresztül a Golców-ra nyomuljon, s ezt, valamint az ettől dél-nyugatra fekvő hegyhátat vegye birtokába.

Az ezred I. és II. zászlóalja 10 óra 45 perckor indult el, miután Mestitz alezredes közölte a tisztikarral a feladatot, valamint hogy az elérendő vonalban fáradt, gyenge ellenséges osztagok vannak (tény azonban, hogy a Golców-on ekkor még a Bernolák százados csoport állt). Elővéd volt az I., ezt követte a II. zászlóalj, míg a III. zászlóalj, amely — mint említettük — csak félórával később indult el Limanowa-ról, mint az ezred, most még nagyobb — pár órás —

késedelemmel vonult az ezred után (ennek oka ma már nem deríthető fel).

Az elővéd, a major és Lipowe közti térből elindulva, 11 óra 45 perckor érte el a † 548-at. Útközben, a † 570-ről a 2. századot baloldaldvédül a † 641-re különítette ki. 12 óra 10 perckor ért az elővéd minden ellenhatás nélkül a † 594-re. Itt rövid időre, a † 629— † 641 gerinc felderítése céljából megállt. 12 óra 15 perckor jelentette Mestitz alezredes a dandárparancsnokságnak a helyzetet azzal, hogy az előnyomulást folytatja, mihelyt a baloldaldvéd a † 641-re ért. Ebben az időben a 12. ulánuszereg egy szakasza jelentkezett az ezrednél való szolgálattételre. Az ezred rövidesen folytatta útját, majd 12 óra 45 perckor háta mögött 4—5000 lépésnyire rövid tüzelést hallott.¹ 12 óra 50 perckor az ezred a légiónak a Slopnicki völgyét keletről kísérő magaslatokon előnyomuló oldaloszlopával akadt össze. Emlékeztetünk itt arra, hogy gróf Herberstein tábornok által még a 16. honvéd gyalogezred elindítása előtt Zalesie-re irányított légió baloszlopot különített ki a † 548-ra, amely aztán a légió zömével párhuzamosan nyomult elő. Ugyancsak Zalesie-re küldött Arz altábornagy egy tartalék lovas századot is. Ezekről a csapatokról jelen fejezet végén fogunk megemlékezni.

A 16. honvéd gyalogezred 13 óra tájban hatolt fel a † 629 — † 641 gerincére és innen 13 óra 15 perckor folytatta az előnyomulást. Az elővéd ekkor hirtelen erős tűzérési tűzbe került, míg a II. zászlóalj, amely most már lépcsőben balra ment előre, 13 óra 30 perctől kezdve jutott orosz lövegtűzbe. Nyilvánvaló, hogy a Golców-ra ekkor már felhatolt oroszok² megpillantották az ezredet és tűzérési tűzüket reáirányították. Az ezred naplója megemlíti, hogy a saját tűzérés éppen ekkor szüntette be tüztét. Az orosz srappelvek robbanási pontjai azonban igen magasan feküdtek és említésreméltó veszteséget nem is okoztak. Az orosz tűzérés egyébként 14 órakor elhallgatott, minthogy az ezred leereszkedőben a Starawies-i völgybe már nem muta-

¹ Utólag derült ki, hogy a lengyel légió osztagai löttek egy orosz repülőgépre.

² Lásd a Bernolák százados csoport harcát a 130. oldalon.

tott célt. Az orosz lövegtűz mindenesetre figyelmeztette az ezredet arra, hogy a Golców-ot már csak harc árán foglalhatja el.

A támadási terület a † 629—f 641 vonaltól előbb mérsékelten lejt a kb. 150 m viszonylagos mélységű Starawies-i völgybe, ahonnan meredeken emelkedik mintegy 250 m viszonylagos magasságba, a Golców-ra. A meredek lejtőket túlnyomó részben erdőség és ezenfelül a Starawies községhez tartozó házcsoportok és házak fedik. Maga a Golców tető mérsékelten karsztos legelő, északi oldala (amerre a II. zászlóalj vett irányt) mérsékelten lejt a 9. huszárezrednek ekkor még tartott állásai felé, erdőparcellákkal és bokrokkal sűrűn fedett, a nyugati lejtő (az I. zászlóalj előnyomulási tere), amelyet akkor hó borított, rendkívül meredek, cserjés és bokros, részben erdős is, szakadékokkal átszegedett és 3—4 m magas tereplépcsőkkel is megszakított. A Golców-tól délnyugatra (a 16. honvédegyalogezred jobboldalában) nagyobb erdőség terült el, amelynek felderítésére az adott helyzetben már nem volt elegendő idő.

A völgyben az ezred támadáshoz fejlődött éb harcalakzatban kezdte meg a felkapaszkodást a Golców-ra.

14 óra 40 perckor, mikor az ezred a II. zászlóaljjal északnyugat felől, az I. zászlóaljjal nyugat felől már megközelítette a kúpot, sőt két százada (a volt baloldallvéd és még egy század) majdnem a kúpra ért, vette az ezred Daubner ezredesnek 13 óra 10 perckor kelt parancsát: „Golców magaslat († 756) birtokunkban. Alezredes úr folytassa az előnyomulást a Golców és attól délre, Jezowa Woda felé húzódó hegyhátra. Biztosításra az Ostra Ga. hegyháton és felderítésre attól délre és délkeletre különösen felhívom a figyelmet...” A három perccel később megindult orosz puskatűz azonban, amely a legelői levő két századot fogadta, bizonyította, hogy a Golców az ellenség kezében van; annak elvesztése a parancs kiadása idejében már megtörtént, de nyilvánvalóan még nem jutott Daubner ezredes tudomására. A 9. huszárezred azonban ekkor még tartotta részben a -f 546-ra visszavett állását. Egyébként a téves tájékoztatás már nem változtatott a helyzeten, mert az ezred támadásra kész alakzatban az I. és ½ II. zászlóaljjal az első vonalban, ½ II. zászlóaljjal tartalékban volt.

Az orosz tűzre az ezred támadásba ment át. A két zászlóalj azonban a nehéz terepen, és a fokozódó orosz puskatűzben¹ már csak lassan dolgozhatta magát előre.

15 óra 15 perckor az orosz tüzérség (2 löveg) is megszólalt; a tartalékot kereste a völgyben, de nem találta. Röviddel ezután, 15 óra 26 perckor a saját tüzérség is működésbe lépett, de a volt baloldalvédet lőtte. Hamarosan már 8 orosz löveg tüzelt a támadó ezredre, amelynek jobboldala 15 óra 55 perctől kezdve élénk orosz puskatűzet is kapott.

15 óra 45 perckor Mestitz alezredes a Golców-tól 800 lépésre délnyugatra fekvő álláspontjáról a dandárparancsnoksághoz a következő jelentést küldte: „ \blacklozenge 756 Golców ellen, mely ellenségtől megszállva, 13 óra 45 perc óta (t. i. a \blacklozenge 641— \blacklozenge 629 gerinc átlépése óta) támadok, egyelőre 2 zászlóaljjal, állandó ellenséges srapel és heves puskatűz közben, mely támadásomat a Jezowa Woda és attól délre fekvő -f 888-on levő látszólag kisebb, jól fedett ellenséges osztagok oldalozzák. Rajvonalam több helyen rohamtávig közeledett és ott tartják magukat, dacára, hogy tájékozatlan saját tüzérségünk által is veszélyeztetve volt. Ellenséges tüzérség fedezékéből egészen kijöve ellenem fordult, azóta saját tüzérségünk nem is lödözi. Ez a tüzérség a \blacklozenge 641—f 629 mögül egész hatásosan lödözhető lenne. Esthomály beálltával erősbitéssel rohammal kísérlem meg Golców kulcspontot birtokba venni. Kedvezőtlen esetben kénytelen leszek a bár tüzérség által veszélyeztetett \blacklozenge 641— \blacklozenge 629 magaslatra visszamenni”.

16 órakor jelentette Mestitz alezredesnek az I. zászlóalj egyik honvédé, hogy a zászlóaljat orosz ellentámadás érte, megkezdte a visszavonulást, mert nem bírja magát tartani, mire 16 óra 15 perckor Mestitz alezredes kiadta a parancsot a \blacklozenge 641— \blacklozenge 629 gerincire való visszavonulásra, ahová az ezred zöme kb. 17 órára beérkezett. Ekkor már a -f 629 magaslaton állt az ezredet több órás késedelemmel követő III. zászlóalj.

A támadás lefolyását az I. zászlóalj segédtisztje, *Felsőöry Lajos főhadnagy* így írja le:

„A zászlóalj volt az elővéd. Slopnice-től oldalvédeket

¹ A Golców-on ma (1937-ben) is láthatók — két vonalban — az orosz fedezékek. Kiterjedésük után ítélve az említett magaslaton több zászlóalj foglalt állást.

különített ki, járőröket előre küldve a magaslati pontokra. Előjárőr a Parragh század, az előhad Tóth Zoltán hadnagy parancsnoksága alatt 700 lépésre követi. Az előjáróról tartózkodott Schusselka János százados zászlóaljparancsnok. Slopnice-nél az ezredparancsnok a Tóth századot a 641-re irányította... Az előnyomulás kezdetén a zászlóalj kettős rendekben, a századok között fejlődési térköz, később rajvonásban. A zászlóalj a 629 és 641 magaslati vonaltűzési tűz nélkül éri el. E magaslaton azonban erős tűzési tűzben teljes rendben, úgyszólván veszteség nélkül jutott a Golców kúp lejtőjéhez. A Golców-on állítólag saját csapatok vannak, ezt az értesítést kapta a zászlóalj. A meredek ∇ 756 Golców-ra a zászlóalj első vonalban) támadott. Csoportosítás: jobb szárnyon a 3., ezután a 4. század, ettől balra az 1. és a balszárnyon a 2. század. Mielőtt a Golców-on levő ellenség pontos helyzete stb. felderített volna, a zászlóalj támadt az erdővel borított magas kúpra (arctámadás). Az előre küldött járőrök nem jelenthettek, mert felderítésre idő nem adatott (a zászlóalj nem hibás). Az előre küldött ulánus járőröket az ellenség visszakergette. A nehéz terepen a legénység a gyors előnyomulás miatt kifáradt.

A zászlóalj kb. 1800 lépésre (t. i. a Golców-ra való felkapaszkodás alatt) erős ellenséges tűzbe jutott, ennek dacára a támadást folytatta. A támadás az igen nehéz, meredek¹ sziklás hegyre kb. 30—100 lépésre jutott az ellenséges beásott rajvonala elé.

A 2., 3. és 1. század be akart törni az ellenséges állásba, azonban az erős tűz ezt megghiúsította. A támadás kb. 100 lépésre megakadt. A támadást tűzésünk előkészítette, azonban az ellenséget oly rövid idő alatt nem törhette meg... Arctámadás helyett célszerűbb lett volna a jobbszárnyon az erdős magaslatot birtokba venni és onnan a támadást előkészíteni. Az oroszok erős tűzharc után a közép ellen rohamot intéztek, ami sikerült is (a sűrű erdőben a tájékozódás igen nehéz volt, csak az utolsó pillanatban az oroszok Urá! roham kiáltásaira, kb. 20 lépésre vették észre az ellenséget). A rohamot a később jövő II. zászlóalj egyes részei tartóztatták fel és verték vissza. Az I. zászlóalj egyes

¹ Ahol a zászlóalj támadt, a lejtő szinte megmászhatatlannak minősíthető.

részei (t. i. a két szárny) az éjjelen át a Golców kúp alatt, kb. 100 lépésre az ellenségtől kitartottak. 15 óra 50 perckor érkezett a visszavonulási parancs, részletintézkedés azonban nem adatott ki. A visszavonulást nem lehetett elrendelni, mert a századok oly exponált helyen voltak, hogy azt észrevétlenül végrehajtani nem lehetett és így az ott levő századok kitartottak és hajnalban vonultak vissza. A zászlóalj mint ezredtartalék a védelmi állás mögé került”.

„Az oroszok első tűzvonalára tartotta fel karjait, azonban közvetlen mögötte puskás tűzvonal volt. A cselnek a 4., 3. és 1. század szakaszai nem ültek fel, hanem lelőtték az oroszokat. Hiába hívták a mieink az oroszokat, hogy jöjjenek át, nem jöttek, tehát csak csel volt. Egyes rutén landsturmbeliek az oroszokhoz csatlakozva, ellenünk harcoltak.

Veszteség:	1. század	7 halott,	9 sebesült,	13 eltűnt	
	2. „	2 „	18 „	32 „	„
	3. „	2 „	4 „	32 „	„
	4. „	15 „	6 „	50 „	„
Összesen:		26 halott, 37 sebesült, 127 eltűnt. ¹			

Más nap 20 ember bevonult. A zászlóalj századai, ½ század kivételével, XII/10-én 4 óráig kitartottak, sőt a 4 század csak 8 órakor vonult vissza a zászlóaljhoz”.²

„Az ütközetben Schusselka százados és én a Golców kúpra vezető szakadék szélén (t. i. a Golców-tól délnyugatra eső szakadékban) igyekeztünk előrejutni a támadás alatt. Később azonban a kúp lejtjének közepén tájékozódás céljából megálltunk... az egyes századoktól helyzetjelentést kértünk. Állandó erős tűzharc... Egyszerre nagy lárma, Urá! kiáltások hallatszanak, majd Schusselka százados elkiáltja magát: Szaladj Lajos, itt vannak a muszkák! Felugorva

¹ Az eltűntek legnagyobb részben halottaknak és elvérzett sebesülteknek számíthatók.

² Mestitz alezredes és Hegedűs százados ezredsegédtsízt közlése szerint csak két század (Parragh és Tóth) maradt még a Golców lejtőjén, a többi még este visszament.

a fa töve mellől, tényleg a pimasz muszkák előttünk 20 lépésre céloztak reánk, de derék altisztjeink hamarosan végeztek velük, pár muszka a földbe harapott (a 3. század altisztje szedte le orrom elöl az egyik muszkát). Azonban a zászlóaljörzs egymagában képtelen volt a sok muszkát feltartóztatni, tehát a mély szakadékba ugorva kb. 1000 lépést mentünk hátra a II. zászlóaljig, ahol $\frac{1}{2}$ századot magam előrevezetve tüzelési állásba a muszkák további előretörését megakadályoztam”.

Szószerint idéztük ezt a leírást, mert jól jellemzi az erdei harcot, s azt a nehézséget, amelyet az áttekinthetetlen terep a vezetésben okozott.

A † 629 — † 641 magaslaton az ezred (helyzetjelentése szerint) a III. zászlóaljjal jobbról (3 század és a géppuskásosztag az első vonalban, 1 század tartalékban), a II. zászlóaljjal balról (2 század és a géppuskásosztag az első vonalban, 2 század tartalékban) helyezkedett el; ezredtartalék volt az I. zászlóalj (2 század) a közép mögött; ezredparancsnokság a † 594-en; az I. zászlóalj másik fele — amely a Golców lejtőjén az éj folyamán megmaradt — csak XII/10-én kora délelőtt jutott a megparancsolt tartalékviszonyba.

Mestitz alezredes az elhelyezkedés után, 18 óra 30 perces kelttel megíratta jelentését a dandárparancsnoksághoz az állás megszállásáról, de még nem küldte el, mikor 19 óra 35 perckor megkapta Daubner ezredesnek 18 óra 25 perckor kelt parancsát, (lásd d) alfejezet) a támadás megújítására. Az ezred azonban tekintettel az orosz túlerőre, a felderítetlen viszonyokra és a csapat kimerültségére a támadást nem újította meg.

Mialatt a 16. honvédgyalozezred a most vázolt délutáni támadást végrehajtotta, illetve visszavonult, megtörtént a 10. honvédgyalozezrednek a 9. huszárezredet tehermentesítő beavatkozása. Ennek ismertetése előtt azonban még a 16. honvédgyalozezred jobboldalában történt eseményekről számolunk be.

Már említettük, hogy gróf Herberstein tábornok a lengyel légiót Zalesie-re irányította. Ezzel kb. egyidejűleg Arz altábornagy is küldött ugyanoda Tymbark-ról egy lovas-

századot. Emlékeztetünk itt arra, hogy a 39. honvéd gyaloghadosztállyal egyidejűleg, de gyalogmenetben Tymbark területére vonult 3 tartalék lovasszázad (1—1 a 6. és 12. huszárezredtől, valamint a 9. dragonyosezredtől), továbbá a Sehönner százados kerékpáros zászlóalj. A lovas századok XII/9-én délelőtt, a kerékpáros zászlóalj délután értek Tymbark-ra. Az ekkor már Dobra-n levő Arz altábornagy Tymbark-ról azonnal előretolta Zalesie-re a 6-os huszár tartalékszázadot (Gaál százados). Ezt követte kora délután a 12-es huszár tartalékszázad (Ilosvay főhadnagy), majd mikor 16 órakor beérkezett Gaál százados jelentése, hogy Zalesie-nél egy kozákszázadra ütközött, Arz altábornagy még a dragonyos századot (Pielsticker százados) is odaküldte.

Közben beérkezett — 15 óra 50 perckor — a légió is Zalesie-re. Innen jelentette Pilsudski dandárnok gróf Herberstein tábornoknak, hogy I $\frac{1}{2}$ orosz lovas századdal vívott rövid harc után megszállta a községet, és fél órával ezelőtt a -f 765-nél (Zalesie-től északra) találkozott Gaál századosal, akinek az a parancsa, hogy a Weiss ezredes különítménnyel (Zabrzez-nél) az összeköttetést felvegye, továbbá, hogy kisebb orosz erő (1/2 század) van Zbludza-n és állítólag nagyobb orosz lovasság Jezowa Woda környékén. Az említett harcról Gaál százados azt jelentette Arz altábornagynak, hogy kb. 2 lovas századnyi ellenség rövid tűzharc után Zalesie-től kelet felé vonult vissza, továbbá hogy a lengyel légió (1000 gyalogos, 200 lovas, 2 hegyi löveg) Zalesie-re beérkezett.

A Zalesie környékére így előrement csoport éjjelezési helyzete a következő volt:

a Pielsticker százados parancsnoksága alá került 3 tartalék lovasszázad Zalesie-nél és attól északra,

a légió Zbludza (lovasság)—Zalesie (zöm) körletében.

Gróf Herberstein tábornok a légiónak XII/10-ére azt a parancsot adta, hogy Jezowa Woda-n át Siekierzyna felé avatkozzék be a csoport déli szárnyának támadásba.

Megemlítendő végül, hogy gróf Herberstein tábornok a Dunajec völgyébe küldött ulánus járőrétől értesült, miszerint a Weiss ezredes különítmény Lackó tájékán elzárta a Dunajec völgyét, de Zabrzez és Zbludza között kozákosztalog csatagnak.

Az osztrák-magyar 3. hadsereg balszárnyáról Neu Sandez felé elindított erők beavatkozását a Limanowa-i harcokba gróf Herberstein tábornok XII/10-ére a távolságnál fogva biztosan még nem várhatta. Az említett erők közül XII/9-én a 4. lovashadosztály (zöm) eljutott Barcice-re, míg Szurmay altábornagy hadteste elérte Krzyzówka—Czyrna vonalát (részletes leírást lásd a 6. B) fejezetben).

c) *a 10. honvédgyalozezred beavatkozása*
(lásd ehhez a 4. és 14. képet).

Kevéssel a 16. honvédgyalozezred elindulása (10 óra 45 perc) után, Bauer tábornok 10 óra 50 perckor elrendelte, hogy a 10. honvédgyalozezred¹ egy zászlóaljja erősítse meg Muhr ezredes védőszakaszát. Erre Daubner ezredes a 10. honvédgyalozezred parancsnokának, Kobek alezredesnek az alábbi, 10 óra 55 perckor keltezett írásbeli parancsot adta: „A 10. ezred egy zászlóaljja feladata a Golców magaslattól északkeletre levő kocsma magaslaton levő védőszakaszt (Muhr ezredes) megszállani, ha a viszonyok engedik, a szakaszban levő lovasságot ma délután felváltani. Ellenkező esetben Muhr ezredes parancsa alá lép. Előnyomulási vonal a Limanowa-ról egyenest délre vezető karban nem tartott kocsit az említett kocsmához. Muhr ezredes tartózkodik a védőszakasz mögötti házcsoportban. Neki jelentés teendő ezen intézkedésről. A 10. ezred fennmaradt része közvetlenül a major mögött tartózkodik”.

Megjegyezzük, hogy ez a parancs a zászlóaljnak Muhr ezredes védőszakaszán túl fekvő vonalt adott célul, vagyis azt, amelyben a Bernolák százados csoport mellett levő Landsturm-főörs a parancs kiadása idejében még harcban állt. Maga a 9. huszárezred, miként tudjuk, sokkal hátrább (a -f 606-tól 1000 lépésre északnyugatra levő házcsoportnál) foglalt állást.

Kobek alezredes az előrevonulásra az I. zászlóaljat 11 óra 30 perckor rendelte ki. A zászlóalj 12 óra tájban indult el. Némi késedelmet okozott ugyanis az, hogy Kobek alezredes a „felváltásra” kapott parancs után Kiss Kálmán

¹ Az ezred századai egyenként 100 puska erejűek voltak.

5. kép. A Jablonice gerincén lévő ültésrész előterepje.

A kép balfelől-hoz lévő gerinc út vezet a + 621-re; az úttól balra fekvő erdőskövesen gyűlekeztek az orosz tartalékok elűtő, a burgonyaföld től-szélén volt az orosz rajzonal (állásmunkától 100 lépés-re) 1911. december 11-én. A kép jobb-sarkában (a Jablonice déli lejtőjén) lévő erdőben volt a Diószeghy szőlő állása.

*6. kép. Kilátás a Jablon'ce gerincéről az állás-
műútmenti részére.*

A b. felületen látható Lysa Gya. Δ 785 ¹ felett lefelé vonuló erdős völgy háza; Mordárka-hoz tartoznak: ez el50 (jobbra) volt a Mordárka-állás. A háttérben jobbról van a Salasz Δ 909 magaslata ². Az előtérben jól látható a műút ³ és annak mentén a magas tetejű kocsmá ⁴, amelytől jobbra eső fehér ház ⁵ el50 vonult az állás és húzódtott a Jablon'ce lejtőjén át az előtérben látható erdőskötél ⁶ hátra – a gerincere (a kép felső felétől helyére).

százados ezredsegédtisztet előreküldte a Muhr ezreddel való összeköttetés felvételére, de ez a törekvés a közben megindult orosz támadás miatt nem ért el eredményt.

Ezután, körülbelül 13 óra 30 perckor, Bauer tábornok a 10. honvédgyalozezred II. zászlóalját is kirendelte azzal, hogy mindkét zászlóalj, Kobek alezredes alatt, a 9. huszárezredet váltsa fel. A II. zászlóalj 14 órakor indult el és így mintegy két órai távközre követte az I. zászlóaljat.¹

Végeredményben a Golców magaslat területére († 756 — † 606) kapott a 78. honvéd gyalogdandár zöme irányt, ahová azonban két ezredcsoporthoz és nem egyidejűleg indult el. Mikor a 16. honvédgyalozezred (két zászlóalj) a Golców nyugati és északnyugati lejtőjén már harcban állt, a 10. honvédgyalozezred (két zászlóalj) éle még csak a Starawies-i völgyet érte el.

Az utóbbi ezred I. zászlóalja² Bernolák századosn. a Starawies-i völgytől nyugatra fekvő magaslatról küldött jelentése szerint 14 óra 20 perckor érte el Starawies község északi házcsoportját. A zászlóalj — Petrik főhadnagy, zászlóaljsegédtiszt közlése szerint — szélességben és mélységben tagozva (2 lépcsőben) nyomult elő és 14 órakor érkezett a Starawies-i völgybe, ahonnan folytatta az előnyomulást a 9-es huszárok állásai felé. Mikor körülbelül 200 méterre megközelítette a 9-es huszárok egyik századának vezetőit, oda futott vissza a huszárlegénység, lóra szállt és csoportokban hátravágtatott. Ezek a huszárok balról erős oldalozó tüzet kaptak, ami soraikban meglehetősen vesztesé-

¹ A 8. lovas dandárparancsnokság naplója szerint 14 órakor kapta Kobek alezredes a parancsot, hogy 2 zászlóaljjal vegye át Muhr ezredes védőszakaszát. A 78. honvéd gyalogdandár parancsnoksága viszont 18 óra 25 perckor közölte Mestitz alezreddessel, hogy a 10. honvédgyalozezred II. zászlóalja 14 órakor elküldetett a kocsma magaslatra, ahová azonban az I. zászlóalj már korábban elindult.

² Zászlóaljparancsnok: Fest Ödön őrnagy (meghalt 1915-ben),

„ segédtiszt: Petrik Ernő főhadnagy,

1. század: Réthy Nándor tart. hadnagy (1915 V/2-án
hősi halált halt),

2. „ Némethy József főhadnagy,

3. „ Tóth László főhadnagy,

4. „ Flóra István százados,

I. géppuskásosztag: Tanos Béla hadnagy.

get okozott. Az ellenséges tűz érte a zászlóaljat is. Ugyanekkor megsebesült Petrik főhadnagy is. Gyalogsági lövedék súrolta bal vállától jobb válláig, de megmaradt a zászlóaljnál.

Ekkor rendelte el Fest őrnagy — a zászlóalj segéd-tiszt közvetítésével — a támadást a huszárokon át, ami a legnagyobb rendben történt. Szabad szemmel is jól lehetett látni, hogy a 606-os kocsmá felől több orosz rajvonal nyomul a Golców-ra, oldalát mutatva a zászlóaljnak. Ezért irányt vett az 1. és 2. század a Golców-ra, a 3. század és a géppuskásosztag a kocsmá — † 606 gerincre, a 4. század tartalékul követte a jobbszárnyat.

A támadás az ellenséges túlerővel szemben lassan nyert tért.

Némethy József főhadnagy a 2. század parancsnoka előadása szerint a század „parancsot kapott, hogy az 546-os magaslat mögött nyugati irányban eltolódva, a Starawies-i völgyből a Golców-ra támadjon”.

Mikor a zászlóalj támadása Petrik főhadnagy szerint 16 óra tájban, a beálló esthomályban — már megakadt, érkezett be helyszínre Kobek alezredes, a II. zászlóaljjal¹ együtt. Kobek alezredes az I. zászlóalj megerősítésére úgy rendelkezett, hogy a 7. század a 3. századtól balra, a kocsmára, a zászlóalj fennmaradó része, az I. zászlóalj 1. és 2. századával együtt a Golców-ra vegyen irányt.

Petrik főhadnagy közlése szerint: „Támadnak tehát a kocsmá magaslatra a 3., 7. század és az I. géppuskásosztag, a † 756-ra az 1., 2., 4., 5., 6., 8. század és a II. géppuskásosztag, (a 4. század tartalékban)”.

A 10. honvédgyalozred megjelenése a 9. huszárezredet követő oroszokat visszafordulásra bírta.²

- ¹ Zászlóaljparancsnok: Czékus Zoltán százados,
 „ segéd-tiszt: Lipovniczky Kálmán hadnagy,
 5. század: Molnár László főhadnagy,
 6. „ Benkóczy Emil tart. hadnagy,
 7. „ karánsebesi Rátz Jenő tart. hadnagy,
 8. „ Porgesz Izsó tart. hadnagy,

II. géppuskásosztag: Vitányi Dezső hadnagy.

² 16 óra 45 perckor jelentette gróf Herberstein az előljáró VI. hadtestparancsnokságnak: „A jobbszárny kénytelen volt fölényes ellenséges támadás elől hátrálni; a harcvonalt a 10. honvédgyalozred két zászlóaljának bevetése helyreállította”.

Maga a 9. huszárezred Starawies északi házcsoportjánál gyülekezett, ahonnan éjjelezésre Limanowa—Zamiescie vonalán át Słopnice-re vonult.

A 10. honvédgyalozezred lendületes támadásának hatása alatt az oroszok kiűrtették a kocsmát — † 606 gerincet is.

Az állásnak ezt a részét a 3. és 7. század, valamint az I. géppuskásosztag a Golców felől ható erős orosz puska- és géppuskatűzben 18 órakor érte el és ott — a zömmel a gerinc mögött, harcjárőrökkel a gerincen — meg is maradt.

Petrik főhadnagy szerint „a bal harccsoport támadásának szívósságát jellemzi, hogy a századokat az ellenség jobbról is, balról is oldalba, sőt balról hátba is¹ lőtte. Fel-tűnő volt, hogy hátul levő lovam is homloklövést kapott. Az itt harcolt részek hajnalig kitarítottak”.

A Golców-ra irányított honvédszázadok azonban ezt a meredeken kimagasló kúpot nem tudták az oroszoktól elragadni. Az ismételt rohamok nem értek el eredményt. A századok tehát 50—100 lépésre az orosz állás előtt beásták magukat és kitarítottak. Közben besötétedett.

Némethy főhadnagy a maga 2. századának támadását így írja le: „A század a támadást a Golców-ra (a Starawies-i völgyből) kisebb veszteségek árán végrehajtotta és a szürkület beállt arra a Golców igen meredek és sűrű erdővel borított lejtőjén felkapaszkodva, az éles gerincvonallal párhuzamosan húzódó erdőszegélyt elérte. Az ellenség állása onnan 30—40 méterre húzódott. Ott az összeköttetést a II. zászlóaljjal helyreállította. A sötétség beállta miatt azonban az ellenség állásába való betörés nem lett végrehajtva”.

Az ezred harci csoportosítása 21 órakor, Kobek alezredes jelentése szerint a következő volt:

A Golców északi lejtőjén az 5. és 6. század, ezektől pár lépésre balra az 1., 2. és 8.² század, a kocsmától közvetlenül délre, az úton az I. zászlóalj géppuskás osztága és ettől balra a 7. és 3. század; tartalék a kocsmánál a 4. század, és e mögött kb. 500 m-re levő házcsoportban az ezredparancsnokság. Kobek alezredes úgy vélte, hogy a † 606-tól

¹ T. i. a Jabloniec felől.

² A 8. század Czékus százados előadása szerint az 5. századtól jobbra állt (lásd a d) alfejezetet).

keletre van „a 20. honvédgyalozezred”, a jelentéshez Kobek alezredes a következő megjegyzést fűzte: „A \dagger 756 felé erős eltolás volt észlelhető az egész arcvonalon. Helyzet tisztázva nincs. Golców magaslat az ellenség kezében van állítólag, de erre támadás intézettel, eredmény ismeretlen. Az állítólagos 20. ezreddel, saját 5. és 6. századdal és 16. ezreddel összekötetés helyreállítva még nincs”.

Nem szabad csodálkoznunk azon, hogy az ellenség közvetlen közelében, sötétben, erdős és hegyes terepen az ezred helyzetének pontos megállapítása 21 óráig még nem történt meg.

Az ugyancsak a Golców-ra általában nyugat felől korábban támadó 16. honvédgyalozezred, miként már ismertettük, kb. 16 óra 45 perctől kezdve visszavonult, vagyis abban az időben, amikor a 10. honvédgyalozezred balszárnya a -f 546-tól délre levő völgy felől felkapaszkodóban volt a Golców-ra. Az említett magaslat ellen tehát két, egymástól elszigetelt támadás történt. Talán ezért is tudták az oroszok mindkét támadást kivédeni. A 78. honvéd gyalogdandár előtörése mégis sorsdöntő jelentőségű volt, mert teljes biztonságba hozta a Jabloniec-állás jobbszárnyát.

c) *A Jabloniec-állásban lezajlott harcok*

(lásd ehhez az 1., 2., 5., 6., 8., 9., 11., 12. és 13. képet).

XII/9-én az oroszok kapcsolatosan a Golców magaslat elfoglalásával, megtámadták a Jabloniec- és Mordarka-állást is.

Az alábbiakban a Jabloniec védelmével részletesen foglalkozunk, míg a Mordarka-állásban történeteket csak érintjük, minthogy annak osztrák védőrsége volt.

Miként tudjuk, a Jabloniec-állás védőrségét XII/8-án este a 13. huszárezred (öt század = 215 karabély¹) megerős-

¹ A karabélylétszámot illetőleg a következő adatok állanak rendelkezésre:

Szlavnich százados szerint a 13. huszárezred (1., 3—6. százada és gyaloghuszárjai) XII/9-én összesen 215 karabély erejű volt; a századok nem voltak egyenlő erejűek, mert pld. a 3. századnak (Bánhidya) csak

sította. A parancsnokságot Tömöry 13-as huszárőrnagy, ideiglenes ezredparancsnok vette át. Baintner őrnagy megmaradt az állás mögött, készen arra, hogy a parancsnokságot a 13-as huszárok kivonása után átvegye.

A védőrség csapatrendje (jobbról-balra) XII/9-én reggel minden valószínűség szerint a következő volt:

jobbszárny, Spilka 13-as huszárszázados parancsnoksága alatt, a -f 483-as völgytől a Jabloniec gerincig (bezárólag):

- a 20. honvéd gyalogezerdbeli század egyik része (15 puska),
- a Diószeghy honvéd huszárszázad (kb. 70 karabély),
- a 13. huszárezred 1. százada (kb. 40 karabély) és utász-szakasza,
- a 20. honvéd gyalogezerdbeli század másik része (30 puska),
- a 10. huszárezred 2. százada (50 karabély) és egy Landsturm-munkásosztag,
- a 10. huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaga (2 géppuska);
tartalék a balszárny mögött a 13. huszárezred 3. százada (22 karabély);
közép, Cserhalmi 13-as huszárőrnagy parancsnoksága alatt, a Jabloniec gerinctől (kizárólag) a műúttól délre 250 lépésig:
- a 13. huszárezred 4. és 5. százada (100 karabély) és a 10. huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaga (2

22 karabély) volt (Görgey főhadnagy és Radoychich százados közlése szerint), amiből követezik, hogy a többi század átlag 50 karabéllyal vonult ki;

a 10. huszárezred három, lóról szállt százada közül, Radoychich százados szerint

a 2. századnak (Brokes) kb. 50—60,

a 4. századnak (Radoychich) 68,

az 5. századnak (Hertelendy) kb. 50 karabély) volt;

a Diószeghy század kb. 70 karabéllyal alakult meg;

több adat vall arról, hogy a 20-as honvédszázad 45 és az 59-es század 20 puskával rendelkezett;

a Vi 212. Landsturm-zászlóalj — Szlavnich százados szerint — 200 Wernld puskát számlált.

géppuska), keverve a $\frac{1}{2}$ 212. Landsturm-zászlóaljjal (200 Werndl-puska); tartalékban a jobbszárny mögött a 13. huszárezred 6. százada (50 karabély) és a balszárny mögött a 10. huszárezred 5. százada (50 karabély);

balszárny, Eadoychich 10-es huszárszázados parancsnoksága alatt, a műút mindkét oldalán:

az 59-es század (120 puska),

a 10. huszárezred 4. százada (68 karabély) és mögötte

az 5. honvéd huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaga (2 géppuska);

az arcvonal mögött összekötő szolgálatra: a 10. huszárezred 3. százada, Limanowa déli kijáratánál;

tüzérség: 3 lovasüteg Limanowa vasúti állomásától északra, 2 lovasüteg Limanowa-tól nyugatra.

A Werndl-puskás Landsturm-csapatok beszámítása nélkül a légvonalban kb. 1700 m arckiterjedésű állás minden 3 méterére 1 karabély vagy puska, minden 300 méterére 1 géppuska jutott. Az állás védelmére tehát a rendelkezésre álló erő nem volt éppen elégtelen, de az állást az ellenség jól betekinthette, és — miként már szemtanuk előadásaiból tudjuk — a fedezékek silányak voltak és az akadályok hiányoztak. Ezenfelül a műútnál levő állásrész előtt vonuló vízmosások, valamint a 469-es képoszlop környékén levő nagyobb holttér, továbbá az állás jobbszárnya előtt elterülő erdő az orosz gyülekezést, támadás céljából, elősegítették. Egyáltalában rosszak voltak a kilövési viszonyok. Erre nézve idézzük még Görgey 13-as huszárfőhadnagy naplóját: „mi (a 3. század) tartalékban, pár lépésre a rajvonal mögött, a magaslaton (t. i. a Jablaniec-gerinc déli részén). Ott a rajvonalnak csak pár lépésre van kilövése, aztán sűrű erdő ... A századot azonban a „század” megjelölés nem illetheti, a miénknek pld. 20 karabély van...”

7 óra tájban (virradatkor) megindult a kölcsönös tüzelés, majd orosz előtörések következtek. A magasabb parancsnokságok hadműveleti irataikban csak általános támadásról

tesznek említést. így a 10. lovas hadosztályparancsnokság ezt írja: „Röviddel virradat után az ellenség megkezdte állásunk megtámadását, különösen annak közepe és jobbszárnya ellen. 10 óra 30 perckor ezért a középső szakaszba (Tömöry őrnagy) a 34. Landwehr-gyalogezred egy zászlóalja és a vasúti ezred egy százada küldetett.¹ Az ütközet az egész nap csökkentetlen hevességgel tart”.²

Gróf Herberstein tábornok a harcról 16 órakor csak annyit jelentett Arz altábornagynak, hogy az ellenség az egész vonalon támad. Az orosz támadás kivédésének részleteit az alábbiakban szemtanuk előadása alapján ismertetjük.

Az első vonalban volt tisztak egybehangzó előadása szerint az oroszok három támadást intéztek és pedig az *első* támadás 9 óra tájban,

a *második* támadás 11 óra és 12 óra 30 perc között,

a *harmadik*, legerősebb és az állás balszárnyán válságos harcokat előidéző támadás 15 óra tájban történt.

Az *első* támadást a védőrség simán visszautasította. Tömöry őrnagy erről 11 óra 35 perckor küldött jelentést, amely azt tartalmazta, hogy a Jabloniec északi lejtőjén egy orosz zászlóalj támadását 5 lovasszázad és a Landsturm visszaverte, az oroszok 1000 lépésre visszamentek.

A szemtanúk ezt a harcmozzanatot így adják elő:

Szlavnich százados: „Hajnali szürkületkor az ellenség megkezdte tapogatózó előnyomulását a műút mentén ... Az előnyomulás főleg Radoychich szakasza ellen mutatkozott legerősebbnek ... 9 óráig az ellenség megközelítette védővonalunkat, kb. 6—800 lépésre és itt erős tüzelés indult meg, amely a déli órákig eltartott. A hegyoldal gerincén átrepülő kóbor lövedékek közül igen sok csapódott be a védőszakaszparancsnokság körüli mélyedésbe és ezért Tömöry átteszi székhelyét néhány száz lépéssel hátrább, a műút melletti képoszlophoz (a kocsmától 700 lépés nyugatra). 9 óra körül az ellenséges tüzéség megkezdte a belövést... Nehéz

¹ Ez a megerősítés csak a XII/9-én vívott harc befejezése után ért az állásba.

² A 13. huszárszázad 4. századának naplója szerint: „Az ezredet az ellenség, amellyel egész nap tűzharcot folytat, háromszor hevesen megtámadja és az ezred a fölényes ellenséget bravúrosan visszaveri. Ez óriási teljesítmény volt...”

tüzérségük pedig lőtte a műúmenti területet és a majort. Cserhalmi szakasza (közép) előtti részben az ellenség iparkodott a műúttól délre húzódó vízmósásokat és kis erdőcskéket egyenként szállingózó gyalogosokkal megtölteni. Ilyen vízmósás több volt, mint amennyi a térképen látható, kb. 4—5 helyen s ezek részben a Jabloniec gerincénél, részben csak a lejtő közepén kezdődtek. Az itt előnyomuló kb. 2 zászlóaljnyi orosz gyalogság, századaink létszámát tekintve véve, oly erőt jelentett, hogy Tömöry őrnagy erősítést kért a lovashadosztály parancsnokságtól...”

A jobbszárnyon levő *Diószeghy százados*:

„Jóval a XII/9-ére hajló éjféli után megjelent nálam Brokes 10-es huszárszázados, ki közölte velem, hogy a csoportparancsnokságot rá ruházták és én alája tartozom. Jelenttem neki a helyzetet és végig jártuk az arcvonalat. Az éj a legnagyobb csendben telt el.

XII/9-én már kora reggel visszajöttek a harcjárőrök és jelentették, hogy ellenség nyomul előre; hogy mennyi, nem tudják az erdőben megállapítani... Nemsokára a megfigyelők is bevonultak. Mi a legnagyobb csendben a fedezékekben meglapulva vártuk őket. Pár perc után az erdőtisztítás túlsó oldalán megjelentek az oroszok. Mi ebben a pillanatban megnyitottuk a tüzet, mire az ellenség kb. félórás tüzelés után visszahúzódott az erdőbe. Előttünk orosz sebesülteket láttunk feküdni és éppen értük akartunk menni, midőn az ellenség újból feltűnt. Csak egy könnyű sebesültet hoztunk be, aki már magától indult felénk. Ismét megkezdtük a tüzet, amit az oroszok csak igen gyengén viszonztak, mire mi is lassan abbahagytuk. Közben egy altisztet küldtem az ezredparancsnoksághoz töltnényért, mert készletünk igen megfogyatkozott...”

A középen levő *Cserhalmi őrnagy*: „már 7 órától kezdve váltakozó, hol erősebb, hol gyengébb, de folytonos tűzharc, miközben az ellenség különböző helyen tesz kísérletet, hogy áfásainkhoz közelebb jusson. Az orosz tüzérség is reggel óta folytonosan tüzel állásainkra, de tüzet inkább a műútra irányítja. Kb. 9 órakor az orosz nagy erővel — több rajvonallal egymás mögött — rohamra indul a parancsnokságom alatt álló védőszakasz ellen, de derék csapataink fegyver és gépfegyvertüzében, tüzérségünk támogatása mellett,

az orosz támadás súlyos veszteséggel összeomlik. Most kb. egy óra hosszat élénk tűzharc ...”

A balszárnyon levő *Fernbach zászlós*: „A világosság beálltával észlelhettük, hogy a muszkák gyalogsági állásait jóval közelebb tolták hozzánk és hogy több sorban vannak egymás mögött. De kellemetlenebb dolog is történt: a kaniiai hegyekre felvontatták ágyúikat s nagy hévvel kezdték kutatni a mi ütegállásainkat... és minket is kezdtek megdolgozni. Nehéz tüzérségüket is belevonták a harcba... A puska és gépfegyvertűz néha a legnagyobb hevességet érte el. A délelőtt folyamán egyszerre csak jelentették századunktól, hogy fogytán a lőszer és hogy igen éhesek az emberek, mivel 7-e este óta nem ettek. Lőszerért szalajtottunk és Radoychich az 59-es bakáktól 20 doboz konzervet összekoldult ...” Fernbach zászlós vitte el a lőszeret és a konzerveket a hálás huszároknak, akiket felesleges volt a kitartásra buzdítani.

A támadásnak vázolt első mozzanata azzal végződött, hogy az oroszok az állás közepe és balszárnya előtt 800—1000 lépésre, a jobbszárny előtt egészen kis távolságra megállapodtak, és gyülekeztek a balszárnyal szemben, a 469-es képoszlopnál levő holttérbén.

A Mordarka-állás felé ekkor még csak orosz járőrök tapogatóztak előre; a Golców-on álló Bernolák százados csoport ellen sem történt még támadás.

A déli — *második* — támadás már kiterjedt a gróf Herberstein tábornok csoport egész arcvonására.

Ez a támadás szorította le a Bernolák százados csoportot a Golców-ról.

A Jabloniec-en történetekre nézve újból szemtanukat szólaltatunk meg!

A szélső jobbszárnyon levő *Diószeghy százados*: „A déli órákban az ellenséges rajvonat mögött zárt osztagok tűntek fel a fák között, mire a huszárok a leghevesebb tüzelésbe kezdtek. Szerencsére ez a tüzelés csak igen rövid ideig tartott, mert az orosz zárt osztagok csakhamar visszahúzódtak. Ekkor jött a lőszerért visszaküldött altiszt és jelentette, hogy nincs lőszer...” Diószeghy százados erre a tartalék-

szakasztól szedette össze a töltényeket, de így is csak fejenként 5 töltényt tudott az embereknek adni. Most visszaküldte Bauer hadnagyot, hogy mindenképpen szerezzon lőszer. „Szerencsénkre az ellenség nem lőtt, nyugodtan feküdt és természetesen mi is. Később láttuk, hogy sebesültjeiket szállítják hátra; ebben a munkájukban nem zavartuk őket, mert örültünk, hogy nyugton lehetünk. Sebesültjük, ahogyan megfigyeltük, igen sok volt, míg nálunk szerencsére, mindössze 3 könnyű sebesülés történt, közte Dány zászlós (comb-lövés). Végtelennek tetsző félóra után Bauer visszajött és nagy örömmre és megkönnyebülésre hozott 2 láda lőszer... Ezután újból elküldtem Bauert, hogy hozzon még lőszer és ételmet...”

A jobbszárny jobbfelén levő *Prónay százados*: „Én már az első világosságot arra használtam fel, hogy gödröket ássak és a védelmet kiépítem. Nem volt könnyű itt ásni a sok fagyóké miatt, mert egy meglehetősen sűrűn benőtt, 25—30 cm vastag törzsű erdőrészben feküdt a századom, melynek balszárnya a dombon, jobbszárnya pedig a Starawies felé eső lejtőn volt elhelyezve. A közeli házakból szalmát harácsolttam. Márton szakaszvezető, 30 emberével, volt a bal szomszédom. Állásaimból csak előre és Starawies felé láttam. Itt-ott lövések is estek, de kb. délig csend uralkodott. Márton, aki feljebb volt, mint én és jobban látott, figyelmeztetett, hogy most már az ellenség támadásra készül. A néhány felbukkanó oroszot lelőttük. Távcsöves M.-Schönaueremet nagyszerűen használhattam nagyobb távolságra ott, ahol kilövéssem volt ebben a fiatal lábas erdőben. Ezután az ellenség a sűrű fenyővágásokon keresztül csak hason csúszva próbálta állásainkat megközelíteni. Majd irtóztató gépfegyver és puskatűzzel szórta le fedezőkeinket egy félórán keresztül, közbe-közbe kannibáli lár-mával hurrá-hurrázott, de azért nem kelt fel, hanem 10 lépésre tőlünk továbbra is fekve maradt... Ágyúik pedig túllőttek rajtunk... Miután a muszka kétszer-háromszor ugyanezt a manővert megpróbálta, de nem jutott előre, elcsendesedett ... támadásait nem is ismételte meg, csupán tüzésége lövöldözött össze-vissza... Miután éppen 24 órája nem ettünk, mert nem volt mit és a konzerveket, amelyekről minden parancs megemlékezett, már hónapokkal ezelőtt

megették a derék jászkunok, a közeli tanyai házakban krumplit harácsolattam, de sőt nem lehetett szerezni...”

Cserhalmi őrnagy (közép): „kb. 11 órakor az orosz újabb általános rohamot indít, de most már nemcsak a Jabloniec északi részére, hanem a többi, tőlem délre fekvő állásaink ellen is. Ez a roham is eredményteljes tüzelésünkben összeomlik s az orosz nagy veszteséggel rohan vissza”.

Radoychich százados (balszárny) 12 óra 30 perckor ezt a jelentést küldte hátra: „Tőlem balra Landsturm visszamegy, 5. századtól 10 huszárt kirendeltem a Landsturm visszakergetésére”.

Görgy főhadnagy (kb. a közép mögött tartalékban): „December 9-én a tüzelés meglehetősen korán kezdődött és aztán állandóan erősödött. Főképpen az orosz tüzet lehetett felismerni. Pár lépégre a rajvonal mögött feküdni, a lövedékek füttyülését fejünk fölött tétlenül túrni és nem visszalőni, nem látni, hogy tulajdonképpen mi történik, a leg-erősebben veszi igénybe az idegeket. Bánhidy-val (a 3. század parancsnoka) együtt feküdtem a századnál, beszéltünk éhségről és az előttünk álló napról. Ágyúörgés kezdődött mindkét oldalon, láttuk jobbról és balról a srappneket rob-bani, mögöttünk a tüzérségi állásokban hallottuk a nehéz gránátokat, amelyek fejünk fölött elsüvítettek. Dél felé a tűz csendesedett, majd egészen elhallgatott...”

Szlavnich százados: „Jobbszárnyunkon Spilka védőszakasza ellen az ellenség 11 órakor kezdett támadni. Ez a támadás lassanként kiterjedt egészen a műútig. Huszáraink a legnagyobb nyugalommal és hidegvérrel lőttek ... idejük maradt még arra is, hogy a Landsturm-embereket, akik fedezékeikben elbújtak és hátra felé pislogtak, az első szökési kísérletüknél köpenyüknél fogva az árokba visszahúzzák és fegyverük használatára bírják. Nagyon kevesen nyugodtak bele az elkerülhetetlen sorsba... és ezek között is néhányan hősi halált haltak. 12 órakor ezt a támadási kísérletet tüzünk visszautasította; az ellenség visszament kiinduló vonaláig, csak Cserhalmi védőszakasza előtt levő kis erdőben és vízmosásban sikerült az ellenségnek magát beásni. Spilka észrevette, hogy az ellenség ezt az előretolt állását újabb osztagokkal erősíti meg. Ebből támadási szándékot érezve, a nála beosztott 20-as honvédszázadot (t. i. az állásban a

Prónay századtól balra levő 30 honvédet) és a ½ 10-es géppuskás osztagot védőszakaszának balszárnya mögé tartalékba vette. 13 órakor az ellenséges tüzérség ismét folytatja tüzelését. . . Tömöry őrnagy álláspontját kb. 150 lépésnyire, a † 418-tól keletre fekvő házba hátra helyezi. 14 órakor érkezett e házhoz a kért megerősítés, egy vasúti század.¹ Ez a század még nem volt harcban... mert parancsnoka kettősrendben, tömören zárkózva vezette csapatát a műúton ... Az orosz nehéz tüzérség egy gránátja csapott be pár lépésnyire a század éle előtt, követte ezt még néhány. Amidőn a füst elszállt, az egész századból csak a parancsnok maradt, a többi visszafelé széledt el, csak egy sebesült maradt vissza (a század este a konyhakocsinál, Limanowa-n gyülekezett és felsőbb parancsra kivált a gróf Herberstein tábornok csoport kötelékéből). Az ellenséges tüzérség tovább lötte a kis házat, de félórai tüzeléssel csak azt érthette el, hogy tetejét részben leszedte. Ezután Limanowa-t vette tűz alá ...”

Az előadottakból kitűnik, hogy a Jabloniec-állás a második orosz támadást is kivédte. A Mordarka-állás ellen az oroszok átmeneti eredményt értek el.

A *harmadik*, a gróf Herberstein tábornok csoport egész arcvonalára kiterjedő orosz támadás a Jabloniec-állás közepét nehéz helyzetbe hozta, de a jobbszárnyról átvont erők: Spilka százados alatt a 13. huszárezred 3. százada és a 20-as honvédek 30 embere ellentámadással vetette vissza az állásig hatolt oroszokat.

Erről a harcmozzanatról Tömöry őrnagy, aki a kora délutáni órákban álláspontját a műútmenti kocsmától 700 lépésre nyugatra levő képoszlophoz tette előre, 18 óra 40 perckor csak annyit jelentett, hogy az ellenség visszavere-

¹ Ez a vasúti század a délelőtt folyamán a Limanowa-tól nyugatra levő major környékén állt tartalék gyanánt, ahonnan kora délután előre-küldték az első vonal megerősítésére. A század eredetileg a Chabówka-ról Limanowa-ra vezető, átmenetileg üzemen kívül helyezett vasút üzembel-helyezésén dolgozott és Roth altábornagy rendeletére a gróf Herberstein tábornok csoport tartalékához csatlakozott. A századot Arz altábornagy még aznap — felsőbb rendeletre — visszarendelte Chabówka-ra.

tett, továbbá hogy beérkezett a 34. Landwehr-ezred zászlóalja és egy vasúti század (ez utóbbi ugyan még délután visszament Limanowa-ra); nincs lőszer, az ellenség 2 málhás állatot lelőtt, nincs mozgókonyha, a fáradtság, hideg és alváshiány miatt felváltandó volna a 10. huszárezred géppuskás osztaga és a derék, de kimerült 20-as honvédszázad, amelynek parancsnokát kitüntetésre hozza javaslatba.

Ismét szemtanuk előadását idézzük!

Szlavnich százados: „14 óra után a tüzelés mindkét részen fokozódott, főleg Cserhalmi és Radoychich védőszakaszai ellen. Mindketten erősítést kérnek ... A Radoychich százados jelentését hozó küldöncaltiszt azonkívül jelenti, hogy útközben látta (amit mi is észleltünk), hogy a Niedereder védőszakasznak (t. i. Mordarka-állás) a mélységben levő része is gyengén állhat, mert egyes emberei visszazállingóznak.” 15 óra 15 perckor látta Szlavnich százados és Tömöry őrnagy, hogy a 9. huszárezred visszament, ami azt az érzést keltette, hogy az oroszok most a Jabloniec-állást délről fogják átkarolni. Ezt megelőzőleg „valamivel 15 óra előtt, az ellenség megismételte a támadást a Cserhalmi szakasz ellen. Margitay főhadnagy, kinek egyik gépfegyvere megrongálódott... jelentette, hogy az ellenség 5. századunknál állásainkba betört... E viszonyok hatása alatt Tömöry őrnagy elrendelte a visszavonulást... Az ezredparancsnokság közelében tartózkodott a 10-es huszárok 3. százada (Folis főhadnagy). Tömöry őrnagy ezt a századot utasította, hogy Limanowa délkeleti kijáratánál felvételi állást foglaljon”. Közben azonban Szlavnich százados önhatalmúlag írásbeli parancsot küldött Cserhalmi őrnagynak a következő tartalommal: „Eddigi parancs érvénytelen, utolsó emberig kitarítani, erősítés útban.” E parancshoz felhasználta a nála levő üres, de (Tömöry által) aláírt jelentőlapok egyikét, (ahogyan látni fogjuk Cserhalmi mindkét parancsot egyidejűleg kapta meg). *Szlavnich százados* ezután így folytatja előadását: „A védővonalon a fegyver niés mindinkább fokozódott, géppuskáink szünet nélkül kattogtak, aztán távoli ordítás hallatszott, majd ismét tüzelés, majd csend. Tömöry őrnagy aggódva érdeklődött hogy miért nem jönnek még vissza a századok; ekkc- Hentette neki az ezredsegédtiszt (Szlavnich) önhatalmú intézkedését, amit

Tömöry őrnagy örömmel hagyott jóvá. Ekkor Tömöry őrnagy már útban volt a régi álláspont felé (a kocsmától nyugatra). Odaérkezve, utasítást adott ki a telefonvonal odavezetésére. Röviddel ezután megérkezett Spilka százados, később pedig Cserhalmi őrnagy, Rochlitzer és Radoychich századosok, akik *Spilka századosnak* az alábbiakban vázolt jelentését megerősítették!

„A délelőtti támadások visszaverése után, a 13. huszár ezred 5. század arcvonala előtti kis erdőben és vízmosásban ellenséges gyalogosztagok maradtak vissza, amelyeket az ellenség a déli és koradélutáni órákban megerősített. Emiatt vonta Spilka tartalékát balszárnya mögé. A kora délutáni órákban az ellenség megismételte a támadást és erősen megközelítette állásainkat. Ekkor jelentette Cserhalmi és Radoychich is, hogy erősítések nélkül nem bíznak a vonalak sikeres védelmében”.

„Valamivel 15 óra előtt kb. egy orosz zászlóalj előretört a vízmosásból és a kis erdőből. A Cserhalmi védőszakaszba beosztott Landsturm-legénység már korábban nyugtalanodni kezdett és mikor az ellenség állásainkat kb. 150 lépésnyire megközelítette, beszüntette a tüzelést és megadási szándékát zsebkendők és fehér pokrócok lengetésével jelezte. Egyes Landsturm-emberek már kezdtek visszavonulni, amire Böszörményi főhadnagy egyik gépfegyverét ellenük fordította és ezzel szándékukat megakadályozta. A védőszakasz gépfegyverei közrefogták az előretörő ellenséget, de azért az oroszoknak mégis sikerült az eddig tüzeréségi tűz alatt állott 5. századunk vonalába betörni... Huszáraink keményen állták a kézitusát, de a túlerő elől kénytelenek voltak hátrálni. Ekkor vezette előre Spilka százados a 3. századot és a 20-as honvédszázadot¹ és pedig olyképpen hogy a 3. századot ő az ellenség oldalába, Márton szakaszvezető a honvédeket az oroszok hátába vezette. Az ellenség a hátbatámadást csak akkor vette észre, mikor vitéz honvédeink már a hátukon voltak. Ez a kétoldali ellentámadás olyan lendületes volt, hogy az ellenség fegyvereit, felszere-

¹ Tényleg nom az egész század, hanem annak mintegy 30 embere, Márton szakaszvezető parancsnoksága alatt. A század fennmaradó része, Hegedűs György hadnagy alatt a Jabloniec-állás jobbszárnyán harcolt nagy eredménnyel (lásd erre nézve dőszeghy százados előadását).

lését elhanyagolva, fejét vesztve menekült. Számos halott és 67 sebesületlen fogoly maradt kezeink között... A foglyok vallomása szerint tisztjeik a már négy nap óta koplaló legénységnek a limanowai raktárakban levő bő készletekből ígértek ellátást. A foglyoktól tudtuk meg, hogy a mai támadást 18 oly század intézte, amelyeknek állománya néhány nap előtt teljes hadilétszámmra lett kiegészítve ...”

„Nagy megnyugvást keltett, mikor erősítésül 17 órakor egy 34-es Landwehr-félfászlóalj beérkezett. A félfászlóalj parancsnoka (Dr. Stadelmann főhadnagy) jelentette, hogy legénysége teljes egészében tapasztalatlan újoncokból áll és bár teljesen megbízható, kéri, hogy lehetőleg osszunk közé néhány huszárt is. A félfászlóalj Spilka védőszakaszába került, míg az ott levő 1. és 3. század (13-as huszár), a 20-as honvédekkel együtt Cserhalmi védőszakasza mögé tartalékolni nyert beosztást. A sötétség beálltával megérkeztek a konyhakocsik ... 19 óra 15 perckor érkezett a parancs, hogy a 10. honvédegyalozred III. zászlóalja jön felváltásra. A zászlóalj 23 órakor érkezett meg ... 24 órakor fejeződött be az ezred felváltása... Az ezred mai vesztesége 4 sebesült. Visszamenetelésünk alatt (Zamiescie előtt) hallottunk déli irányból puskaropogást és láttuk a torkolati tüzet is, és ebből következtettük, hogy gyalogságunk a Golców ellen támad (t. i. ez volt a 10. honvédegyalozred II. zászlóaljának lejjebb ismertetett éjjeli támadása)”.

A többi szemtanú is igazolja az események vázolt lefolyását!

Cserhalmi őrnagy, aki az állás közepét vezényelte, a délutáni harcról így számol be:

„15 órakor, orosz részről általánosan megindított őrtűzgyorstűzelés után, rendkívül túlerővel indult meg egy újabb roham védőszakaszom, s különösen annak balszárnya: a Landsturm és a 13. huszárezred 5. százada ellen. Oly hatalmas tömegtámadás volt ez, hogy sajnos, a Landsturm nagy-része menekülni kezdett — fegyvereit eldobálva — az állásokból, sőt egy részük megadási szándékuk jeléül kendőt lobogtatta. Kritikus volt a helyzet... Ekkor, 15 óra 30 perckor, látva a helyzet veszélyes voltát, erősítést kértem Tömöry őrnagytól, jelentve neki a nehéz helyzetet. Derék 5. századbeli huszáraink e közben kitűnően kitartottak

állásaikban s a már-már állásaikba betörő orosz kézitúsával tartották vissza. Gépfegyverosztagunk (Takáts százados) eredményes oldaltüze, valamint a délre tőlem Spilka századosnak szakaszából beérkező (13. huszárezred I. osztály)¹ derék huszárok, valamint Márton Bálint 20-as honvéd szakaszvezető vitéz századának hősie beavatkozása mellett végre sikerül — habár nagy áldozatok árán is — a nagy orosz túlerőt visszaszorítani. Ekkor, úgy 16 óra tájban kaptam meg, a most már szerencsére tárgytalanná vált parancsot: visszavonulás Limanowa délkeleti szegélyére, s vele egyidőben a másik parancsot: eddigi parancs érvénytelen, az utolsó emberig kitartani, erősítés útban. Hangsúlyozom itt, hogy visszavonulásra még ebben a válságos időpontban sem gondoltunk ... A beígért és várva várt segítség ugyan egyelőre nem érkezett meg, de jelenleg nem is volt reá szükség, minthogy az orosz ... többé nem támadt... a sötétség beálltával a tüzelés is ellanyhult, s viszonylagos nyugalomban maradhattunk úgy 22 óráig, amikor is a 10. honvédszázados III. zászlóalja felváltotta a 13-as huszárokat, akik december 10-én 3 órakor kerültek Zamiescie-n lak-táborba”.

Görgey főhadnagy (13. huszárezred 3. század): „15 óra tájban a tűz jobbra és balra hihetetlen hevességre fokozódik, egyre sűrűbben fűtyülnek a golyók, hirtelen balról kiáltások: 3. század ide, az oroszok rohamoznak, balról átkarolnak stb. és zűrzavaros üvöltés. Felugrunk, balra előre szaladunk. Spilka századoshoz futok előre, aki a géppuskánál guggol. Azt mondja, ott balra az 5. századhoz. Méhraj gyanánt zúgnak a golyók körülöttünk. A srapszelek robbanása, az orosz ösztüzek és géppuskák éles kattogása és a mi lövöldözésünk fülsüketítő zajt okozott... Rochlitzerhez (5. század parancsnok) érve, lefekszünk a raj vonalba, még pedig a lejtőn, ahol éppen nincs lövészárók. A keletgalíciai Landsturm el akart szaladni, Rochlitzer már 12 lövést adott le reája. Ellenben a huszárok nagyon derekasan viselkedtek. Egészen feldühödtek és lőttek, ahogyan csak tudtak, anélkül hogy fedezték volna magukat vagy erre gondoltak volna. Az oroszok állandóan ösztüzeket adtak le... de minden

¹ Tényleg csak a 3. század.

7. kép. Kilátás a Jabloniec gerincéről az állás jobbszárnyára.

Az előtérben levő erdőben volt a Diószeghy század állása. A háttérben látható jobbról a Golec \pm 736 m , ennek baloldali lejtőjén van a kocsmán (a \pm 606 mellett) és ettől balra a \pm 624 m . Balról a láthatáron fekszik a \pm 702. Siedkierzyna mellett * és leghátul a Przyszowa-tól nyugatra fekvő Lyska \triangle 807 m (amelynek folytatása jobbközéle a — nem látható — Ostra G. \pm 928 és Cichon \triangle 929).

8. kép. A Jabloniec-állás jobbszárnyának előterepe
(a Jabloniec gerincéről feléve).

Látható a háttérben jobbról a Goleów ± 756 * és az előli a ± 418 —
 ± 483 mélységvonal. Legháttul a Lyszka $\triangle 807$ *. A Goleów balról fekvő
lejtője, a nyeregben látható kocsmá (fehér ház) és ettől balra a ± 603 *
vált 1914. december 9-én a 10. honvédszálogattal által előrendő vonal.

össztűzük megkapta a hasonló választ. *Így* tartott ez kb. $\frac{3}{4}$ óráig, míg csak a sötétség a tüzelésnek véget nem vetett. Csak messze jobbról hallottunk erős tüzet. Reméljük, hogy ott gyalogságunk beavatkozott. Szerencse, hogy besötétedett, mert a Rochlitzer századnak már nem volt lőszere ... Mi (3. század) parancsra visszamentünk a régi helyre. Tudtunk valami kenyeret szerezni, aztán lefeküdtünk. Éjjel 12 órakor felkeltettek bennünket, vissza a lovakhoz, gyalogság vált fel...”

Bánhidy százados (13. huszárezred 3. század): „Ügy délután 3 órakor a támadás az egész vonalon megindult, erős lövöldözés volt az egész frontunkon. Ekkor engemet is betoltak sűrítésre a gerincen levő erdőcske északkeleti sarkához, itt Rochlitzert találtam, ő irányított helyemre s az ő századát erősítettem meg, mely keverve volt Landsturmokkal. A támadást visszavertük, én helyemre mint tartalék visszamentem ... Éjfélkor leváltottak”.

Az állás szélső jobb szárnyán levő *Diószeghy százados* előadása:

„Alig ment el Bauer hadnagy (a déli támadás visszaverése után lőszerért és élelemért), az orosz támadás heves tüzeléssel megújult s később, midőn újból ellenséges szakaszok tűntek fel az erdőben, a legnagyobb hevedességig fokozódott”. Hiába figyelmeztette Diószeghy százados a huszárokat a lőszerrel való takarékoskodásra! Szerencsére azonban az ellenség visszament az erdőbe s így a tüzelés a század balszárnyán megszűnt, jobbszárnyon azonban csak elcsendesedett. Diószeghy így folytatja előadását: „A magaslat mögött elmentem a jobbszárnyra és láttam, hogy ott megsűrűsödött az orosz rajvonal, hátrább pedig zárt tartalék fekszik. Az oroszok ott jobban voltak fedve, mert a patak völgye közelében a terep meredeken esett. Nehogy az oroszok onnan oldalba támadjanak, jobb szakaszomat a tartalék szakasz bevetésével rohamra rendeltem, melyben Hegedűs hadnagy honvédejével a szakadék túlsó oldaláról, jobbról csatlakozott. Hegedűs honvédéi a huszárok rohamának megkezdésekor, észrevétlenül keveset előre futva, először az orosz tartalékot vették tűz alá, amely meglepve a váratlan oldalozó tüztől, csakhamar szétugrott és futva elmenekült az erdőben. Ezután a honvédek a vízmosáson átszaladva,

nagy rajtázással rohantak a huszárok segítségére, kik részben megfordított karabéllyal, részben ásóval rohamoztak. Az oroszok nem is nagyon védték magukat, hanem eldobva fegyvereiket, kezüket felemelve letérdeltek. 26 foglyot küldtem ekkor vissza. A mi veszteségünk ez alkalommal 1 halott 3 sebesült volt, míg az oroszoknál 11 halottat találtunk. Hogy ez hány órákor volt, nem tudom, de esteledett, mikor a foglyokat hátra indítottam. A roham következménye az lett, hogy az orosz az egész arcvonalom előtt visszavonult, de nemsokára ismét visszaszivárgott. Egészen sötét volt már, mire Bauer visszajött, sem lőszert, sem élelmet nem hozott ugyan, de ígéretet kapott... Nem sokkal éjfél előtt meg is kaptuk mindkettőt... Az éjszakát a legteljesebb nyugalomban töltöttük ...”

Az állás balszárnyán történekről *Fernbach zászlós* azt mondja, hogy a délután folyamán orosz nehéz tüzérség bombázta a balszárny állásait és a mögötte fekvő területet, majd az orosz gyalogság is támadásra indult, de ezt Böszörményi főhadnagy 2 géppuskája visszaverte. „Amint az orosz gyalogság egy kicsit mozgolódott, a legnagyobb hévvel irányította gépfegyvereit ellenük. Az egyiket állandóan önmaga kezelte. Habár azok már alig voltak használhatók, mert a sok lövéstől a hűtőtartályuk megrepedt s állandóan gőzöltek, mégis tovább használta őket. Az orosz tüzérség ezt észrevette és küldött üdvözlétül néhány ekrazitgránátot. De Böszörményi nem tágított... Szemmel látható volt, hogy miként olvad le a támadók száma. Ami az egyik sorból megmaradt, beolvadt a következőbe, amelyet aztán ugyanez a sors ért... ujjongó örömünk hangos kitörését alig tudtuk magunkba folytani... Estefelé eljött hozzánk Hertelendy kapitány és Szebenyi tartalékos hadnagy (mindketten a 10. huszárezred 5. századától). Meghánytuk és vetettük a dolgokat, közben panaszkodtunk, hogy éhesek vagyunk ...”

A képet kiegészíti a *Kagerer* lovasüteg naplója: „8 óra 30 perctől a délelőtt folyamán eredményes tüzelés gyalogsági rajvonalakra, Jabloniec magaslat, † 624 közelében és előnyomuló gyalogságra a tegnapi helyeken, különösen az 577-es kocsmánál. 14 óra 16 percig tüzelés mint délelőtt. 14 órákor két ellenséges nehéz löveg tüzel Limanowa-ra és az ütegre. Az ütegen nem tesz kárt. Az ütegtől kb. 150

lépésre délre a 4. lovas tüzérosztály egy ütege foglalt állást... Lőszerfogyasztás 388 srapel, 6 gránát”.¹

A Limanowa-ra intézett orosz lövegtűz arra készítette a 10. huszárezredet, hogy vezetéklóvait Zamiescie felé viszszaakuldjék. Este aztán visszatértek Limanowa-ra.

A 34-es Landwehr-félzászlóalj,² majd a 10-es honvédszászlóalj³ beérkezése, illetve a 13. huszárezred kivonulása kapcsán a Jabloniec-állásban a védőrség tagozása megváltozott. A parancsnokságot Baintner őrnagy vette át.

A balszárnyra — Békássy százados alatt — került a 10-es honvéd zászlóalj, mögötte megmaradt az 5. honvéd huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaga, az állásban volt 59-es század a közepre tolódott el, a 10-es huszárszázad (Kadoyich) tartalékul hátra ment;

a közepre — Hertelendy százados alatt — jutott az 59-es század mellett még egy 34-es Landwehr-század,⁴ megmaradt ott 1 $\frac{1}{3}$ század 212-es Landsturm, a 10. huszárezred Va géppuskás osztaga és (tartalékban) 5. százada; hátra ment tartalékul a 20-as honvédek 30 főnyi osztaga,

a jobbszárnyon — Brokes százados alatt — megmaradt a 10. huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaga és 2. százada, a Diószeghy század, a 20-as honvédszázad 15 főnyi osztaga s ide került egy 34-es Landwehr-század⁵ és $\frac{1}{2}$ század 212-es Landsturm.

Az állásba vonult friss gyalogsággal az állás ellenálló-képessége jelentékenyen megnövekedett. A 13. huszárezredet (kerekén 200 karabély) 1 $\frac{1}{2}$ zászlóaljnyi honvéd és Landwehr (együttesen kerekén 600 puska) pótolta.

¹ A többi ütegre nézve lásd a december 11-i események leírását.

² Ereje kb. 240 puska.

³ Ereje 15 tisz, 380 puska.

⁴ Hertelendy százados szerint: „késő délután beérkezett a Landwehr-század; az 59-es század felét bedubliroztam a Werndl-puskás Landsturm-emberek közé: kevés kivétellel megbízhatatlan, az ellenséghez való átszökésre és megadásra hajlamos népség”.

⁵ Brokes százados szerint: „17 óra tájban jelentkezett nálam a Landwehr-század. Parancsnoka jelentette, hogy legénysége fiatal, még nem állt tűzharcban, azért kérte, hogy embereit a huszárok közé beosztva alkalmazzam”.

d) *A 10. honvédgyalozezred II. zászlóaljának a Golców magaslat ellen intézett éjjeli támadása.*

Daubner ezredes nyilvánvalóan még Mestitz alezredesnek a délutáni támadás eredményéről szóló jelentése beérkezte előtt már tudta, hogy a 16. honvéd gyalozezrednek támadása (lásd 134—142. old.) nem sikerült, mert 18 óra 25 perckor kelt parancsával értesítette Mestitz alezredest a 10. honvédgyalozezred beavatkozásáról és neki az alábbi parancsot küldte:

„Kobek alezredessel egyetértőleg még az éj folyamán kísérelje meg a Golców hegy birtokbavételét. Csak akkor, ha ez lehetetlen, tartsa a † 629 — † 641 magaslatot, de ezt feltétlenül (jobbszárny arccal délnek). A lovashadosztály parancsnokságnál javaslom, hogy tüzéséget rendeljen a magaslat mögé. Újból hangsúlyozom az Ostra Ga.—Jezowa Woda magaslati gerincnek megfelelő erővel való megszállását, mert akkor az innen történő oldalzás is megakadályoztatik. 7 órakor (t. i. december 10-én) a † 594-en át a † 641-re megyek át”.

Mestitz alezredes ezt a parancsot 19 óra 35 perckor vette.

Valószínű, hogy ebben az időben szerzett tudomást Daubner ezredes a 10. honvédgyalozezred támadásának eredményéről is. Ugyanis 19 óra 30 perckor Kobek alezredest is utasította az alábbi parancssal a Golców elfoglalására: „Mestitz alezredesnek eddig nem sikerült a Golców magaslatot birtokba venni. Utasítottam, hogy alezredes úrral egyetértésben és egymást támogatva a sötétség beállta után újból támadja meg. Ha még sem sikerülne azt birtokba ejteni, Mestitz alezredes a † 641 — † 629 magaslatot, Kobek alezredes csatlakozva az † 546 és attól keletre esőt háttal feltétlenül tartsa. Egy Haubitz (t. i. tarack) üteg az éjjel a † 641 magaslatra vonul fel. Ugyanoda lovagolok én innen reggel 7 órakor”.

Ezt az utóbbi parancsot gyalogjárőr továbbította Kobek alezredeshez. A parancsban említett taracküteg, helyesebben a 45. Landwehr tarackosztály, azonban — bár gróf Herberstein tábornok még 21 óra 15 perckor utasította, hogy az éjjel vonuljon fel és támogassa december 10-én Daubner ezredes támadását — csak december 10-én déltájban vonult

fel a † 548 és † 570 között és 14 órától kezdve lépett a Golców ellen működésbe.

Daubner ezredes szándékai ellenére a Golców ellen nem került egységes támadásra a sor. Sem Mestitz, sem Kobek alezredes nem kockáztatta meg a nehéz terepen ezt a túlme-rész, már nappal sem sikerült vállalkozást.¹ Csak a Golców északi lejtőjén, az ellenség közelében álló 10. honvédgyalog-ezred II. zászlóaljja intézett éjfél után vakmerő, de az adott helyzetben indokolt támadást. Sajnos, nem ért célt.

¹ A zavaros helyzetre egyébként jellemző, hogy a 78. honvéd gyalog-dandárparancsnokság naplója megemlékezik mind a 10., mind a 16. ezred támadásáról: „A szürkület beálltakor Daubner ezredes elrendelte, hogy Mestitz és Kobek alezredesek éjjeli rohammal vegyék birtokukba a Golców-ot. Ez ismételt rohamok dacára nem sikerült. Erre Daubner ezredes elrendelte, hogy a 16. ezred a † 641 — † 629 magaslatot, a Kobek csoport pedig az † 546 és attól keletre eső vonulatot szállja meg”. Daubner ezredes a, késő esti órákban (mindenesetre 21 óra után) gróf Herberstein tábornok-nak írásban ezt jelentette:

„Jelentem, hogy Mestitz alezredesnek — délután 7 órakor (19 óra) tett jelentésem értelmében — megparancsoltam, hogy a Golców magaslatot éjjeli támadással vegye birtokába. Mestitz alezredes jelenti délután 9 (21) órakor, hogy támadása nem sikerült, és hogy részben személyes tapasztalata, részben az általa foglyul ejtett 3 orosz kikérdezése alapján meg-állapította, miszerint az ellenség a Golców-i magaslatokat és attól délre 4 zászlóaljjal előkészített állásban megszállva tartja, ő maga a 16. honvéd-gyalogezreddel a † 629 —0-641 magaslatot szállja meg és feltétlenül tar-tani fogja”.

Ezt jelentette Bauer tábornok is 21 óra 30 perckor: „Most jelenti Mestitz alezredes, hogy a Golców-on és Jezowa Woda-nál kb. 4 orosz zászló-alj, visszament a † 629—641-re és ott beássa magát”.

Meg kell azonban itt jegyeznünk, hogy Daubner ezredes idézett jelen-tése Mestitz alezredesnek ama a dandárparancsnoksághoz csak 21 órakor beérkezett jelentésén látszik alapulni, amely jelentés az első (délutáni) támadás lefolyását tartalmazta. A második támadásról a hadműveleti ira-tokban jelentés nincs. Harc azonban az egész éjjel folyt, amennyiben a 16. honvédgyalogezrednek a Golców lejtőjén maradt két százada állandó tűzharcban állt az oroszokkal. Ezekről az ezred naplója így emlékezik meg (december 10-én): „Parragh és Tóth század ma délelőtt 5 óráig kitar-tottak a magaslaton és a délelőtt folyamán vonultak be a tartalékba”. A zászlóaljsegédtiszt (Felsőöry főhadnagy) szerint 3 ½ század tartott volna ki december 10-én 4 óráig, sőt egy század (a 4.) csak 8 órakor vonult be a zászlóaljhoz.

Ezek a bizonytalanságok és már fel nem deríthető adateltérések jól tanúsítják az éjjeli harc vezetésének és a valódi helyzet megállapításának nehézségeit.

Lássuk az éjjeli támadás lefolyását!

A 10. honvédgyalozezred (I. és II. zászlóalj) az esti órákban közeli távolságra szemben állt — a Golców északi lejtőjén — az ellenséggel. A 148. oldalról tudjuk, hogy Kobek alezredes még 21 órakor sem volt szomszédaival összekötetésben. A délutáni harc azt a benyomást keltette, hogy az ezrednek túlerővel van dolga. Helyzete nehéz volt. Balszárnya (Petrik főhadnagy közlése szerint) keresztűzben állt, sőt hátában is kapott tüzet. Ezért ez a szárny nem is tartózkodott a -f 606-os gerincvonalon, hanem harcjárőrökkel biztosítva a gerinc mögött keresett fedezést.

Ebben a helyzetben *Czékus százados* a II. zászlóalj parancsnoka, akinek három százada (5., 6., 8.) a Golców északi lejtőjén volt, a sötétség beállta után arra az elhatározásra jutott, hogy a Golców-on levő oroszokat „a holdvilág feljöttével rajtaütésszerűen megtámadja, azokat állásukból kiveri és a Golców magaslat gerincét mégis birtokába ejti”.

Az éjjeli támadás ecsetelésénél *Czékus százados*, valamint *Molnár főhadnagy*, az 5. század parancsnoka előadására támaszkodunk.

Czékus százados ebben az időben úgy volt tájékozva, hogy tőle jobbra az egész 16. honvédgyalozezred is támadásban van nyugat felől a Golców-ra. Ez nem fedte a valószínűs helyzetet. A 16. honvédgyalozezred ekkor, vagyis a sötétség beálltakor már visszament a -f 629— -f 641 vonalba. A Golców nyugati lejtőjén azonban — a 16. honvédgyalozezred naplója szerint — megmaradt (Czékus százados erről nem tudhatott) a 16. honvédgyalozezred Parragh és Tóth százada (sőt az I. zászlóalj-segédtsízt közlése szerint a zászlóalj zöme). Ezeknek az osztagoknak tüzelése kelthette a támadás benyomását.

Most a valóban merész, de a helyzet által nagyon is megindokolt elhatározásra jutott *Czékus százados* szavait idézzük:

„Elhatározásomat ezredparancsnokomnak Írásban megjelenttem”.¹

¹ Kobek alezredes Írásbeli jóváhagyását Czékus százados, mert a küldönc sokáig nem találta meg, csak december 10-én 4 órakor vette kézhez, de erre nem is várt, hanem a támadást éjfél után végrehajtotta.

„Első dolgom volt, hogy átmentem Fest őrnagyhoz és felhívtam, hogy támadásomban csoportjával vegyen részt. Azt a választ kaptam, hogy az én csoportomtól balra, szintén a Golców-ra irányított 1. és 2. századát szívesen rendelkezésre bocsátja, ellenben többi erejével (4., 3., 7. század, géppuskasztag) a vett parancs szerint a kocsmá — f 606 háta fogja tartani. Már itt megjegyzem, hogy az 1. és 2. század a sötét éjszakában eltévedt, nem talált el hozzám és — bár átkaroló közbelépésére az utolsó percig számítottam — a támadásban nem vett részt. Jobb szomszédommal sem volt több szerencsém...” Az oda küldött tiszt járőr az erdős terepen eltévedt. Így tehát Czékus százados csak három századot (5., 6. és 8.) egyesíthetett a támadáshoz. A 7. század az I. zászlóaljnál, a géppuskás osztag ezredtartalék volt.

Az előbbi három század „18 órától kezdve, amikor a napközi támadás megakadt, az erdőszélén, biztosítva, csendben pihent... Az oroszok erejéről nem volt tiszta kép, de éreztem, hogy túlerőben vannak. Támadási tervem: $\frac{1}{2}$ 8., 6. és 5. század tűzvonal, $\frac{1}{2}$ 8. század zászlóaljtartalék a jobbszárny mögött; én az utóbbival megyek. Kiterjedés századonként kb. 150 lépés, irány az 5. század, a zászlóaljtartalék a jobbszárnyon kívül, lépcsőben, 50 lépés távkozra. A támadás zajtalan, rajtaütésszerű legyen. Megkezdésének idejét, a hold feljöttét a naptár szerint állapítottuk meg, ha jól emlékszem, 1 órára (december 10.).

A támadás több tekintetben nem úgy történt, mint ahogyan szerettem volna. Nem gondoskodtunk arról, hogy tekintettel a megkívánt zajtalan rajtaütésre, a puskákban ne legyen töltény. Ennek az lett a következménye, hogy a csapat az erdőből való kitörés után meginduló igen heves orosz tüzelésre szintén tüzelésbe ment át és végül is az egész zászlóalj tüzelt; így a roham 15—20 lépésre az orosz árkok előtt megakadt, ahonnan a bevetett zászlóaljtartalék sem tudta előrelendíteni.

Az oroszok is több ízben megkísérelték ugyan, hogy ellenlöketet intézzenek, de a tiszték minden káromkodása és botozása (aminek zaját mind jól hallottuk, hiszen ott feküdtünk előttük) sem használt, a csoport csak órák hosszat ordította az „urá, urá”-t, de erős tűzünkben egész ott-

létünk alatt, kb. 5 óráig egy ízben sem jött rohamra.

Nekünk is súlyos veszteségeink voltak, de pontos számadatokra már nem emlékszem”.

Molnár László főhadnagy, a 10. honvédgyalozezred 5. századának parancsnoka (százada volt az irány század) előadja, hogy a tőle balra álló 2. századdal való összeköttetés felvételére járört küldött, de ez a járör elveszett. A rohamban sem a 2., sem az 1. század nem vett részt. A roham végrehajtását így írja le: „Amikor támadásunk éjfélt után megindult, balszárnyam teljesen levegőben lógott, miért is egy szakaszt (kb. 15—20 főt) balra lépcsőben — 50 méteres távkozre — nyomultattam elő. Századom többi része szorosan fel volt zárkózva a 6. századhoz. A támadás az erdőnek völgyben levő szegélyéről indult meg, felfelé az erdőn át a Golców gerincén levő orosz állásra. Tiszta emlékezetem szerint a támadás erdős területen folyt le. A támadást a galyak ropogása a lábak alatt meglehetősen elárulta, erre az orosz rajvonal tüzelt. Veszteségünk ettől azonban mondhatni semmi sem volt, mert a lövések mind magasaknak bizonyultak. A támadás folyékonyágát nem is befolyásolta, azonban a meredek, csúszós hegyoldalon az előrejutás rendkívül fáradságos volt. Mikor egészen közel, kb. 15—20 m-re érkezünk az orosz állás elé (jól lehetett hallani a lövések zajában is az orosz kiabálást), a csapat erősen kimerült állapotban volt. Most egyszerre kapta a csapat az erős ellenséges tüzet (a csapat ugyanis kijutott a holttérből). Ez megakasztotta századom támadását, itt kezdődött meg részünkről a meglehetősen haszon nélküli erős puskatüz. A balszárnyon lépcsőben támadó szakaszom, mely időközben tőlem 200 m-es térközre vetődött el, a távközt nem tartotta be, sőt előtte nyilvánvalóan a terep kedvezőbb lehetett, mert még a század előtt rohamozott az orosz állásra. Ez a rész egészen az árokig jutott, sajnos azonban itt el is vérzett. Ezt a harcot az alakok körvonalában igen jól lehetett látni, mert a hegytetőn, holdfényben folyt le, álláspontomtól balra és felfelé”.

Az alacsony állományon¹ levő 10. honvédgyalozezred

¹ A III. zászlóalj állománya után ítélve, a századok egyenként legfeljebb 100 puska erejük lehettek.

(2 zászlóalj) teljes napi vesztesége 294 főre rúgott, amelynek oroszlánrésze nyilvánvalóan a II. zászlóaljra esett.¹ Czékus százados támadása bár nem szerezte vissza a Golców-ot, de minden valószínűség szerint elérte azt, hogy az oroszok december 10-én nyugton maradtak. Jogosan feltehető, hogy ezt a hatást érte el a 16. honvédgyalozezred aznapi támadása is. Előrebocsátjuk, hogy az oroszok a 78. honvéd gyalogdandárral szemben még XII/11-én is tétlenek maradtak.

Lássuk végül a 10. honvédgyalozezred III. zászlóaljának (Békássy István százados) XII/9-i szereplését!

Ez a zászlóalj a 78. honvéd gyalogdandár utolsó vasúti szállítmánya volt. Beérkezése után (Tymbark-ról) XII/9-én délelőtt a majorhoz (Limanowa-tól nyugatra) vonult, ahol a nap folyamán dandártartalékul megmaradt.

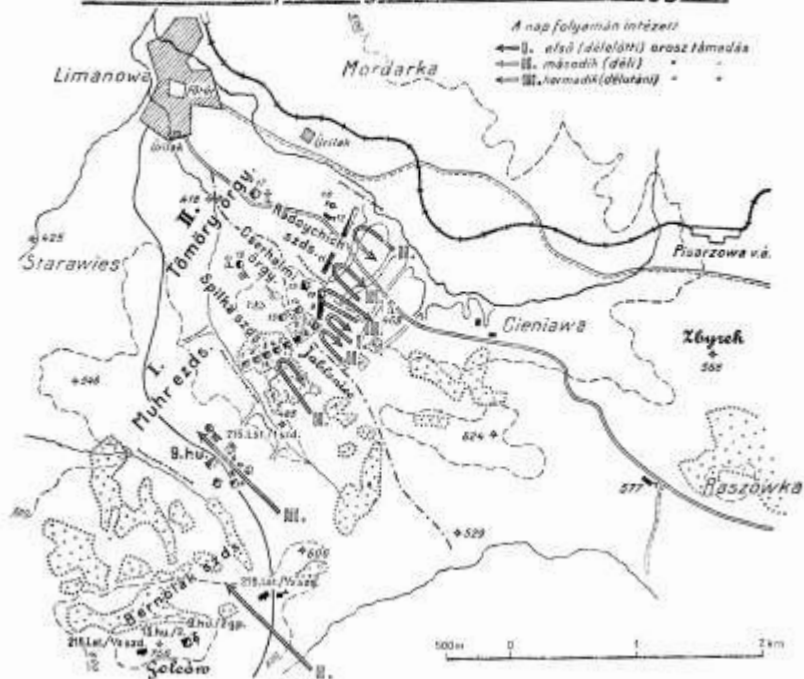
Gróf Herberstein tábornok 19 óra 15 perckor elrendelte, hogy a zászlóalj a Jabloniec állásba vonuljon előre és váltsa ott fel a 13. huszárezredet és a vasúti századot, és a megtörtént felváltás után a 13. huszárezred Zamiescie-re, a vasúti század Tymbark-ra vonuljon be.

Békássy százados az elinduláskor a dandárparancsnokságnak a következő írásbeli jelentést tette: „Délután 8 óra 10 perckor (20 óra 10 perckor) parancs értelmében zászlóaljjal Limanowa-n át Kanina felé előnyomultam, hogy a vasút és műút közötti szakaszban levő vasúti századot és lovasosztályt felváltsam”. Daubner ezredes 22 óra 50 perckor értesítette Kobek alezredest (mint a 10. honvédgyalozezred parancsnokát), hogy „a 10. ezred III. zászlóalja a műút és a vasút közötti szakaszban (Cieniawa) bevettetett”. Itt nyilván téves helymeghatározás történt, minthogy a zászlóalj rendeltetési helye nem Cieniawa, hanem az attól közel 1 ½ km-re nyugatra eső állásrész volt. A zászlóalj 23 órakor ért a műútmenti kocsmához és éjfél tájban felváltotta a Jabloniec-állás balfelében a 10. huszárezred 4. századát, az 59-es századot és a 13. huszárezred 5. századát. Az 59-es szá-

¹ Petrik főhadnagy Jelentése szerint az I. zászlóalj vesztesége jelentéktelen volt.

zad eltolódott a Jabloniec gerinc felé, a 10-es huszárszázad tartalékba került, a 13-as huszárszázad, valamint a többi 13-as részek is elvonultak Zamiescie-re, ahol éjjeleztek. A 10. honvédgyalozezred III. zászlóalja a 10. (Kodes István főhadnagy) és a 11. századdal a tűzvonalban helyezkedett el, a 9. század (Palásthy Ernő tart. hadnagy) volt zászlóalj-tartalék 400 lépésre a tűzvonal mögött, egy ház-csoportban és e mögött a 12. század (Doromby Mihály hadnagy) védőszakasz-tartalék. „Géppuskásosztaga a zászlóaljnak nem volt.

A megerősített 10. lovas hadosztály (gróf Herberstein tábornok csop.) helyzete 1914. XII. 9-én reggel.

Jegyzet a 7. vázlatához:

a) *a IL védőszakasz (Tömöry őrnagy) csapatai:*

- 1 = 20. h. gyalogezred 8. századától 15 puska
- 2 = Diószeghy század
- 3 = 13. huszárezred 1. század
- 4 = 20. h. gyalogezred 8. századától 30 puska
- 5 = 10. huszárezred 2. század
- 6 = Landsturm munkásosztag
- 7 = 10. huszárezred géppuskásosztag
- 8 = 13. huszárezred 4. század
- 9 = $\frac{1}{2}$ 212. Landsturmpzászlóalj
- 10 = 13. huszárezred 5. század
- 11 = 59. gyalogezred V₄ I. zászlóalj
- 12 = 10. huszárezred 4. század
- 13 = 13. huszárezred 3. század
- 14 = 13. huszárezred 6. század
- 15 = 10. huszárezred 5. század
- 16 = 5. h. huszárezred % géppuskásosztag
- 17 = 10. huszárezred 3. század
- 18 = 13. huszárezred parancsnokság

b) *gróf Herberstein tábornok 9 órától kezdve a Limanowa-tól nyugatra fekvő majornál.*

A 39. honvéd gyaloghadosztály
(12 zászlóalj, 2 lovasszásad, 8 üteg)
hadrendje 1914 december 9.-én.

Parancsnok: livnói fíadfy Imre altábornagy,
vezérkari főnök Balassa Béla alezredes,
helyettese Röder Vilmos őrnagy,
most honvédelmi miniszter!

77. honvéd gyalogdandár:
péterfalvi Molnár Dezső tábornok,
vezérkari tiszt nagylaki Rátz Jenő főhadnagy

9. honvédgyalozereg (I.—III. zászlóalj):

jeszenicei Jankovich Ferenc alezredes

11. honvédgyalozereg (I.—III. zászlóalj):

lippahórai Pillepic Rezső ezredes

78. honvéd gyalogdandár:

Daubner Samu ezredes,

vezérkari tiszt Brambring Vilmos százados

10. honvédgyalozereg (I.—III. zászlóalj):

Kobek Béla alezredes

16. honvédgyalozereg (I.—III. zászlóalj):

Mestitz János alezredes

39. honvéd tüzérdandár:

Nowotny Ádám ezredes

3. honvéd ágyúszereg (4 üteg):

Loidin Henrik alezredes

18. ágyúszereg (4 üteg):

Billimek Hugó ezredes

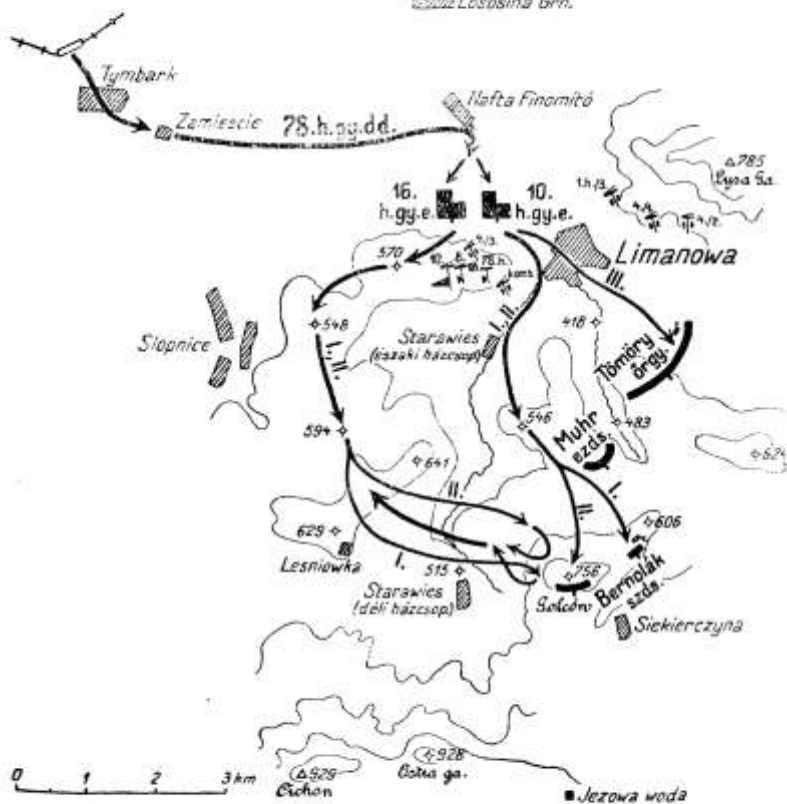
Hadosztálylovasság (a 15. huszárezr. 1. és 2. százada):

morva-lierszkői Mierka Emil őrnagy.

8.vázlat.

A 78. honvéd gyalog dandár bevetése a Golców ellen 1914. XII. 9-én.

Lasosina Grn.

Jegyzet: A Berrólák százados és a Muhr ezredes csoport még a 16., illetve 10. honvéd gyalog ezred támadása előtt visszavonulásra kényszerült.

A 16. honvéd gyalog ezred III. zászlóalja az ezred támadása után ért a 629-re (Lesniówka mellett).

C) *Események XII/10-én.*
(Ehhez a 9. szöveg vázlat.)

Gróf Herberstein tábornok a védőállást még XII/9-én este újra tagozta, nevezetesen

- I. védőszakasz (♣ 629 — ♣ 641 gerinc): Mestitz alezredes parancsnoksága alatt a 16. honvédgyalogezred és $\frac{1}{4}$ ulánusszázad,
- II. védőszakasz (a Starawies északi házcsoporttól délre fekvő magaslaton): Kobek alezredes parancsnoksága alatt a 10. honvédgyalogezred I. és II. zászlóalja, a 9. huszárezred $\frac{1}{4}$ százada és 2 lovasüteg; az I. és II. védőszakaszt Daubner ezredes vezényelte, aki alá tartozott még $\frac{1}{2}$ ulánusszázad és a 45. Landwehr tarackosztály, amely Limanowa és a Naftafinomító között levő táborból XII/10-én délben vonult fel a 16. gyalogezred mögött, a -f 594 környékén;
- III. védőszakasz (Jabloniec-állás): Baintner őrnagy parancsnoksága alatt a 13. huszárezred elvonulása után maradt védőrség;
- IV. védőszakasz (Mordarka-állás): Niedereder őrnagy parancsnoksága alatt az eddigi védőrség. Főtartalék (a major-nál): Bauer tábornok parancsnoksága alatt a 9. és 13. huszárezred, a 12. ulánusezred egy százada, Urbanski alezredes Landsturm-zászlóalja.

a) *Események a védőállásban.*

XII/10-én a 78. honvéd gyalogdandár arcvonalán löveg-tűzre és mérsékelt csatározásra került a sor; a Jabloniec-állás jobbszárnyán nyugalom uralkodott, közepének kisebb orosz támadásban, balszárnyának erőteljes löveg-tűzben és igen heves gyalogsági tűzben volt része; az utóbbi helyen

az oroszok nyilvánvalóan rohamozni akartak, de ezt a szándékukat a védők erős tüze meghiúsította.

Lássuk az eseményeket részletesen a jobbszárnytól kezdve!

A 16. honvédgyalopezred 7 óra 15 perckor egy szakaszt küldött ki jobbszárnyának biztosítása céljából a -f 607-re (Slopnice-től 3 km-rel délre). A délelőtt folyamán bevonultak az ezredtartalékba az előző napi támadás után a Golców lejtőjén maradt és ott hajnalig kitartó I. zászlóaljbeli részek (Tóth és Parragh századok).

Orosz tüzérség lőtte 8 óra 18 perctől kezdve az állás előtt vonuló völgyet, majd 10 óra 40 perckor az állás jobbszárnyát is tűz alá vette. A tartalék közelében is robbant fel néhány orosz gránát és srappel. Az ezred mögött, a -f 594 tájékán, felvonult a 45. Landwehr-tarackosztály és 14 órától kezdve az orosz állást, Golców—Starawies (déli házcsoport) — † 579 vonalában, vette tűz alá.

A délután folyamán az ezred jobbszárnya előtt két Orosz csoport jelent meg. Az egyik (keleti) csoport — 1 zászlóalj, 1 géppuskásosztag — lejött a Golców lejtőjén, majd erős kereszttüzre előre menekült és kb. 800 lépésre az állástól megállapodott; a másik (nyugati) csoport — 1 század és talán 1 géppuskásosztag — az állást 1000—1200 lépésre közelítette meg.

Egyébként a nap nyugodtan telt el. Veszteség nem volt. Az I. és II. zászlóalj századai átlag 162, a III. zászlóalj századai átlag 179 főt számláltak.

A 10. honvédgyalopezred I. zászlóaljját még a XII/10-ére hajló éjjel, II. zászlóalja pedig XII/10-én hajnalban — Daubner ezredes előző esti parancsa értelmében — visszament a Golców északi lejtője — kocsma — † 606 vonalából Starawies (északi házcsoport) felé és állást foglalt a ½ II. zászlóaljjal a † 546 magaslaton, az I. és ¼ II. zászlóaljjal ettől keletre, a Limanowa felé vezető kocsúttól mindkét oldalt; ¼ II. zászlóalj volt a közép mögött ezredtartalék; ezredparancsnokság Starawies-en. 8 órakor jelentette ezt Daubner ezredesnek azzal, hogy a II. zászlóalja előző éjjel a Golców-ra két ízben rohamozott és bár helyenként az orosz állást 10 lépésre közelítette meg, azt a rendkívül heves orosz tűz miatt képtelen volt elfoglalni.

A nap folyamán meg-megújuló orosz tüzérségi tűzben — Petrik főhadnagy közlése szerint — serényen folyt az állások hevenyészett megerősítése. Orosz gyalogsági támadás nem történt. Csupán mintegy félszázadnyi orosz közelítette meg az ezred jobbszárnyát, mire az ezredtartalék (még délelőtt) lezárta a Starawies-i völgyet; majd délután az I. zászlóalj egy századot beiktatott balszárnya és a Jabloniec-állás közé, a † 483-as völgy pásztázása céljából.

Az állásban megtörtént az előző napi veszteség számbavétele: 294 halott, sebesült és eltűnt, ami igen súlyosnak, mintegy 37—38%-osnak minősíthető,¹ minthogy a 10. honvédegyezred mélyen a hadiállomány alatt volt.

Közbeiktatjuk itt a II. zászlóalj parancsnokának Czékus századosnak előadását:

„December 10-én 4 óra után vettem Kobek alezredesnek előző éjjeli támadásomat jóváhagyó írását (a küldönc előbb nem talált meg).

5 óra tájban Kobek alezredestől újabb parancsot kaptam a következő tartalommal (kivonatossal): A 10. ezred II. és I. zászlóalja a † 546—† 483 vonalban védőállást foglal és pedig a II. zászlóalj annak nyugati, az I. zászlóalj keleti részén, arccal a Golców felé.

Erre a parancsra a harcot fokozatosan félbeszakítottam és a mondott vonalba visszamentem, anélkül, hogy ebben az ellenség megzavart volna. 6 óra és 8 óra között beérkeztem állásomba, megszerveztem az egész védelmet, aztán pedig, miután az utolsó mozgalmas és fárasztó 24 óra folyamán meglehetősen kimerültem, az egyik félig-meddig kész lövészárokban lefeküdtem és 16 óráig kialudtam magamat, a tisztek és a legénység, rendszeres felváltással, szintén kellő pihenőhöz jutottak.

December 10-én az ellenségnek színét se láttuk, csak tüzérségét éreztük”.

¹ Minthogy az I. zászlóalj vesztesége Petrik főhadnagy szerint „jelentéktelen” volt, a II. zászlóalj az éjjeli támadásnál mintegy 60%-os veszteséget szenvedhetett. Itt említjük meg Petrik főhadnagy ama közlését, hogy a 10. honvédegyezred a XII/12-én bekövetkezett üldözés során a XII/9-i harci terület szétszórt házcsoportjaiban elrejtőzött pár száz oroszot ejtett foglyul.

9. kép. Kildás a Jabloniec-állás műútmenti részéből
a Jabloniec gerincére.

Látható az előtérben a műút (a bokrok által volt az állás műútmenti része).
A háttérben a nyírfavető a Jabloniec gerincén (látható a mauszócsani
kupolája *) és ettől balra, a gerincen levő fenyőerdő **; az orosz tartal-
lékok helye.

10. kép. Kilátás a Jabloniec gerincéről a Golc'w-ra 1.

Látható a Jabloniec és a Golc'w között a házesoportokkal feleit ± 516 — ± 606 gerince: a baloldali házesoportnál \pm volt a 9. huszárezred állása 1911. december 9-én. Illetve e gerinc mentén nyomult elő aznap délután a 10. honvédelmi ezred bal-szárnya, míg jobb-szárnya e gerincen túl fekvő (nem látható) völgy felől vetett irányt a Golc'w-ra. A Jabloniec és az említett gerinc között látható a ± 418 — ± 483 völgy: a Golc'w-on túl — jobbra — látható hegyes kúp az Ostra Ga. ± 928 \pm , ettől jobbra a lupos kúp a Clichon $\triangle 929$ \pm .

A *Jabloniec-állásban* — Baintner őrnagynak 6 óra 45 perckor kelt helyzetjelentése szerint — az éj nyugodtan telt el, de az állástól jobbra eső terület felől egész éjjel tüzelés és 1 órakor rajtaütésszerű tűz volt hallható; jelentette továbbá Baintner őrnagy, hogy az állás balszárnya előtt, a mélyedésben ellenséges erők gyülekeznek és hogy a 10. honvédgyalozezred III. zászlóaljának nincsenek géppuskái.¹

Az állás védőörségének valószínű tagozódása² ekkor (jobbról-balra) a következő volt:

jobbszárnny, Brokes százados: a Diószeghy század és a 20-as honvédszázad 15 főnyi része, 1 század 84-es Landwehr, $\frac{1}{4}$ század Landsturm (minden valószínűség szerint munkásosztag), a 10. huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaga és tartalékban a 10. huszárezred 2. százada;
közép, Hertelendy százados: a 10. huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaga, (amely e nap reggelén toldott el jobb kilövés céljából a jobb szárnyra, ahol a másik — Brokes százados állásában levő — $\frac{1}{2}$ géppuskás osztag mellett helyezkedett el), 1 század 34-es Landwehr, 2 század 212-es Landsturm; tartalékban 1 század 59-es és a 10. huszárezred 5. százada;

balszárnny, Békássy százados: a 10. honvédgyalozezred III. zászlóaljának 11. százada (a műúttól délre), 12. és 10. százada, az 5. honvéd huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaga (a műúttól északra);

védőszakasztartalék, a műútmenti kocsmától nyugatra levő házcsoportoknál: a 10. honvédgyalozezred 9. százada, a 20-as honvédszázadtól 30 fő és a 10. huszárezred 4. százada.

¹ A 39. honvédhadosztály gyalozezredeinél hiányzó géppuskák pótlására beérkezett december 11-én reggel Tymbarok-ra a 9. és a 16. honvédgyalozezred számára 1—1, a 10. és 11. honvédgyalozezred számára 2—2 géppuska.

² A védőrség tagozásáról Baintner őrnagy küldött gróf Herberstein tábornoknak vázlatot; ezenfelül a hadműveleti iratok között megvan Hertelendy százados XII/10 -i helyzetvázlata és harcjelentése; ezekből a részben egymásnak ellentmondó adatokból állítottuk össze a tagozást.

A nap folyamán az oroszok a Jabloniec-állás közepe ellen lagymatag előtörést intéztek, a balszárny ellen — igen heves tüzelés közben — délig igen közelre előreszivárogtak, nyilvánvalóan, hogy azt megrohamozzák, de a védők puska, géppuska és lövegtüze őket megfutamította.

Ezt a harcmozzanatot a szemtanúk előadása¹ alapján ismertetjük.

Baintner őrnagy: „Igen erős ellenséges nehéz tüzérségi tűz, északi irányból oldalazóan, részint a Limanowa-i

¹ A szemtanúk egybehangzó előadása némileg ellentétben van a hadműveleti iratokkal. Ugyanis a Jabloniec-állást az oroszok — a 10. lovas hadosztály naplója szerint — több ízben hevesen megtámadták, de a támadásokat „bár az ellenség helyenként 50 lépésig is megközelítette az állást, a védőrség az ellenség nagy vesztesége mellett verté vissza. Minthogy az ellenséges rajvonalt csak 500 lépésre volt a saját rajvonaltól, a csapatok az éj folyamán a lövészárkokban maradtak”. Gróf Herberstein tábornok délben még csak annyit jelentett Arz altábornagynak, hogy csoportja álló tűzharcot folytat az ellenséggel, amely legalább is hasonló erejű. Esti helyzetjelentése már azt tartalmazta, hogy az ellenség a *műüttől mindkét oldalt* erős támadást intézett, de ezt visszautasították a csapatok, különösen a 10-es huszárok, akik a rohamozó oroszokat puskatussal verték agyon. Megjegyezzük, hogy az állásnak ebben a részében a 10. honvédegyaloezred III. zászlóalja állt és e mögött a 10-es huszárok 4. százada tartalékban volt, amely a támadás visszautasításában *nem vett részt*.

Gróf Herberstein tábornok jelentésének eredete a 10-es huszárokra nézve már nem állapítható meg. A Jabloniec-állás parancsnoka, Baintner őrnagy a harcról a nap folyamán két jelentést küldött. Az egyik jelentés (közelebbi keltezés nélkül) azt tartalmazta, hogy az orosz tüzérség hevesen lövi az állást és hogy a jobbszárnyat különösen heves támadás érte, a tartalékok elfogytak. Majd 18 óra 45 perckor beküldte második (összefoglaló) jelentését, amely szerint a jobbszárny ellen az oroszok négy, a balszárny ellen két támadást végeztek, minden esetben a visszavert támadás az állást 50—60 lépésre közelítette meg; saját vesztesége 3 halott, 16 sebesült, az ellenség vesztesége, foglyok bemondása szerint, több száz főre rug; az ellenség 500—600 lépésre az állás előtt beásta magát, Baintner őrnagy elrendelte tartalékok alakítását; a védelemnél különösen dicséretes magatartást tanúsítottak Brokes százados csapatai, a Békássy zászlóalj és Böszörményi főhadnagy % géppuskás osztaga.

A szemtanúk előadásai alapján azonban fel kell tételeznünk, hogy az orosz támadás — mely egyébként csak az állás balszárnya ellen irányult — nem jutott az állástól ily rövid (50—60 lépésnyi) távolságra és orosz szuronyroham nem is történt. Az igen heves orosz tűz, valamint az orosz *gyalogság állandó előszivárgása* az állás balszárnya felé a több nap óta harcoló, már meglehetősen fáradt, és ezért idegfeszültségben élő csapatnál megismételt orosz támadás éretét kelthette.

vasúti állomástól keletre levő ütegünkre (Kagerer lovas-üteg), részint védővonalunkra és utóbbinál érzékeny veszteséget okoz. Békássy tartalékánál több gránát vágott be, 2 szakaszvezető és több honvéd elesett, sok a sebesült”.

Brokes százados (az állás jobbszárnyán): „Elöttem egész nap nem volt harc”. Jelentette a nap folyamán Brokes százados, hogy tőle jobbra a 10. honvédgyalozezred visszament és a 9. huszárezred tegnapi állásai nincsenek megszállva (ami megfelelt a valóságnak, minthogy a 10-e_s honvédek hátrább fekvő állásban helyezkedtek el).

Diószeghy százados (az állás szélső jobbszárnyán): „December 10-én reggel az orosz rajvonal csendben feküdt előttünk, nem láttunk tartalékot közvetlen mögöttem. Az oroszok nem lőttek még akkor sem, mikor a reggeli szétosztáskor bizony a huszárok eléggé vigyázatlanul mozgóldtak. Nevetgélve mutogatták feléjük párologó sajkáikat és a nagy darab kolbászt, amit reggelire kaptak, mire az oroszok irigykedve átszóltak és integettek, hogy adjanak nekik is, a huszárok pedig visszaintegettek és szóltak, hogy jöjjenek érte”. Ilyen enyvelgés folyt egész nap a két rajvonal között, ennek során 6 orosz át is jött a huszárokhoz. „Este félszázad Landsturm-gyalogost kaptam azzal az utasítással, hogy a huszárok közé szétosztva használjam fel őket, mert állítólag megbízhatatlanok. Reggelre már hírmondó sem volt található közülük, úgy eltűntek, mint a kámfor..”¹

Az állás közepén levő *Hertelendy százados* (december 10-éről szóló harcjelentés): „1 és 12 óra között erős tüzéségi tűz, röviddel ezután ellenséges gyalogsági támadás visszaverve. Délután nyugalom. A V, géppuskás osztagot (Margitay főhadnagy) az arcvonal közepéről ki kellett vonni; felzárkózott a jobbszárnyon a másik ½ géppuskás osztaghoz (Takács százados). Az 59-es század fele a Landwehr és Landsturm közé helyzetetett be.”

Az állás balszárnyán levő 10. honvédgyalozezred 10. századának parancsnoka, *Kodes István főhadnagy* (akinek

¹ December 11-én derült ki, hogy sokan az oroszokhoz szöktek át. Nincs adat arra nézve, hogy ki rendelte a szóban forgó Landsturm-félszázadot Diószeghy századoshoz. Valószínű, hogy ez az a Landsturm-munkásosztág volt, amely a Jabloniec-állás védőrségének rendezése során került az állás jobbszárnyára.

százada a felváltott Radoychich század állásaiba került):

„Csak hajnali 7 óra felé tájékozódhatunk a terepen, amikor is láttuk, hogy a legközelebbi orosz állások alig vannak tőlünk 300—400 lépésre. Később észrevettük, hogy mögöttük úgy 400—500 lépésre bokros-bozotos vízmosás van, amelyből állandóan szivárognak előre az oroszok. Ez egész délelőtt tartott. Dél felé aztán telefonon arra kértem Békássy századost, hogy a már megtelt legközelebbi orosz állást, valamint a bokros vízmosás területét vétesse tüzérségi tűz alá, mert az a benyomásom, hogy az orosz támadni akar.

Tüzérségi tűzünk rövidesen bekövetkezett, még pedig oly eredményesen, hogy rövidesen a közeli orosz állás csapatai tömegesen kiugráltak fedezékeikből és futva visszazönlöttek a vízmosás felé. Ezt látva, fellelkesült embereink nyomban élénk tűz alá vették a kitűnő célokat mutató muszkákat. A honvédek izgalmukban eleinte a fedezékek tetejére állva tüzeltek, míg csak a hamarosan meginduló orosz géppuskatűz megint takarásra nem kényszerítette őket.

Tüzérségünk — ha jól emlékszem, a honvéd lovasüteg — tőlünk balra mögöttünk, élénk tüzet mindaddig folytatta, míg az orosz nehéz tüzérség el nem némította” (a lovasüteg — naplója szerint — csak 15 órakor hallgatott el).

„13 óra tájban az orosz tüzérség a mi állásainkat vette lassú tűz alá. Időközönként leadott lövéseiből azt következtettük, hogy belövi magát. 16 óráig, amíg be nem sötétedett, állásainkat úgy előlről, mint hátulról 50—60 méterre közelítette meg lövedékeivel: villába vett bennünket.

Éjfélig aztán nyugalom honolt az egész vonalon”.

Kodes főhadnagy még megjegyzi, hogy honvédekének eddig nehéz tüzérségi tűzben még alig volt részük.

Radoychich százados, akinek százada tartalékban volt a balszárny mögött: „XII/10-én reggeltől estig az a házcsoport, amelyben elhelyezve voltam, erős tüzérségi tűz alatt állt (Pisarzowa irányából 21 cm-es, Kanina irányából 15 cm-es taracktűz). A Jabloniec-állás jobbszárnya felől a nap folyamán több ízben igen erős gyalogsági és géppuskatűzet hallottam” (ez, ahogyan utólag kiderült, Daubner ezredes dandárjának harcizaja volt).

„A sötétség beálltával Baintner őrnagytól azt a paran-

csőt kaptam, hogy mint tartalék a Landsturm mögé vonuljak, majd a Brokes század mögé rendelt, tartalékviszonyba. Brokest kb. a gerincélen találtam és tőle parancsot vettem a Diószeghy század felváltására. Egy küldönc vezetett el oda. Diószeghy látszólag meglepetve a felváltás miatt, kérte, hogy a koromsötét éjszakára és az ellenség közelségére tekintettel (kb. 40—50 lépés) a felváltást csak hajnalban végezzük. Brokes egyetértett. Baintner nekem azt mondta, hogy a Jabloniec-en a tartalék számára előkészített fedezék van, Brokes azonban nem tudott azokról (nem is voltak), kerestettem, de persze nem találtunk semmit sem. Teljes sötétség uralkodott. A tájékozódás felette nehéz, majdnem lehetetlen volt és ezért Diószeghy álláspontjától kettesével Brokes felé mentünk; kb. 30—40 lépésnyire Brokestől századomat megállítottam és lefektettem. Nem tartottam fontosnak, hogy századomat tartalékviszonyba vezessem, mert szinte kizártnak tartottam, hogy ebben a koromsötét éjszakában, még hozzá erdőben, meglepetés érjen ... A limanowai harcok alatt csak most kaptunk másodszor ételmelet. A konyhakocsiaink Baintner álláspontjánál voltak, onnan hoztuk fel a kondért, mert a kocsik a Jabloniec-re felhajtani nem tudtak. A vacsora elfogyasztása után egyedüli tisztemmel, Fernbach Péter zászlóssal lefeküdtem... 23 óraker éjszaka az oroszok erős tűzrajtaütéssel zavarták éjjeli nyugodalmunkat ...”

Fernbach zászlós (a Radoychich-század alantostisztje): „Az éjszaka folyamán (a XII/10-re hajló éjjel) az oroszok részéről többször nagyobb mozgást észleltünk. Valószínűleg sebesültjeiket és halottaikat takarították el... még sötétben felváltottak bennünket; mi a front mögött kb. 100—120 lépésre egy házban helyezkedtünk el... a házból kilépni majdnem lehetetlen volt, mert nagy tömeg golyó fűtyült... nagy gránátésőt zúdítottak reánk az oroszok és megint felgyújtottak pár házat, egyet egészen a közelünkben... 20 óraker kaptuk a parancsot, hogy a műüttől délre levő egyik magaslatra menjünk fel erősítésül és ott jelentkezünk Brokes kapitánynál, aki századával ott van. Ezt meg is tettük ... a vonal mögött 20—25 lépésre, teljesen szabadon, minden fedezék nélkül, az ottani kis erdőcskében helyezkedtünk el... Majd kaptuk a parancsot, hogy reggel

5 órakor felváltak a 9-es és 13-as huszárok... Nagyon fáztam ezen a nyirkos decemberi éjen, mivel csak vékony kis pokrócom volt. Éjfélkor nagy lövöldözés ...”

A Kagerer lovasüteg naplója:

„8 órától 11 óráig és 12 óra 15 perctől 15 óráig tüzelésgyalogsági rajvonalakra és előnyomuló gyalogságra a Jabloniec magaslaton és tüzérségre, amely a 577-es kocsmá mögött áll.

10 óra 30 perctől 15 óra 30 percig 4 ellenséges nehéz löveg és 1 tábori üteg tüzel az ütegre és arra teljesen belöve, szakadatlan sortüzeket ad. Az ütegek állása teljesen fedve volt. Hogy az ellenség mégis oly pontosan lőtt, az összes tisztek véleménye szerint árulás műve lehetett. A tüzérségi csoportparancsnok, saját megfigyelése és egy csendőrnek megfigyelése alapján, a Naftafinomítónak egy tisztviselőjét el is fogatta jelzés miatt”. Egy becsapó bomba a mozdonyoknál megölt egy hajtó tüzért és 2 lovat. 15 órakor az egész üteg személyzete és lovai az ütegtől balra fekvő erdős szakadékban kerestek fedezést, ahonnan — minthogy az ellenség tüzelése ide is követte őket — egy kőbányába vonultak. „Az orosz nehéz lövegek, miután még pár lövést adtak le a megfigyelő állásra, tüzüket Limanowa-ra és a Lysa Ga. magaslatra irányították”. A sötétség beálltával az üteg felmozdonyozott és a Limanowa és a Naftafinomító között levő tégláégetőhöz ment éjjelezés céljából. „Felmozdonyozás közben újra 4—6 lövés hullott az üteg közelébe. A veszteség: a már említett hajtótüzéren és 2 lovon felül még 2 ember és 10 ló sebesült. Lőszerfogyasztás: 503 srapel”.

A Kagerer üteg közelében volt még a 4/2. üteg (amely e napon tolódott el a Lysa Ga. lejtőjére) és a 4/1. üteg. Az előbbi megmaradt állásában, az utóbbit azonban az orosz nehéz tüzérség szintén állásának elhagyására kényszerítette. Visszament éjjelezésre a tégláégetőhöz. A majornál felvonult 2 üteg ott megmaradt.

Baintner őrnagy még a délután folyamán értesült a hadosztály parancsnokságtól arról, hogy csapatai közül a 10. huszárezred századait (2., 4. és 5.) és a Diószeghy századot XII/11-én, virradat előtt Bauer tábornok parancsnok-

sága alatt a 9. és 13. huszárezred fogja felváltani és hogy a felváltott részek a Zamiescie-től keletre levő műútélgázásánál tartalék gyanánt gyülekeznek. Bauer tábornok ugyanekkor közölte, hogy a 9. és 13. huszárezred XII/11-én 5 órára Limanowa délkeleti kijáratához beérkezik és oda vezetőket és ezenfelül már most kér vázlatot az állás védőrségéről.

Baintner őrnagy erre jelentette, hogy a I. alszakaszban (balszárny) van a 10. huszárezred 4. (Radoychich) százada és a 10. honvédgyalozezred III. zászlóalja,

a II. alszakaszban (közép) a 10. huszárezred 5. (Hertelendy) százada és 1—1 század az 59. és a 34. Landwehr gyalozezredtől, valamint 1 ½ század a 212. Landsturm zászlóaljól,

a III. alszakaszban (jobbszárny) a 10. huszárezred 2. (Brokes) százada és a 3. honvéd huszárezred Diószeghy százada, valamint a 20. honvédgyalozezred 45 embere, a 34. Landwehr gyalozezred három százada, és a 212. Landsturm zászlóalj ½ százada.¹

b) *Hadfy altábornagy csapatainak beérkezése.*

Gróf Herberstein tábornok XII/10-én már virradatkor kiment előző napi álláspontjára, a majorhoz.

Itt arra a biztosnak tetsző hírre, hogy Kamienica-nál egy ellenséges lovashadosztály áll, a 9. huszárezredet (Slop-

¹ Ez a jelentés helyesbítésre, illetve kiegészítésre szorul annyiban, hogy a valóságban a III. alszakaszban a 34. Landwehr ezrednek csak egy százada volt, aztán, hogy az I. alszakaszban volt még az 5. honvéd huszárezred ½ géppuskás osztaga, a II. és III. alszakasz között a 10. huszárezred géppuskás osztaga;

továbbá a 20-as honvédszázad egyik része (15 fő) a Diószeghy század jobbszárnyán volt, míg másik része (30 fő), amely tartalékban volt a balszárny mögött, elkerült a II. alszakasz (Hertelendy) mögé (itt harcolt Ugyanis XII/11-én, lásd erre nézve Görgey főhadnagy előadását a 222. oldalon); a jelentésből még következtetni kell arra, hogy a II. alszakaszban levő ½ 212. Landsturm zászlóalj félé százada a III. alszakasz balszárnyára, az Ott volt Landsturm munkásosztag (Diószeghy százados előadásából következtetve) a Diószeghy századhoz tolódt el (ez az osztag azonban a december 11-ére hajló éj folyamán eltűnt).

nice-ról) és a 13. huszárezredet (Zamiescie-ről), Bauer tábornok parancsnoksága alatt a Slopnice-től keletre levő magaslaton helyeztette készenlétbe, hogy az ellenséggel szembefordíthassa. A helyzetet tisztázta aztán Pilsudski dandárnoknak Zalesie-ről 11 órakor beérkezett jelentése, hogy lovassága zömével és gyalogsága részeivel Kamienica-ra vonul, ahol a lakosság bemondása szerint 2 kozákszásad tartózkodnék, míg a légió zöme Jezowa Woda irányában fog előretörni.¹

A 9. és 13. huszár, valamint a 12. ulánuszred is délig gyülekezett a † 548 magaslaton, Slopnice-től keletre. Egyidejűleg állásba ment — a † 594-en — a 45. Landwehr tarackosztály. Közbeiktatjuk itt *Szlavnich százados* előadását a készültségi helyzetben látottakról.

„Készültségi állásunkban megfigyeltük a 77. honvéd gyalogdandárnak és a 39. honvéd gyaloghadosztály tüzérségének eltávolodását déli irányban. Ugyanakkor megfigyelhettük a Widoma magaslaton nehéz küzdelmet vívó német 47. tartalék hadosztályt. Tegnap i védővonalaink előtt az ellenség erősítette támadó vonalait oly mértékben, hogy a † 483 táján rajvonala több egymás mögötti hullámban feküdt, de nem támadt... Az ellenséges tüzérség lőtte vonalainkat, mire saját tüzérségünk azzal felelt, hogy az ellenségtől nyüzsgő területet oly hatásosan vette tűz alá, hogy az ellenséges gyalogság egy része fedezékeiből kiugrált és az ott levő vízmosásokba menekült visza... Ma gyönyörű szép, napsütéses nap volt”.

A készültségi állásban levő ezredek 16 óra tájban előző éjjelezési helyeikre tértek vissza. Bauer tábornok még a készenlét alatt kapta a parancsot, hogy tájékozdják Baintner őrnagynál, mert XII/11-én 6 órára a 9. és 13. huszárezreddel fel kell váltania a Jabloniec-állásban levő lovassá-

¹ Kamienica irányában működött még a 12. ulánuszred egy hírszerző különítménye és egy hírszerző járőre.

A hírszerző járőr jelentése 10 óra 15 perckor érkezett be, hogy a légió és ezenfelül a Pielsticker százados lovascsoport 2 százada előremegy Kamienica-ra. A késő esti órákban kapta meg gróf Herberstein tábornok a hírszerző különítmény jelentését, hogy a légió Jezowa Woda-nál egy orosz lovas osztagot elűzött, maga a különítmény sikeres ütközetet vívott Roztoka-nál egy orosz lovasszásad ellen.

got. Markovits ezredes (10. huszárezredparancsnok) pedig azt a meghagyást vette gróf Herbersteintől, hogy a felváltandó részeket a Zamiescie-től keletre levő útelágazásnál tartalékul gyülekeztesse és egyben ezredének az állás mögött összekötő szolgálatra alkalmazott Folis (3.) századát a Burián (6.) századdal váltsa fel.

Bauer tábornok a Baintner őrnagytól kapott tájékoztatás alapján a felváltásra így rendelkezett:

a 9. és 13. huszárezred felváltja legkésőbb XII/11-én 6 órára a 10. huszárezred és 3. honvéd huszárezred részeit a Jabloniec-állásban, amely állás három alszakaszra — I. a műút mindkét oldalán; II. ettől jobbra a gerincen; III. ettől a völgyig — tagozódik;

az I. és II. alszakaszban levő egy-egy 10-es huszárszázadot felváltja a 13. huszárezred két-két százada,

a III. alszakaszban levő egy 10. huszárszázadot és a Diószeghy századot felváltja a 9. huszárezred,

vezetők várják a felváltó csapatokat 5 órakor Limanowa déli kijáratánál,

a vezetéklovak helye a Lipowe-től nyugatra levő terület,

a 13. huszárezred fennmaradó két százada tartalék a Limanowa-i úrilaknál,

8. lovas dandárparancsnokság Limanowa déli kijáratánál.

Utalunk itt arra a — már ismertetett — tényre, hogy az I. alszakaszban levő 10-es huszárszázad az éj folyamán eltolódott tartalékul a III. alszakaszba, amiről azonban Bauer tábornok tudomást nem szerzett.

Ahogy Szlavnich százados is látta, XII/10-én a védőállás mögött felvonult a 77. honvéd gyalogdandár (parancsnok péterfalvi Molnár Dezső tábornok, vezérkari tiszt nagy-laki Rátz Jenő főhadnagy) és a 39. honvéd gyaloghadosztály tüzésége. Ez a következőleg történt! A hadosztálylovasság (a 15. huszárezred 1. és 2. százada), amely Krakó felől gyalogmenetben már XII/8-án este Zamiescie-re ért és azóta ott volt, a XII/10-ére hajló éjjel folyamán e községtől keletre levő útelágazásnál és délnyugatra levő magaslaton biztosította a szintén gyalogmenetben Tymbark-ra érkezett (a községtől délre éjjelezett) 3. honvéd ágyúezredet, vala-

mint a vasúton érkező és XII/10-ére hajló éj folyamán Tymbark-on kirakódó 18. ágyúezredet.

A 77. honvéd gyalogdandár élszállítmánya: a 11. honvédgyalozezred parancsnoksága (Pillepic Rezső ezredes) és I. zászlóalja (Nagy Sándor százados) XII/9-én este rakott ki Tymbark-on és másnap 2 óra 45 perckor ért a Zamiescie-től keletre levő útelágazáshoz, ahol 2 ½ századdal felváltotta a hadosztály lovasságot és Slopnice-től mindkét oldalt (-f 538—f 511 vonalban) elzárta a Zalesie felé vezető országutat. Csatlakozott ide XII/10-én délelőtt a II. (Horváth Imre százados) és III. (Ducsay Dezső őrnagy) zászlóalj.

Emlékeztetünk itt arra, hogy már december 9-én Zalesie-re előrement a VI. hadtest három tartalék lovasszázada és a lengyel légió, vagyis hogy a 77. honvéd gyalogdandár és a 39. hadosztály tüzérségének biztosítása ebben a főirányban ugyan megtörtént, de azért a közvetlen biztosítást is szükségessé tette a Starawies (déli házcsoport)-tól délre elterülő erdőség felől lehetséges meglepetés.

Hadfy altábornagy, a 39. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka, a szűkebb törzssel (a 11. honvédgyalozezred III. zászlóaljával együtt) XII/10-én 8 óra és 9 óra között ért Tymbark-ra. Itt azonnal jelentkezett Arz altábornagnál, aki megadta a kellő tájékoztatást, mire 9 órakor rendelkezett a hadosztály zömének Slopnice környékén való gyülekeztetésére. Nevezetesen:

a 11. honvédgyalozezred Slopnice déli kijáratánál biztosítsa a Zalesie felé vezető utat és ezenfelül az összeköttetést a 16. honvédgyalozezreddel (a -f 629 magaslaton) és a Zalesie-n levő Pielsticker százados lovascsoporttal vegye fel, végül szemrevételezze az országúttól a Δ 929 Cichon, a + 928 Ostra-Ga. és a -f 888 felé vezető utakat, az ezrednek a megjelölt gerincre való éjjeli eltolása céljából,

a 77. honvéd gyalogdandár parancsnokság (Molnár Dezső tábornok) és a 9. honvédgyalozezred (Jankovich Ferenc alezredes)¹ kövesse a 11. honvédgyalozezredet és

¹ Kirakott Tymbark-on 12 órakor az I. zászlóalj (Koós Gyula őrnagy), ezután következett a II. zászlóalj (Kovács István százados) és a 77. honvéd gyalogdandárparancsnokság, majd a III. zászlóalj (Nyékhelyi Ferenc százados).

Slopnice északi részében szálljon lak táborba: ide vonuljon a hadosztály tüzérsége is.

Ezután Hadfy altábornagy a tüzérdandárnokkal (Nowotny ezredes) együtt gróf Herberstein tábornok álláspontjára lovagolt; miután ott délben átvette a parancsnokságot, az állást két részre tagozta, amennyiben a † 418 — † 483 völgytől nyugatra levő csapatokat Daubner ezredes parancsnoksága alatt közvetlenül maga alá rendelte, míg a völgytől keletre levő csapatokat meghagyta gróf Herberstein tábornok parancsnoksága alatt. Majd Slopnice-re ment át, ahol Molnár tábornokot, a 77. honvéd gyalogdandár parancsnokát tájékoztatta a helyzetről és arról a tervéről, hogy dandárát a Δ 929 Cichon magaslaton át a Golców irányában szándékozik bevetni, mire Molnár tábornok azt a javaslatot tette, hogy a dandár még az éj folyamán a Cichon magaslat—nyereg Zalesie-től északra területbe tolódjék el. Hadfy altábornagy ezt elfogadta és ennek alapján 14 órakor jelentette Arz altábornagynak, hogy mivel az ellenséges balszárny a Golców-tól délre áll, a saját jobbszárnyak a szándékolt átkaroláshoz a Δ 929 Cichon-on át kell előnyomulni, ezért tehát a 77. honvéd gyalogdandárt még ma éjjel eltolja a Cichon gerincre. Egyben elrendelte a 77. honvéd gyalogdandárnak: „A csapatok még ez éjjel a Δ 929 Cichontól délnyugatra levő kocsmához vonuljanak akként, hogy XII/11-én 5 óráig a nevezett magaslatot birtokba vegyék”.

Hadfy altábornagynak a XII/11-én végrehajtandó támadásra kiadott (Slopnice-n, XII/10-én 16 óra 40 perckor kelt) intézkedése így szólt (kivonatossan):

1. A hadosztály XII/11-én az ellenséget átkarolóan és hátba támadja ...

2. a) Molnár tábornok a 9. és 11. honvédgyalogezred 2—2 zászlóaljával, a 15. huszárezred ½ századával és a 18. tábori ágyúezred II. osztályának egy lövegszakaszával a támadást a Δ 929 Cichon — † 928 Ostra-ga. — 888-as házcsoport által jelölt gerinc mentén végrehajtja.

¹ Megjegyzendő, hogy a 9. honvédgyalogezred I. és II. zászlóaljból Roth altábornagy 1—1 századot Mszana Dl.-an, illetve Dobra-n kirakott Vasútbiztosítás céljára, minthogy orosz lovasság esetleges megjelenésétől tartott. Ez a két század csak a csata után vonult be az ezredhez.

Ha sikerül az ellenség felsodrítása, a csoport északkelet felé az ellenség hátába hasson. Molnár tábornok az alárendelt csapatokkal közvetlenül rendelkezik. A lovas-ságot már hozzáírányítottam, a lövegszakasz 3 órára legyen a képoszlopnál, a Zalesie felé vezető országúton, a -f 755-től 1500 lépésre északkeletre.

A Molnár tábornok csoport a támadást még virradat előtt kezdje meg.

b) A 16. ezred a † 756 Golców irányában támad, mihelyt a Molnár tábornok csoport Jezowa Woda-ig előrehatolt.

c) Gróf Herberstein tábornok csoport és a Daubner ezredes csoport fennmaradó része feltétlenül tartsa állásait.

d) A hadosztálytüzérség a sötétség beállta után a tüzérandárnok által kiutalt állásokat (a 18. ágyúezred egy osztálya a Limanowa-tól nyugatra levő majornál, a 3. honvéd ágyúezred a Lesniówka-tól északra levő gerinc mögött, a 18. ágyúezred egy osztálya a † 607-nél) elfoglalja és reggeli szürkülettől kezdve a támadást a legerőteljesebben támogatja.

e) Hadosztálytartalék a 11. gyalogezred egy zászlóalja és a 9. honvédgyalogezred egy zászlóalja. A hadosztálytartalék XII/11-én 7 órakor felállítást vesz a † 607 tüzérségi állástól nyugatra. A parancsnokságot a rangidősb zászlóaljparancsnok veszi át.

3. Zalesie-nél saját lovascsoport, kb. 3 lovasszázad áll. A lengyel légió (kb. 1000 ember és 80 lovas) ma éjjel állítólag Zalesie felől Jezowa Woda felé támadást intéz.

4. A nekem alárendelt csoport előtt állítólag az egész orosz VIII. hadtest a Δ 909 Salasz—Szarysz—Cieniawa

— † 756 Golców—888-as házcsoport— † 928 Ostra Ga. vonalában áll.

Kamienica-nál ma délelőtt 2 ellenséges lovasszázadot észleltek, Zabrzez-nél állítólag egy kozák hadosztály van.

5. (Előőrsök bevonása 6 órától kezdve).

6. (Összeköttetések).

7. Hadosztályparancsnokság 8 óráig Slopnice-n, aztán a községtől délre, a -f 548-on.

Fenti intézkedés kiadása előtt és alatt megtörtént a 77. honvéd gyalogdandár elhelyezkedése és pedig

a 11. honvédgyalozezred még délelőtt elindult Zamiescieről Slopnice-re, ahol a község déli részében az I. és III. zászlóalj laktáborba szállt, a III. zászlóalj felállította az előőrsöket¹ és járőröket küldött ki Lesniówka és Starawies (déli házcsoport) felől a Δ 929 Cichon-ra, Przyslop-ra és Jezowa Woda-ra, valamint az útmenti kocsmá felől a Cichon-ra vezető utak szemrevételezésére és a 16. honvédgyalozezreddel való összeköttetés felvételére,

a 9. honvédgyalozezred és a hadosztálytüzérség 17 óráig Slopnice északi részében helyezkedett el,

a tüzérdandárnok már korábban szemrevételezte a hadosztály intézkedésében említett tüzérségi állásokat (amelyek a szemrevételezés alapján kerültek a hadosztály intézkedésébe), mire a sötétség beállta után megkezdődött az ütegek felvonulása, ami azonban csak XII/11-én hajnalban fejeződött be.

Hadfy altábornagy 18 órakor jelentette Arz altábornagynak, hogy a 77. honvéd gyalogdandár és a hadosztálytüzérség 17 órára beért Slopnice-re, s hogy a 11. honvédgyalozezred még az éjjel előremegy a Cichon magaslatig, a tüzérség az éj folyamán felvonul.

Molnár tábornok elrendelte, hogy a 11. honvédgyalozezred I. és III. zászlóalja, a hozzájuk csatlakozott (Slopniceről 23 óra 30 perckor elindított) 9. honvédgyalozezredbeli I. zászlóaljjal együtt, Pillepic ezredes parancsnoksága alatt még az éjjel a Δ 929 Cichon nyugati lábánál levő kocsmához meneteljen. Ez az oszlop az elővéddel (Koós őrnagy alatt a 9-es honvédzászlóalj és a 9-es huszárok egy szakasza) XII/11-én 1 órakor, a főcsapattal (a két 11-es honvédzászlóalj) 2 órakor indult el Slopnice déli részéből. Negyedóra múlva követte a dandártartalék: Jankovich alezredes parancsnoksága alatt a 9. honvédgyalozezred II. zászlóalja, 1 lövegszakasz, a hadosztálylovasság félszázada. Maga a dandárparancsnokság XII/11-én 5 óra tájban akart az említett kocsmához beérkezni.

¹ 1 ³/₄ század főőrsön a Slopnice-től délre levő magaslatokon, zöm előőrsartalék Slopnice déli kijáratánál.

Felsoroljuk végül a 39. honvéd gyaloghadosztály jobb-
oldalában történt eseményeket:

a Zalesie-nél levő *Pielsticker százados lovasscsoport* Jelentette Arz altábornagynak, hogy XII/11-én a Zalesie-től északra levő magaslaton marad, fedezendő a Mlynczyska és Kamienica felől Slopnice-re vezető utakat; ezt Arz altábornagy közölte Hadfy altábornaggyal azzal, hogy a délelőtt folyamán csak Zabrzez-nél volt egy ellenséges lovasszázad és feltehető, hogy ellenséges lovasság Mlynczyska-n át fog előnyomulni, ahová XII/10-én reggel a légió részei előre is mentek;

a lengyel légió zöme harc nélkül szállta meg 9 órakor Kamienica-t, 1 zászlóaljja és $\frac{1}{2}$ lovasszázada Jezowa Woda-ra ment, ahol kozákfélsszázadot vetett vissza; Pilsudski dandárnok ezt az utóbbi csoportját még az éj folyamán Kamienica-ra vonultatta be, mert hír szerint nagyobb orosz erők nyomultak volna elő Alt Sandez felől; a légió hírszerző osztagai megállapították, hogy a Dunajec völgyében Zabrzez-nél erős orosz különítmény (3—4 lovasszázad, 2 géppuska, 4 löveg) áll, a Weiss ezredes különítmény XII/8-án Tylmanów-ra ment vissza, végül hogy Siekierzyna-n (a Golców-tól délkeletre) erősebb kozákosztag áll.

A VI. hadtesthez beosztott kerékpáros zászlóaljat Arz altábornagy XII/10-én 1 órakor vasúton Tymbark-ról Neumarkt-ra indította el, ahová ez 12 órakor érkezett be. A kerékpáros zászlóalj ezután csatlakozott Weiss ezredes különítményéhez és XII/11-én ennek kötelékében harcolt (lásd a XII/11-i eseményeket).

*11. kép. A Jabloniec-állás jobbszárnya
(felvétel az orosz állásból).*

Az előtérben fekvő fenyveserdő belsejében volt a Dózsregly szőzud állása. A közelőbbi háttérben látható — a közepen — a \pm 546 orlós magaslátó; a 10. honvédszázados állása 1914. december 10-án, és — balról — a \pm 641— \pm 629 gerinc északi része, amely gerinc felől indult 1914. december 9-én a 16. honvédszázados a támadást a Golew-ra.

12. kép. A Juklon'ec-állás közepe
(felvétel az orosz állásból).

Látható jobbról a nyírtfaerdő a marzólemlennel ¹, amely az 1914. december 11-i harcok gyűpontja volt; balról, a fényesről észak felé ², amely erdőben a Díőszeghy század állása volt. A háttérben, a dombon a fecsőportnál van a Lidmanowa-ból nyugatra fekvő major ³; a magasabb parancsnokok álláspontja. És ezen túl, jobbra, a Zamiescile mellett fekvő magaslatok ⁴.

6. A csatadöntés (XII/11).

XII/11-én a Roth altábornagy seregcsoport arcvonalát a 4. hadseregpáncsnokság két részre osztotta. A Stradomka mögött levő csapatok vezetését Ljubicic tábornagy vette át, míg az arcvonal keletre néző része megmaradt Roth altábornagy parancsnoksága alatt. Ezen a napon Ljubicic tábornagy arcvonalán orosz támadás nem történt. Roth altábornagy arcvonalán ellenben, Limanowa-nál (s ezenfelül Szurmay altábornagy hadtestének arcvonalán, Neu Sandez előtt) nehéz harcokra került a sor, amelyek az oroszok visszavonulásával értek véget. Ez jelentette a csata eldöntését.

A) Események Limanowa környékén.

a) *harcok a Jabloniec-állásban*
(ehhez a 10. vázlat és 1., 2., 3., 5., 6., 7., 8., 9., 11., 12. és 13. kép).

Az előzményekből tudjuk, hogy Bauer tábornok a Jabloniec-állásban levő 10-es huszár és 3-as honvédhuszár századok felváltása céljából a 9. huszárezredet az állás jobbszárnyába, a 13. huszárezred két-két századát az állás középebe és balszárnyába irányította és utóbbi ezred két századát tartalékul visszatartotta. Nem volt tudomása arról, hogy a balszárnyon levő 10-es huszárszázad (Radoychich) az éj folyamán a jobbszárnyra tolódott el. A 13. huszárezred tehát XII/11-én hajnalban is három csoportba alakult és pedig:

Cserhalmi őrnagy a 4. és 5. századdal a középben levő,

Spilka százados az 1. és 2. századdal a balszárnyon levő (illetve volt) 10-es huszárok felváltására,

Tömöry őrnagy a 3., 6. századdal és az utász-szakasszal Bauer tábornok tartalékául, Limanowa déli kijáratánál;

a Cserhalmi és Spilka csoportnak 4 órakor, a Tömöry csoportnak 4 óra 45 perckor kellett Zamiescie-ről elindulni.

Mielőtt a felváltás az állásba ért volna, a harc ott fellángolt.

A védőrség akkori tagozását¹ a 9. vázlat tünteti fel.

A Jabloniec-állásban lezajlott hullámozó harcokat szemtanuk előadása alapján, harcmozzanatokra tagozva fogjuk ismertetni. Ezek jobb megértése céljából minden esetben előrebocsátjuk az egyes harcmozzanatok rövid vázlatát. Az *első* — alább következő — mozzanat az orosz hajnali támadás és annak kivédése volt.

A felváltó részek 5 órakor indultak el Limanowa déli kijáratától az állás két szárnya és közepe felé, de mielőtt még az állásba értek volna, kb. 5 óra 30 perckor az oroszok megrohanták az állásnak a Jabloniec északi lejtőjén levő részét (t. i. a 10. huszárezred géppuskáit, 2. századát, 1 század 34-es Landwehrt és ½ század 212-es Landsturmot), annak védőrségét részben legázolták, részben kézitusában hátraszorították. A támadó oroszok déli szárnyát a tartalékban levő Radoychich század ellentámadással vetette vissza, zömük azonban, verekedve a védőrséggel túlhaladt az álláson és felkanyarodva a Jabloniec gerincére, behatolt — a Radoychich század mögött — a gerincen levő, mintegy 150 lépés hosszú és 100 lépés széles nyírfaerdőcskébe. Ekkor érkezett oda a felváltó 9. huszárezred, amelynek a Jabloniec gerince mentén előnyomult balszárnya (4., 5. század, utász-szakasz, géppuskásosztag), valamint a 13. huszárezred Cserhalmi csoportjának 4. (jobbszárnny) százada ellentámadásban, vad és veszteséges kézitusában verte vissza az oroszokat és kb.

¹ A csapatelosztásra nézve a hadműveleti iratok között két okmány áll rendelkezésre. Az egyik az alszakaszparancsnokok jelentése XII/10-éről (Brokes és Hertelendy századosok jelentése közelebbi keltezés nélkül, Békássy százados jelentése 17 óra 45 percről), a másik Bauer tábornoknak XII/12-én írt harcjelentése, amely a csapatelosztást a felváltás előtt (XII/11-én hajnalban) tünteti fel. A két okmány adatai egymástól több részletben eltérnek. A vázlatban a legvalószínűbb tagozást ismertettük. Megjegyzendő még, hogy mindkét okmány a középső alszakaszban csak 1 század 212-es Landsturmot tüntet fel. XII/10-én azonban ott 1 ½ század Landsturm volt, lehet azonban, hogy elszéledés következtében az állomány egy századra csökkent. Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy a jobbszárnnyon a 10. huszárezred 2. századának huszárai a Landwehrre és a Landsturmra voltak elosztva, a közepén a ½ 59-es század gyalogosai hasonlóan elosztódtak a Landwehr és Landsturm legénysége közé.

6 óra 15 percre visszafoglalta a veszendőbe ment állásrészt. Közben a többi felváltó részek elhelyezkedtek a kiutat állásrészekben, a 10. huszárezred két százada (2. és 5.) felváltatván, az állásból hátrament, a harmadik (4.) század azonban megmaradt az állásban.

Halljuk most a szemtanukat, még pedig legelőbb a felváltó részek előrevonulására nézve!

Zalay 9-es huszárszázados közlése szerint az ezred pár órával éjfél után indult el Slopnice-ről és lépésben Zamiescie-n át lovagolt Limanowa felé. Már Limanowa előtt hallott hareizajt és hurráh-kiáltásokat a Jabloniec-állás felől. Mikor az ezred Limanowa-ra beért, a városka északi kijárata közelében levő hídnál orosz gyalogsági lövedékek néhány sebesülést okoztak. Az ezred Limanowa-n túl (vagyis attól délkeletre), a műútmenti házak valamelyikénél találkozott Baintner őrnaggyal és Folis századossal, akik közölték, hogy az oroszok az állásba betörték. Ekkor 5 óra volt (amire Zalay százados határozottan emlékszik, mert ekkor megnézte óráját). Az ezred most lóról szállt. Muhr ezredes azonnal kijelentette, hogy ellentámadásra vezeti ezredét. Intézkedett harcalakzat felvételére. A balszárnyra rendelte a 4. századot, ettől jobbra az 1. és 3. századot. Az 5. századnak a jobbszárny mögé kellett volna tartalékba kerülni, de nem jutott oda el, hanem a 4. század mellett lépett később harcba. A 4. század élére állt (kard nélkül, lovaglópálcával kezében) Muhr ezredes. Mellette volt az ezredsegédtiszten kívül Zalay százados, és utóbbtól balra Szántay főhadnagy. így vettek irányt a védőállás mögött elterülő nyírjesnek, amelynek túlsó szegélyén volt az állás. A nyírfás erdőcskénél került az ezred ellenséges tűzbe.¹

¹ A 9. huszárezred története szerint: „Reggel 3 óra 30 perckor indulás Muhr ezredes parancsnoksága alatt Limanowa felé. Sötét éjszakában ügetnek a huszárok . . . Az ezred hajnali 5 órakor érkezik meg Limanowa keleti határához és tűzharchoz lóról száll. Az orosz gyalogsági tűz már itt érzékeny veszteséget okoz derék huszáraink sorában. A távolról idehallatszik az oroszok vad „urrá” kiáltása. Muhr ezredes fontos feladatának teljes tudatában szokott rövidséggel osztja ki az utolsó parancsot: az ezred megszálja a Jabloniec magaslatot. Muhr ezredes Ilimmel főhadnagy (segédtiszt) és Zalay kapitány kíséretében a Nádasdy-huszárok élére áll és gyors lépésekkel vezeti őket a zűrzavaros éjszakában vad csatazaj között a nyírfaterdős magaslat felé. Parancs: saját csapataink leváltása. Sötétben másszák

A 13. huszárezred Cserhalmi (4. és 5. század) és Spilka (1. és 2. század) csoportja Limanowa-ra a 9. huszárezred előtt ért be és ettől balra ment előre a Jabloniec-állás közepe és balszárnya felé.

Cserhalmi őrnagy előadása: „A XII/10-én este kapott eligazítás értelmében XII/11-én 4 órakor a 4. és 5. századdal Limanowa-ra meneteltem... néhány perccel 5 óra előtt érkeztem meg Limanowa délkeleti kijáratához ... mögöttem közvetlenül Spilka százados csoportja (1. és 2.) s körülbelül egyidőben mögöttünk értek oda az útra Muhr ezredes vezetése alatt a 9-es huszárok. Lórólszállás után, miközben a huszárok a kardokat lecsatolták s a lőszert kiszedték, az orosz tüzéség váratlanul tüzelni kezdett, még pedig a hátunk mögött levő 9-es huszárok közé.

Itt megjegyzem, hogy — mint később is hallottam — feltűnő volt, hogy valahányszor a sötétség beálltával Limanowa felől valamely csapaterősítés érkezett a műútra, bármilyen csendben is, az orosz tüzéség, amely már előzőleg jól belötte magát Limanowa délkeleti kijáratára, rögtön megindította a tüzelést, minek folytán a limanowai csatanapokon

meg a huszárok a magaslatot, A 4. század (gróf Thun százados) a parancs szerint a 13-as huszárok mellett (vagyis a balszárnyon), ettől jobbra az 1. század (Grézer százados), majd a 3. század (Szmrecsányi százados). Az 5. század (Steiger százados) tartalék...”

Az ezredtörténet idézi még Braun Géza főhadnagy (alantos tiszt az 1. századnál) leírását, amely némileg eltér az ezredtörténet előadásától: „A limanowai főtéren (vagyis a déli kijárat közelében) heves ellenséges puskatűzben tűzharchoz lóról szállunk. Muhr ezredes megparancsolja, hogy a lovakat Sulkowski herceg őrnagy és Fekete báró kapitány vezetésével hátravigyék. A gyalog sorakozó huszárok heves ellenséges tűzben a Limanowa—Kanina úttól jobbra széles rajvonalba fejlődnek. A balszárnyon 4. század (Thun gróf), ezt követi az 5. század (Steiger), a 4. és 5. század között van az ezredparancsnokság és az utász-szakasz, majd a gépfegyverszakasz (Cserhalmi) következik, az 5. századhoz csatlakozik az 1. és 3. század, összesen 22 tiszt és 180 huszár. Ezredünk balszárnyán a 13. jászkun huszárezred két százada helyezkedik el, Reichlin báró és Rochlitzer kapitányok és Cserhalmi őrnagy vezénylete alatt... Az előnyomulás hajnalban mindjobban erősödő ellenséges tűzben történik. Muhr ezredes a sáros úton nagy lendülettel vezeti az ezredet. Balszárnyunk a nyírfás domboldal megmászásánál ellenséges golyózáporba kerül. Muhr ezredes megállapítja, hogy balszárnyunkkal szemben a leváltandó állások már az ellenség kezében vannak ...”

az állásaikba igyekező csapatainkat érzékeny veszteségek érték. Itt ebben a pillanatban is, mikor a 9-es huszárok megérkeztek, megkezdődött az ellenséges ágyúzás. Jól emlékszem, hogy abban a pillanatban, mikor én csoportommal (a 4. és 5. századdal) Limanowa délkeleti kijáratához, mint első csoport megérkeztem, feltűnt, hogy a műúttól északra fekvő kis parasztház ajtaja megérkezésünkkor hirtelen feltárult s a házból egy ott felfüggesztett nagy — egyszerű parasztházban feltűnő jelenség — asztrállámpa vetette ki Kanina felé, a műútra hatalmas fényét, mint egy reflektor. Akkor kissé elgondolkoztam e jelenség felett, de a további viharos mozzanatokban megfelejtkeztem róla. Most már biztosra veszem, hogy az a paraszt orosz kém volt, ki így módon jelezte az orosz tüzérségnek, hogy újabb csapatunk jelent meg Limanowa kijáratánál.

Ugyanebben az időben fentről, a Jabloniec felől hirtelen nagy lövöldözés és élénk csatazaj hallatszott le, majd az a hír terjedt el, hogy az orosz betört állásainkba. Erre rögtön felfelé indultam a 4. és 5. századdal, ugyanekkor láttam, hogy a 9-es huszárok is megindulnak és pedig 10-es huszárbeli küldöncök vezetésével. Nekem, miután előzőleg már XII/8-án és 9-én is ugyanebben az állásban voltam, fenn a 2. alvédőszakaszban, ismertem felfelé az utat, s így nem volt küldöncre szükségem.

Miután a műútról letérve, az állásba egyenesen délkeleti irányban felmenni, a sűrű golyózáporban óriási veszteséggel járt volna, helyt adva a két századparancsnok (báró Reichlin és Rochlitzer) javaslatának, pillanatra megállunk és én magam előrekúszva, déli irányban vezető ösvényre akadtam, amelyen aztán sikerült némileg fedetten, nagyobb veszteség nélkül felfelé jutnunk; pár perc után az 5. századot keleti irányban állásába irányítottam, s aztán a 4. századdal tovább haladtunk délfelé, a kijelölt állás mögé”.

Cserhalmi őrnagy csoportjától balra, a műút mentén ment előre Spilka¹ százados csoportja (az 1. és 2. század). *Prónay százados*, aki az 1. századot vezette, az előrevonulást így adja elő:

„Néhány órai alvás után felébredtem. 4 óra volt, a

¹ Spilka Géza százados a világháború folyamán hősi halált halt.

huszárok még mély álomban feküdtek . . . Megtudtam, hegy Spilka százados... egy órával eltolta az ébresztőt ... Az éjszaka koromsötét volt, ügetésben még a limanowai templomnál utolértem az előttem indult 2. (Bernolák) századot. Az ezred többi századainak az állásokba való indulása különböző időpontokra volt parancsolva. Limanowát elhagyva, kb. az állásoktól 1 km-re, ott ahol az út emelkedni kezdett, a két század megállt. Spilka százados halkán kiadta Bernoláknak (2. század) és nekem a felülről kapott parancsot: „Beérkezett hírek szerint az oroszok Limanowa birtokáért döntő támadást akarnak intézni. Mindenki lássa el magát élelemmel és lőszerrel, az 1. század balra, a 2. század pedig jobbra az úttól, erősítse meg a védelmi vonalat, amelyet az utolsó emberig tartani kell, mert a háború kimenetele és a Monarchia helyzete függ ettől a csatától. Az ezred és egyúttal a mi védelmi-szakasz parancsnokságunk (Tömöry) az úrilakban tartózkodik, jobbra az országúttól, ő maga (Spilka) pedig küldönceivel az országúton, a parancskiadás helyén fog tartózkodni”. A nyeregtáskákból kivettük, amire szükségünk volt (lőszer, kenyér, konzerv) és lovainktól ismét elbúcsúztunk, amelyeket Brezorad hadnaggyal küldtem szállásainkra vissza, elindultunk az állások felé, amelyekben itt-ott leadott lövéseken kívül idáig még meglehetősen csend volt... Még az állásoktól távol voltunk, amikor a 10-es huszárok két csapatával találkoztunk, Hertelendy Miklós és Radoychich Lajos¹ századaival, akik meglehetősen lármával és gyorsan jöttek állásaikból lefelé, nekünk nevetve „jó mulatást” kívánva, a következő percben már el is tűntek Limanowa-felé”.

Fenti előadásokból kiviláglik tehát, hogy Limanowa déli kijáratától, illetve annak közeléből kb. 5 órakor indultak el gyalog a 9. huszárezred (négy század, utász-szakasz és géppuskás-szakasz), valamint a 13. huszárezred 4. és 5. százada, és követte őket lóháton a 13. huszárezred 1. és 2. százada, melyek az állástól kb. 1 km-nyire szálltak lóról. Mikor az utóbbi két század felkészült a gyalogharcra és

¹ A Radoychich századnak csak részei lehettek itt, mert a század zöme akkor még az állásban volt és azt csak 7 óra tájban hagyta el (lásd 181. old.).

elindult az állás felé, már 5 óra 30 perc elmúlhatott. A mondott időpontban következett be az állás közepe ellen meglepően intézett orosz támadás. Kb. ugyanekkor hagyta el az állást a támadás által nem érintett (tartalékban levő) Hertelendy század, amelyhez a zavaros helyzetben más századok emberei is csatlakozhattak.

Az orosz támadás és annak kivédése a következőleg történt:

Brokes százados, a jobbszárny parancsnoka december 11-én 2 órakor végigment az álláson, az alparancsnokokat mindenütt ébren találta és a legénység nagyrésze is fenn volt, talán a kemény hideg miatt nem tudott aludni. Az egész éjjel csend volt, eltekintve az éjfél előtt egy órával történt orosz tűzrajtaütéstől. Százada 5 óra tájban a közép felől (Hertelendy alszakasza felől) hallható gyalogsági tüzre és ágyúdörgésre riadt fel.

Erie nézve *Hertelendy százados* harcjelentése (1914 XII/13-áról kelezve) a következőket mondja: „Éjfél felé heves tűz... Megkérdeztem a géppuskás osztagot, vajjon nincs-e támogatásra szüksége. Nem volt. XII/11-én kb. 5 órakor reggel orosz roham, amelyet az én arcvonalam tüzrel utasított vissza. A tüzelés hamarosan el is hallgatott és a támadás látszólag a Brokes szakasz irányába fordult. Mint-hogy az én védőszakaszom a támadást visszautasította és az én századom felváltandó volt (a század a középső alszakasz balszárnya mögött volt tartalékban), alszakaszom parancsnokságát előbb az 59-es század parancsnokának, majd Bernolák századosnak (13. huszárezred 2. század) adtam át”.

A.Z orosz támadás valóban Brokes védőszakaszát (annak balszárnyát) érte.

Brokes százados 5 óra 30 perc tájban ugyanis balszárnya felől erősebb fegyverropogást és hangos „úrrá” kiáltásokat hallott. A teljes sötétségben kb. 30 lépésre maga előtt puskalövések felvillanását látta, Csakhamar egész vonala tüzelt és megszólaltak a géppuskák is. Erre Brokes százados visszafordult, hogy balszárnya mögött néhány huszárból álló tartalékát előrehozza. Míg odajárt, elesett alantos tisztje, Kovácsffy főhadnagy. Az oroszok ugyanis rövid tüzelés után szuronnal rohanták meg és legázolták

a 10. huszárezred géppuskáit, egyidejűleg vad kézitusában visszaszorították a tőlük balra álló Landsturmot, Landwehrt és az ezekre felosztott 10-es huszár (Brokes) századot. Az előretörő oroszok baloldalába ekkor a Radoychich század intézett ellentámadást.

Erről a harcmozzanatról három szemtanú előadását idézzük:

Margitay főhadnagy, a Hertelendy százados állásának jobbszárnyán levő 10-es huszár géppuskás-szakasz parancsnoka:

„XII/11-én kora reggel alig derengett és majdnem semmit sem lehetett látni. Az oroszok igen erős tűzérési és gyalogsági tüzzel és rohammal támadtak reánk. Fegyvereink a legnagyobb erővel dolgoztak, majd a bal fegyverem elnémult, mire oda ugrottam és magam lőttem tovább ki a hevedert. Itt már csak holttestek voltak és egy ember sem. Az örült ordítózásban és majdnem teljes sötétségben felálltam fegyverem mellől és a szemközt levő oroszok közé lőttem pisztolyommal, mikor egyszerre nagy ütést éreztem oldalamba jobbról és összeestem. A mellettem levő ember, akit én saját embereim egyikének tartottam, ugyanis orosz volt és nem huszár, de a nagy verekedésben nem ismerte ki magát, csupán akkor, mikor látta, hogy én az oroszokra lövök és akkor támadt reám. Zúgó fejjel és nagyon heves nyilalással jobb oldalomon, tértem magamhoz és csúszva próbáltam az erdőben elkészni. Az én fegyverem helyén csend volt és csupán 20—30 lépésnyire, Takács százados irányában (aki Margitaytól jobbra, a másik géppuskás-szakaszt vezényelte) tartott tovább az ordítózás, lövés és lárma. A legnagyobb kinnal és erőfeszítéssel értem el az erdő mifelénk eső részét. Egy németnyelvű gyalogos segített elvánszorogni a kocsmáig, ahol a segélyhely volt”.

Radoychich százados, aki századával a közép jobbszárnya mögött pár lépésre, de arccal északkeletnek, vagyis az arcvonala majdnem merőlegesen állt, illetve feküdt: „XII/11-én kb. 5 óra 30 perckor nagyon élénk lövöldözésbe ébredtem. Közvetlen utána a limanowai országút felől a Jabloniec gerinc felé futótűzszerű gyorsaságban „úrrá” kiáltásokat hallottam. Nem hittem, hogy a hurrázás komoly, a rohamot jelenti. Az oroszok ugyanis sokszor hurráztak,

így az elmúlt éjszaka is, anélkül, hogy árkaikat elhagyták volna. A lárma mindig erősödött, közeledett, egyszerre tányérsapkás oroszok körvonalait láttam közvetlen századom előtt. „Felugrottam! Rohamra vezénylem századomat. A balszárny kivételével egy pár pillanat alatt kézitusára került a sor, a balszárny tüzelt. Közvetlen közelemben örült lárma, lövöldözés keletkezett. Magyarul, németül, oroszul és lengyelül kiabáltak: Tüzet szüntes, saját csapatok! Huszárajaim megfordított karabéllyal dolgoznak. A nagy lárma közepekkor itt-ott egy tompa zuhanás. Nemsokára csend, az oroszok visszafutottak árkaikba. Mi lefekszünk. Figyelek: nem merem a koromsötétségben, a bizonytalanságban tovább menni. Tájékozatlan voltam, hiszen koromsötét éjszaka volt, mikor ide feljöttem. Később arcvonalam előtt, balról jobbra lódobogásszerű hangokat hallok. Nem mertem lövetni, mert nem voltam biztos benne, nem a saját felváltók jönnek-e? Végre kezd derengeni. A balszárnyam felől hallom, hogy Kovácsffy főhadnagy elesett, balra tőlem látom Limanowa-t, tehát arcvonalam majdnem merőlegesen áll az általános arcvonalra. Helyesbíteni. Körülöttem sehol ellenség. Betörésekor oldalba kaptam egy zárt vonalat, amely mikor kemény karabélyagyakat érzett, hanyathomlok visszafutott s magával rántotta saját arcvonalának tekintélyes részét. Jönnek fel a Nádasdy és Jászkun huszárok. Kb. 6 óra 30 percekor már bent vannak az arcvonalban . . .”

Fembach zászlós: „Reggel 5 órakor örült „hurráh” kiáltásra eszmélünk fel. Radoychich gyorsan talpra ugrik, a század követi. Verekedést, hörgést, kiabálást, káromkodást, tompa zuhanást hallunk előttünk s oldalunkban; zagyva hangok, hol orosz, hol magyar beszéd. Gondoltuk: az oroszok vonalainkban vannak. Ami ezután történt a sötétségben, arról csak kissé homályos képet tudok nyújtani. Hamar egy vonalba állunk fel, előre megyünk; az út szélén, ahol feljöttünk, lehasalunk; én vízben fekszem a fák közt, egészen közel állásunk háta mögött, alig pár lépésre tőlünk tányérsapkás körvonalakat veszünk ki. Pillanat alatt fut át agyunkon: lőjünk-e vagy ne, mert hátha saját bajtársainkat „találjuk el? A tányérsapkások irányunkban mozognak. Erős tüzelést indítunk. Körülöttnök süvitenek, csapkodnak a golyók. Közvetlen közelből kapjuk az ellentüzet. Oldalról

is nagyon sok golyót kapunk, mert állásunk, hová a muszkák betörtek, parabolaként hajlik ott kétfelé. Századunk jobbszárnya belekeveredik a kézitusába, míg mi egy páran az előttünk pár lépésre levő muszkákat üzzük vissza erélyes tüzelésünkkel. Negyedóraig tartott az egész, majd csend. Előre megyek, de nem sokat látok, csak pár hullát és azt tudom konstatálni, hogy alig 8 lépésnyire saját állásaink mögött fekvő, üztük vissza az ellenséget. Az egész támadás azért jött oly meglepetésszerűen, mivel az oroszok csendben hasoncsúszva hajtották ezt végre. Hallom kiabálni: „Kovácsffy főhadnagy úr elesett!” Derengeni kezd. Közben a 9-es és 13-as huszárok felváltása is megérkezik ...”

A 9-es huszárok, valamint a 13-asok Cserhalmi őrnagy csoportjának 4. százada ezt megelőzően az állás mögött vívtak véres harcot a Brokes százados alszakasz balszárnyán keresztül áttört oroszokkal. A Radoychich század ellentámadása ugyanis a támadó oroszoknak csak balszárnyát vetette vissza, míg ezek zöme a Jabloniec lapos tetején, miután az ott levő Landsturm és Landwehr csapatokat és Brokes századot visszadobta, behatolt a Jabloniec gerincén levő nyírfaerdőcskébe és ennek nyugati szegélyén ütközött a felváltó csapatokra: a 9. huszárezredre és Cserhalmi őrnagy csoportjára.

Zalay százados szemtanú előadása szerint — mikor az ezred a már ismételt említett nyírfaerdőcske mögött kb. 150 lépésre fekvő fenyőerdőparcellához ért, — ott egy 10-es huszárőrmester jelentkezett, aki az ottani tartalékot (nyilvánvalóan a Brokes-század néhány huszárából álló tartalékát) vezényelte. Ennek Zalay százados azt a parancsot adta, hogy ott tartson ki. Maga a 9. huszárezred hozzáfogott a veszendőbe ment állásrész megmászásához, ahonnan azonban orosz géppuskatűz fogadta a huszárokat. Elsőnek Szántay főhadnagy esett el (halálos fejlövés), aki Zalay-tól balra volt. Zalay kb. 3 lépést ment még előre, mikor a tőle jobbra haladó Muhr ezredes roskadt össze (bal lágyéklövés)¹ Erre Zalay százados a mögötte mintegy 15 lépésre levő raj-

¹ Muhr ezredes vitéz magatartásáért halála után a magyar nemességet „limanowai” előnévvel kapta meg, és a Mária Terézia rend káptalanján neki a tisztí arany vitézségi érmet ítélte meg.

vonalhoz futott, nehogy az lőjjön és Muhr ezredest találja el. Majd ő (Zalay százados), Barcsay 13-as huszárszázlós, valamint két-két 9-es és 13-as huszár iparkodtak Muhr ezredest a tűzvonalból hátravinni, már csak azért is, mert Muhr ezredes ezt kérte, nehogy sebesülten fogságba essék. Miközben az ezredest hátravitték, ez feljajdult (utólag derült ki, hogy ekkor kapta — hátulról — a második sebet, tüdőlövést). Zalay százados még látta, hogy gróf Thun százados, karddal kezében elesett (mintegy 50 lépésnyire Muhr ezredes összeroskadási helyétől), majd találkozott a megsebesült báró Reichlin századossal. A hős Muhr ezredes útközben kiszenvedett. Holttestét Zalay százados Tymbark-ra szállította. Megemlítendő még, hogy Zalay százados szerint a kb. 150 lépés mélységű verekedő gomolyag az állástól kb. 15—20 lépésre kezdődött.¹

Itt közbeiktatjuk *Szlavnich százados* előadását, amely Himmel főhadnagy, a 9. huszárezred segédtisztjének jelentésén alapszik, Himmel 8 óra tájban jelent meg a 13. huszárezred parancsnokságánál és így ecsetelte a hajnali harcok lefolyását:

„A Jabloniec gerinc mentén váratlanul támadó ellen-

¹ Erről a harci mozzanatról a 9. huszárezred története így ír: „Már pirkadni kezd, mikor a századok a nyírfa erdőcskéhez érnek” (az említett, mintegy 100 lépés széles erdőcske keleti, túlsó szegélye mentén volt az állás). „Muhr ezredes látja, hogy itt már csak igen kevés élőember leváltására kerülhet sor. Minthogy az oroszok állásainkba betörték, Muhr ezredes rövid tüzelés után rohamra ad parancsot! „Előre fiúk! Éljen a király!” kiáltással ezrede élére áll és a bátor Nádasdy-huszárok rávetik magukat a túlerőben levő ellenségre. Vad kézitusában hős huszáraink, tisztjeink bátor vezetésével emberfeletti munkát végeznek. Muhr ezredes és Thun gróf kapitány halálhírére a hősiesség küzdelem elkeseredetté válik... Bauer Ottó hadnagy földről felkapott gyalogsági ásóval küzd, halálos lövést kap, nyugodtan várja halálát. Oswald őrmestert háromszor ragadják meg mentéjénél fogva a gomolygó harcban az oroszok, de ő valamennyit lerázza magáról és tovább harcol. Cseter őrmester jól célzott revolverlövésekkel tisztítja maga előtt a terepet. Kovács káplár puskatussal üt agyon egy orosz tisztet, erre az orosz tiszt mögött jövő 11 ember megadja magát. Kovács káplár a halott tisztet sátorlapra téteti és foglyait hátra kíséri. Súly káplárnak és Lujber huszárnak a nagy kézitusája közben eltörik a karabélyja, orosz puskával harcolnak tovább. Fülöp huszár karabélyja az első ütésnél eltörik, birokra kel az oroszokkal és így győzi le ellenfeleit. Újabb és újabb orosz hullámok bukannak fel, ezek azonban már erősen megtépázva, legyengülve érkeznek hozzánk. Időközben segítség érkezik, a 13. huszárezred két százada...”

ségnek sikerült a Landsturm-századokat meglepni és állásaikba betörni, a benyomult tömeg átgázolt a 10-es huszárok 2. századán és gépfegyverosztagán. Takáts százados maga kezelte egyik gépfegyverét és több lövéstől találva holtan maradt gépfegyverei mellett, ugyanekkor esett el a 10-es huszárok vitézül harcoló Kovácsffy főhadnagya. Ezzel a támadó csoporttal, amely kézi tusában szorította vissza csapatainkat, találkozott Muhr ezredes, aki a 9-es huszárokkal 5 óra 30 perc tájban ellentámadással megállította a benyomult ellenséget...”

Az ellentámadáshoz csatlakozott a 13. huszárezred 4. százada, amely eredetileg a közép (Hertelendy) jobbszárnya felé vonult előre, de aztán öntevékenyen beavatkozott a kézitusába.

Erre nézve idézzük *Cserhalmi őrnagy* előadását:

„5 óra 30 perc körül tőlünk jobbra a 9-es huszárok bukkantak fel, kik ebben a pillanatban már is váratlanul az állásaink felől előretörő, nagyszámú ellenséggel kerültek át az állásaink felé. A 4. század (amelynek parancsnoka, Reichlin báró százados még útközben megsebesült, és helyette a századot gróf Bissingen Károly hadnagy¹ vezette) erre jobbra kanyarodva, oldalozva veti magát az oroszra s így egyesült erővel hősieles küzdelemben, dacára az erős gyalogsági és gépfegyvertűznek, sikerült az oroszot visszaszorítani és azt állásainkból is (ahová már befészkelte magát) kivetni”.

Ismételjük itt, hogy az orosz betörés — Cserhalmi őrnagy szemtanú szerint is — kb. 300 lépés szélességben, a Jabloniec gerincen és annak északi lejtőjén történt meg. A betörést dél felé elreteszelte a Radoychich század ellentámadása. Tőle északra, visszaszorított csapataink (a 10-es huszárok 2. százada, Landwehr és Landsturm) és az oroszok közvetlenül az állás mögött kezdődő és mintegy 150 lépés mélységű gomolyagban még verekedtek, mikor a 9. huszárezred 4., 5. századának és utász-szakaszának, valamint a balról csatlakozott 13. huszárezred 4. századának sikeres ellentámadása bekövetkezett. Az ezrede 4. századának élén haladó Muhr ezredes az ellentámadás kezdetén halálos sebet

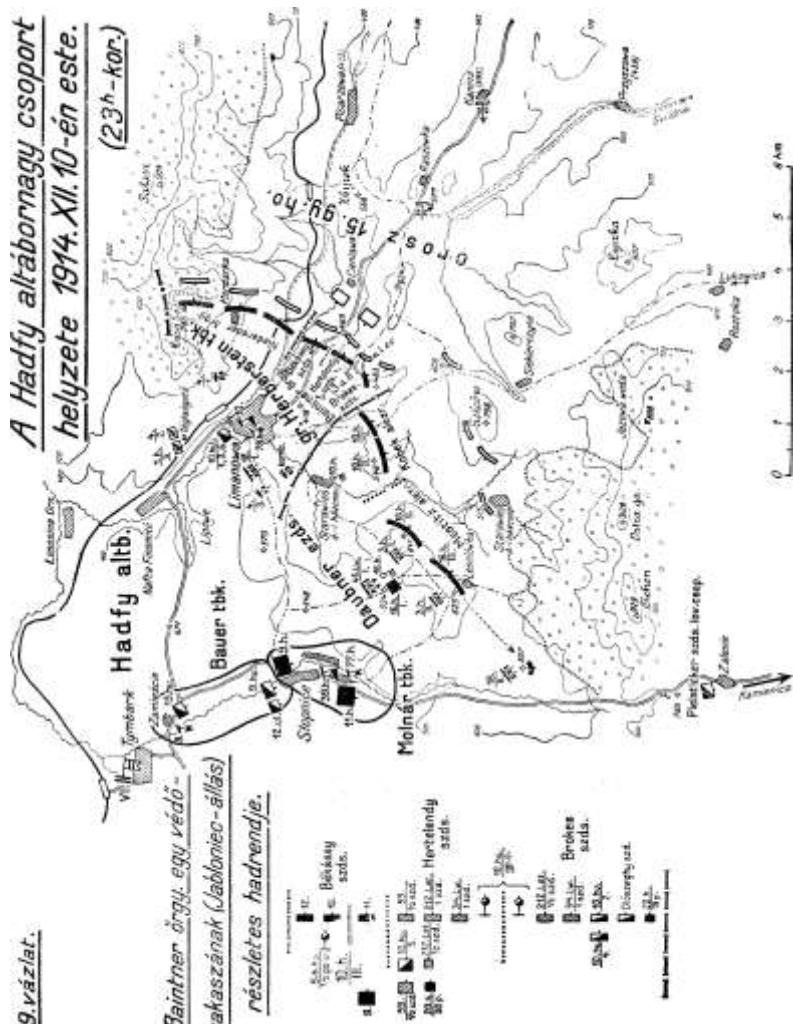
¹ Bissingen hadnagy a világháború folyamán hősi halált halt.

9.vázlat.

A Hadfy altábornagy csoport
helyzete 1914. XII.10-én este.

(23h-kor.)

Bainthner őrnagy egy védő-
szakaszának (labornico-állás)
részletes hadrendje.

Lássuk még a két szárnyon történeteket!

A szélső jobbszárnyon lezajlott eseményeket *Diószeghy százados* így adja elő:

„XII/11-én kora reggel (t. i. 5 órakor) a leghevesebb tüzelés hangzott fel a balszárnyunkhoz csatlakozó 10. huszárezred állásai felől. Hirtelen nem tudtam ezt r^{és}i, vélni, hiszen ott eddig szinte teljesen nyugalom volt. A mi állásunk előtt az oroszok csendben feküdtek s már azon gondolkoztam, hogy elmegyek megnézni, mi történik ott, midőn egyszerre előttünk is a leghevesebb tüzelés indult meg. Ismét zárt szakaszok tűntek fel az ellenséges rajvonal mögött és ez alkalommal tiszték is voltak velük, kiket az eddigi támadások alkalmával még nem láttunk. A huszárok a leghevesebb tüzet zúdítottak reájuk, mit nem is bírtak sokáig állani s kezdtek visszahátrálni, beljebb az erdőbe. Ez alkalommal láttam, hogy pár tiszt korbáccsal akarta őket elő-

kat. Az 1. és 3. század még lengyel népfelkelőket talál az állásokban... 4. századunk az elkeseredett haláltusában felmorzsolódott. Muhr ezredes az ellenséges állások elfoglalása közben hősi halált liait, Ilimmel főhadnagy megsebesült. Az 5. század veszteségei is súlyosak. Mohi* hadnagy elesik, Nedeczky zászlós megsebesül. Thun gróf kapitány és bátor alantosa, Bauer Ottó hadnagy szintén itt lelik hősi halálukat. Odescalehi herceg zászlós megsebesült. A túlmerészen előretörő Péterffy hadnagy ellenséges kézre kerül. A gépfegyverosztagnál Cserhalmi kapitány és Babies hadnagy megsebesülnek, Szántay kapitány hősi halált liai, a gépfegyverosztag harc képtelenné válik... A támadást tulajdonképpen a 4. és 5. század, a gépfegyverosztaggal együtt hajtotta végre, a jobbszárny részben még csapatainktól gyéren megszállt lövészárkokban nyomult előre...”

A 9. huszárezred története ezután megemlékszik „az egész csatát hősieien végigküzdő 2 század 13-as (Cserhalmi őrnagy csoport) és a csata folyamán erősítésül érkezett 2 század (3. és 6. század) 13-as” huszárról. Az előadottakból tudjuk, hogy az első ellentámadásban a 4. század vett részt. Az *utóbbi 13-as huszárszázad* naplója így ecseteli az eseményeket: „Reggel 4 órakor elindulás. . . Már egy órával beérkezésünk előtt azonban az oroszok támadást intéztek állásainkra, a 10-es huszárokat és a Landwehrgyalogságot részben visszaszorították. A 4. és 5. század a 9-es huszárok balszárnyán, de a harcászati kötelék hamarosan szétszakadt, mikor Cserhalmi őrnagy és báró Reichlin százados parancsot adott a magaslat megrohanására. Muhr ezredes pár perc múlva elesett... Sikerült az oroszokat kivetni lövészárkainkból, amelyek sebesültjeikkel és halottaikkal voltak tele. Még a roham előtt a lejtőn elesett báró Kazy zászlós és megsebesült báró Reichlin százados. Már kivilágosodott és nem állt be harci szünet, ellenkezőleg az ellenség, géppuska és tüzérségi tüztől támogatva, nagy fölénnyel újította meg támadásait. . .”

kényszeríteni. Kb. félóra múlva a tüzelés csendesedni kezdett, majd teljesen megszűnt. A tartalékok eltűntek előlünk, de sok halottat vagy súlyos sebesültet láttunk a helyükön feküdni. A támadás a jobbszárnyunkon szűnt meg legelőbb és onnan terjedt balra, ami első sorban Hegedűs hadnagynak és honvédekének érdeme, kik a XII/9-én jól bevált támadást megismételve, a vízmosás túlsó oldalán előrekúsztak s onnan meglepő oldal és háttüzet zúdítottak az oroszok szárnyára”.

Valószínű, hogy fenti előadás az 5 óra és 5 óra 30 perc közti eseményekre vonatkozik. *Diószeghy százados* így folytatja előadását:

„Nemsokára (valószínűleg 5 óra 30 perckor) a 10. huszárezred állásai felől hallott tűz egyszerre megszűnt, de nyomban reá erős hurrázás és nagy zaj volt hallható. Mintegy félóra múlva balszárnyszakaszom szakaszvezetőjét láttam megsebesülve vánszorogni felém; jelentette, hogy az oroszok rohamot intéztek a 10-esek ellen. Az oroszok nagy túlerővel támadtak és miután igen sok huszár elesett, a megmaradtakat kiverték az állásokból és azokban most ellenség van. Nem akartam elhinni és indulni akartam oda, de alig tettem pár lépést, megláttam futva közeledő balszárnyszakaszom parancsnokát, aki mindenben megerősítette a szakaszvezető jelentését. Kérdezősködésemre azt a hihetetlennek látszó felvilágosítást adta, hogy a szélső huszároktól mintegy 15—20 lépésre már muszkák fekszenek az elfoglalt állásokban és mintha mi ott sem volnánk, kimerülten alszanak”. Diószeghy százados ezután személyesen is meggyőződött a jelentés helyességéről, mire elrendelte, hogy a huszárok is csendben maradjanak, és ne bántsák az oroszokat, míg azok nyugton vannak. Majd visszament álláspontjára és Bauer hadnagyot rendelte, megfigyelés céljából a balszárnyra. Ezután egy ismeretlen altiszt hozott Diószeghy századosnak visszavonulási — szóbeli — parancsot, de ennek nem engedett. Diószeghy százados előadásából kitűnik, hogy tudomást szerzett az orosz betörésről, de a 9. huszárezred ellentámadásáról nem értesült. Kitarzott azonban elszigeteltnek vélt helyzetében.

A balszárnyon történetekre nézve Kodes főhadnagy és Prónay százados előadását idézzük!

Kodes főhadnagy (a 10. honvédgyalozezred 10. századának parancsnoka): „A december 11-ére hajló éjjel aránylag nyugodtan telt el; azonban éjfél tájban, valamint december 11-én 5 óra körül tőlünk jobbra, a Jabloniec irányából erős puska- és gépfegyvertüzelés, valamint ágyúszó is hallatszott”.

Prónay százados, mikor századával — valószínűleg rövidebb 5 óra 30 perc után — az állás felé (a műúton) közeledett és onnan visszamenetelő két 10-es huszárcsoporthoz túlhaladt, csatazajt hallott: „jobbra az országúttól fenn a dombon, ahonnan a tízesek jöttek, egyszerre élénk puskaropogás hallatszott, majd az egész frontszakaszon nem lehetett egyebet látni, az országúttól fel a hegytetőig, mint csak puskacsövek tüzeinek villanását. Különösen a Landsturmzászlóalj Werndl-puskái szolgáltatták e tekintetben a tűzijátékot a koromsötétségben, melyben a golyók össze-vissza fűtyültek és röpködtek. Századomat gyorsan összeszedtem, mert nyilvánvaló volt, hogy az orosz támadni fog. Miután Bernolák József százados megszorította kezemet, mondva: Isten veled Pali, én is sietek (ekkor beszéltem vele utoljára), én az országút bal, ő pedig a jobb árkában húzódott és ezekben némi takarást keresve, siettünk századainkkal hegynek fel, libasorban a már csak 100 lépésre eső védelmi vonalakhoz. Kérve a tetőre, a századot az országút árkában takarásban hagyva, küldöncömmel előre rohantam, hogy némileg tájékozódjak a helyzetről... Az országút keleti lejtőjén lefelé haladva, csak a torkolattüzek után ítélttem meg körülbelül az állások fekvését és hollétét. De ekkor már az általános koncertbe beleszóltak mindkétreszről a géppuskák és az oroszok „Urrá”-ja, s vad lárájára is”. Prónay százados ezután leírja, hogy elérte az első vonalt, amely igen hevesen viszonzta az oroszok tüzét, majd hogy egy honvédtisztól nyert tájékoztatás alapján elhelyezte embereit az úttól balra, a honvédek fedezékeiben. „Alighogy ezt megtettem és embereimnek meghagytam, hogy míg a sötétség tart, gondoskodjanak fődözékről, és ha ilyen nem volna, úgy ássák be magukat, az oroszok újból, de ezúttal először az országút irányában támadtak, utána pedig a dombtetőn ... Ez a támadás csak néhány percig tartott, aztán elcsendesedett” (fenn a dombon azonban tovább tartott a harc).

13. kép. Kéltás a ± 364 - ± 606 geierről (a 9. haszárvezet
1914. december 9-é állásából) a Jabloniec-er.

Látható a Jabloniec-er balról a nyírfacserjés a szarvasbirtokkal ± 3 és ettől
balra a kis-fenyőerdő parcella \pm , amelyen korábban ment előre a felváltásra
1914. december 11-én hajnalban a 9. haszárvezet bal-szárnya; jobbról a
gerincen látható erdőben \pm voltak a hirté alatt az orosz tartalékok; a
Jabloniec-tünetű felüljén jól látható a nagyobb erdő \pm , amelyben a 146-
szegly-százal lútsodt.

*14. kép. Kilátás a Gulec'w \pm 736-ról a 10. kővédegylogezred
támadási területére (1914. december 9.).*

Látható a hátérben, a völgyben Limanowa \pm 6- ottól halra, a lapos hátán a fa-csoport \pm ; a májor, amelyről a hátré utatt a magasabb parancsnokok tartózkodtak; a közzelbéli hátérben vonal \pm 546 ra kép balszélén az erdő-magashát \pm \pm 406 gerinc, amelyet házcsoportok borítanak. A gerincen től ra kép jobboldalán látható a Jabloniec északi nyugati lejtője \pm a gerincen innen a \pm 406 melletti kő-csúcsról a Starawies i völgybe levezető, szakadékszerű mélyvonal.

A 13. huszárezred 2. százada (Bernolák) a műúttól délre, a honvédszászlóalj jobbszárnyának meghosszabbításában zavartalanul helyezkedett el.

Most áttérünk a küzdelem *második* időszakára: a kb. 6 óra 15 perctől 9 óráig terjedő időre.

Ebben az időszakban játszódott le a második orosz, támadás, amely az állásban elhelyezkedett 9. huszárezred arcvonalán omlott össze, aztán ekkor vonult el az állásból és oda vissza is tért a Radoychich-század és vele egyidőben vonult az állásba Bauer tábornok rendelkezése a 13-as

huszárok Tömöry csoportja (3. és 6. század), valamint a gróf Herberstein tábornok által segítségül küldött 10-es huszárok 6. százada.

A 6 óra 15 perckor történt állásvisszafoglalás után *Cserhalmi őrnagy* szerint: „egyelőre, gyengébb gyalogsági tűztől eltekintve, mely hol az egyik, hol a másik szakasz ellen irányult, aránylag nyugalmasabb percek következtek, amelyeket minden egyes alparancsnok arra használt fel, hogy az ádáz kézítása alatt összekeveredett kötelékeket rendezze s az egyes fedezékeket megszállja”.

Az állásból ekkor már elvonult Limanowa-ra a 10. huszárezred 5. és 2. százada¹ (az előbbi a 13. huszárezred 2. százada váltotta fel, az utóbbi helyére a 9. huszárezred részei kerültek), míg a 4. század (Radoychich) egyelőre még állásban maradt. *Radoychich százados* előadása szerint: „Kb. 6 óra 30 perckor értek a 9-es és 13-as huszárok az arcvonalba. Ki akarom vonni századomat az arcvonalból, de csak 14 embert tudok (68-ból) összeszedni ... Kb. 6 óra 45 perckor jön fel a dombon egy tizedes a Brokes századtól, „a 4. század vonuljon be a vezetékllovakhoz ...” Radoychich százados eleinte vonakodott a parancsot teljesíteni, de aztán: „Levezetem embereimet a szakadékban a Limanowa—Kanina országútra. A kötözőhelynél találkozom Margitay főhadnaggyal, aki valamit akar elmondani, de nem tud beszélni, mert az oroszok a reggeli kézítása alkalmával betörték egy bordáját és a törött borda tüdejét szúrja.”²

¹Ez a két század a vezetékllovaknál (Naftafinomító) gyülekezett.

²*Margitay főhadnagy* így nyilatkozik: „A segélyhelyről láttam Radoychich-ot előremenni, próbáltam vele közölni helyzetemet, de oly kinokat álltam ki a lélekzetvételnél, hogy képtelenek voltunk megértetni egymást.

Bauer tábornok, aki kb. 100 lépésnyire állt a kötőhelytől, magához rendelt és a helyzetről jelentést kért. Jelentésem közben a teljes képnek vázolását be nem várva, parancsot adott, hogy a szétszórt legénységet gyűjtssem össze és siessek vissza a szorongatott bajtársak segítségére. Néhány perc múlva ebből a szétszórt csapatból (9., 10., 13. huszárezred, honvédek, Landwehr és Landsturm) egy századot alakítottam és máris rajban indultam vissza, ahonnan az előbb lejöttünk. Tőlem balra a Bánhidya század (13. huszárezred 3. század) és tőlem jobbra a Burián század (10. huszárezred 6. század) ment fel. Kb. 9 órakor felértünk régi állásainkba, ahol a rajvonalt megerősítettük ...”

Fernbach zászlós ugyanígy adja elő a Radoychich század visszatérését az állásba. Előadásából idézzük a következő részt: „Útközben sok halottat látunk és számos sebesülttel találkozunk. Sok „Weitschuss”-t kapunk. Erős lövöldözés folyik. Amint felérünk, gyorsan beugrálunk a lyukakba. Körülnézek: mindkét féltől eldobott hadiszerek, véres ruhadarabok, halott ellenfél nagy tömege rakásokban, de fájdalom, sok jó huszár fagyos teteme is borítja a földet. Az egyes ezredek összekeverve ...”

Itt az állásban a 9 óráig történeteket *Cserhalmi őrnagy* így adja elő: „Miután Muhr ezredes hősi halála után ez szükségesnek látszott, az egységes vezetést némileg biztosítandó, mint rangban legidősebb — egyedüli törzstiszt — az 1. és 2. alvédőszakaszban (jobbszárny és közép) a szolgálati szabályzat értelmében átvettem a parancsnokságot s ilyen minőségben elküldtem Bauer tábornoknak az első helyzetjelentést”. Ez a 7 óra 30 perckor elküldött jelentés (amely csak a 7 óra előtt történeteket tartalmazta) így szólt: „Az én alszakaszom balszárnyát már felkapaszkodásunk alkalmával az ellenség áttörte, amely jobbról és átkarolva támad. Kérek erősítést, mert egyébként az állás nem tartható. Muhr ezredes elesett, sok sebesült”.

Cserhalmi őrnagy így folytatja előadását: „Kb. 7 órakor újabb orosz tömegtámadás, ismét a 9-es front (t. i. a Jabloniec gerincen levő állás) ellen, melyet, mint előbb, a hős 9-esek vitézül visszavertek; ezután itt a 9-es front előtt élénk gyalogsági tűzharc, de itt az orosz már nem támad. 8 órától kezdve a 13-as front (t. i. a Jabloniec északi lejtő-

jén levő állás) előtt gyülekeznek nagyobb orosz erők, s különösen kellemetlenül hat középen, a 13. huszárezred 5. és 4. százada közt állásainkhoz közel befészkelődött orosz gyalogosok és gépfegyverek tüze; nyilván itt az orosz támadásra készül s így tekintettel arra a körülményre, hogy az 5. és 4. század közötti nagy hézagban csak egy Landsturmszázad áll, amelyben, okulva a XII/9. és 10-i eseményeken, nem nagyon bízom, megírom a második helyzetjelentést ...” Ez a 8 óra 57 perckor elküldött jelentés így hangzott: „5 ízben igen heves ellenséges támadás, tűzzel vitézül visszaverve, ennél 200 foglyot ejtettünk, a középen és jobbszárnyon minden ellenséges támadást visszautasítottunk, sőt a középen az erdőszél ellen¹ egyes osztagaink (Landwehr és huszárok vegyesen) az állásból, az ellenséget üzve, előre mentek. Minthogy az ellenség az erdő mögött állítólag nagy erőket (több ezredet) összepontosít, kérek erősítést, hogy esetleges ellentámadásokat visszautasíthassak. Éppen most ért be a 13. huszárezred 6. százada erősítésül”.

Szlavnich százados: „A sikeres (5 óra 30 perctől 6 óra 15 percig tartó) ellentámadás után az ezred, sőt a századkötelékek is teljesen megszűntek. A tisztek azonnal rendezték a védővonalban maradt csapatok parancsnoklási viszonyait és tartalékcsoportokat alakítottak ... A védővonal igen tarka képet mutatott, mert voltak 13-as tisztek, akiknek alig néhány 13-as huszárujuk volt, viszont voltak 9-esek, majd később 10-esek is, akiknek parancsnoksága alatt több volt a 13-as, mint saját ezredbeli huszár ... A 7 óra után megkísérelt orosz támadás visszaverésében már lovas tüzéségünk hathatós segítséget nyújtott”.

Lássuk most a 13-as huszárok Tömöry őrnagy csoportjának (a tartaléknak) előrevonulását az állásba. Ennek a csoportnak, Zamiescie-ről 4 óra 45 perckor elindulva, Limanowa déli kijáratánál kellett Bauer tábornok rendelkezésére állani. A csoport *Szlavnich százados* szerint: „valamivel 5 óra 45 perc előtt ért Limanowa vasúti állomásához és itt nehéz gránáttűzbe került, éppen abban a pillanatban, amikor a visszatérő 1. és 2. század vezetéklói az ezredparancsnokságig értek. Hogy a vezetéklókat a robbanó grá-

¹ T. i. az állás előtt mintegy 400 lépésre fekvő erdőszél.

nátoktól védje, ezek parancsnoka „hátra arcot” vezényelt; hogy így a lovakat a veszélyeztetett területből kivonja. Ezt a parancsot az ezredparancsnok mögött lovagló két század is hallotta és abban a hiedelemben, hogy azt Tömöry őrnagy vezényelte, visszaindult az úton nyugati irányban...” A gránáttűz (amely kárt nem okozott) kb. 20 percig tartott. Ez idő alatt feltűnt Szlavnich századosnak, hogy a vasúti állomástól délkeletre egy házban világosság van. Odament és látta, hogy a ház ajtaja nyitva van és a lámpa fénye egy ajtóra függesztett nagyobb tükörre világít. Az ajtó mozgására az orosz tüzéség újra kezdett tüzelni. Nyilvánvaló, hogy a házban orosz kém rejtőzött. Sajnos, a házban senkit sem lehet találni. A Tömöry csoport a tüzelés miatt 45 percet késett. A hátramenő 3. és 6. századot küldöncaltiszt visszafordította. Már világosodni kezdett és ezért Tömöry őrnagy 6 óra 30 perckor lóról szállította a két századot és gyalog ment rendeltetési helyére, ahová 6 óra 45 perckor ért be és késedelme miatt Bauer tábornoktól igen kemény fogadtatásban részesült. Bauer tábornok egyébként azt a parancsot adta, hogy Tömöry őrnagy „csoportját azonnal a veszélyeztetett állásokba, a védőszakasz jobbszárnya és a magaslat háta közötti rész közepe táján vesse be. Már majdnem világos volt és látni lehet a gerincen átrepülő lövedékek igen sűrű becsapódását, s ezért hogy a két század veszteség nélkül jusson állásaiba, Szlavnich százados vezette a századokat oda, ahonnan néhány perc alatt egyenesen előnyomulva, a kijelölt pontokra érkeztek. Az állás mögött volt egy „L” alakú erdőcske,¹ ennek déli sarkát Bánhidya (3.) százada, északi sarkát pedig Fejér (6.) százada kapta irányul...” Szlavnich százados ezután visszatért Tömöry őrnagyhoz, aki kb. 100 lépéssel hátrább egy vízmosásban tartózkodott. A két század előrevonult az állás mögé. Cserhalmi őrnagy előadása szerint a 6. század röviddel 9 óra előtt érkezett volna be a helyszínére, míg Szlavnich százados szerint, aki a 6. és 3. századot az állásba irányította, ezeknek legkésőbb 7 óra 45 perckor már be kellett volna

¹ Most (1937-ben) az állás mögött két fenyőerdőcske fekszik; az egyik kb. 150 lépésre, a gerincvonal mentén (erre vonatkozik Szlavnich százados előadása), a másik kb. 150 lépésre a déli lejtőn.

érkezniök. A 3. századra nézve még idézzük *Görgey főhadnagy*¹ naplóját:

„Mi (t. i. 3. század) és 6. század, az ezredtörzssel csak 5 órákor indultunk el. Limanowa-ról keletre már igen erős puskatüzet hallunk. Kemény nap áll előttünk ... Még Limanowa-tól nyugatra, éppen mikor a többi század visszamenő vezetéklovaival találkozunk, közvetlenül mellettünk, az országút mellett kétszer egymásután becsap 1—1 nehéz gránát és srapel. Hátraarcot vezényelnek, hogy helyet csináljunk a vezetéklovaknak (még sötét van). Kicsit oldalt lemaradok, mert lovam erősen rúg, de hamarosan megtalálom az úttól oldalt a századot. Lóról szállunk, a vezetéklovak a vasút mentén visszamennek, mi Limanowa-n át előre. Ott fogad bennünket Tömöry a parancssal, hogy azonnal bevetésre kerülünk. A lövedékek már Limanowa szegélyén füttyülnek fejünk fölött. Egyenként megyünk előre kis dombokon át, az előttünk már jól ismert magaslat felé, a 6. század balról, a 3. század jobbról. Egy Landsturmszázadot is találunk előnyomulásban, de nagyon bizonytalanul haladva. Egy meredély előtt Bánhidy megáll, összegyűjti a századot (5 tiszt, 20 huszár). Néhány Landsturmmember jött futva vissza a rajvonalból, feltartóztatjuk, Bánhidy szidja őket, ahogy csak tudja. Rochlitzer (13. huszárezred 5. század) jön szaladva: „az oroszok rohazottak, nagy erősítés szükséges, különben vége. Megyek jelenteni a tábornoknak”. Előreszaladok tájékozódás végett, kérdezősködöm Cserhalmy őrnagy után. Találok pár huszárt, fekvé az álláson innen, az állásban oroszok vannak, 60—70-en előttem, akik örülten tüzelnek. Szerencsére meglehetősen fedez minket a lejtő egyik hajlása. Akarok visszalőni, le is adok egy lövést. De a huszárok rám kiáltanak, hogy előttünk még élők fekszenek. Csakugyan köztünk és az oroszok között egy sor huszár feküdt, akiket azonban én halottaknak tartottam”.

Görgey főhadnagy naplójához (amelyet egyelőre félbeszakítunk) megjegyezzük, hogy százada (a 3.) közvetlenül a 6. század előtt ért be a Rochlitzer (5. század) mögé. Ez az utóbbi század a Jabloniec tetején helyezkedett el.

Bánhidy százados előadása: „5 órákor indultunk (3. és 6.

¹ Görgey főhadnagy a világháború folyamán hősi halált halt.

század). El is értünk minden baj nélkül a műút kanyarodásáig (Limanowa-tól északnyugatra), itt azonban a visszajövő vezetéklovakba áruulás folytán (jelet adtak a dombokról) az ellenséges tüzérség belelőtt s mi összekeveredtünk ezekkel; volt káosz, meg kavarodás! Az árba sodródva, mi is visszamentünk, míg a helyzet tisztázódott, akkor lóról szálltunk és gyalog mentünk Tömöry álláspontjáiig. Rövid ottartózkodás után jött a parancs, hogy előre! Ügy 8 óra tájban lettünk bevetve; Szlavnich vezetett, majd megmutatta az irányt. Előbb az én századom vonult egyenként szakadozva ... Még ma is látom szegény Fejért a hosszú barna köpenyegében, amint századom utolsó embere után 100 lépésre jött fel a dombra... Az állásba érve, a 9-esek közé kerültem, ahol Hanvay századát sűrítettem, az ő fedezékében húzódtam meg s a lórésen át felváltva lövöldöztünk az előretörő muszkákra ...”

Most pedig idézzük *Bauer tábornok* harcjelentését!¹ Ez így hangzik: „6 óra előtt érkeztem meg törzsemmel Limanowa déli szélére. Már ebben az időben (még egészen sötét volt) lőtte az ellenség srappnellet a község déli részét és már most lehetett az arcvonal különböző helyein puska-tűzet látni és ismételt hurráh kiáltásokat hallani. A felváltó osztagok, az I. szakaszban Spilka százados, a II. szakaszban Cserhalmi őrnagy, a III. szakaszban Muhr ezredes még eljutottak a kiutalt területekre, de minthogy ott már heves küzdelem tombolt, nagyjából közelharcba és kézitusába sodródtak és főleg a jobbszárnyon arra kényszerültek, hogy a betört oroszok visszavessék. Ilyen körülmények között az előllevő osztagok felváltása lehetetlen volt; egy 10-es huszárszázadot, amely az arcvonalból hátrament, az előbbi állásba való visszatérésre utasítottam.² A legközelebbi időben ismételten jelentések érkeztek, amelyek a helyzet kedvező voltára engedtek következtetni. A 10-es honvédszászlóaljnak az országúton álló parancsnoka, Békássy százados határozottan jelentette, hogy állását tartani tudja. Csak

¹ A harcjelentés 1914. XII/12-éről kelt.

² Ez a század (Radoychich) a 10-es huszárok közül utolsónak hagyta el az arcvonalt. Már korábban (nyilvánvalóan még Bauer tábornok megjelenése előtt) ment vissza Limanowa-ra a másik két (2. és 5.) század.

később jelentették a 9. huszárezred visszatérő sebesültjei, hogy az oroszok Muhr szakaszába betörték és hogy az ezredparancsnok és több más tiszt elesett. Megparancsoltam Tömöry őrnagynak, hogy a tartalék 2 lovasszázadával a 9. huszárezred támogatására menjen előre és a 10. huszárezrednek a főtéren, jelentőszolgálatban készenlétben álló Burián századát (kb. 30 karabély) az országúttól jobbra, az arcvonalba való előmenésre parancsoltam. Egy később beérkező Landsturm század, végül egy még később megérkező 34-es Landwehr század¹ is a fenyegetett térbe lett irányítva. Az ütközet most már megállapodni látszott, számos foglyot vezettek hátra ...”

Bauer tábornok 8 óra 05 perckor a következő jelentést küldte gróf Herberstein tábornoknak: „A balszárny tartja magát. Az országút mentén hullámzó harc. A megsebesült Reichlin százados jelenti, hogy az oroszok az állásba hatoltak, de ki fognak veretni. A jobbszárny a Jabloniec-en nehéz veszteségeket szenvedett, erősen fenyegetve van. Az utolsó tartalékot — Tömöryt, két századdal — ott bevettem. Az állást további megerősítés nélkül nem lehet már sokáig tartani”. E jelentés alapján utasította Gróf Herberstein tábornok a 10. huszárezred parancsnokát, Markovits ezredest: „Előremenni a Naftafinomító felé, tűzharchoz lóról szállani, mint Bauer tábornok tartaléka”. Emlékeztünk itt arra, hogy a 10. huszárezrednek tartalék gyanánt kellett gyülekezni. Markovits ezredes azonban ezredét nem gyülekeztethette, mert (ahogyan 10 óra 15 perckor gróf Herberstein tábornok jelentette) csak egy század 12-es ulánus és ezredének 3. százada felett rendelkezett, míg „a 2. és 5. század most jött vissza a rajvonalból, az 1. század löveg-födözet, a 4. század elől van a rajvonalban, ahová reggel előrement a 6. század is”.

A jobbszárnyon (a Diószeghy századnál) a fenti idő alatt viszonylagos nyugalom uralkodott.

A balszárnyra nézve két szemtanú, Kodes főhadnagy és Prónay százados előadását ismertetjük.

¹ Radoychich százados előadása szerint 11 óra és 12 óra között jelent meg $\frac{1}{2}$ Landsturmmászólalj — egy hadnagy parancsnoksága alatt — az állásban (lásd 221. oldal).

Kodes főhadnagy: „Virradattól kezdve kb. 9 óráig csak elviselhető gyalogsági tüzet kaptunk”.

Prónay százados: „7 óra után a reggeli virradat beálltával, már valamivel jobban tájékozódhattam a helyzetről... a már meglevő földözékek alakja és helye lehetetlenül volt megválasztva, az országúttól balra eső tereprész siralmas volt... a helyzet tarthatatlanságát csak akkor észlelhettem teljes egészében, mikor a téli köd és pára felszállt, a nap pedig kisütött... Az a fedezék, amelyben én 15-öd magammal, köztük Bérezi őrmesterrel, Sárkány szakaszvezetővel, Lehoczki káplárral és néhány huszárommal, valamint a 10-es honvédek 5 emberével helyezkedtem el, lehetetlen alkotmány volt. Maga az árok talán 60 cm mély, fölötte pedig alacsony srápneltető laposodott (alig lehetett a lőrésekben a fegyvert használni). A földözék alig volt 10 méter hosszú, de a többi lövészárkok nagyobb részét szintén hasonló méretűek voltak és a teljesen nyílt terepen lépcsőszerűen voltak a lejtő oldalán szétszórva... Légvonalban az állásomtól 250 lépést, az országút jobboldalán délkeletnek volt egy erősen domináló erdős dombhát, amelyről az orosz gépfegyverek szóltak. Állásainktól 400 lépésre keletnek a terep ismét erősen emelkedett egy fensík felé, amelyen orosz fedezékek voltak ... Miután huszárjaimat a harcponalban elhelyeztem, az orosz még kétszer próbált az országút mentén, a félhomályt felhasználva, előretörni, de erős tüzeléssel ismét visszavertük.”

Hogy a további események leírását jól követhessük, leszögezzük a Jabloniec-állás védőrségének elosztását 9 órakor, vagyis mikor a tartalékok már beérkeztek.

A *balszárnyon* állt, Békássy százados parancsnoksága alatt, a műúttól északra, balról a 10. honvédgyalozezred 12., jobbról 10. százada és a 13-as huszárok Prónay (1.) százada, amely utóbbi két század egymással összekeveredett; e két század mögött a Böszörményi géppuskásszakasz; a műúttól délre, balról a 10. honvédgyalozezred 11. százada, jobbról a 13-as huszárok Bernolák (2.) százada, végül pedig tartalékban a 9. honvédszázad;

a *közép* és a *jobbszárny* fölött a parancsnokságot Muhr

ezredes eleste után Cserhalmi őrnagy vette át; itt a védőrség a megelőző harcok alatt erősen összekeveredett; mégis ezt az állásrészt három részre tagozhatjuk, nevezetesen

a) *a 13-as huszár állásrész*, amely a Jabloniec északi lejtőjén terült el; itt helyet foglaltak (a balszárnytól kezdve): az eredetileg itt volt 59-es és 34-es Landwehr század, $\frac{1}{2}$ századnyi 212-es Landsturm, valamint a 20-as honvédek 30 főnyi csapata (a felsorolt osztagoknak tartalékban volt részei nyilvánvalóan még 9 óra előtt előrementek az első vonalba), aztán az állásba vonult Cserhalmi csoport, amelynek 5. százada a Landsturm vonalában, 4. százada, a 9. huszárezred harcába való beavatkozás után, valószínűleg a szélső jobbszárnyon (a Jabloniec gerincén), helyezkedett el, végül a később beérkezett tartalékok, amelyek közül a 10-es huszárok 6. százada (Burián) a Jabloniec gerincére jutott, míg a 13-as huszárok 3. százada (Bánhid) és 6. százada (Fejér), előbbi jobbról, utóbbi balról még az állás mögött (a Jabloniec gerincen) volt.

b) *a 9-es huszár állásrész*, a Jabloniec gerincén és déli lejtőjén, amelyben összekeveredett kötelékekkel álltak az erősen megfogyatkozott 9-es huszárok és ezek között a szétugrasszottakból alakult Radoychich század, aztán egy század 34-es Landwehr, végül a $\frac{1}{2}$ 212-es Landsturm-zászlóalj fél-századának maradványai;

c) a 9-es huszároktól jobbra, a \dagger 483-as völgybe hajló domboldal alsó részén — erdőben — a Diószeghy honvéd huszárszázad és a 20-as honvédszázad 15 főnyi osztaga.

Az alábbiakban a Békássy zászlóalj állását „honvéd”, Cserhalmi őrnagy egyes állásrészeit pedig „13-as huszár” és „9-es huszár”, valamint „honvédhuszár” elnevezéssel fogjuk megjelölni.

A küzdelem *harmadik* időszakát (9 órától 12 óráig) jelentette a 13-as huszár állásrész ellen intézett, de ellentámadással kivédett orosz roham, továbbá a honvédhuszárok sikeres előtörése, végül a honvéd állásrész védőrségének, valamint a 13-as huszár állásrész balfelében levő osztrák gyalogságnak az orosz nehéz tüzérség által kikényszerített visszavonulása.

A 13-as huszár állásrész ellen intézett orosz támadásról *Cserhalmi őrnagy* így ír:

„Éppen jókor érkezik meg a 13-as huszárok Fejér százada 9 óra tájban, mert az orosz tömegtámadásra indul; erre Fejér százados határozott parancsomra a 6. századdal ellentámadásra indul a részben már állásainkba betörő orosz ellen. Fejér százados hősieles ellentámadása, az 5. (Rochlitzer) és 4. (Bissingen) század élénk oldalozó tüzelése, s végül a 34-es Landwehr vitéz beavatkozása megmentik a kritikus helyzetet; az oroszokat nagy lendülettel visszaűzik és nagyszámú foglyot ejtenek. Fejér százados hősi halált hal s most a szintén erősítésül beérkezett 13-as huszár 3. századot (Bánhidya) a 6. század megmaradt töredékével az 5. és 4. század közti hézagba, a Landsturm mellé helyezem be.¹ Ezután ismét aránylagos nyugalom, amit felhasználok arra, hogy a frontot végigjárjam,... a legénység harckedve egyáltalán nem tört meg, gyönyörűen állja a tüzet és még a Landsturnak az állásban maradt tagjairól is dicsérőleg állíthatom, hogy e napon ők is, nem úgy mint XII/9-én, derekasan kitartanak ... Ez alkalommal feltűnt nekem egy öreg Landsturm, szájában nagy pipa, kezében görcsösen megmarkolva a Werndl puska, lehunyt szemmel ültében reám alvóember benyomását tette, mire hangosan odakiáltok: „no maga is máskor alhatna”, mire mellette levő bajtársa rápislantva így felelt: „ez már nem alszik” s csak akkor látom, hogy már örök álmát alussza szegény. Gondoskodunk a lőszer elosztásáról; lőszerben egyelőre — miután sok a halott és sebesült — nincs hiány”. Megjegyzendő, hogy a 6. század ellentámadása alatt még elesett Hartmann főhad-

¹ Ma már lehetetlen az akkor bekövetkezett csapatelosztást pontosan megállapítani; az is lehetséges, hogy az ellentámadásban nem a 34-es Landwehr, hanem az 59-es század vett részt, minthogy megelőzőleg az utóbbi század fele volt tartalékban; legvalószínűbb, hogy az orosz támadás visszautasítása után a csapatok az állásnak ebben a részében a jobbszárnától kezdve a következő sorrendben (de többé-kevésbé összekeveredve) állhattak:

13-as huszárok 4. (Bissingen), 3. (Bánhidya) százada, a 6. század maradványa, a 20-as honvédek 24—30 embere, a 10-es huszárok 6. (Burián) százada, 1 V.* század 212-es Landsturm maradványai, a 13-as huszárok 5. (Rochlitzer) százada, 34-es Landwehr század, 59-es század. Csatlakozott jobbról a 9-es huszárok 4. százada, balról a 13-as huszárok 2. (Bernolák) százada.

nagy és megsebesült Csihás tartalékos zászlós. Ezenfelül az ellentámadásban még résztvett a 10-es huszárok 6. (Burián) százada, valamint a 20-as honvédek Márton szakaszvezető parancsnoksága alatt levő része.

Cserhalmi őrnagy 9 óra 35 perces kelttel *Burián százados* alábbi jelentését továbbította Bauer tábornokhoz: „Ismételt rohamok, az oroszok az állásokból kiverve, foglyok ejtve. Az oroszok az arcvonalban (a középen) látszólag erősítést kaptak. Valamennyi csapat összekeveredve. Ha lehet kérek erősítést. Foglyok bemondása szerint az oroszok balszárnyunk ellen nagy erővel mennek előre”. A jelentéshez Cserhalmi őrnagy hozzáfűzte: „Még a Jabloniec magaslaton állanak az ezred bevetett részei, de úgy jobbról, mint balról oldaltűzet kapnak, segítség nélkül az állás nem lesz tartható. Burián százados jelentése helyes. Erősítés feltétlenül szükséges. Az ellenség nagy fölényben van. Éppen most közeledik a tűz egy közelebbi állásból”.

Burián százados a maga századának harcbavetését így adja elő: „Bauer tábornoktól kaptam a parancsot, hogy: „az ellenség áttört a vonalunkon, siessen a szorongatott bajtársak segítségére”. Megmondotta még az irányt és 47 főnyi századommal megindultam. Útközben egy visszavonuló rutén népfelkelő század részeivel találkoztam. Ezeket a Werndl-puskával ellátott embereket erőszakkal magammal vittem, de nagyrészüket a fiatal erdővel borított területen a támadás közben megszökött; majd találkoztam Márton 20-as honvéd szakaszvezetővel, kinek kb. 24 főnyi legénységét magammal vittem. Ezzel a kis csapattal megtámadtuk az oroszok vonalát, azt nagyobb kiterjedésben bevettük és 90 egynéhány foglyot küldtünk vissza. Az egész akció főérdeme Mártont illette, aki felterjesztésemre arany vitézségi éremmel lett kitüntetve”.

Kiegészíti fenti előadásokat *Szlavnich százados*:

„Valamivel 9 óra után az ellenség megismétli — erős tűzérési előkészítés után — a támadást, amely a 13-as állásrész jobbszárny századát érte. Fejér százados, ki röviddel ezelőtt érkezett 6. századunkkal, tartalék gyanánt állt e szakasz mögött. Az ellenség betört állásainkban. Fejér százados felvezeti századát a gerinctetőre és az ellenséget onnan támadja meg. Igen súlyos közelharc után sikerült Fejérnek

a betört ellenséget állásainkból kiverni. . . Fejér Elek százados, cs. és kir. kamarás . . . ma az őrzöngésig határos dühhellyel vetette magát az ellenség legsűrűbb csoportjába. Azokat, akik Fejér finom és gyengéd gondolkozását ismerték, bámulatba ejtette ez az őrzöngés. . . Fejér százados hősi halált halt. De ez nem lohasztotta le a huszárok harci kedvét, akik karabélytusával mentek neki az oroszoknak, még ásó is került némely jászkun kezébe és így végtelennek látszó, de csak V₄ órai közelharc után az orosz kénytelen volt menekülni.

A kivert ellenséget huszárjaink és a megszálló csapatok egészen az orosz állásig üldözték és aki ott nem tartotta fel a két kezét, irgalmatlanul leütötték. Röviddel ezután csapattunk foglyaival együtt visszatért a védővonalba. Röviddel a leírt események után a 13-as és 9-es állásrész érintkezési helyén erős tüzelés indult meg. A tüzelés oka az volt, hogy az említett arcvonalrész előtti kis erdőbe egy orosz csapat visszaszaladt. Megindított tüzelésünkre ez a csapat megadási szándékát nyilvánította. Néhány fiatal tiszt pár emberrel előre szaladt foglyot szerezni”. (116 foglyot ejtettek, akik ahhoz a csapathoz tartoztak, amelyet röviddel azelőtt Fejér százados ellentámadása vert vissza). „Ugyanekkor visszaküldtük az eddig kezeink közé került összesen 398 orosz”.

A fenti epizódot *Radoychich százados* így írja le (az ő kombinált százada a 9-es huszárok közé került): „Egy 34-es Landwehr katonával feküdtem egy lövészteknőben. Rövid idő múlva, kb. 9 óra 10 perckor részünkről erős tüzelés kezdődött és láttam, hogy kb. 250 lépés széles orosz arcvonalrész visszafut az állásainktól 400 lépésre fekvő erdőszél felé... Az ellenség eltűnt az erdőben és egész arcvonaiom — kivéve a közvetlen mellettem fekvő részt, néhány fiatal tiszt túlbuzgósága következtében utána vetette magát... Közben a Jabloniec gerincén és különösen annak északi lejtőjén állandóan hullámzott a harc. Miután tartalékunk nem volt, a 9-esek állandóan lopkodták a hevenyében összeszedett gárdám embereit, hogy velük vagy egy részt betömjenek, vagy pedig néhány emberrel erősödve támadjanak. Itt különös tevékenységet fejtett ki Hanvay László (9-es huszár utászszakasz), aki úgy járt az ellenséges tűzben, mint azt akkor szoktuk csinálni, a jó békegyakorlatok alkalmával, amikor

magasabb előljáró nem volt jelen. Alighogy visszahoztam az erdőben rohamozó embereimet, feltűnt az erdőszélen egy orosz gyalogos katona fegyver nélkül... átkiabáltunk, mire az orosz rövidesen 116 emberrel (közte 2 tiszt) jött át hozzánk. Az egyik tisztnek tüdőlövése volt... Midőn a foglyokat a mögöttem levő szakadékban Fernbach zászlós rendezte, megjelent ott Rochlitzer százados századával (13-as huszárok 5. százada) és mint tartalék a szakadékban helyezkedett el. Rövid idő múlva azonban más helyre ment el. Kb. 11 és 12 óra között egy Landsturm hadnagy jelentkezett $\frac{1}{2}$ zászlóaljjal. Ezt — $\frac{1}{2}$ század tartalék visszatartásával — az arcvonalon különböző részein a szükséghez megfelelően bevetetem ...”

Görgey főhadnagy (13-as huszárok 3. százada, amely a Fejér századdal kb. egyidőben ért a Jabloniec gerincére) naplója:

„A század szintén jön fel (Görgey mögött) rajvonalban. Látom Bánhidyt (századparancsnok) és Margeliket is. Jobbról látom, hogy 4 huszár egy sebesültet (Farkas szakaszvezető), dacára a leghevesebb tűznek, óvatosan hátravisz. Meg is sebesül mind a négy. Az oroszok a mi fedezékünkben igen sűrűn, egyik a másik mellett, állanak, mi sokkal gyengébbek vagyunk, köztünk nyílt terep. Látom, hogy itt arc-támadás nem ér célt. Jobbra, lenn az állás meghosszabbításában erdőt látok, amely ellen a Landsturmcsoportok lőnek. Lehajolva leszaladok oda. Alaposan fűtyülnek körülöttem a golyók. A Landsturmnál, amely közé néhány huszár is keveredett, lóbálom karabélyomat a fejem fölött és a mi eszembe jut „hurra, rajta, előre” kiáltom. Az öreg Landsturmok először megrökönyödnek, majd egymásután felállnak, elhagyják fedezékeiket és követnek. Tisztjük is elkezd „Előre”-t kiáltani. Margelik-et is látom az üvöltésben résztvenni. Velünk szemben az oroszok nagyon meglepődnek, a legtöbb eltűnik hátrafelé az erdőben, de sokan felemelt kézzel jönnek velünk szembe. Csoportonként küldjük azonnal hátra őket. Természetesen minden Landsturm foglyot akar hátra kísérni... Sok orosz halott és sebesült hever szanaszét. Eljutunk egy kis szakadékhoz. Abban csúszik két orosz felénk. Célzok, lövök. Az egyik arcra esik, a másik felemeli mindkét kezét. Már késő, tőlem jobbra eldőrdül egy Werndl-puska, az orosz

összerogy és mozdulatlanul fekvé marad. Az én áldozatom még mozog, feje vérzik. Szomszédom célba veszi, leintem és leszaladok hozzá. Tágranyílt, ijedt szemmel néz reám. Különös érzés vesz rajtam erőt, önkéntelenül le kell hajolnom és meg-simogatnom s aztán újból tovább ... Balról rendkívül heves tűz, amelynek irányából érzem, hogy mi már oldalában és hátában vagyunk az oroszoknak, akik a mi fedezékeinkben, a magaslaton, balra, befészkeltek magukat. Intek karabélyommal, üvöltök és mutatok: „balra kanyarodj”, hogy az orosz vonalt hátulról támadjam, de még mielőtt az emberek megértenének, elérjük az erdőszegélyt, látom az ellenséges hátulsóállást szép srapelernyőkkel, kb. 80—100 lépésre előttünk. Egészen üresnek tűnik fel előttem, nekimegyünk. Hirtelen azonban fülsiketítő géppuskatűz hallik, egyidejűleg erős tüzet kapunk balról. Nem csoda, ha a Landsturm azonnal visszaözlök, és vele én is ... Szerencsére hamar az erdőbe értünk, amely ha nem is fedezett, de takart, mert a golyó-fütyülés fedezékeinkig kísért. Ott a Landsturm megint elhelyezkedett, én visszamentem előbbi helyemre, a magaslatra. Megelégedetten láttam, hogy elértük, amit akartam; a mieink ismét a fedezékben feküdtek, az oroszot visszaverték. A roham emlékére egy orosz puskát szuronnal vettem magamhoz, minthogy utóbbira ezután látszólag már szükségem lesz. A fedezékekben, előttünk és mögöttünk láttam mozdulatlan oroszokat és huszárokat heverni, viaszszárga arccal és kezekkel. Látni lehetett széttört karabélytusákat, annak jeléül, hogy a huszárok a kézitusában azokat szurony nélkül is jól használták. Századomnak balra kellett eltolódni, mert senkit sem látok belőle... Megtalálom Cserhalmit, Rochlitzert stb. egy fedezékben, közvetlenül a raj vonal mögött. Nem engednek tovább, maradjak ott, hiszen századom amúgy is szétszórtan van bevetve. Körülbelül az a hely, ahol tegnapelőtt tartalék gyanánt feküdtünk. Elöttünk kb. 50 lépésre erdő,¹ amelynek szélén orosz hullák fekszenek ... Egyéb-ként pillanatnyilag velünk szemben nyugalom, de ahelyett tovább balra tombol a heves harc... Egy 20-as honvéd szakaszvezető, a hozzánk beosztott 35 ember parancsnoka állandóan mosolyogva, egyenesen járkál a rajvonal mögött, hol

¹ T. i. a sokat emlegetett nyírfáerdő.

egyiknek, hol másiknak kiált valamit. Valamennyi igazán kemény legény... Hadnagyuk, Hegedűs, pár nap előtt megsebesült, a 8. sebe ... Jön a bír: a 6. századnak nincs tisztje (elestek). Cserhalmitól parancsot kapok, vegyem át a 6. század parancsnokságát. Megyek a rajvonal mentén a balszárny felé, állandóan kiáltva: 6. század. Végre jelentkezik 3—4 huszár egymás mellett. „Hol a többi? Nem tudjuk, szét-szórva”. Közéjük fekszem tehát a lövészárokba és jobbra, balra még lehetőleg sokat parancsnokságom alá veszek. Mi itt kb. a gerinc legmagasabb pontján vagyunk. Az állás itt kissé előrehajlik... Előttünk nyílt terep, jó kilövés, orosz sáncok három vonalban, a legközelebbi kb. 150 lépésre tőlünk. Egy honvéd lovasüteg meglehetősen közel mögöttünk igen jól küldi gránátjait és srapeljeit az említett fedezékekbe. A huszárok minden találatnál ujjonganak. Egyáltalában ragyogóan viselkednek. Nem gondolnak fedezésre, hanem célozva szorgalmasan lőnek, mihelyt valami mozdul... Jó kedvűek, tréfálkoznak, szalonnáznak ...

Az orosz tüzéség lövi állásainkat tovább balra (t. i. a Jabloniec-állás balszárnyát). A zaj: gránátok, srapeltek, géppuska, ösztüzek, egyes lövések, robbanások, egyszerűen leírhatatlan. Pár lépésre tőlem balra egy Landsturm mászik ki az árokból, hogy elszaladjon. Rákiáltok. Felém fordul, ebben a pillanatban golyót kap, a földre rogy hangtalanul. Megkísérli, hogy felemelkedjék, de aztán lassan kinyúlik. Kb. 10 perc múlva látom, hogy a keze viaszsárga. Szegény öreg hamar megkapta a büntetést...”

A honvédhuszár állásrészben történetekre nézve Diószeghy százados és Bauer hadnagy előadására támaszkodunk.

Diószeghy százados: „9 óra 30 perc tájban ismét erős hurrázást hallottam. Hátra szaladtam s kiérve a fák közül, láttam, hogy több huszárszázad rohamozik az oroszok által elfoglalt állás visszavételére (t. i. ez vonatkozik a 13. huszárezred 6. és 3. századának, valamint a Radoychich század ellentámadására, illetve előtörésére). Azonnal visszasiettem állásomhoz azzal az elhatározással, hogy mi is rohamra indulunk. Útközben a tartalékszakasznak kiadtam erre a parancsot és küldöncöket küldtem az arcvonalban levő szakaszokhoz is. Ekkor már tüzelés kezdődött nálunk is és mielőtt a küldöncök elindultak volna, lövést kaptam. Eleinte még

nagyobb fájdalmat nem éreztem s láttam a tartalékszaksaszt beérkezni és Bauert egy fahusággal a kezében, a század élére rohanni. A huszárok ledobták köpenyegeiket és mentéiket, többen még zubbonyaikat is. Mindjobban elhomályosuló szemekkel néztem az ember-ember elleni gyilkos küzdelmet, míg aztán elvesztettem az eszméletemet. Az arcvonal mögötti völgyben, hordágyon fekve tértem magamhoz. Sebesültvivőim vittek oda és kötöztek be. Tőlük tudtam meg, hogy Bauer a századdal igen sok orosz leterítése után kb. 60 foglyot ejtett és állásunk előtt már nincs ellenség. Nagy fájdalommal hallottam azt is, hogy az én huszáraimból is sok elesett és megsebesült...”

Bauer hadnagy, még mielőtt Diószeghy százados parancsát megkapta volna, a maga elhatározásából vezette szakszát rohamra, majd Diószeghy százados megsebesülése után átvette a századparancsnokságot is. A roham teljes sikerrel járt. A huszárok, élükön Bauer hadnaggyal, betörték az orosz állásba, onnan az oroszokat vad kézitusában kiverték és a menekülőket több száz lépésre üldözték, amikor géppuskákkal megerősített orosz állásra ütköztek. Bauer hadnagy erre, figyelő őrsök visszahagyásával, a századot az eredeti állásba vezette vissza. Ettől kezdve az arcvonalnak ezen a részén nyugalom uralkodott.

Bauer hadnagy ezért a lendületes és sikeres rohamért lieg is kapta a Mária Terézia rend káptalanjától az arany vitézségi érmét. Századának minden egyes tagját II. osztályú vitézségi éremmel tüntették ki.

Megjegyzendő még, hogy a huszárok az üldözés közben 5 Landsturm-embert is elfogtak azok közül, akik az előző éjjel az oroszokhoz szöktek át. A feldühödött huszárok ezeket az árulókat a helyszínen felakasztották.

Végül itt említjük meg, hogy a 20-as honvédszázad parancsnoka, Hegedűs tartalékos hadnagy ebben a harcban megsebesült.

Míg tehát a honvédhuszár, azután a 9-es és 13-as állásrész délig hiánytalanul megtartotta állásait, sőt a honvédhuszárok még sikeres előtörést is intéztek, a honvéd állásrész az orosz nehéz tüzérség áldozatául esett.

Görgey főhadnagy előadásából már kitűnt, hogy az orosz tüzérség a délelőtti folyamán a honvéd állásra feküdt reá. Itt találta a legkedvezőbb célokat, mert a nyílt terepen a műút mindkét oldalán levő állások (sárga agyagföld) igen jól voltak láthatók.

Cserhalmi őrnagy a honvéd állásrész helyzetéről így nyilatkozik:

„Kb. 10 órakor a tőlünk északra levő 13. huszárezred 2. (Bernolák) százada és saját balszárnyunk ellen indul erős támadás, az orosz tüzérség rendkívül erős előkészítő tüzeleése közben, különösen a Kanina—Limanowa műút és a tőlünk északra levő állások (Bernolák, Böszörményi) ellen. Oly nagy tömegek rohamoznak, hogy a balszárnyamat fenyegető veszély miatt, tekintettel az itt már beállott nagy veszteségekre, újból ide, a balszárnyamra sürgős erősítést kérek. A várva-várt erősítés nem érkezik meg, de szerencsénkre az orosz tömegek ezúttal nem kanyarodnak be féltett balszárnyam ellen, fölökemük ezúttal tőlem északra és a műútra irány il. Most egy rövid, nyugodtabb időközben balszárnyam erősítésére a 34-es Landwehr egy részét helyezem be, majd... 11 óra 15 perckor megírom és elküldöm Bauer tábornoknak negyedik helyzetjelentésemet”. Ez a jelentés (11 óra 05 percről kelezve) így szölt: „Balszárnyunkon óriási veszteségeink vannak, a balszárnyat jelentékenyen megerősítettem, de ott oly nagy az ellenség fölénye, hogy az állás a balszárny legaggályosabb veszélyeztetésénél fogva, jelentékeny sürgős megerősítés nélkül nem tartható”.

Petrik főhadnagy: „A dicsőség oroszlánrésze a 10. honvédgyalozezred III. zászlóaljáé. Ez a zászlóalj az egyenlőtlen hősi küzdelemben úgyszólván az utolsó emberig holtan vagy sebesülten marad a harcmezőn. XII/9-én még 15 tisztje és 380 puskája volt, XII/11-én este pedig már csak 2 (Daubner ezredes szerint 4) tisztet és 90 honvédet számlált.¹

Kodes főhadnagy (a 10. honvédgyalozezred 10. századának parancsnoka) így jellemzi az orosz nehéz tüzérség hatását:

„9 órától kezdve váltakozó erejű, hatalmas orosz nehéz tüzérségi tűz feküdt műútmenti védőállásunkra; az orosz

¹ A zászlóalj állománya az éj folyamán 150 főre szaporodott.

nehéz tarackok a tegnapi belövés alapján most már hatás-tüzeléssel rohannak meg bennünket. A hatástűz különösen teljes súllyal érte a 11. és 10. századot.

Honvédek a tábori lövegtűzet már megszokták. Hanem most, mikor elsőízben tudják meg, mi is az a „nehéz gránát”, a honvédek közül a gyengébb idegzetűek össze-roppantak ...

Miközben az orosz nehéz tüzérség lövészárkunkat döngette, a tányérsapkás gyalogság a hatalmas tűz védelme alatt aránylag kényelmesen szivárgott állásaink felé, hogy oda betörjön.

Fájó szívvel, de elháríthatatlan lelki kényszer alatt 10 óra tájban arra kellett magamat elhatároznom, hogy máris megtizedelt századomat a megsemmisülés veszélye alól kivonom és vele a védőállásunktól északkeletre (balra) folyó patak melletti úrilak tájékán újból állást foglaltok.

Elhatározásomat a 11. század parancsnoka is magáévá tette és teljes iramú visszavonulásunkat közös tervünk alapján egyhuzamban a patakig hajtottuk végre...

A Böszörményi géppuskászakaszt az orosz nehéz tüzérség rövidesen összelötte.

A zászlóaljtartalék a műútmenti nyílt terepen, egy ház-csoportban, helyéhez oda volt szögezve, mert ha onnan elmozdul, az orosz nehéz tüzérség biztosan percek alatt megsemmisíti, amely különben is egyáltalában azt tehetné velünk, amit akart...”

Krösz Béla zászlós, a III. zászlóalj segédtsíztje szerint Békássy százados XII/11-én délelőtt az első vonalban levő 10. és 11. század veszteségeinek pótlására a 9. századot is bevetette.¹ Zavart okozott azonban a vezetésben, hogy Spilka százados rangidősebb lévén, mint Békássy, átvette a honvéd állásrész parancsnokságát, és így a kiváló és vitéz Békássy csak akkor érvényesült, amikor Spilka a súlyos harc hatása alatt felkérte a tanácsadásra. Azonban „a mind több és több, huszárokkal vegyesen visszafutó könnyebb és járóképes sebesült megjelenéséből az állás tarthatatlansága látszott kitűnni, majd rövidesen arra a jelentésre, hogy a 11. század

¹ A 12. század védőszakasztartalék volt. Ennek megfelelően változik tehát a zászlóaljnak a 177. oldalon ismertetett csoportosítása.

(Doromby) állásait áttörték, illetve bekerítették és töredékeiket a súlyos fejlődéssel sebesült Doromby hadnaggyal együtt elfogták, már Békássy sem tudott mást tanácsolni, mint hogy a védőrség — a hátra húzódni kényszerült 10. század (Kodes) maradékával együtt — harcból kivonattassék, rendeztessék és új állás foglaltassék”. A zászlóalj roncsai ezután Bauer tábornok parancsára a majornál foglaltak állást, ahol erősen szenvedtek az orosz nehéz tüzérség tüzétől, amely a major épületeit is összedöntötte és felgyújtotta. „Határozottan merem állítani” — mondja Krösz — „hogy csapataink a huszárokkal együtt becsületesen kitarítottak¹ és csak az áttörés és bekerítés után maradt roncsok kényszerültek magukat a harcból kivonni... A zászlóalj vesztesége véletlenül megmaradt feljegyzéseim szerint nagyon súlyos volt. A harcok előtt 427 főnyi állomány 70 főre apadt le ...”

Fenti előadások szerint a 10. század a leggyorsabb visszavonulással iparkodott az orosz nehéz tüzérség hatáskörletéből kijutni. Visszament a 9., valamint a tartalékban maradt 12. század is. A visszavonulás Bauer tábornok szerint, visszaözlés jellegű volt. A 11. század az állásban maradt és oda is vészett. A zászlóalj veszteségeinek elosztására nincs adat, csak a mennyiséget tudjuk megközelítően Petrik főhadnagy és Krösz zászlós közléséből. A tényleges veszteség a 70%-ot felülmúlta.

A 11. század sorsáról a parancsnok, néhai *Doromby hadnagyról* felterjesztett kitüntetési javaslat is nyújt felvilágosítást. A javaslat így szólt: „Az oroszok hosszantartó tüzérségi tűz után, amely százada létszámát felére apasztotta, túlnyomó erővel rohamot indítottak. Embereit saját bátor példaadásával lelkesítve, a rohamot véresen visszaverte. A megismételt támadások tőle jobbra és balra vonalukat visszaszorították; látta, hogy az ő visszavonulása az egész zászlóalj megsemmisítését vonná maga után, azért már három oldalról körülfogva, állásában szuronnal védte magát, hogy a zászlóalj időt nyerjen a visszavonulásra. Emberei nagyrészt elestek, ő maga súlyos fejlődéssel az ellenség kezére jutott. Zászlóaljának azonban ideje maradt a szomszéd magaslatra visszahúzódni és megállani. Az oro-

¹ Ami a jeles 10-es honvédeknél nem is lehetett másképen.

szók őt, mint meg nem menthető sebesültet, visszavonulásuk után ott hagyták”.¹

Prónay százados a honvéd állásrész harcát így adja elő: „Az orosz támadásait, majd rajtaütésszerű tüzelését sáncaink ellen akkor kezdte újból, mikor már világos volt és kitisztult, mert akkor már tüzésével is beavatkozhatott. Mikor ágyúlövedékei is felénk jöttek, még jobban éreztem, hogy milyen pokolban voltam embereimmel. Az orosz domináló helyzetéből a mi hátunk közepét is láthatta, ezért elsősorban ágyútüzét ellenünk, aztán pedig az országút jobb oldalán fekvő Bernolák századára irányította. Az utóbbiakat, miután az előtte elterülő erdő miatt közvetlenül nem láthatta, főleg srappnel, engem azonban, mert szabadszemmel is látott, 12 cm-es lövegekkel vett tűz alá. Sorba vette a néhány feltűnően kimagasló fedezéket, melyek zsúfolásig voltak katonákkal megtömve. Ezek nem várták be a teli találatot, hanem kereket oldottak már akkor, mikor egy ilyen gránát a közelben levágódott. Az emberek az előttem való fedezékből egymásután hátraszaladtak, olyképpen, hogy vagy az országút árkat vagy pedig a vasúti töltést használták fel e nyílt és sík terepen takarásnak az öldöklő gépfegyver és puskatüz ellen, amely reájuk zúdult... sokan maradtak holtan a szántáson ... A földözékből kinézni sem igen lehetett, mert azonnal szórták az ember fölé a golyót... Az orosz gyújtógránátokkal felgyújtotta a kocsmá épületét és összelövedőzte a hátam mögött levő pajtát, miáltal az ott elhelyezett, e frontszakasz egyetlen gépfegyvere azonnal elhallgatott..² A csata-szünetek között láttam földözékemből az országút árkában a guggolva hátrafutó katonáinkat, főleg szürke Landsturmot, köztük itt-ott barna köpenyeges, piros sapkás huszárokat. Egy csoport pirossapkás sebesülteket cipelt, ezek között lehetett Bernolák százados is, akit haslövéllel vittek egy házba, melyben még a csata alatt meg is halt... Miután az orosz az országút mellett levő lövészárkokból és fészkekből

¹ Doromby hadnagy a csata után mint elszállíthatatlan sebesült visszerült hozzánk. Néhány évvel később azonban gyógyíthatatlan fejsebével elhunyt.

² A Böszörményi géppuskás osztag egyik géppuskája ugyanis jobb kilövés céljából az említett pajtába ment előre.

a legénységet már majdnem mindenütt kiugratta nehéz gránátjaival, az én fődözékem ellen fordult..¹ Az embereim 6—7 lövés után szintén el akartak futni, azonban nem hagytam őket és lelövésrel fenyegettem mindenkit, aki parancsom nélkül meri a fődözéket elhagyni. .. Miután az orosz 12 lövést eredménytelenül leadott, tüzérségünk ellen fordult, amely tegnapi állásaiból végre megszólalt. Most éreztem legjobban, hogy milyen morális erőt kölcsönöz ütközetben az, ha az ember saját tüzérségének gránátjait hallja és hatásukat is látja. Sajnos, örömünk nem tartott sokáig ... Ugyanekkor (10 óra) fenn a dombon újból erős gépfegyver, puskatűz és hurrá-urrá hallatszott... Ezután már az én frontszakaszomon meglehetősen csend uralkodott...” Prónay százados ezután leírja, hogy majdnem rosszul lett az orosz lövedékrobbanásokból eredő gázoktól, majd hogy megéhezett, kereste küldöncét, de ennek nyomaveszett. Utólag tudta meg, hogy fejlövésrel esett el az országút árkában. Talán 11 óra tájban az orosz nehéz tüzérség ismét ide irányította tüzeit. Most azonban jobban lőtt, mint előbb ... hatodik lövése a fedezék jobb sarka elé esett, rombadöntötte a tákolmány felét, amely maga alá temette 5 emberét. Ezek kiásása nehéz volt, mert a srapelnetető gerendái és deszkái feküdtek rajtuk. Minthogy a fődözék már nem nyújtott 15 embernek elég tért, útnak eresztette Bérezi őrmesterrel emberei felét hátrafelé. Az emberek örömmel hagyták ott ezt az eleven poklot... „Az orosz ezt látva, már nem lövöldözte fődözékeinket, mert úgy látszik, meg volt győződve, hogy nincs benne több ember. Pedig velem együtt hatan voltunk ott, Sárkány tizedes, két huszárom és két 10-es honvédbaka...” Leírja ezután Prónay százados, hogy az országúttól balra eső terepen egészen Mordarka-ig sehol élőembert nem látott, és élettelenek voltak az úttól jobbra fekvő árkok is, csak a lejtőn volt néhány sor mozdulatlanul heverő alak, saját gyalogos és huszár, majd később megfigyelte, hogy az orosz állás felől emberek közelednek a fekvő alakokhoz és azoktól újból visszamennek az állás felé. Eleinte nem volt tisztában a helyzettel, de aztán, mikor a maga állásától mintegy 150 lépésre látott

¹ Ez a fedezék kb. feleúton volt a műút és az attól északra párhuzamosan elfolyó patak között.

ilyen alakokat, felismerte, hogy azok hullarabló oroszok. Ez már déltájban lehetett.

Lemm Bertalan hadnagy, a Prónay-század alantos tisztje, aki szakaszával a honvéd zászlóalj szélső balszárnyán helyezkedett el, Prónay századossal teljesen egybehangzóan adja elő az eseményeket.

Szlavnich százados a honvéd állásrészre nézve a következőket adja elő:

„Valamivel 9 óra előtt kezdte lőni az orosz nehéz tüzérség állásainkat. Sem az ott levő gyalogság, sem pedig huszáraink (t. i. 1. és 2. század) nem ismerték a hosszantartó nehéz gránátűz hatását. Leghevesebb nehéz tűzben álló 2. századunk (Bernolák) az ágyúlövedékek füstjétől és szilánkoktól borítva, az árkokban, majd gránátölcsérekben fekszik. 9 óra 30 perckor a század kissé visszavonult és a több sebből vérző Bernolák százados mellett, jobban fedezve helyezkedett el a még sebesületlen legénység. Gránát-gránát után robbant, a reggel kivonult 33 főből már csak 7 ember maradt, de ezek is súlyosabban vagy könnyebben sebesültek. Ez a 7 hős: Bernolák százados, Janik főhadnagy, Hoffer tartalékos zászlós, Metz, Katona, Turóczi tizedes és Soós járőrvezető. A tüzérségi tűz fedezete alatt az ellenséges gyalogság már egészen közelükbe jutott s hogy elfogatásukat elkerüljék, a kis csoport egy ház mögé vonult vissza, s onnan tüzelt az ellenségre. Amikor innen is hátra kellett menniök, Bernolák százados súlyos haslövést kapott. Mialatt bekötözték, az ellenség körülfogta őket. Bernolák a helyszínén meghalt, a többi fogságba esett. Janik főhadnagy később megszökött az orosz fogságból és 1915 január első napjaiban jelentkezett az ezrednél. Katona, Turóczi és Soós szintén megszöktek (februárban érkeztek a pótszázadhoz). A 2. század vesztesége: 1 tiszt és 14 ember elesett, 3 tiszt és 4 ember sebesülten fogságba került, 7 ember megsebesült. Maradt tehát a századnak, a lovagnál visszamaradt legénységen felül, 5 embere”.

A 2. (Bernolák) század tehát 10 óra tájban megsemmisültnek volt tekinthető.

Szlavnich százados a 2. századra nézve még előadja: „Balszárnyát kb. 30 gyalogosból álló orosz csapat támadta meg. Kovács őrmester és Honig huszár fordultak az oro-

szók ellen, előbb tüzzel, majd mikor utolsó töltényük is elfogyott, karabéllyal. Az egyenlőtlen harcról többet megállapítani nem sikerült. Kovács őrmesteren egy bicskával leszúrt óriási orosz hullája feküdt és mellettük Honig is holtan.

Spilka százados két küldönce (Székely Zsigmond tizedes és Rágó István huszár), amikor jelentést akartak vinni Bauer tábornokhoz, elestek s így Spilka kénytelen volt a jelentésküldésről lemondani.”

A honvéd állásrészben 10 óra után már csak Prónay százados maradt néhány huszárral és honvéddel. A Bernolák század néhány megmaradt embere, nemkülönben a Békássy zászlóalj maradványai a mondott időben gyors visszavonulásban voltak Limanowa felé. Erre nézve Bauer tábornok harcjelentését idézzük: „Midőn (9 óra tájban) az ellenség rendkívül hatásos tüzet kezdett, számos sebesült visszazönlött és erősítés iránti kérelmek érkeztek be; ilyeneket igényeltem a lovashadosztály parancsnokságtól. 10 óra tájban lehetett, midőn az országút-menti csoport rendetlenül visszazönlött és úgy Békássy, mint Spilka századosok jelentették, hogy állásuk feladására kényszerültek. Megparancsoltam Békássy századosnak, hogy zászlóalja maradványaival és még az egyéb, ide visszajövő gyalogosztagokkal a majornál levő magaslatot (Limonawa-tól nyugatra) szállja meg és tartsa. Az országúttól balra álló részeknek általában a vasút mentén kellett visszamenniök. Cserhalmit és Tömöryt utasítottam, hogy — ha kell — a műúttal párhuzamosan menjenek vissza. Tényleg ezek a csoportok 12 óra utáni időig álltak ellen az orosz támadásoknak. Mialatt Békássy százados a major-magaslatot elérte és megszállta, én a Naftafinomítóhoz értem, ahol Pust alezredes (10-es huszár ezredének egy századával, egy 12-es ulánus és egy 3-as honvédhuszár¹ századdal parancsaim alá lépett. Pust alezredes parancsot kapott, hogy a Naftafinomítótól keletre levő magaslatot tartsa”.

Délben tehát az volt a helyzet, hogy a 13-as és 9-es, valamint a honvédhuszár állásrész még tartotta magát, a

¹ Ez tévedés! 3-as honvédhuszárszázad ott nem volt.

honvédek állásaiba helyenként az ellenség benyomult, de azon túl nem haladt.

Déltájban az oroszok a 13-as állásrészt újból megtámadták. Ezzel bekövetkezett a Jabloniec-en vívott küzdelem *negyedik* időszaka, amely a mondott állásrésznek csekély távolságra való hátravonásával végződött. Ezután, mikor az állások elől az ellenség eltűnni látszott, mentek vissza Limanowa-ra a 13-as és a 9-es, majd a honvédhuszár állásrész csapatai is. Meg kell tehát állapítani azt, hogy a Jabloniec magaslatról annak védőrsége csak akkor távozott, mikor az oroszok a Jabloniec elfoglalásáról már lemondtak.

Szlavnich százados előadása szerint: „11 óra után vette Tömöry őrnagy Bauer tábornoknak (előbb ismertetett) feltételes visszavonulási parancsát... Miután az ellenség nem támadt és kb. 10 óra után a major mögötti magaslat felől megjelent néhány század gyalogság (a 16. honvédgyalagezred $\frac{1}{2}$ I. zászlóalj) és ezek délkeleti irányban a mélyvonal felé előreszaladtak, nem kellett az átkarolástól tartani. Ezt az előnyomuló ¹*U* zászlóaljat az ellenséges tüzérség tűz alá vette, de sikerült a két századnak a -f 418-tól délnyugatra fekvő kis erdőbe befészkelődni, ami mindenesetre csökkentette a jobbszárny átkarolásának veszélyét. Az ellenséges tűz is gyengülni kezdett és végre saját tüzérségünk ismét levegőhöz jutott és megkezdte az állásaink előtt levő ellenséges gyalogság levetését. Lövés-lövés után jött. Srapneljeink éppen a mi vonalaink felett robbantak és irtózatosságot okoztak az oroszoknak. Valamivel 12 óra előtt az ellenség harmadik támadást intézett a Jabloniec-i állások ellen. Főlökése a magaslaton vezető szekérút mentén, Cserhalmi védőszakasza ellen irányult. A jászkunok és egyéb legénység azonban még a második támadás alkalmával tanúsított magatartásukat is felülmúlták. Hosszan tartó kézitusa után bár megállították az előretörő oroszokat, de állásaikat teljes egészében már megtartani nem tudták... Az itt életben maradt tiszték és legénység egy közeli erdőcske szélét szállták meg, míg tüzérségünk a benyomult ellenséget tüzével lekötötte ...”

A vázolt orosz támadás csak a 13-as huszár állásrészt szorította kissé vissza, a tőle jobbra levő állásrészek azonban megmaradtak vonalaikban.

Szlavnich százados szerint: „a 10. lovashadosztály által kiadott visszavonulási parancsot a védőállásban levő csapatok 13 óra után kapták meg és 13 óra 30 perckor kezdték a védővonalat kiüríteni...” A 9. huszárezred története szerint az ezred 14 órakor hagyta el az állást.

Cserhalmi őrnagy előadása: „Déltájban újabb orosz támadás, melyet hősiecsapatunk — bár nagy veszteségek árán — ismét sikeresen feltartóztatnak. Nagyok a veszteségük, pld. az említett 34-es Landwehr 46 emberéből, akiket kb. 11 órakor balszárnyom erősítésére behelyeztem, már csak egy sebesült van az állásban. Ekkor nagy örömmre Starawies (északi házcsoport) irányából kb. 2000—2500 lépésre nyugatra egy gyalogoscsoportunk elővédét pillantjuk meg kibontakozni a magaslaton (a 10. honvédgyalozereg egy zászlóalja) ... Miután most balszárnyamról azt a jelentést kapom, hogy tőlünk északra a műútig már egyáltalában nincsenek saját csapatok az állásban s hogy nagyszámú ellenséges gyalogság vonul előre a műúton Limanowa felé s hogy most már levegőben függő balszárnyunk ellen tömegesen kanyarodik fel az orosz és most már nálunk is általános lőszerhiány is mutatkozik, 12 óra 15 perckor az állásponctomnál összegyűlt, még életben levő néhány 13-as és 9-es alparancsnokok (Rochlitzer, Bánhid, gróf Bissingen, Görgey, Hanvay stb.) jelenlétében egyhangú elhatározás folytán ... kiadom a parancsot: élénk tüzelés mellett, lehető csendben, észrevétlenül a balszárnyról kezdve egyenként visszavonulni... Hangsúlyozom, hogy eddig az időpontig, kb. 13 óráig visszavonulási parancsot nem kaptunk ... 16 óra tájban érkeztem Zamiescie-re vagy 70 főnyi 9-es és 13-as huszárral”. Ebből következik, hogy sok huszár (kb. 100 fő) még csak ezután hagyta el az állást, illetve vonult be.

Fenti előadás tehát fővonásokban egyezik *Szlavnich* százados előadásával, csak annyi a lényeges eltérés, hogy *Szlavnich* szerint a hátrálás felsőbb parancsra, *Cserhalmi* szerint felsőbb parancs nélkül történt.

Görgey főhadnagy naplója erre nézve azt mondja, hogy (közelebbi időmeghatározás nélkül, de mindenesetre 12 óra után) jobbról parancsot adtak tovább: „a balszárnyról fokozatosan visszamenni, mire a tőlem jobbra álló huszár véli: biz mi nem tágtunk, nincs rá ok! Úgy gondolom, hogy a

parancs tévedésen alapul. Jobbra szaladok Cserhalmi őrnagyhoz, kérdezek. Természetesen előbb megtiltom a parancs továbbítását, Cserhalmi azonban azt mondja, a parancsot ő adta ki. Minthogy azonban jelentem, hogy a helyzet az én szakaszomban jó, örömmel visszavonja a parancsot. De hamarosan jelentés jön, hogy a Landsturm a balszárnyon visszaszalad”. Görgeyt küldte ki ekkor Cserhalmi a balszárnyra a helyzet megállapítása céljából. Görgey a völgyben találta a hátráló Landsturmot és megállapította a balszárny hátraszorítását. Ezután eltévedt a sok erdőrészlet között. Bolyongása közben majdnem az ellenség hátába került, mire visszatérve találkozott két huszárral, akik fogolykísérésből jöttek vissza rajvonalba. Végül megtalálta Cserhalmi őrnagy fedezékét, amelyben azonban két sebesült orosz feküdt. Ebből azt következtette, hogy a 13-as állásrészből a védőség már hátrament. Sikerült egy vízmosásban (talán a-f 483 — † 418 völgyben) visszamennie, ahol találkozott Burián századossal és néhány 10-es huszárral, ő is eltévedt. Együtt mentek ezután Limanowa felé, de még útközben honvédek tüzébe kerültek, akik a völgy túlsó szélét szállták meg. Felismertették magukat, mire zavartalanul eljutottak Limanowa-ra.

Bánhidy százados előadása: „Úgy 12 óra körül Cserhalmi hivatott bennünket és kérdezte a helyzetet. Onnan távozva, nemsokára Cserhalmi (mint hallottam, Tömöry parancsára) elrendelte a visszavonulást. Visszajövet — amely ugyanúgy, mint az előremenet — egyenként történt, a limanowai úrilak környékén egy szakadékban találtam az ezredtörzset, ahol a lovak felé irányítottak ...”

Radoychich százados előadása: „kb. 13 óráig (11 órától) gyengébb tűzharcban álltunk ... kb. 15 órakor látom, hogy Bánhidy százados a dombról felém jön és odakiált nekem, miért nem megyek vissza? Arra a válaszomra, hogy nincs rá parancsom, felvilágosított, hogy a Molnár dandár az oroszokat már délről oldalba támadta, és ezek az egész vonalon mennek vissza. Parancs: a lovasság a jobbszárnyról vonuljon Limanowa-ra. Századom csekély maradványait összeszedve, egy Limanowa délkeleti széléhez vezető szakadékban (a Jabloniec északi lejtőjén) visszavezettem és így veszteség nélkül értem el az ezred és hadosztály-parancsnokságot s vezetéklóvainkat Zamiescie-nél. Századom hiányzó

részei, természetesen a veszteség kivételével, estig lassan, csoportokban lejöttek a Jabloniec-ről és a vezetéklovaknál jelentkeztek nálam ...”

Burián százados előadása: „Késő estig az ütközet színhelyén maradtunk s midőn kitapasztaltam, hogy az orosz csapatok, valamint a mieink is visszavonultak, jelentkeztem az útközben előretolt 10. lovashadosztályparancsnokságnál”.

Ma már alig lehet kétséges, hogy az oroszok déli támadása a visszavonulás leplezését célozta. Mint ilyen, felesleges volt, mert a korábbi harcok alatt oly sok vért vesztett védőrségnek támadó szándéka nem volt.

Bauer hadnagy szerint a (volt) Diószeghy század a kora délutáni órákban „teljes rendben és nyugalomban, ellenséges behatás nélkül” vonult be Limanowa-ra.

Idézzük még *Szlavnich századost*: „A (13 óra 30 perctől kezdve) visszaszállingózó századok, kisebb csoportok, sőt egyes huszárok Limanowa-tól nyugatra, ezredünk Zamiescietől keletre, gyülekeztek. Már késő este volt, mikor ezredünk még mindig örömmel üdvözölte a lassanként visszatérő tiszteket és legénységet, de voltak olyanok is, akik csak késő éjjel érkeztek meg Zamiescie-re. Amikor a megtépázott századok ismét együtt voltak, megállapítást nyert, hogy az ellenség egyáltalában nem folytatta előnyomulását és hogy a huszárok csak azért nem jöttek korábban vissza, mert nem hitték el, hogy ezeket a drága véren megtartott állásokat fel kell hagyni, részben pedig azért, mert keresték századbeli bajtársaikat a halottak között. Sétálgatva mentek végig az egész védőszakaszon, anélkül, hogy az ellenség reájuk egyetlen lövést is leadott volna. Megerősítette ezt az állításukat Radoychich és Bánhidya százados, akik 15 óráig, Bauer hadnagy és Bissingen hadnagy, akik még tovább maradtak az állásokban”.

E szerint az oroszok még 13 óra — 14 óra tájban visszavonultak volna.

Lássuk most még a honvéd állásrészben történeteket!

Az itt visszamaradt *Prónay százados*, mikor látta, hogy már csak pár emberével tartja az állást, amelyben hullafosztogató oroszok jelentek meg, elhatározta, hogy visszavonul. Ekkor már 11 óra elmúlt. „Miután megparancsoltam, hogy a holmikát szedjék össze, Mannlicher puskámmal célba-

vettem a legnagyobb orosz, aki társaival együtt egész gyanútlanul folytatta a földözékek kikutatását, a többire pedig embereim adtak sortüzet. Arról még meggyőződtem, hogy az én muszkám, amilyen hosszú volt, úgy vágódott bele az árokba, mely fölé hajlott, de ezután már künn is voltam a lövészárokból embereimmel együtt és futva iparkodtunk a hegynek felfelé a 200 lépésre fekvő csűrhez. Nemcsak gyors-tűz és gépfegyvertűz követte azonnal minden ugrásunkat, de az ellenség újból kezdett reánk srapnellel és gránáttal is lövöldözni”. A kis bátor csapat sebesülés nélkül ért el a csűrhez, csak Prónay bundáját tépték meg a golyók, és Sárkány tizedes tölénytáskáját fúrta át egy orosz lövedék. A csürtől — orosz ágyútűzre — egy hajlásba mentek vissza, ahol egy gépfegyvert találtak, és ezt magukkal vitték. Prónay vette vállára a csövet. Ez óvta meg Prónay fejét egy srapnelgolyótól. „A pataknál, mely a vasútvonal mentén folyt, találkoztam végre századom néhány emberével, akik Szécsényi káplárral a nagy pergőtűz elől menekülve, kénytelenek voltak ide visszahúzódní... vártak reám két huszárral (Hoffmann Gyula és Szabó Lajos), akiket Spilka százados még 10 óra tájban küldött azzal a paranccsal, hogy vonuljak hátrább. Ezt a parancsot Bauer tábornok adta ki..., de a két huszár a nagy tüzelés miatt csak a kocsmáig tudott eljutni... Az újból itt összetoborzott 15 emberemmel Limanowa előtt ismét állásba mentem...” A város szélén ráakadt Prónay százados Bézei őrmesterre, összegyűjtött kb. 50 embert, mindenféle csapatbelit és várta az ellenséget, de az nem jött. Prónay százados aztán így folytatja: „A városból küldönc jött, hogy Bauer tábornok engem sürgősen kéret, miután megtudta, hogy Limanowa keleti kijáratánál állok. A tábornokot a városban a hídnál Montenuovo herceg és Henriquez főhadnagy parancsórtisztek társaságában találtam ...” Jóval ezután érkeztek oda Rochlitzer (13-as) és Steiger (9-es) századosok. Prónay százados tájékoztatta Bauer tábornokot a helyzetről, aki aztán hátrarendelte. Százada a harcban vesztett 4 halottat és 10 sebesültet (vagyis állománya felét). 15 óra tájban megérkeztek az előre-rendelt vezetéklovak, mire a század visszament Zamiescie-re. „Az országút Limanowa és Zamiescie között tele volt sebesültekkel és orosz foglyokkal. Egy kocsin Csihás zászlós

(13. huszárezred) feküdt átlőtt lábbal. Egy másikon Szmrecsányi Dárius 9-es huszárszázados, aki az ütközet alatt epileptikus rohamot kapott... Báró Reichlin századosnak a válla volt átlöve. A foglyul ejtett oroszok maguk cipelték puskájukra kötött sátorlapokon sebesültjeiket, kik közül néhányan rettenetes sebe volt a régimódi Werndl-puskák golyóitól... Még a délután folyamán felkerestük a csatateret, hogy megállapíthassuk veszteségeinket. A csata színhelyét rengeteg orosz halott borította. Egyáltalában a halottak többé-kevésbé ki voltak fosztva... Több halott huszár keze csak karabélyának csövét szorongatta, míg agya szilánkokra volt törve...”

Az orosz támadás megállításában *tüzérségünk* is a legtevékenyebben működött közre.

A *Kagerer lovasüteg*, amelynek állását az orosz nehéz tüzérség az előző napon felfedezte (naplója szerint): „5 órakor, mikor készül tüzelő állásba (a Naftafinomítótól kb. 1 km-nyire délkeletre) indulni, a huszárok vezetéklövői jönnek Limanowa felől. Ekkor erre a helyre esnek be az ellenség nehéz lövedékei, habár még teljes sötétség uralkodott. Az üteg elhagyja helyét és 6 órakor a Naftafinomító délkeleti sarkától kb. 600 m-re keletre állást foglal. Megfigyelő a ✦ 576-on (a Naftafinomítótól nyugatra). 9—14 óráig tüzelés ellenséges gyalogságra, Cieniawa közelében. 15 órakor a tüzércsoportparancsnoktól érkezik parancs, hogy a 4. lovas tüzérosztály Tymbark felé visszavonul, az ütegpáncsnok belátása szerint cselekedjék. Az üteg 15 óra 15 perckor elhagyja állását... 16 óra 30 perckor beérkezik a -f 471-re (Zamiescie-től keletre), ahol az úttól északra táborba száll. Lőszerfogyasztás 138 srapel”. A többi lovasüteg közül a 4/1. üteg a téglavetőnél volt állásban, a 4/2. üteg a Lysa Ga. lejtőjén, a 4/3. és a kombinált üteg a majornál. A 4/1. és 3. *üteg* aztán a Kagerer üteggel együtt visszament a ✦ 471 tájékára, a 4/2. üteg azonban megmaradt a Lysa Ga.-án, csak hátrafelé 1000 lépésre állást változtatott, a kombinált üteg is megmaradt a major tájékán. *Kiss Ferenc tüzérszázados* előadása szerint az 5 lovasüteg a négy csatnap alatt kerekken 5000 lövést adott le. Ebből a Kagerer ütegre 1257 lövés, a 4/2. ütegre 1024 lövés esett, ezután következett a 4/1. üteg. A még hátralevő 2 üteg kevesebb löszért fogyasztott, mert megfigyelőik a Zbyrek irányából előnyomuló orosz

tömegeket kevésbé jól láthatták. Az eltüzelt löszert majdnem egészen gyalogsági célokra lőtték ki.

Idézzük végül *Darvassy Lajos 13-as huszár főhadnagy* naplóját! Darvassy a 10. lovashadosztály élelmézőtisztje volt és ebben a minőségben gróf Herberstein törzsében élte át a XII/11-ét és még az nap feljegyezte észleleteit:

„A lovashadosztály legborzalmasabb, legvéresebb, de egyszersmind talán az egész hadseregben a legdicsőségebb napja; Legalább 10-szeres erővel szemben küzdött maximum 400 ember, 20 tiszt, szurony nélkül, csak karabélylyal. Olyan elkeseredett ökölharc fejlődött ki, amilyenre a történelemben talán példa sincs! Igaz, ott maradt majd mindenki dicső halált halva, rengeteg tiszt, de minden ember 10 oroszot vert agyon tussal és feltartóztatták őket, miáltal eldöntötték a neusandezei csatát. Parancsnokuk, gróf Herberstein generális, megkapó szavakkal jelentette telefonon Roth altábornagynak a csata lefolyását, végül azzal fejezte be jelentését, hogy sajnálattal kell jelenteni, hogy a 10. lovashadosztály mint az oroszok küzdve, a szó legszorosabb értelmében az utolsó emberig feláldozta magát — volt, de már nincs!

Borzasztó volt végig nézni, amint a srapszelek özöne árasztotta el szegény huszárjainkat, hogy pár perc múlva a füsttől, melyet a srapszelek robbanása okozott, a harcteret nem lehetett látni. Majd egyenként szállingózott vissza úgy *dél felé* 1—2 huszár, 10—20 foglyot hajtva maga előtt, s hozták elsőnek a szomorú hírt, hogy Muhr 9-es huszárezredes elesett. Nemsokára jött a többi, Takáts Gábor 10-es huszárkapitány, Péterffy stb., az egész géppuskaosztag az utolsó leheletig küzdve elpusztult. Végig folyton jöttek a szomorú hírek s estig kibontakozott a dicső, de szomorú valóság, hogy századonként 50 emberből alig jött vissza 8—10—12 ember.

Ott maradtak még: Szántay 10-es huszárkapitány, a 9-es huszároktól Mohr és Bauer hadnagyok, gróf Thun-Hohenstein kapitány s a legtöbb áldozatot az én dicső ezredem, a 13. jászkunezred hozta a haza oltárára. A legelkesedettebb ponton, a centrumban harcolt, hol a muszkák 4 ezreddel akartak áttörni s ott maradt a legtöbb. Szegény Fejér Elko, Bernolák, Hartmann, Janik Laci, Kazy, Csihás vérei áztatták a nehéz küzdelem terét derék huszárjaik élén”.

15. kép. Kilátás a Golców + 756-ról a Stawiczyński völgybe.

Jól látható az előtérben a Golców erdőhorított, meredek lejtője, amelyen felkapaszkodott 1914. december 9-én jobbra a 10. honvédelmi ezred II. zászlóalja, balra a 16. honvédelmi ezred balszárnya; a közelebbi háttérben látható (a kép jobb-szélein) a + 546 erdős magaslát¹, a közepén a völgy, Stawiczyński házesorral, és balra a + 641², amelyen át nyomult a Golców felé a 16. honvédelmi ezred balszárnya.

16. kép. A Jabloniec-i küzdőtér 1914. december 12-én.

b) A 78. honvéd gyalogdandár beavatkozása.

(Ehhez a 11. vázlat.)

A Jabloniec magaslaton kifejlődött harcról Arz altábornagy 6 óra 30 perckor értesült gróf Herberstein tábornok jelentéséből, amely azt tartalmazta, hogy 5 óra óta az említett magaslaton hullámzó küzdelem folyik. Arz altábornagy erre 7 óra 30 perckor utasította Hadfy altábornagyot, hogy Daubner ezredes védőszakaszát avatkoztassa a harcba, amit Hadfy altábornagy 7 óra 45 perckor el is rendelt. Majd 8 órakor, gróf Herberstein tábornok ama jelentésére, hogy „nehéz lesz az állást sokáig tartani”, Arz altábornagy közvetlenül is elrendelte Daubner ezredesnek* hogy minden nélkülözhető emberét a Jabloniec-re küldje.

Daubner ezredes erre 8 óra 20 perckor utasította Kobek alezredest (10. honvédgyalozezred), hogy legalább $\frac{1}{2}$ zászlóaljat, de lehetőleg még többet küldjön a Jabloniec-re. a kirendelt erő nagyságától függ az, hogy mennyit bocsát az ezred számára beérkező 500 főnyi pótlásból (beérkezett a majorhoz 10 és 11 óra között) rendelkezésre. Egyidejűleg utasította Mestitz alezredest (16. honvédgyalozezred), hogy a majorhoz egy zászlóaljat irányítson tartalékul.

E parancsok alapján Kobek alezredes 2 V« századot a Jabloniec-re, Mestitz alezredes egyelőre $\frac{1}{2}$ zászlóaljat (az ezredtartalékból) 10 óra 35 perckor a majorhoz útbaigazított.

Eöviddel ezután, 9 órakor, Arz altábornagy elrendelte Hadfy altábornagynak, hogy tüzérségével a Jabloniec-állás védőcsapatait támogassa. Erről a hatásos támogatásról megemlékszik Szlavnich százados (232. oldal.).

A 10. honvédgyalozezredtől a Jabloniec-re rendelt 2 $\frac{1}{2}$ század nem jutott el oda. Kobek alezredes jelentette 11 órakor, hogy az említett csoportja elérte a Starawies-től (északi házcsoport) keletre levő gerincet (t. i. azt, amelyről a 9. huszárezred december 9-én visszavonult), a Jabloniec-en volt csapataink onnan visszamentek,¹ s ezért a csoportnak

¹ A jelentésnek ez a része azon alapulhatott, hogy — Petiik főhadnagyközlése szerint — néhány huszár félbalról jövet, ellenséges tűzben a 10. honvédgyalozezred I. zászlóaljának arcvonalán keresztül nient vissza. Kobek alezredes egyébként nem tudhatta, hogy ekkor a Jablonieoet csak a „honvéd állásrész” védőrsége kényszerült elhagyni.

parancsot adott, hogy az esetleges orosz üldözést támadással állítsa meg, egyébként pedig a gerincet szállja meg.

A 16. honvédgyalozezredtől a majorhoz rendelt $\frac{1}{2}$ zászlóalj 11 óra tájban ért oda.

Ugyancsak 11 órakor jelentette Bauer tábornok gróf Herberstein tábornoknak, hogy mivel a Jabloniec-et nem tarthatja, elrendelte, miszerint csapatai onnan, a major — Naftafinomító vonalába vonuljanak vissza. Ezt a jelentést gróf Herberstein tábornok továbbította Arz altábornagyhoz.

Bauer tábornok jelentése alapján valamennyi magasabb parancsnok (Arz és Hadfy altábornagyok, gróf Herberstein tábornok, Daubner ezredes) azon a véleményen volt, hogy a Jabloniec-állás veszendőbe ment, illetve, hogy a csapatok roncsai onnan a majornál levő magaslatra hátráltak. Bauer tábornok visszavonulási parancsát azonban — miként tudjuk — a Jabloniec-állás közepének és jobbszárnyának csapatai nem hajtották végre, csak a balszárny csapatai mentek 10 óra után az orosz nehéz tüzérség pusztító hatása alatt vissza. Az állásban volt egyéb csapatoknak csak egyes emberei szivárogtak vissza,

A 10. honvédgyalozezredtől a Jabloniec-re útbaindított 2 $\frac{1}{2}$ századnyi csoport parancsnoka látta ezt a visszaszivárgást és innen eredhetett a Jabloniec elvesztéséről szóló jelentése, és ezen alapult Kobek alezredesnek említett 11 órai jelentése is.

A Jabloniec-en maradt huszárok tehát közvetlen támogatást nem kaptak, de a 78. honvédgyalogdandár csapatainak előbb vázolt eltolódása szilárdan megtámasztotta a Jabloniec-állás jobbszárnyát. Emlékeztetünk itt Cserhalmi őrnagy előadására (233. oldal), hogy déltájban látta az állása felé közeledő honvédeket, továbbá Szlavnich százados előadására (232. oldal), hogy már 10 óra után megjelent néhány honvédszázad a \blackcross 418-tól délnyugatra fekvő erdőcskében, ami eloszlatta az a tkaroltatás iránt érzett aggályt.

A Jabloniec-állás balszárnyának parancsnoka, Békássy százados 10 óra után jelentkezett Daubner ezredesnél azzal, hogy Bauer tábornok parancsa szerint a majornál levő magaslatot kell zászlóalja maradványaival (ekkor még csak 40 ember) megszállania. Ebben az időben érkezett be a majorhoz a 10. honvédgyalozezred két, újoncokból álló menetszázada,

magára is vonta az orosz tüzéséget, melynek gránátjai rövid időre szétugrasztották ezt a menetalakulást. Az orosz löveg-tűz Daubner ezredest, valamint a mellette tartózkodó Kobek alezredest¹ is a majornál levő álláspontjuk elhagyására kényszerítette, de Daubner ezredes előbb még elrendelte Mestitz alezredesnek, hogy további zászlóaljat küldjön a majorhoz, Kobek alezredest pedig utasította, hogy fordítson részben arcot a Jabloniec felé is, majd azután a † 548-ra, Hadfy altábornagyhoz lovagolt, aki elrendelte — szóbelileg (később, 13 órakor írásban is) —, hogy a gróf Herberstein tábornok csoport a Limanowa vasúti állomástól keletre levő magaslatokat, a Daubner ezredes csoport pedig ehhez a vasútnál csatlakozva, Limanowa keleti szegélye — † 418 — Starawies-től (északi házcsoport) keletre fekvő gerinc — † 546 — Lesniówka vonalát szállja meg. Hadfy altábornagy egyben a hadosztálytartalék egy zászlóalját Daubner ezredes rendelkezésére a majorhoz rendelte.

Daubner ezredes a maga részéről 12 óra 15 perckor elrendelte, hogy a 16. honvédgyalozereg eddigi állását csak egy zászlóalj (amelyet Loidin alezredesnek, a 3. honvéd ágyúezred parancsnokának rendelt alá) tartsa, a már kivont $\frac{1}{2}$ és még kivonandó $1\frac{1}{2}$ zászlóalj szállja meg, a vasútnál csatlakozva a 10. lovashadosztályhoz, Limanowa keleti szegély — † 418 — gerinc ettől délnyugatra vonalát, amely gerincen vegye fel az összeköttetést a 10. honvédgyalozereggel; az utóbbi ezredhez bevonultatta, Starawies-re, a Békássy zászlóalját.

Emlékeztetünk itt arra, hogy a 16. honvédgyalozeregnek a hadosztályintézkedés szerint a 77. honvéd gyalogdandár támadásához kellett volna csatlakozni. Ez azonban elmaradt, illetve csak a III. zászlóalj részei vettek részt a támadásban (lásd a következő c) alfejezetet). Az ezred a déli órákig várt a 77. honvéd gyalogdandár megjelenésére (a Golców irányában). 7 óra 50 perctől 8 óráig a II. zászlóalj össztüzekkel lőtte a Golców délnyugati lejtőjén levő orosz rajvonalt. Ezután az ezred állásai kisebb-nagyobb megszakításokkal orosz tüzéségi tűz alatt álltak. A mi tüzésé-

¹ Petrik főhadnagy közlése szerint: „a major épületei lángba borultak, majd egymásután dültek össze”. Ugyanezt mondja Krösz zászlós is.

günk is megszólalt és tűz alá vette az orosz rajvonalat, látható jó eredménnyel; a Golców lejtőjén több ház lángbaborult.

A majorhoz 10 óra 35 perckor útbaindított $\frac{1}{2}$ zászlóaljat követte — Daubner ezredes előbb említett parancsára — 12 óra 50 perckor az I. zászlóalj másik fele, majd két részletben a kombinált II. zászlóalj.¹ 14 óra 30 perckor az ezredparancsnokság is útba indult. Menetközben érzékelte Mestitz alezredes a 77. honvéd gyalogdandárnak a következő fejezetben ismertetett támadását. Erről *Hegedűs százados*, ezredsegédtiszt naplója így emlékszik meg: „15 óra 25 perctől tűzérésünk igen erősen tüzelt előbbi állásunk előtt fekvő völgybe és a Golców-ra. A völgy tele van robbanási pontokkal. 15 óra 45 perckor érkeztünk be a -f 570-re, Daubner dandárnokhoz”. Itt jelentkezett Mestitz alezredes Hadfy altábornagynál, tájékoztatta ezrede harcáról, a Molnár dandárról tudottakról (lásd 247. oldalt), majd folytatta útját a parancsai alatt álló 2 zászlóaljhoz és ezekkel 19 és 20 óra között megszállta a 10. honvédgyalozredtől balra kijelölt állásrészt, szemben a Jabloniec-állással, ahonnan lovasságunk egyik 16. honvédgyalozredbeli szemtanú szerint 14 órakor ment vissza. 1 $\frac{1}{2}$ zászlóalj került az első vonalba, $\frac{1}{2}$ zászlóalj tartalékba, míg az ezredparancsnokság az égő majorban választotta álláspontját. *Hegedűs százados* naplója szerint: „A lakóház egyik sarkát levágta a gránát és ott fekszik egy fejetlen honvéd”.

A 10. honvédgyalozrednél csak részleges eltolódásról volt szó, amennyiben balszárnyát a \dagger 418-tól délnyugatra fekvő gerincre kellett kiterjeszteni. Az eltolódás után a Golców felé arcot fordított — a \dagger 546 magaslaton — Czékus százados parancsnoksága alatt (jobbról-balra) az 5., 6. és 3. század, 1 géppuskás osztag, míg a Jabloniec felé visszakanyarodva, állást foglalt Fest őrnagy parancsnoksága alatt a 7., 2., 8., 1. és 4. század, 1 géppuskásosztag. Starawies-en (északi házcsoport) volt az ezredparancsnokság és a Békássy zászlóalj.²

¹ A II. zászlóaljban volt a $\frac{1}{2}$ 5., 7., 8. $\frac{1}{2}$ 9. és 12. század.

² A Békássy zászlóalj állománya délután 90 főre és estére 150 főre szaporodott. Ezután — Petrik főhadnagy és Krösz zászlós közlése szerint — megkapta az ezredhez érkezett pótlás legnagyobb részét és a XII/12-én bekövetkezett üldözésben résztvett.

Közbeiktatjuk itt a 10. honvédgyalozezred két századparancsnokának és pedig *Tóth főhadnagynak* (akinek 3. százada a Limonowa—Golców kocsúton) és *Némethy főhadnagynak* (akinek 2. százada ettől keletre volt állásban) egybehangzó közlését a Jabloniec-i eseményeket illetően XII/11-én tett megfigyelésekről:

„Mindkét század állásából a Jabloniec bozótos hegyoldalhátra a megfigyelés a lehető legkedvezőbb volt. Közvetlen a reggeli szürkület előtt az egész vonalon élénk lövöldözés kezdődött, amely különösen a Jabloniec irányából tűnt fel hevesnek. A virradattal azonban gyengült, majd az I. zászlóalj sávjában csaknem teljesen megszűnt a lövöldözés. A Jabloniec felől egész délelőtt csak gyengébb gyalogsági tűz volt hallható. Az ellenséges tüzérségi tűz is inkább a műútmenti állásrészben, továbbá Limanowa-n és a major tájékán feküdt. Állandóan megfigyelhető volt azonban a Jabloniec-en egyes csatárok ide-oda futkosása. Legnagyobb csodálkozással fogadtuk így később a védőállásba berendelt újabb századokat, amelyek az I. zászlóalj balszárnyához közvetlenül csatlakozva, de hátra kanyarított arcvonaltalban vettek védőállást. Feladatuk volt a Jabloniec-en állítólag betört ellenség térnyerése esetén az állás lereteszése”. Az idézett közlésből kitűnik, hogy sem Tóth, sem Némethy főhadnagy nem látták, miszerint a Jabloniec-et a huszárezredek kiürítették, illetve hogy azok állásaiba az oroszok behatoltak volna (ami nem is történt meg).

Végeredményben a 78. honvéd gyalogdandár csapatai teljesen felkészültek arra, hogy az oroszokat, ha azok Limanowa-ra folytatnák az előtörést, még Limanowa előtt megállítsák. Erre nem került a sor. Az oroszok megmaradtak a Jabloniec-en, szemben ottani volt jobbszárnyunk és közepünk állásai előtt, a volt balszárny állásaiba ugyan behatoltak, de ezen túl nem folytatták az előnyomulást.

A kép teljességéhez tartozik még, hogy a délelőtt folyamán megjelent a majornál egy osztrák utászs század, hogy ott Roth altábornagy rendeletére felvételi állást készítsen elő, továbbá délben Limanowa-ra jött a 81. gyalozezred (két zászlóalj), hogy az oroszok esetleges előtörését a Limanowa-tól mindkét oldalt fekvő magaslatokon megállítsa, de minderre már nem volt szükség.

c) A 77. honvéd gyalogdandár átkaroló előnyomulása.

(Ehhez a 11. vázlat.)

A 189. oldalon megírtuk, hogy az átkaroló támadásra rendelt 77. honvéd gyalogdandártól Pillepic ezredes parancsnoksága alatt 3 zászlóalj (a 9. honvédgyalozeregred 3 század erejű I. zászlóalja,¹ 11. honvédgyalozeregred I. és III. zászlóalja) erejű csoport XII/11-én 1 órakor indult el Slopnice-ről a Δ 929 Cichon lábánál levő kocsmához. Ezt a csoportot egy órával később követte a 9. honvédgyalozeregred II. zászlóalja (3 század)¹, a 18. honvéd ágyúezred egy lövegszakasza, és a hadosztálylovasság félszázada (a 15. huszárezred $\frac{1}{2}$ 1. százada) mint dandártartalék.

4 órakor ért Pillepic ezredes csoportja az említett kocsmához, tehát a 7 km-nyi távolságot, kissé csúszós úton 3 óra alatt tette meg. A kocsmánál találta Pielsticker százados lovascsoportját, amely jelentette, hogy Kamienica-n 2 kozák század van (ez a jelentés hamis volt, mert Kamienica-n a lengyel légió tartózkodott). A csoport ezután kb. 1 $\frac{1}{2}$ órai pihenőt tartott és ezalatt Pillepic ezredes kiadta az intézkedést az előnyomulásra, abban a feltevésben, hogy az orosz balszárny Golców—Ostra Ga. vonalában áll és így arra a Cichon—Jezowa woda gerincen már reábukkan. Ennek alapján Pillepic ezredes úgy rendelkezett, hogy a csoport erdőáthatolási alakzatban² nyomuljon a Δ 929 Cichon—f 928 Ostra Ga. vonalán át a 888 Jezowa woda-ra és azután — ha eddig ellenséggel nem találkozik — a Golców-ra folytassa menetét. Irányt kapott a 9. honvédgyalozeregred I. zászlóalja a gerinc déli lejtőjén vezető út mentén, tőle jobbra a 11. honvédgyalozeregred III. zászlóalja és e mögött lépcsőben, tartalékul a II. zászlóalj.

A pihenő alatt, 5 órakor ért be a kocsmához Molnár

¹ A 9. honvédgyalozeregred I. és II. zászlóaljától 1—1 század Dobra-n és Mszana Dl.-án vasútbiztosításra visszamaradt.

² Molnár tábornok szerint Pillepic ezredes biztosított menetben akart előnyomulni, de Koós őrnagy, a 9. honvédgyalozeregred I. zászlóaljának parancsnoka javasolta a harcalakzat felvételét, annak alapján, hogy XII/9-én a 16. honvédgyalozeregred (a Golców-ra intézett támadásakor) az Ostra Ga. felől kapott orosz puskatüzet. Pillepic ezredes a javaslatot elfogadta, aminek rendkívül lassú előnyomulás lett a következménye.

tábornok (a dandár tartalékkal), aki Pielsticker százados lovasságát maga alá rendelte és ennek azt a feladatot adta, hogy az esetleg Zbludza irányából jövő orosz támadást a ✦ 765 környékén tartóztassa fel.

Pillepic ezredes 3 zászlóalja 5 óra 40 perckor indult a kocsmától a Golców felé, míg Molnár tábornok a dandár-tartalékkal megmaradt a kocsmánál. Innen jelentette 5 óra 50 perckor Hadfy altábornagynak, hogy most kapott értesülés szerint a lengyel légió előző napon a Jezowa woda-nál kozák félszázadot vert vissza, amiből következik, hogy a Cichon—Jezowa woda gerincen csupán ellenséges lovasság állhat, továbbá, hogy Pillepic ezredesnek megparancsolta, miszerint az előnyomulást a Jezowa woda-tól nyugatra fekvő kúpra egyhuzamban folytassa, ott a Golców felé támadásra csoportosuljon és a támadást, ha a viszonyok megengedik, további parancs bevárása nélkül hajtsa végre. Ezt a parancsot Molnár tábornok írásban küldte Pillepic ezredes után, de a parancs valahogyan veszendőbe ment, mert Pillepic ezredes nem kapta meg, ami megmagyarázza későbbi magatartását. Molnár tábornok felszólította Mestitz alezredest is, hogy induljon támadásra Lesniówka felől Golców—Starawies (déli házcsoport) felé és közölte vele, hogy a 77. honvéd gyalogdandár támadása legkésőbb 11 órakor fog bekövetkezni.

Az előadottakból kitűnik, hogy Molnár tábornok arra számított, miszerint Pillepic ezredes csoportja a Jezowa woda tájékát kb. 8 órakor elérheti. A harcra való fejlődésre, felderítésre és a támadás végrehajtására kb. még további 3 órát szánt. A távolság a kocsmá és a Jezowa woda-tól nyugatra fekvő kúp között kb. 5 V, km, részben út nélkül, amely távolság megtételére tehát Molnár tábornok kereken és bőségesen 2 ½ órát számított (vagyis óránként 2 km-nél csak valamivel többet). A csapat teljesítőképességének megítélése céljából utalunk arra, hogy a legénység az előző éjjel nem, vagy csak keveset aludt, de mégis huzamosabb időn át pihenhetett Slopnice-n (a legkésőbb beérkező 9. honvédgyalozezred kb. XII/10-én 17 órától XII/11-én 1 óráig) és az éjjeli menet után a kocsmánál kb. 1½ órát pihent. Molnár tábornok tehát jogosan remélhette, hogy a támadás legkésőbb 11 órakor megtörténik.

Pillepic ezredes zászlóaljainak menetüteme azonban jelentékenyen a várakozáson alul maradt. Egyik szemtanú, *Baron főhadnagy*, a 9. honvédegyalozezred 4. századának parancsnoka szerint a Pillepic ezredes csoport 9 óraker, vagyis 3 V₈ órai menettel ért fel a † 928 Ostra Ga. magaslatra, tehát óránként csak kb. 1 km-t tett meg. „Az előnyomulás nehéz és fáradságos volt. A magasságkülönbség a kocsmához viszonyítva mindössze csak kb. 160 m. azonban a szakadékos, behavazott, majd sok helyen jeges hegyoldalon, sűrű erdőparcellákon és fiatal vágásokon, fatörzsökön keresztül, különösen a reggeli órák sötétjében csak igen lassan tudott tért nyerni az előnyomuló csoport. Sűrűn rendelnek el megállásokat, részint pihentetés, részint a kötelekek rendezése végett. Az utat különben minden ellenséges behatástól és megfigyeléstől mentesen tette meg a csoport és nagyszerűen az orosz balszárny hátába került... keleti irányban, Jezowa woda-n keresztül kiküldött járőreink sehol sem találak ellenségre”.

Koós őrnagy szerint, „az előnyomulásnál — szakadékos, behavazott, majd jeges meredek hegyoldalban — nehezebbet és fáradságosabbat elképzelni is alig lehetett”. A Pillepic ezredes csoport *Koós őrnagy* szerint csak 11 óraker érte volna el az Ostra Ga.-tól közvetlenül nyugatra levő nyeret.

A † 928 Ostra Ga.-ról a Golców-i állást jól lehetett betekíteni. *Baron főhadnagy* szerint: „álláspontunk 300—400 méterrel van magasabban, mint a Golców-tól délnyugatra húzódó, nagyszerűen áttekinthető orosz állás. A távolság tőlünk 3 km. A közbeeső terep sűrű erdővel borított és a tető felé eső részében igen meredek, lejjebb menedékeesebben esik az erdőszegély felé, de szakadékokkal van tele. Az orosz lövészárkok erősen megszállottak. Tartalék seholsem volt felfedezhető. Mindkét részről (azaz Lesniówka és a Golców között) lassú csatártűz folyt, a tüzérség szórványos lassú tüzelést folytatott. Az orosz tüzérség a Golców-tól északra lehetett állásban. Északi irányban, Limanowa felől erős harcizaj volt hallható (t. i. ebben az időben intézte az orosz 15. hadosztály döntőnek szánt támadásait a Jabloniec-állás ellen). Ebben az ideális helyzetben a meglepetés egyik fontos tényezőjének, a gyorsaságnak hiánya volt az okozója annak, hogy a vállalkozást nem kísérte oly nagy helyi siker,

mint aminőt a tervezés és előkészítés megérdemelt volna”.

Az átkaroló csoport ugyanis nem folytatta útját a Jeczowa woda felé, és egyelőre támadást sem intézett, hanem az Ostra Ga.-n 4 órán keresztül, 13 óráig biztosított megállásban pihent.

Szemtanunk így folytatja: „Mi fiatal tisztek akkor ezt a hosszú várakozást megmagyarázni nem tudtuk, égtünk a vágytól, hogy kiváló helyzetünket minél előbb kihasználjuk. A gyors cselekvés szükséges lett volna már azért is, mert a harci zaj Limanowa felől egyre fokozódott...” A késedelem oka abban rejlett, hogy Pillepic ezredes „belátta ugyan, hogy a háttámadás végrehajtásához igen kedvező az alkalom, de ehhez a dandárnak hozzájárulását kérte ki és várt a kérelmet továbbító lovasított közeg visszaérkezésére!

Erre a kérelemre 13 óráig válasz nem érkezett. Távbeszélő összeköttetés nem volt”.

Említettük, hogy Molnár tábornok felhatalmazta röviddel az elindulás után küldött írásbeli paranccsal Pillepic ezredest, miszerint a támadást, ha erre kedvező viszonyokat talál, hajtsa végre. Pillepic ezredes valóban meg is találta a kedvező viszonyokat, de nem cselekedett, aminek magyarázata az, hogy a megelőző fáradalmak folytán kimerültség vett rajta erőt és így megszokott erélye ezen a napon nem volt meg.¹

Közben Hadfy altábornagy a Slopnice-től keletre levő ✦ 548-on türelmetlenül várta a 77. honvéd gyalogdandár beavatkozását. Távbeszélő összeköttetése Molnár tábornokkal délig még nem volt.

Hadfy altábornagy tudta, hogy a Jabloniec-állásból a Békássy zászlóalj már 10 órakor visszavonult és tudta, hogy Bauer tábornok ezután feltételesen elrendelte a Jabloniec-állás feladását (lásd 231. oldal). Jogosan tartott tehát attól, hogy az oroszok Limanowa irányában áttörik az arcvonalat, s így a 77. dandár beavatkozása elkésik. Molnár tábornok a röviddel déli 12 óra után elkészült távbeszélőn tájékoztatta a hadosztályparancsnokságot a helyzetről. Ő maga a dandártartalékkal megmaradt eddigi álláspontján, mert azt a jelen-

¹ Néhai Pillepic ezredes 1915 szeptemberében fegyvertényével a Mária Terézia rendet érdemelte ki.

test vette, hogy Lacko-n sok orosz gyalogság van és így számolt azzal a lehetőséggel, hogy az esetleg onnan előnyomuló oroszok ellen kell fordulnia. Csak röviddel 14 óra előtt, arra az értesülésre, hogy a Lacko-nál levő orosz erők kelet felé visszavonultak, indult el a kocsmától a dandártartalékkal Pillepic ezredes csoportja után. Ez ekkor már megindította a támadást.

A Pillepic ezredes csoport, mint előbb már említettük, az Ostra Ga.-an 13 óráig pihent.

Koós őrnagy az említett magaslatról az ellenség helyzetét Baron főhadnagyhoz hasonlóan jól áttekintette. Előadása szerint: „az egész limanowai harcteret felölelő nagyszerű kép tárult elém. Segédtsztemmel, gróf Stomm Marcel főhadnaggal gyorsan megállapítottam, hogy az orosz rajvonal balszárnya a Golców nyugati szegélyén a Starawies déli házcsoportig, az alattunk elterülő erdő szegélyén csaknem egyenes vonalban húzódik, álláspontomról nézve, háttal felénk ... a Golców-on és attól délnyugatra a tüzelés lassú, ellenben attól északra annál hevesebben tombol, az orosz lövegek felvillanásából megállapítottam azt is, hogy az orosz tüzérség: 2—3 üteg a Lysa Ga.-tól délre van állásban ... Járóreink jelentették, hogy az Ostra Ga.-tól keletre eddig ellenségre nem bukkantak”. A vázolt helyzet alapján Koós őrnagy javasolta Pillepic ezredesnek, hogy a támadás, a jobbszárnynak egy századdal való biztosítása mellett, megindíttassék, még pedig a legrövidebb irányban az orosz rajvonal balszárnjának hátába. Pillepic ezredes azonban hivatkozással arra, hogy parancsa van a 888-on át előnyomulni, úgy határozott, miszerint Molnár tábornok döntését kéri arra nézve, vajjon a támadás a legrövidebb irányban, vagy a 888 felé végzett kitéréssel hajtassék végre. Minthogy pedig távbeszélő összeköttetés akkor még nem volt, Nagy Sándor századost, a 11. honvédgyalozezred I. zászlóaljának parancsnokát küldte vissza Molnár tábornokhoz. Pillepic ezredes nem fogadta el Koós őrnagy megújított javaslatát sem, mire az őrnagy kijelentette, hogy 13 óráig vár, s lia addig parancsot nem kap, saját felelősségére megindítja a támadást. A várt parancs nem érkezett be. Koós őrnagy tehát

néhány perccel 13 óra előtt jelentkezett Pillepic ezredesnél, mire ez közölte vele, hogy mivel teljesen kimerültnek érzí magát, az egész csoport további vezetését az őrnagyra bízta.

Közbevetjük itt, hogy Nagy Sándor százados 14 órakor ért Molnár tábomokhoz, mikor ez már éppen elindult a Cichon felé. 15 órakor ért a tábomok az Ostra Ga.-ra, vagyis akkor, amikor a csoport támadása már folyamatban volt. Ezt a támadást a már többször idézett *Baron főhadnagy* így adja elő:

„A csoport vezetését Koós őrnagy (aki zászlóalját Székely Károly főhadnagynak adta át) átveszi és a támadást azonnal elrendeli. Támad a 9. honvédgyalozezred I. zászlóalja (Székely főhadnagy) és tőle jobbra a 11. honvédgyalozezred III. zászlóalja (Ducsay Dezső őrnagy). Ezredtartalék a 11. honvédgyalozezred I. zászlóalja a jobbszárny mögött lépcsőben. Utóbbi egyelőre a gerincen marad. A támadás iránya álláspontunktól (t. i. az Ostra Ga.-tól) egyenesen északra. A 11. honvédgyalozezred III. zászlóalja egy századot a jobbszárny biztosítására kirendel. A 9. honvédgyalozezred 1. százada a tetőn zászlóaljtalékul visszamarad, így a zászlóaljból csak a 4. és 2. század vesz részt az előnyomulásban. Tőlünk jobbra a 11. honvédgyalozezred három százada.

Megindulás 13 óra 30 perckor.

Az erdős hegyoldalon való leereszkedés igen fáradtságos volt. Csak a legnagyobb erőfeszítéssel lehetett a rendet fenntartani és azt elérni, hogy a kötelékek *együtt* maradjanak.

15 óra 30 perckor észrevétlenül az erdő északi szegélyéhez értünk. Korábban kiadott parancsaim szerint az erdőből való kilépés előtt a század gyülekezett, a szakaszok rendezkedtek és helyreállították az összeköttetést jobbra a 2. századdal, sőt azontúl a 11. honvédgyalozezred 11. századával is. Az ekként összeköttetésben levő századok fűttyjelre előretörték az erdőből. Az előtörésben részt vett a 4. század (kb. 30 fő és 2 szakaszparancsnok hiányával), a 2. század (kb. $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$ rész hiányával) és a 11. honvédgyalozezred 11. százada (kevés lemaradottal).

Rövidesen az erdőszegélyről való előtörés után, kb. 4—500 m távolságra tűzzel rajtaütöttünk az oroszokon. Az erdőből való kitöréssel egyidejűleg nyitotta meg tüzeit a

Rezek főhadnagy parancsnoksága alatt álló *üteg* (t. i. a † 629— † 641 gerinc *mögött* felvonult 3. honvéd ágyúszred jobbszárnyütege) és arcvonalunk előtt 100—150 méterrel nagyszerűen előttünk jár tüze.

Rövid tüzelés után „Rajta!” kiáltással megindult a roham. Az orosz állásokban nagyfokú a fejetlenség és a zűrzavar. Az árkokból kiugrálva, össze-vissza szaladgálnak tűzünkben. Kézitusára csak helyenként, kisebb osztagok között kerül a sor. Kb. $\frac{1}{2}$ századnyi erő azonban ellenünk tör, de a tüzéségi tűz ezt az egyetlen ellenlökési kísérletet is szétveri. Az oroszok tömegesen futnak az állásokból a Golców felé, tűzünkben nagy veszteséget szenvedve. Kb. 1 km hosszúságban nyomulunk elő az orosz vonal mentén, mire végre mi is tüzet kapunk a Golców felől. Ellenséges tüzéség egyáltalában nem lőtt bennünket. Ekkor parancs érkezett — a sötétségre való tekintettel — az elért vonalban megmaradni.

A dandárnok akkor érkezett a † 928-ra (Ostra Ga.), mikor támadásunk az erdőszegélyről megindult (vagyis 15 óra 30 perc után). A magával hozott dandártartalékot, a 9. honvédgyalozezred II. zászlóalját (Kovács István százados) a Jezowa woda-n át északi irányban való működésre rendelte, de a beállott sötétség miatt ez a zászlóalj nem jutott túlmesszire.

Az átkaroló támadás eredménye kb. 160 fogoly és pár löszertaliga”.

Koós őrnagy szerint 13 óráig a Pillepic csoport járőrei több ellenséges járőrt elűztek, valamint erdei (jelző) tüzet oltottak el, egyébként hasonlóan adja elő a támadás lefolyását, kiemeli saját tüzéségünk hatásos közreműködését, a támadásra nézve megjegyzi azonban: „sajnos, ezt a kedvező alkalmat a beállott sötétség miatt nem lehetett kihasználni, a XII/11-ére remélt eredmény tehát teljesen nem volt elérhető”.

Már említettük, hogy a hadosztály intézkedése szerint a támadásban a 16. honvédgyalozezrednek is közre kellett volna működnie. Ennek az ezrednek zöme (2 zászlóalj) azonban még a 77. honvéd gyalogdandár támadása előtt elvonult

a † 629— † 641 gerincről Limanowa felé (lásd 241. és 243. oldal) és így az említett magaslaton csak a III. (kombinált) zászlóalj maradt, amelyhez tartozott jobbról-balra, a 11., ½ 9., 10., Vg 5. és 6. század.

A zászlóaljból a 11. század teljes erejével csatlakozott a támadáshoz és elérte a sötétség beálltaig a Staravies-től (déli házcsoport) északra vezető taliga utat (a Golców nyugati lejtőjén), a többi század — *Dingha őrnagy* december 12-én 6 óra 20 perckor kelt helyzetjelentése szerint — „a sötétség beállta miatt nem tudott előbbre nyomulni, csupán álló járőrök lettek előreküldve az összeköttetés fenntartására és felderítés céljából” (minden valószínűség szerint a Golców nyugati lejtőjére).

Dingha őrnagy előadása szerint a zászlóalj felkészült a támadásra: „Tüzérségünk 15 óra 30 percig egyelőre a szemben levő orosz gyalogságot tartotta tűz alatt, látható jó eredménnyel... Jó magam és oldalamon Klinda százados (a 9. század parancsnoka), de az egész zászlóalj is már a délelőtti óráktól kezdve a legnagyobb feszültségben, szinte sóvárogva és lázas türelmetlenséggel vártuk a megkerülő csoportnak a tőlünk délkeletre eső erdőszél felől való harcba lépését.

Végre aztán, 15 óra 30 perc tájban tisztán észrevehetjük egész környékbeli tüzérségi tűzünknek hirtelen felfokozódását és az erdőszegély felől egyúttal heves géppuska és gyalogsági tüzelés is hallatszott... Ez a tűzrajtaütés alig tartott néhány percig, ami elegendő volt arra, hogy az erős állásaiban teljesen és láthatólag meglepett egész ellenséges gyalogság minden ellenállást feladva, a Golców irányában való pánikszerű megfut amodásra kényszerüljön. Megkerülő csoportunk, sűrű vonalakkal, késedelem nélkül, az erdőszélről támadásra tört előre, — a rajtázást is hallottuk — iránynyal északkeletre a Golców felé ...

Mi, az egész III. zászlóalj a tűzrajtaütés meginduláskor ott fenn álltunk a lövészárkok mellvédjén, a fedezést többé senki sem tartotta szükségesnek ... mindenki általános örömujjongásban tört ki... Ebben a lelki hangulatban, kevéssel 15 óra 30 perc után előretörtem . . .” (hogy milyen erővel és mennyire, azt az előbb ismertettük).

A támadást megfigyelte a 3. honvéd ágyúszred egyik

osztályparancsnoka, vitéz *Rétay* (Teimer) *Oszkár százados*, akinek előadása így hangzik:

„Délután 3. és 4. ütegem a Dingha zászlóalj fedezete alatt a † 629 gerinc mögött harcban állt, túlerejű, részben nehéz orosz tüzéség ellen és tűz alatt tartotta a Golców-tól nyugatra erősen és sok helyen emeletes fedezékbe beásott, nagyon sűrűn csoportosított gyalogságot.

Megfigyelő állásomból — a † 629 melletti egyik házcsoporttól — az egész előterepet igen jól áttekinthettem.

Nyomott hangulatban voltunk, mert déltájban a 16. honvédegyalozezred 1 ½ zászlóalját Limanowa felé kellett eltolni, minthogy a mi ottani visszaszorított harccsoportunknak támogatásra volt szüksége, továbbá parancs érkezett, amely egy hátul fekvő vonalat jelölt meg, ahová vissza kellett volna mennünk, ha mostani állásaink nem volnának tarthatók. Az is bántott, hogy pillanatnyilag még mit sem tudtunk Molnár tábornok megkerülő csoportjáról...

Végre 15 óra 30 perc tájban a Starawies (déli házcsoporttól délre eső erdőszegély felől rajtaütésszerű heves puska és géppuska tüzelés vált láthatóvá és hallhatóvá. Egyidejűleg az én, valamint a szomszéd osztályok ütegeinek tüze újabb parancs nélkül mind hevesebbé fokozódott...” A szemtanú ezután látta, hogy az oroszok a Golców felé pánikszerűen megfutamodtak. „21 óra tájban, már teljes sötétségben, az üldözés a Golców déli lábánál — hallomás szerint — megállt”.

A Molnár dandár támadása a nagy csatater déli szárnyán végsőkéig feszült helyzetben nagy enyhülést jelentett. Hadfy altábornagy már 15 óra 30 perckor jelentette Arz altábornagynak, hogy a Molnár dandár támadása éppen érezhetővé vált, igen erős harci zaj hallik a Golców felől: az oroszok állítólag már kezdenek a Golców-ról visszamenni. Hadfy altábornagy ekkor még úgy sejtette, hogy a Pillepic csoporttól tíz század a Jezowa woda-ról a Golców-ra, s ettől jobbra, a 888 felől 3 század a † 713 — † 686 — † 702 vonalán át a † 713-on keresztül támad, egy század pedig tartalék.

Ennek a jelentésnek az lett a következménye, hogy a gróf Herberstein tábornok rendelkezésére adott megerősítéseket Arz altábornagy visszavette, hogy azokat másnap támadásra alkalmazhassa.

Az előadottakból megállapítható, hogy a Molnár dandár támadásánál Koós őrnagy is érdemeket szerzett, mert ő, további parancsra nem várva, csapataival a Molnár tábornok által megtervezett támadást végrehajtotta és ezáltal igen szép helyi sikert is ért el. Ez a támadás a Golców elfoglalását még nem eredményezte, mert nem is irányult oda. Utalnunk kell itt azonban arra, hogy 13 órakor, midőn a 9. és 11. honvédgyalozezred részei támadásra indultak, már nem is volt elegendő idő a Jezowa woda-n át eredetileg tervezett megkerülésre, mert még legalább 4 km-t kellett volna (Ostra Ga.—Golców) út nélkül, részben erdőben, rendkívüli téli terepnehézségek között megtenni és így, az eddigi menet-ütem alapján a csoport csak a sötétség beállta után érkezett volna a Golców lábához.

Rendkívül tanulságos a háborúban oly gyakori sűrűlódások nézőszögéből is a 77. honvéd gyalogdandár támadásának végrehajtása.

Ez a támadás a már folyamatban levő orosz visszavonulást nagyon meggyorsította.

Molnár tábornok kb. 15 órakor ért — a dandártartalékkal együtt — az Ostra Ga.-ra. A lövegszakasz azonban a huszárfélszázad fedezete alatt lemaradt a Cichon-ra való felkapaszkodásban. A tábornoknak nem volt ínyére, hogy a támadás az Ostra Ga.-ról egyenesen északi irányban és nem a Jezowa woda-n át a Golców felé indult meg, de a helyzeten már nem változtathatott. Elrendelte azonban, hogy Jankovich Ferenc alezredes, a 9. honvédgyalozezred parancsnoka a 11. honvédgyalozezred I. zászlóaljával és ettől jobbra a 9. honvédgyalozezred II. zászlóaljával a Jezowa woda felől vezető háton nyomuljon a Golców-ra és fedezze Koós őrnagy támadó csoportját.

A sötétség beállta miatt azonban Jankovich alezredes csoportja már nem érhetette el a Golców-ot. Molnár tábornok csoportja a 39. honvéd gyaloghadosztály ütközetjelentése szerint a sötétség beálltaig a Golców-tól délre levő mély bevágásig hatolt. Molnár tábornok szerint csapatai kb. 21 óráig folytatták az előnyomulást. Eljutott Koós őrnagy csoportja a Starawies (déli házesoport) közelébe levő † 515-től keletre vonuló mély, szakadékszerű vízmosás elé, míg a

Jankovich alezredes csoport a Golców-tól délre levő gerincen, a † 601 magasságába hatolt (tehát a Golców-ot kb. 1 km-nyire közelítette meg). A dandár hátát biztosította a huszárfélszázad a 888 tájékán. A lemaradt lövegszakasz a Cichon-tól délre levő † 761 tájékán éjjelezett.

Hadfy altábornagy ugyan még 18 óra 40 perckor elrendelte Molnár tábornoknak, hogy a Golców-ot az éj folyamán foglalja el, de ez másnapra maradt, amit Hadfy altábornagy tudomásul vett. 23 óra 30 perckor adott intézkedésében Molnár tábornoknak XII/12-ére a következő feladatot adta:

„A Molnár tábornok csoport 6 órakor támadjon balszárnyával a Golców-ra, jobbszárnyával a -f 702-ön át”. Ugyanekkor irányt adott a Dingha zászlóaljnak „a Lesniówka-tól északra fekvő területből Golców-ra”.

Az oroszok által az est folyamán (fogolyvallomás szerint 23 órakor) kiürített Golców-ot a 77. honvéd gyalogdandár balszárnya és a Dingha zászlóalj XII/12-én 7 óra 45 perckor szállta meg. Ezzel a Limanowa-i csata eldőltének ténye általánosan ismeretessé vált.

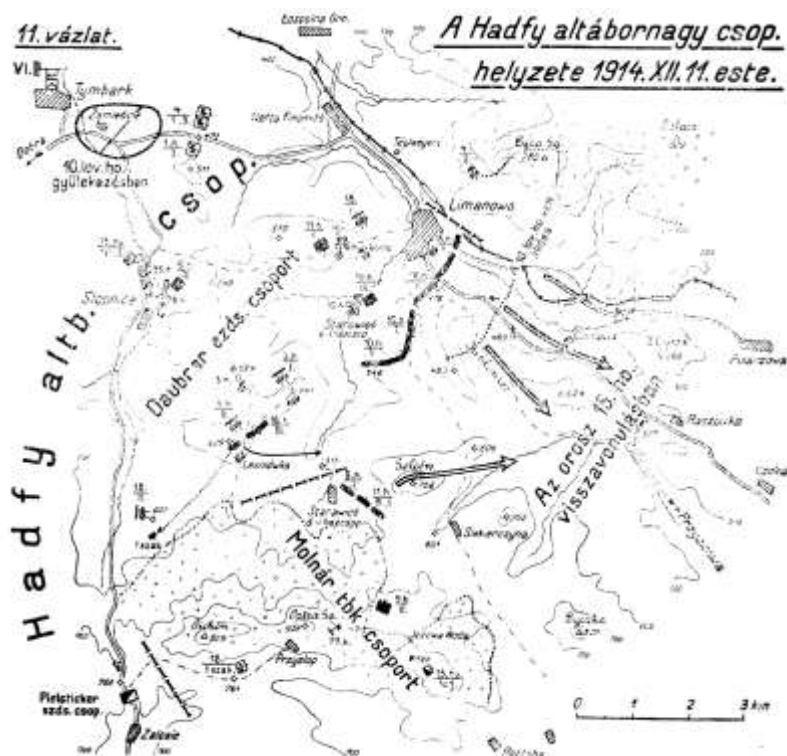
17. kép. A Jahlouice-i küzdőtér 1914. december 12-én.

18. kép. A Jaldouice-i küzdőtér 1914. december 12-én.

11. vázlat.

A Hadfy altábornagy csop.
helyzete 1914. XII. 11. este.

B) *Események a felső Dunajec völgyében és a 11. honvéd lovashadosztály zöménél.*

(Ehhez az 5. vázlat.)

A Limanowa környékén harcoló csapataink déli oldalában XII/11-én három harccsoport is működött és pedig a Pielsticker százados lovascsoport, a lengyel légió, valamint a Thomka százados különítménnyel és a Schönner százados kerékpáros zászlóaljjal megerősített Weiss ezredes különítmény.

A *Pielsticker százados lovascsoport* XII/11-én reggel Zalesie-ről visszament a -?- 765 mellett levő kocsmához, és ott, Molnár tábornok parancsai alá lépve, az egész napon át megmaradt. A csoport sokáig azon a véleményen volt, hogy Kamienica-n ellenség tartózkodik. 14 órakor ért be Arz altábornagyhoz ama riasztó jelentése, hogy orosz erők jelentek meg a Cichon-tól délre és hogy eddig az összekötés helyreállítása a Weiss ezredes különítménnyel nem sikerült. Molnár tábornok azonban ugyanekkor jelentette, hogy az ellenség Zabrzez-nél áll, amit rövidesen Pielsticker százados is megerősített, aki jelentette azt is, hogy a lengyel légió Kamienica-nál, előretolt osztagokkal Zabrzez-nél és Lacko-nál áll, míg a Weiss ezredes különítmény Wietznica-ra ért és még ma Lackó—Alt Sandez-re fog előremenni.

A *lengyel légió* egész nap Kamienica-n maradt. Pilsudski dandárnok emlékirataiban utal arra, hogy szándéka volt Kroszcienko-n át Neumarkt-ra nyomulni, de minthogy nem bízott a Limanowa-i csata jó eredményében, nem akan annyit kockáztatni, mint pár nap előtt Marcinkowice-nál és ezért megmaradt Kamienica-n, megelégedett az oldalbiztosítással, amit később megbánt. Ugyanis könnyű lett volna Neu Sandez-re előretörni, mert a Dunajec völgyében működő orosz 10. lovashadosztály nem fejtett ki komoly ellenállást.¹ Megemlíti még Pilsudski, hogy későn értesült az oroszok Limanowa-i csatavesztéséről.

¹ XII/10-én a Dunajec völgyében már csak az orosz 10. lovashadosztály utóvéde volt, a zöme a 38. honvéd gyaloghadosztály ellen fordult.

A *Weiss ezredes* különítmény pontos hollétéről a Limanowa-nál levő magasabb parancsnokságok XII/11-én délig nem voltak tájékozva. Roth altábornagy intézkedése azt tartalmazta, hogy a kerékpáros zászlóaljjal megerősített különítmény Neu Sandez-re fog (a 4. lovashadosztály zömével egyidőben) előretörni. Arz altábornagy annyit tudott, hogy a különítmény előző napon Lacko-ról visszament, s ezért utasította Pielsticker századost, hogy az összeköttetést Weiss ezredessel vegye fel, majd mikor Pielsticker százados előbb említett jelentéséből tudomást szerzett a légió és a Weiss ezredes különítmény hollétéről, elrendelte neki, hogy egy lovasszázadot Jastrzebie-re különítsen ki a Molnár tábormok csoport oldalának biztosítására (erre vonatkozik Molnár tábormok közlése, hogy csak délután indíthatta el dandár tartalékát az Ostra Ga.-ra). Késő délután kapott jelentést Arz altábornagy arról, hogy a Weiss ezredes különítmény a kerékpáros-zászlóaljjal és a lengyel légió részeivel az oroszokat Lacko-ról Maszkowice-re visszaszorította.

Hadfy altábornagy, miként már említettük, a hadosztálylovasság egy szakaszát küldte ki a Weiss ezredes különítménnyel való összeköttetés felvételére. Ezenfelül egy tiszti járőrt rendelt Alt Sandez felé hasonló feladattal a Szurmay altábornagy csoporthoz. A lovas szakasztól több, igen alapos jelentést kapott. Nevezetesen még délelőtt jelentett a hadosztálytartalék helyzetéről, a Molnár tábormok csoport helyzetéről és a lengyel légió hollétéről, megállapította, hogy Lacko-nál ellenség van és hogy a Weiss ezredes különítmény Krolówka-t érte el, majd délután jelentette, hogy a Weiss ezredes különítmény a kerékpáros zászlóaljjal támadásban van Lacko-ra,¹ ahonnan az ellenség (1 kozákezred) visszavonult Maszkowice-re s hogy saját erős különítmény megy előre Czarny Potok-ra, végül, hogy a 4. lovashadosztály Barcice előtt áll. A szakasz éjfél előtt visszatért Slopnice-re. Az Alt Sandez-re irányított tiszti járőr nem tudott oda eljutni, hanem csatlakozott a Weiss ezredes különítményhez.

¹ Ebben a támadásban egy lengyel légionista század a maga kezdeményezéséből közreműködött (Kasprzycki),

Ezt a különítményt Schönner Odilo százados kerékpáros zászlóalja¹ lendítette előre.

A zászlóalj XII/9-én ért Krakkó felől kerékpáron Tymbark-ra, ahol a VI. hadtestparancsnokságtól azt a meghagyást vette, hogy Zalesie-re vonuljon, de tekintettel a rossz útviszonyokra, egyelőre mégis meghagyták Tymbark-on. Itt még aznap éjfél előtt felriasztották azzal a parancssal, hogy vasúton Neumarkt-ra induljon útba, ahonnan csatlakozzék a Weiss ezredes különítményéhez és lehetőleg avatkozzék a 4. lovashadosztály harcába.

A zászlóalj XII/10-éri 1 órakor indult el vasúton és 12 órakor rakott ki Neumarkt-on, ahonnan kerékpáron folytatva útját, 14 órakor Maniowy-ra ért és itt éjjelezett.

XII/11-én a zászlóalj, miután a Kroszowice-n levő Weiss ezredesnek jelentette beérkezését, 8 órakor elindult. Elővédé délben ért a Zabrzez-től közvetlenül délre levő hídra, ahol két ulánus századot talált. Itt kapta Weiss ezredestől a parancsot, hogy törjön utat a Dunajec völgyében a különítmény számára.

A zászlóalj elővédszázada erre — gyenge ellenséges tűzben — megszállta a Czerniec-től nyugatra fekvő magaslatot, ahová ezután a zászlóalj felzárkózott, majd 13 órakor az elővéd, a balszárnyára csatlakozott lengyel légionista századdal együtt, kiverte az oroszokat Czerniec-ből. Géppuskái hatásosan lötték az onnan visszavonuló 5—6 orosz lovasszázadot.

Ezután a zászlóalj, Weiss ezredes utasítására, folytatta útját. 15 óra 30 perckor ért Lackó templomához, miután onnan egy orosz lovasszázadot elűzött. A zászlóalj este Maszkowice-t is elfoglalta, az innen kivert orosz lovasság Jazowsko-nál foglalt állást. A Weiss különítmény a zászlóalj mögött Lacko-ra zárkózott fel és felvette az összeköttetést a Kamienica-n levő lengyel légióval.

Ezekben a csatározásokban a zászlóaljat csupán a lengyel légionisták (akik egy régi hegyi ágyút is hoztak

¹ A zászlóalj a 11., 20., 24. és 29. magyar vadász-zászlóalj 1—1 korok páros századából (a 3 puskás és 1 géppuskás szakasz) állt. Létszáma (a^s géppuska személyzetével együtt) 500 főt tett ki. Az állománynak mintegy 23%-a frissen kapott osztrák pótlás vi

magukkal) támogatták, a Weiss ezredes különítmény megelégedett azzal, hogy a zászlóaljat kövesse.

Így volt ez a következő napon is. A Weiss ezredes különítmény csak Podegrodzie-nél került a zászlóalj elé, amikor az ellenség a Dunajec völgyéből már egészen eltakarodott.

A 11. honvéd lovashadosztály zöme (amelynek működését XII/7-éig a 4. fejezetben ismertettük), a további csatnapok alatt is két csoportra tagozva vett részt a Roth altábornagy seregcsoport jobbszárnyának Limanowa-tól északra vívott harcaiban és közreműködött ott a seregcsoport jobboldalának fedezésében.

A hadosztálynak Hegedűs ezredes csoportja XII/8-án a német 47. tartalék hadosztály rendelkezésére bocsátott egy kombinált $\frac{1}{2}$ lovas századot (Apor főhadnagy 70 lovasal), 3 géppuskával és $\frac{1}{2}$ üteggel. Ennek a kis csoportnak lövegei és géppuskái Bytomsko-nál léptek harcba és ott tanúsított vitéz magatartásukkal kiérdemelték a német csapatok elismerését. A $\frac{1}{2}$ lovas század lövegfedezet volt.

Közbevetjük itt, hogy a 11. honvéd lovashadosztály 1 $\frac{1}{2}$ ütege már XII/5-e óta a csata befejezéséig a német 47. tartalékadosztály kötelékében harcolt.

A Jurków—Tymowa-i harcokban kifáradt Hegedűs ezredes csoport zöme XII/8-án délután pihenés céljából viszsza ment Pielkielko—Koszary területébe (Tymbark-tól északkeletre), ahol laktáborba szállt, de már XII/9-én gyalogosztályba alakulva (Filotás százados parancsnoksága alatt 3 század, összesen 300 karabély) Lososina Grn.-ra ment előre, ahol Smekal altábornagy (a 15. Landwehr gyalogadosztály parancsnoka) csoportjának tartaléka lett.

XII/10-én reggel Filotás százados osztálya a 6. lovashadosztály tartalékául Mlyne-re vonult, ahonnan déltájban előrendelték a Lososina völgyétől északra fekvő Jablonia magaslatra. Ide az osztály teljesen kimerült állapotban este ért be, minthogy ellenséges lövegtűz ismételt kitérésre kényszerítette. Az osztály legnagyobb része azonnal tűzbe került. Erről így emlékezik meg *Ehrlich főhadnagy* naplója:

„XII/10-én reggel $\frac{1}{2}$ 6 órakor gyalog előrementünk a gyalogság támogatására. Egész délelőtt hol ide, hol oda

hurcoltak, végre délben elindultunk a Jablonia magaslatra. Azonban útközben az orosz tüzérség észrevett és azután tüzelni kezdett srappnellet oly erősen, hogy vissza kellett fordulunk s más úton esetleg felmenni. Azt az utat meg gránátűzzel árasztották el a muszkák, de sikerült átjutnunk és éjjel 11 felé felértünk a Jablonia-ra, ott bevittek a gyalogság fedezékeibe, melyekben még mindig benn voltak az aznapi halottak is, *úgy kellett őket* onnan félrevinni. Alig foglaltuk el gyalogsági tűzben állásunkat, az oroszok megközelítették az éji sötétség leple alatt úgy 50 m-re, mi szerencsére még idejében észrevettük s iszonyú erős tűzzel visszavertük őket. Reggelig azután csak gyengébb tűz volt. Reggel más állást vettünk fel ugyanezen a hegyen. Egész nap (XII/10.) puska és ágyútűz, de sebesülésünk nem volt, csak a bakáknak (t. i. a 6. lovas hadosztály csapatai között harcoló Landwehr-gyalogságnak). Ott is háltunk a fedezékben”.

Filotás százados osztályának XII/11-én is nehéz harcban volt része. Erről *Ehrlich főhadnagy* így ír: „Úgy délelőtt 9 óra felé kevés srappnel-tűzet kaptunk, kb. 18 lövést, sebesülést azonban nem okozott. Utána *úgy* 12 óra felé gránát-tűz jött, de oly erős, hogy a fedezékünket el kellett hagynunk s a vastagabb fák mögé állva keresni menedéket. Éppen ezt a naplót írtam, mikor tőlem 2 lépésre levágott egy nagy lövedék, utána a többi. Egy huszár meghalt, fején találta a gránát, egy megsebesült a karján, puskagolyótól, mert a fedezéken kívül, a vastag fák között még fedve voltunk a gránátok és srappnellek ellen, de nem a puskagolyók ellen. A tüzelés olyan erős volt, hogy fedezékeinkbe csak este tudtunk visszatérni. Az éjjelt újra künn töltöttük a fedezékben”.

A vázolt harcok a Neu Sandez felől előnyomult orosz VIII. hadtest támadásából keletkeztek. Ennek a hadtestnek északi szárnya (14. hadosztály) Smekal altábornagy csoportját támadta meg, míg déli szárnya (15. hadosztály) Limanowa irányában a Jabloniec-állásra ütközött.

Smekal altábornagy csoportjában, a 6. lovas hadosztály kötelékében harcolt a 11. huszárezred is, amely XII/8-án délig a Laskowa-tól délre levő magaslaton volt állásban, ahonnan délután a Jaworzna-tól keletre levő magaslatra

tolódott el. Itt harcolt XII/9-én. A következő napon felváltották, mire éjjelezésre Koszary-ra ment vissza és XII/11-én újból az előbbi állásba vonult.

A 11. honvéd lovashadosztálynak Békessy százados különítménye XII/8-án megmaradt helyén (Kamionka Ml.), ahol kisebb orosz támadásokat vert vissza.

XII/9-én délelőtt is visszautasította a különítmény a támadó oroszokat, délután azonban nehéz helyzetbe került, mert balszomszédja (Landwehr-gyalogság) visszament és fedetlenül hagyta a különítmény baloldalát, sőt hátába orosz járőrök férkőztek be. A különítmény mégis a délutáni órákig kitartott, majd aztán, szemben a 300 lépésnyire levő orosz gyalogsággal, visszavonult a Widoma magaslatra, ahonnan XII/10-én, bőségesen kiérdemelt pihenés céljából, Rybie Nw.-ra vonták vissza. Itt XII/11-én is megmaradt. A vázolt harcokban a különítmény vesztesége 3 sebesült és 7 eltűnt volt.

C) *Szurmay altábornagy hadtestének támadása
Neu Sandez felé.*

(Ehhez a 12. vázlat).

Az előzményekből tudjuk, hogy Boroevic gyalogsági tábornok Bártfa felé intézendő támadás céljából hadserege jobbszárnyáról a balszárnyra toltta el *XII/4-étől* kezdve a kombinált honvéd gyaloghadosztályt és *XII/5-étől* kezdve a 38. honvéd gyaloghadosztály zömét.

Az utóbbi hadosztály akkori parancsnoka, Szurmay Sándor altábornagy, aki pár napig gyengélkedett, mialatt hadosztálya Nagy Pál tábornok parancsnoksága alatt állt, *XII/7-én* jelentkezett Kassán Boroevic gyalogsági tábornoknál, aki így fogadta: „A jó Isten küldött Téged! Ebédelj meg velünk és ebéd után menj Eperjes, Kisszeben Héthárs, Orló-n át Muszyna-ra és vedd át egyelőre a kombinált hadosztály parancsnokságát. Holnap, *8-án* előnyomulás, a hadosztály iránya Tylicz. Nem hinném, hogy tovább jutsz, mert igen sok orosz lovasság van útvonalodon. Jobb szomszédod, Nagy Pál tábornok a 38. honvéd gyaloghadosztállyal Orló-ról Malczón át Tapolytarnóra van irányítva, az ott álló orosz jobbszárny megtámadására. Tőle jobbra, a többi hadtestek is támadnak ...” Boroevic még közölte Szurmay altábornaggyal, hogy Limanowa-nál erős harc dül és a hadseregparancsnokság óhaja, hogy ő (Boroevic) Neu Sandez-nél mihamarabb minél több csapattal lépjen közbe.

XII/8-án 1 órakor ért Szurmay altábornagy Muszyna-ra, ahol Kornhaber altábornagy ekkor már kiadta a Tyliczon át történő előnyomulásra az intézkedéseket, amelyeket Szurmay altábornagy jóváhagyott.

Ezen a napon az említett két honvéd hadosztály még önállóan végezte az előnyomulást.

Szurmay altábornagy előadását idézzük: „*XII/8-án* reggel kemény decemberi hidegben és hóban, lóháton indultunk Kornhaberrel és a törzzsel az elővédnél. Utunkon a Tyliczi hágóig csak kisebb orosz kozákosztagok alkalmatlankodtak, de azokat a biztosító csapatok tüzrel rövideken elűzték, úgy hogy fennakadás nélkül folyt menetünk. Tylicz-en túl hosszú pihenő, mely alatt a csapat egy konzervet fogyasztott el

Pihenés közben élénkebb tüzéségi tüzet hallottunk Tapolytarnó vidékéről, amiből Nagy Pál harcbalépésére következtettünk az oroszok jobbszárnya ellen. Bűnnek és kötelességmulasztásnak tartottam a kedvező alkalom elszállítását a muszkák oldalában és a hosszú pihenő után elrendeltem a Tyliczi hágón át az előnyomulást. Kuró és Ferzsó között az elővéd harcra fejlődött kisebb orosz erők ellen, arccal Aranypataka felé. Alkonyatkor a gyalogsági tűz gyérült, majd teljesen elcsendesedett a harci zaj. A hadseregpárancsnokságnak jelentettem, hogy másnap reggel, ha más parancs nem érkezik és az orosz még állva marad, hátába török előre, irány Zboró. Erre azonnal jön a válasz, hogy ez a ter[^] elejtendő, mert Limanowa-nál súlyos küzdelem folyik, oda fogunk menni... Később tudtam csak meg, hogy az oroszok Bártfa vidékéről visszavonultak”.

XII/8-án estére a két hadosztály a következő helyzetbe jutott:

a kombinált honvéd gyaloghadosztály Kuró—Ferzsó—Aranypataka,

a 38. honvéd gyaloghadosztálynak 5 zászlóalj és 3 ¹U üteg erejű csoportja Gerla—Sárosmáriavölgy területébe; az utóbbi hadosztály 3 zászlóalja és 2 ütege csak ezen a napon rakott ki Leluchów-on és Orló-n s csak késő éjjel csatlakozott Gerla felé.

A beosztott 6., honvéd huszárezred Palocsá-n rakott ki és ott éjjelezett.

A Kuró-n levő Szurmay altábornagy az éjjeli órákban kapta meg a 3. hadsereg parancsát, amely így szólt: „a Neu Sandez környékén és attól nyugatra a saját 4. hadsereg részeivel szembenálló számottevő ellenséges erők ellen való beavatkozásra Szurmay altábornagy¹ a Kornhaber és Nagy

¹ *Hadrend: Szurmay Sándor altábornagy hadtestparancsnok, vezérkari főnök Szakáll Kálmán vkt. alezredes.*

Kombinált honvéd gyaloghadosztály: Kornhaber Adolf altábornagy, vezérkari főnök Takácsy György vb. százados.

200. honvéd gyalogdandár, Tanárky Béla tábornok, vezérkari tiszt helyen Zelky Jenő főhadnagy.

300. honvédgyalozezred (401., 402., 403. zászlóalj): Handstanger József őrnagy.

301. honvédgyalozezred (405., 406., 407., 408. zászlóalj)

csoportokkal, beleértve a 6. honvéd huszárezredet, a lehető leggyorsabban nyomuljon elő Neu Sandez-re. Az ottani Duna-jec hidakat vegye birtokába, esetleges további ellenséges erők eltolódását keletről oda akadályozza meg és avatkozzék döntően a 4. hadsereg harcába”. Megjegyzendő, hogy Szurmay altábornagy nem kapott értesítést arról, hogy tőle jobbra (keletre) a hadsereg más oszlopai fognak északi irányban előnyomulni, vagyis hogy a hadtest jobboldala nem szorul különös biztosításra.

Szurmay altábornagy *XII/9-én* elindította Kornhaber altábornagy hadosztályát Galbatő-től (9 óra 30 perckor) Izby—Banica vonalán át Czyrna felé, a 38. honvéd gyaloghadosztályt Kuró-ról (9 órakor) Tylicz—Mochnaczká vonalán (baloldalvédszázaddal Krynica-n át) Nowawies +elé azzal, hogy további parancsait a Tylicz magasságában tartandó hosszú pihenő alatt, 11 óra 30 perckor fogja kiadni; a 6. hon-

201. honvéd gyalogdandár (parancsnoki és vezérkari tiszt hely betöltetlen).

302. honvédgyalozezred (409., 410., 411., 412. zászlóalj): Markóczy Antal alezredes.

414. zászlóalj,

a 4. honvéd huszárezred tartalék lovasszázada; a 200. honvéd ágyús menetűteg (4 löveg).

38. honvéd gyaloghadosztály: Nagy Pál tábornok, vezérkari főnök Benygel Sándor vkt. százados.

76. honvéd gyalogdandár, Huber ezredes

22. honvédgyalozezred (3 zászlóalj): Laurenesics Ferenc őrnagy

23. honvédgyalozezred (2 zászlóalj): Krusina Manó alezredes.

24. honvédgyalozezred (3 zászlóalj): Nagy Pál őrnagy.

34. ágyúezred II. osztálya (3 üteg), 5. honvéd ágyúezred II. osztálya (2 üteg), 14./3. honvéd ágyúsüteg, ½ 12. tarackos menetűteg.

Hadtest közvetlenek: 6. honvéd huszárezred (4 század),

25. ágyús menetűteg. (Orló-ra irányítva, a Kornhaber hadosztály számára),

8 (a 11., 21., 23. és 24. honvéd gyalog pótzászlóalj egyenként 2) menetszázad (kirak Orló-n XII/9 és 10-én).

véd huszárezredet pedig utasította, hogy egyelőre Leluchówa-ra lovagoljon.

Szurmay altábornagy megfontolásai csapatainak a fenti módon való irányítására a következők voltak (szavai szerint):

„A feladat sürgőssége legkívánatosabbá tette volna egész csoportomnak egy oszlopban való előnyomulását az egyedüli jó úton: Tylicz—Maciejowa-n át Neu Sandez-re, erős jobb mozgó és több álló oldalvéddel. Ezzel szemben az a felette kényelmetlen helyzet állott volna elő, hogy az orosz ezt a végnélküli csapat- és vonatoszlopot repülőivel a tiszta téli időben, hóval fedett vidéken már XII/9-én megállapítva, nemcsak a menetvonal elzárásával késleltethetné az előnyomulást, hanem minden kéznél levő, esetleg jelentős erőt hosszú oszlopom jobb oldalába irányíthat, ami megakaszthatta az egész oszlop előhaladását és végzetessé is válhatott volna. Így a hosszú mély völgyben menetelő oszlopot álló és mozgó oldalvédek e nehéz terepen kellőképpen nem is biztosíthatták, de ez az előnyomulást is lassította volna. Meg kellett tehát akadályozni jobboldalam veszélyeztetését annál is inkább, mert *egy* erősebb jobboszlop alakításával az az előny is járt, hogy:

a főútvonalon biztosan várt erősebb ellenséges ellenállást könnyebben és gyorsabban tudom legyőzni, ha egy erősebb, tüzérséggel és vonattal nem túlterhelt jobboszlopot alakítok, amelyet szükség esetén egészen vagy részben vonhatok be a főúton talált ellenséges ellenállás legyőzésére olyképpen, hogy a magaslatokról avatkozik a harcoló ellenség keleti oldalába vagy hátába,

az oroszok még egy erősebb oszlopot látva még mélyebben hátuk felé haladva, még több erőt kénytelenek ide tolni, illetőleg Limanowa-tól elvonni,

a várható harcban is széles alakzatban nyomulva elő, gyorsan fejlődhetünk és hadtesttartalékról is gondoskodhatunk.

A Nagy Pál 8 harcedzett, összeforrt és kipróbált zászlóalját magasabb értékűnek tartottam Kornhaber 12 zászlóaljánál. E hadosztály néhány héttel előbb alakult és november második felében kapta Homonnánál a tűzkeresztséget. Hiányosan volt felszerelve és improvizált, különböző vidé-

kekről származó zászlóaljából állt. Frissen felállított ezredtörzseket kapott, tehát egybenemforrott vegyes nyelvű legénységgel, otthonlevő vagy már a harctérről visszakerült tisztikarral és vezetőkkel vonult ki. A tisztek egy része a közös hadseregtől, másik része a honvédség és népfelkelés állományából származott. A legtöbb első ízben nyert harctéri beosztást. Kornhaber ugyan önfeláldozó, lankadatlan fáradozással és tündöklően példás magatartással a tűzvonalban iparkodott összeforrasztani a csapatokat és emelni harctértüküket. Fáradásainak átütő sikeréhez azonban több idő kellett . . . Törzse mindössze egy vezérkarhoz beosztott századosból, egy főhadnagyból, továbbá egy hadbiztosból állt. Egyéb segédközegei, távíróosztaga, személyautója stb. nem voltak ...”

*Kornhaber altábornagy*¹ is hasonlóan emlékezik meg csapatairól. Előadásából idézzük az alábbiakat:

„A hadosztálytörzs 5—6 tisztből állt. A XI/20-án jelentkező vezérkari tiszt (Homolya István százados) már XI/29-én — az orvosfőnökkel együtt — hősi halált halt...

Később érkezett Takácsy vezérkarhoz beosztott százados, akit mindjárt hadosztály vezérkari főnökké ki is neveztem. Egyetlen dandárparancsnokom volt: Tanárky tábornok. A hadosztálynak összesen két törzstisztje volt.² . . . Ezredes zászlóaljparancsnokok századosok, illetve fiatal főhadnagyk voltak. Az egyetlen üteg parancsnoka népfelkelő hadnagy volt, aki — saját állítása szerint — a háborút megelőző 20 évben fegyvergyakorlaton nem vett részt...”

Szinte csodálatosnak mondható, hogy ez a hadosztály a Homonna-nál vívott harcokban sikeresen megállta helyét.

Kornhaber altábornagy még megjegyzi: „a Bártfára történő menetelés — beleértve a Tyliczi hágón tartott rövid pihenőt — 18 órát tartott és utána már hajnali 2 órakor tovább kellett indulnom: az elővéd indításánál jelen kellett

¹ E mű megírása közben hunyt el Kornhaber ny. gyalogsági tábornok. A szerzőnek még volt alkalma e kiváló, hősies tábornokkal a szóban forgó hadműveletről beszélni.

² Markóczy alezredes, a 302. honvédgyalozezred parancsnoka (ideiglenesen a 201. dandárt vezette), Handstanger őrnagy, a 300. honvédgyalozezred parancsnoka.

lennem. Személyes ellenőrzés és intézkedés gyakran szükséges volt..”

XII/9-én a hosszú pihenő alatt Szurmay altábornagy kijelölte a menetcélokat és pedig

a Kornhaber hadosztály számára Czyrna—Banica—Izby területét,

a 38. honvéd gyaloghadosztály számára Krzyzówka—Mochnaczkza területét,

a 6. honvéd huszárezred számára W. H. Huta-t (Krzyzówka-tól délre).

A menetcélokat a Kornhaber hadosztály igen rossz úton, fáradságos menettel elérte, de kénytelen volt egy kimerült zászlóalját (405.) a Tyliczi hágó közelében, Felsőfricske-nél visszahagyni. Orosz gyalogság és lovasság vonult előtte Polany-ról északi irányban vissza. A 38. honvéd gyaloghadosztály a jó országúton könnyebben haladt, miközben 4 orosz lovasszázad, 2 löveggel hasztalanul iparkodott Mocimaczkza-tól északnyugatra a hadosztály menetét feltartóztatni.

Feljegyzi erről a napról *Szurmay altábornagy*: „Jobbszomszédom (IX. hdt.) hollétéről nem volt tudomásom, csak gyanítottam, hogy elmaradt. Az előnyomulás alatt a Kornhaber hadosztálynak lényeges nehézségei voltak a rossz útviszonyok miatt. Bár az egész napi teljesítmény csak 21 km volt, ezt azonban a hadosztály részben út nélkül, hóban és vizes patak medrében taposva tette meg, úgy hogy a menet reggel 7 órától este 7 óráig tartott...”

A 3. hadseregnek december 10-ére szóló intézkedése — Szurmay altábornagy szavai szerint:

„tájékoztat arról, hogy az orosz VIII. hadtest, a 13. hadosztály és valószínűleg a szibériai 3. lövészdandár is észrevétlenül kivonatott a frontból, hogy Neu Sandez vidékén a saját 4. hadsereg harcába beavatkozzék. Hogy ez lehetővé vált, ezt a hadseregfőparancsnokság az összes első vonalban álló parancsnokoknak súlyos szavakkal szemükre hányja. Hogy ezt a mulasztást jóvá tegyék, elrendeli a hadseregparancsnokság a legkíméletlenebb offenzívát a megadott irányban. Ezek után a következőket mondja: A Szurmay csoport ma dicséretes erőltetett menetben elérte Nowawies—Czyrna vonalait, holnap lehetőleg korán beavat-

közik a Neu Sandoz melletti harcba. A 6. hadosztály holnap reggel 6 órakor indul (honnan?) és a Szurmay csoport példáját követve a Tyliczi hágón át menetel W. H. Hutára ...” (Vagyis a Szurmay csoport mögé!).

Maga Szurmay altábornagy (Mochnaczk-a) *december 10-ére* a 38. honvéd gyaloghadosztálynak azt rendelte el, hogy tekintet nélkül a Kornhaber hadosztály esetleges harcára, Neu Sandez-et, egy zászlóaljjal (Maciejowa— Δ 838—Popowice-n át irányítva) Altsandez-et szállja meg; a Kornhaber hadosztályt utasította, hogy a 38. honvéd gyaloghadosztályt jobboldalának fedezése céljából Polany—Florynka—Bogusza—Krolówa ruska—Wola Wz. vonalán Kunow-ra nyomuljon és egy zászlóaljat irányítson a 38. gyaloghadosztállyal való összeköttetésül és ennek támogatása céljából is, Kamianna—Bogusza-n át Kamionka wk.-re; a 6. honvéd huszárezrednek parancsot adott, hogy 66 lovas a 38. honvéd gyaloghadosztály, 33 lovas a hadtestparancsnokság számára rendelkezésre bocsásson, zömével pedig Grybów-ra lovagoljon és derítse fel a Biala és a Ropa völgyét; indulás valamennyi résznél 6 órakor; hadtestparancsnokság a 38. honvéd gyaloghadosztálynál.

Végeredményben tehát Szurmay altábornagy a rendelkezésre álló 20 zászlóaljból Neu Sandez—Altsandez területébe 9 zászlóaljat irányított, mert jobboldalát veszélyben érezte, illetve jogosan feltételezhette, hogy a maga oldalmenetét az oroszok nem fogják nyugodtan nézni. Az orosz oldalazó hatás elhárítását bízta tehát a Kornhaber hadosztályra. Egyébként az is jogosan volt feltételezhető, hogy a 38. honvéd gyaloghadosztálynak Neu Sandez-nél, vagyis a Limanowa felé támadó oroszok hátában való megjelenése döntően fogja az ott dúló küzdelem sorsát befolyásolni. Megjegyzendő, hogy a hadseregpáncsnokság közölte Szurmay altábornaggyal azt is, hogy a Poprád völgyében Neu Sandez-re irányított 4. lovashadosztály Barcice-nél december 9-én nehéz harcban állt, továbbá előrendelte a Szurmay csoporttól jobbra, Ropa—Gorlice irányában a IX. hadtestet, de nem közölte, hogy honnan. Idézzük itt újból *Szurmay altábornagy* szavait:

„A hadseregpáncsnokság intézkedéseiből nem vehetem ki, hogy hol, merre vannak a kivont orosz seregtettek,

sem pedig azt, hogy a bennünket elsősorban érdeklő saját 6. hadosztály és IX. hadtest honnan, mikor indul és utóbbinak mily napi menetcélt kell elérnie. Tehát még azt sem kombinálhattam, hogy a nap folyamán, hol és mikor lehetnek azok. A bizonytalanság jobb oldalamban tehát teljes mértékben megmaradt”.

Kornhaber altábornagyot azonban tájékoztatta a helyzetről azzal, hogy a hadsereg említett oszlopainak előnyomulása a kombinált honvéd-hadosztály számára a menetcél (Kunow) elérését megkönnyítik. Egyelőre azonban a hadtest még elszigetelt helyzetben volt.¹

A 38. honvéd gyaloghadosztály XII/10-én 6 óraker indult el Krzywówka-ról Neu Sandez felé (menetrend: a 22. honvédgyalozezred két zászlóalja elővéd, 2000 lépés távkozre a főcsapat: a 22. honvédgyalozezred egy zászlóalja, 4 ½ üteg, a 24. honvédgyalozezred, 1 üteg, a 23. honvédgyalozezred.)

8 óra 45 perckor vette Szurmay altábornagy a 3. hadseregparancsnokság közlését, hogy előző napon a Grybów—Gorlice műút és Neu Sandez—Labowa országút az ellenségtől mentes volt, de Neu Sandez és Piatkowa között kb. 6 orosz zászlóalj volt látható. Ebből következtetni lehetett arra, hogy az orosz VIII. hadtest zöme már túljutott Neu Sandez-en és támadásban van az osztrák-magyar 4. hadsereg déli szárnya ellen, továbbá hogy a 38. honvéd gyaloghadosztály még Neu Sandez előtt orosz gyalogságra is ütközhetik. Hírt kapott Szurmay altábornagy arról is, hogy a 4. lovas-hadosztály Barcice-nél újból nehéz harcban áll, mire utasította a 38. honvéd gyaloghadosztályt, hogy a majd Maciejowa-ról Alt Sandez-re küldendő oldalvédzászlóaljat nem oda, hanem Barcice-re irányítsa.

Az említett Maciejowa-t a hadosztály elővédé 10 óraker érte el. A menet alatt némi késedelmet okozott az, hogy

¹ A 6. gyaloghadosztály lovassága csak XII/10-én délben haladt át Mochnaczka-n, iránnyal Grybów—Ropa felé, maga a hadosztály aznap csak Mochnaczka-ig jutott; a Kornhaber hadosztálytól jobbra (keletre) előnyomuló IX. hadtest csak 9 óraker lépte át a magyar határt és elérte egyik hadosztályával (26. Landwehr) Uscie Ruskie-t, másik hadosztályával (10.) Gladyszów-ot, vagyis ezek a seregtestek lépcsőviszonyban (jobbra-hátra) voltak a Szurmay hadtesthez, amelynek tehát jobboldalát nem biztosíthatták.

gyenge orosz lovasosztagokat kellett ismételtén az útból eltávolítani, ami oldalvédszázadok kikülönítésével történt meg. 10 órakor éppen egy ilyen század volt Czaczów-on. Jelentette Nagy tábornok, hogy Frycowa-ról újabb századot fog Alt Sandez-en át a Dunajec balpartjára kikülöníteni. Mielőtt azonban ez bekövetkezett volna, az elővéd 10 óra 45 perckor Frycowa-nál erősebb lovasságra bukkant, amely ott (2 löveggel) állást foglalt.

Röviddel ezután, 11 órakor Szurmay altábornagy (Labowa-n) a 3. hadseregnek december 11-ére szóló intézkedését vette, amely már számolt az oroszok visszavonulásával; egyébként előírta az intézkedés, hogy a Szurmay hadtest és a 4. lovashadosztály „saját belátás szerint az ellenség hátába”, a 6. gyaloghadosztály Grybow-ra, a IX. hadtest Ropa—Gorlice-re folytassa kíméletlenül az előnyomulást; az ellenséges helyzetről azt mondta az intézkedés, hogy a IX. hadtest előtt már csak egy ellenséges hadosztály tartózkodik, a „Homonnánál megvert” orosz XXIV. hadtest pedig menetben van Gorlice-re. E szerint Szurmay altábornagy azzal is számolhatott volna, hogy Kornhaber altábornagy hadosztálya már nem is talál ellenséget maga előtt. Azonban a helyzet másként alakult, ahogyan látni fogjuk!

A 38. honvéd gyaloghadosztály elővédé 11 óra 20 perc és 11 óra 35 perc között harcra fejlődött a Frycowa-nál állást foglalt oroszok ellen, akként, hogy a zöm a völgyben nyomult elő, míg 7₂ zászlóalj Rybien felől a Δ 672 Skolnik magaslatra vett irányt. Két üteg közvetlenül a műúttól északra vonult fel. Az oroszok (lovasság) hamarosan, még délelőtt visszamentek, de az őket követő elővéd már 12 óra 30 perckor jelentette, hogy a Frycowa-tól délre eső dombon újból állást foglaltak.

Az elővéd ismét támadásra fejlődött, visszaszorította az oroszokat a Nawojowa-tól délre fekvő hátra, de itt máiszívós ellenállással találkozott. Az oroszok megerősödtek. Ezt kellett kiolvasni abból a jelentésből, amelyet 13 órakor kapott Nagy tábornok, hogy egy orosz lovas seregetest déli irányban áthaladt Nawojowa-n.¹

¹ A 3. hadsereg repülői ezt az (a 10.) orosz lovashadosztályt dél-előtt Podrzece-től menetben Neu Sandez felé állapították meg. Ez a lovas hadosztály, a felső Dunajec völgyében hagyott utóvéd fedezete honvéd gyaloghadosztály elé toldott el.

19. kép. A Limit uowii-i küzd öl ér 1914. december 12-én.

20. ké p. A Liniaiowa-i küzdőtér 1914. december 12-én.

Minthogy az elővéd támadása megakadt, Nagy tábornok 13 óra 50 perckor a 38. honvéd gyaloghadosztály zömét a völgyben és a délről kísérő dombokon latbavetette, csupán 2 zászlóalj tartott Frycowa-nál tartalékul vissza. Egyben az egész tüzérség felvonult Rybien környékén. Még sem sikerült az oroszok ellenállását megtörni. Ezek újból erősítést kaptak. 14 órakor jelentette ugyanis Nagy tábornok, hogy 3—5 zászlóalj erejű oszlop éle Neu Sandez felől 13 óra 30 perckor Zawada-n 2 km-rel túlhaladt.

14 óra 45 perckor Nagy tábornok a hadosztály balszárnyán, amely erős gyalogsági és tüzérségi tűz alatt állt, bevetette a hadosztálytartalék egy zászlóalját is. A támadás azonban nem került végrehajtásra, egyrészt mert Szurmay altábornagy közölte a 38. honvéd gyaloghadosztállyal, hogy Kornhaber altábornagy hadosztályának beavatkozására ezen a napon már nem számíthat, másrészt mert már beesteledett. Nagy tábornok tehát 17 órakor a támadás beszüntetését rendelte el azzal, hogy a csapatok az elért vonalakban éjjelezzenek. Ez a vonal a Δ 672-től Leg-en át Kunina-ig terjedt.

A csapatok a következő csoportosításban töltötték az éjt: a Δ 672-ön $\frac{1}{2}$ zászlóalj,

Leg magasságában az országút mindkét oldalán 2 $\frac{1}{2}$ zászlóalj (Huber ezredes csoportja),

ehhez délen csatlakozva, Kunina-ig 3 zászlóalj (Krusina alezredes csoportja),

hadosztálytartalék: 1 zászlóalj a közép mögött,

tüzérség (5 $\frac{1}{2}$ üteg) Rybien-től nyugatra és délnyugatra,

hadosztályparancsnokság Labowa-n.

A Barcice felé kikülönített zászlóalj (a 24. honvéd gyalogezeredtől) jelentette, hogy a Δ 838 Ostra magaslaton két orosz századot visszavetett és később észak felé bekenyarádva, a hadosztály balszárnycsoportjának (Krusina alezredes) harcába oldalozóan beavatkozott, majd folytatta útját Barcice felé.

Végeredményben a 38. honvéd gyaloghadosztály támadása elérte, hogy magára vont több ellenséges zászlóalj (valószínűleg az egész orosz 3. lövészdandárt)¹ és egy orosz

¹ Gyalogságban egyenlő erejű a 38. honvéd gyaloghadosztály gyalogságával.

lovashadosztályt. Ezek az orosz erők tehát nem működhettek Limanowa irányában. *Szurmay altábornagy* feljegyezte erről a napról:

„A Nagy Pál hadosztály gyorsan előrejutva, útján ismételen leszállt lovassággal találkozott, melyet elő és oldalvédei elűztek. 11 óra 30 perckor Rybien-nél csetepaté, ahol ellenséges kozákok az elővéd által elűzetnek. 12 óra 30 perckor jelentették, hogy Frycowa-tól délre ellenséges gyalogság védelmi állásban van. Nagy Pál ezt megtámadta, de csak annak egyes részeit tudta visszavetni és így kevés tért nyert. Az ellenséges tüzérség kiváló pontossággal lőtt. Harcálláspontomtól alig 100 lépésnyire, Rybien-nél a völgyben álló egyik ütegünket felfedezve, azt fölényes sikerrel lőtte és egyik ágyúját a levegőbe röpítette. A hadosztály kénytelen volt harcalakzatban helyén éjjel is kitaranni”.

Lássuk most a *Kornhaber hadosztálynál* XII/10-én történeteket!

Az előző napi nehéz menettől kimerült hadosztály¹ Piorunka-ról egy oszlopban 6 órakor indult el. Polany-ig út nélkül, egy patak medrében, gyakran térdig érő fagyos vízben menetelt és ezért a főcsapat éle Polany-n csak 11 óra 15 perckor haladt át; az ütegnek eddig is a rossz út folytán két órai késése volt; a mozgókonyhák előrevonása is nagy nehézségekkel járt.

Az ellenségről Kornhaber altábornagy csak déltájban kapott hírt, mikor 2 zászlóaljnyi elővédé Florynka-n utóírta a Grybów-ra irányított 6. honvéd huszárezredet.

Ez az ezred (Leluchów-ról) 7 óra 30 perckor közelítette meg Berest-et, ahonnan és a szomszédos magaslatokról — egy orosz lovasszázadtól — tüzet kapott. Az ezred tűzharcban visszavetette az ellenséget, mire 9 óra 30 perckor folytatta útját. Florynka északi szegélyén az ezred újból tüzet kapott a (későbbi megállapítás szerint) 2—3 zászlóalj erejű ellenségtől, amely az országot kétoldalt kíséző magaslatokat szállta meg. Az ezred újra lóról szállt és addig folytatta a tűzharcot, míg — déltájban — a Kornhaber hadosztály elővédé fel nem váltotta. Ezután visszament Flo-

¹ Két zászlóalja csak XTI/10-ön hajnalban ért az éjjelezési körletbe; a mozgókonyhák csak részben jutottak el a zászlóaljokhoz.

rynka-ra, ahol Kornhaber altábornagy parancsai alá lépett.

Kornhaber altábornagy megerősítette az elővédet, amely támadásra indult a Wawrzka—?- 682 vonalban levő orosz állás ellen, a főcsapatot pedig (13 óra 15 perckor leadott és Szurmay altábornagyhoz 14 órakor beérkezett jelentése szerint) Florynka déli végétől nyugati irányban Bogusza felé szándékozott letéríteni.¹ Ebből a jelentésből Szurmay altábornagnak azt kellett kiolvasni, hogy a kombinált honvéd gyaloghadosztály ezen a napon a 38. honvéd gyaloghadosztály harcában már nem érvényesülhet. Tényleg a Florynka-nál kifejlődött harcba fokozatosan a hadosztály fele beavatkozott. Egy zászlóalj — a hadtestintézkedésnek megfelelően — elindult Kamionka Wk.-re. Ezután Kornhaber altábornagy 13 óra 30 perckor még egy helyzetjelentést küldött, de ettől kezdve Szurmay altábornagy XII/11-én 11 óra 30 percig jelentést a kombinált hadosztálytól nem kapott. Szurmay altábornagy azonban, mihelyt megtudta az oroszok jelenlétét Florynka-nál, utasította Kornhaber altábornagyot, hogy „a jobboldal és hát biztosít asara a legszükségesebb erők visszahagyásával az összes rendelkezésre álló csapatokkal másnap (XII/11.) korán úgy induljon, hogy a Δ 672 magaslaton (Frycowa-tól északra) át a 38. honvéd gyaloghadosztállyal szemben a Nawojowa és Frycowa között álló ellenséget (kb. egy lovas-hadosztály és egy lövészdandár) túlszárnyalja”.

Nem állapítható meg, hogy e parancs² vagy Kornhaber

¹ *Kornhaber altábornagnak* 1932-ből származó előadása szerint: „a Florynka-tól északra és északnyugatra fekvő magaslatokat személyesen szemrevételeztem és meggyőződtem a lovasjárőrök s elővéd jelentésének helyességéről, hogy — ugyanis — a magaslatokon megerősített ellenséges állások vannak. A későn érkező, fáradt s kiéhezett csapatok eltolását egyedül az út mentén, Binczarowa-n át, nem pedig az ettől délre fekvő szakadékos, erdős magaslaton át, tartottam lehetségesnek. Ezért határoztam el az ellenség visszavetését, amit az elővéd — tüzéség hiányában — csak a főcsapatúti történt megerősítés után hajthatott végre.

² Kornhaber altábornagy ezt a parancsot megkapta; XII/10-én délután 5 óra 30 perc vagy XII/11-én délelőtt 5 óra 30 perckor kelt jelentése szerint (a pontos keltezés nem állapítható meg — mert a valóságos „XII/11. délután 5 óra 30 perc kelt” nyilvánvalóan téves): „tekintettel az ellenségről beérkezett hírekre, melyek szerint az elővéddel szemben legalább egy gyalogezred tüzéséggel áll és Ropa-tól déli irányban is harci zaj

altábornagy önálló elhatározása alapján, de még XII/10-én délután a kombinált honvéd gyaloghadosztály 5 zászlóalja, Tanárky tábornok parancsnoksága alatt, elindult Florynkáról a terepen át a 38. honvéd gyaloghadosztály felé. Erre nézve idézzük *Kiszelly István százados*, a 300. honvédgyalogezred 402. zászlóalja parancsnokának előadását:

„XII/10-én 5 óra 40 perckor indulás Florynka-ra, délután beérkezés. Az ezred (300.) a községtől balra eső magaslatra hadosztály tartalékul kirendelve. 16 óra tájban parancs jön, hogy az ezred (parancsnok Handstanger őrnagy) mint külön Tanárky tábornok csoport a lejtőn vonuló erdőszegély mentén, nyugat felé Krolówa ruskara meneteljen; elővéd a 402. zászlóalj. Kis távolságra előretolt előjárőrrel vezettem az élt a megparancsolt irányban. A mély hóban csak egyenként leszakadva lehet nyomot kitaposni. Behavazott szakadékok, vízmosások, bozót szinte lehetetlenné teszik a vaksötétségben az előrejutást. Tisztek és legénység lépésről-lépésre gurulnak a szakadéka... Teljes figyelem szükséges, nehogy az időnként leülő emberek ülve maradjanak és megfagyjanak. 22 óra felé Tanárky tábornok nem tud tovább menni és leereszkedik, helyesebben lecsúszik és gurul a völgybe (valószínűleg Binczarowa-ra). Valamivel később Handstanger őrnagy mondja: Nem birom tovább, vezesd Te az ezredet tovább! Kérdésekre, hogy hová, röviden feleli: Krolówa ruskara, oda jön a további parancs. Teljesen tájékozatlanul az ellenség, helyzet, csoportosítás, saját csapataink szándéka felől vezetem egyedül az ezredet tovább a lejtőn, az erdőszegély mentén, reggeli szürkületig. 8 órakor (XII/11-én) eljut az ezred éle a Δ 882 Jaworze magasságáig. Egyes emberek leülése a sötétségben egész osztagokat pihenésre csábított, az ezred kilométerekre szétszakadt, amit én az élen menetelve természetesen nem vehettem észre.¹ Így az ezred az egész éjjeli menet alatt a reggeli szürkületig csak 6 km-t

hallható”, 5 zászlóaljat irányított Tanárky tábornok parancsnoksága alatt Bogusza felé, hogy az XII/11-én a Δ 672 magaslaton át avatkozzék a 38. honvéd gyaloghadosztály harcába,

¹ Az ezred éle tehát feleúton Binczarowa és Bogusza között, vége még Binczarowa-tól délre lehetett.

tett meg. Az élet megállítottam, a lemaradt osztagokat felzárkóztattam . . .”.

Kornhaber altábornagy hadosztályából tehát XII/10-ón a zöm maradt a Plorynka-tól északra levő orosz állással szemben. Itt a megkísérelt támadás nem ért el eredményt, ahogyan *Kornhaber altábornagy* előadja: „az ellenség — legalább egy orosz gyalogezred — erős tűzérsegi, géppuska és gyalogsági tüzrel fogadta a támadókat”. A döntő támadás az előhaladt időre tekintettel másnapra maradt. Hangsúlyoznunk kell itt azt, hogy ezt a támadást a kapott feladat megindokolta.

Tanárký tábornok csoportjának 5 zászlóaljából 3 $\frac{1}{2}$ zászlóalj a leirt éjjeli menettel eljutott XII/11-én reggelre élével Binczarowa és Bogusza közé, a Δ 882 Jaworze magasságában (Krolówa ruska helyett); tévelygése, illetve csekély térnyerése — koromsötétségben, rendkívül nehéz terepen — a háborúban oly gyakori sűrűlódások közé tartozik; a még hiányzó 1 $\frac{1}{2}$ zászlóaljból egy zászlóalj elérte Krolówa ruska-t, $\frac{1}{2}$ zászlóalj pedig csatlakozott a 38. honvéd gyaloghadosztály felé összeköttetésül Kamionka Wk.-re rendelt és oda beérkezett zászlóaljhoz.

Lássuk még Szurmay altábornagy tevékenységét!

Már említettük, hogy Szurmay altábornagy, mikor hírt vett az oroszoknak Florynka előtt való megjelenéséről, nem számított a Kornhaber hadosztály idejében (XII/10-én) való beavatkozásra, ezért is utasította, hogy XII/11-én hajtsa végre a 38. honvéd gyaloghadosztály jobbszárnya mellett a támadást. De ezzel nem elégedett meg. Felszólította a 6. gyaloghadosztályt, amely e napon Mochnaczka-t érte el, hogy támogassa, amennyiben kívánatosnak jelezte, hogy a hadosztály ne Grybów, hanem Neu Sandez felé forduljon.

Ezután, a késő délutáni órákban a magasabb parancsnokságok kezdték Szurmay altábornagyot sürgetni. Előbb a 3. hadseregparancsnokság utalt arra, hogy Neu Sandez-nél csak alárendelt orosz haderők állanak, majd közölte, hogy a hadseregfőparancsnokság elvárja a Szurmay csoport gyors beavatkozását Neu Sandez-nél; ezután ismertette a Limanowa-i helyzetet (amelyet már ismerünk). Este beérkezett a 4. lovashadosztály közlése, hogy Barcice-nél erős orosz támadásban volt része.

Késő este Szurmay altábornagy jelentette a hadseregnek csoportja helyzetét azzal, hogy a Kornhaber hadosztály zöme valószínűleg elérte Krolówa ruska-t és hogy szándéka XII/11-én a 38. honvéd gyaloghadosztállyal az elért állást tartani, a Kornhaber hadosztály zömével Kamionka-n át, oldaloszloppal a Δ 672-ön át a 38. honvéd gyaloghadosztály harcába döntően beavatkozni; kérte egyben a hadseregpáncsnokságot, hogy a 6. gyaloghadosztályt csoportjától balra vezesse be. Ebben az értelemben adta ki Szurmay altábornagy a XII/11-ére szóló intézkedést, amelyben a 38. honvéd gyaloghadosztály eddigi feladatát változatlanul hagyta, míg a Kornhaber hadosztályra vonatkozó rész így hangzott: „jobboldalának és hátának kiadós biztosítása mellett, zömével korán reggel akként nyomuljon elő, hogy balszárnyával a Δ 672-ön áthaladva, a Nagy tábornok csoportjával szemben fejlődött ellenséget átkarolja”. Ez azonban XII/11-én nem történt meg.

A XII/11-ére hajló éjjel a 3. hadseregpáncsnokság az élével Mochnaczka-ig jutott 6. gyaloghadosztályt is Szurmay altábornagynak rendelte alá azzal, hogy azt belátása szerint alkalmazza. Ez a hadosztály XII/11-én 8 órakor indult el a W. H. Huta-tói a 38. honvéd gyaloghadosztály mögé, hogy majd ennek balszárnyán — Szurmay altábornagy terve szerint — harcba lépjen. Tényleg azonban a hadosztály, amely előző nap már 35 km-t menetelt, XII/11-én estig zömével csak Δ 838 Ostra magaslatra jutott el teljesen kimerült állapotban, míg 4 ütege Czaczów-tól nyugatra vonult fel; a hadosztály vége — 3 zászlóalj és 4 üteg — pedig estére ért a 38. honvéd gyaloghadosztály mögé, ahol Maciejowa-n és Labowa-n beszállásolt.

A 6. gyaloghadosztály tehát ezen a napon még nem avatkozott a harcba.

A 38. honvéd gyaloghadosztály ugyan kész volt a támadás folytatására, de várt — az intézkedés szerint — arra, hogy jobbszárnya közelében a Kornhaber hadosztály Florynka felől megjelenjen. Nagy tábornok a délután folyamán a jobbszárnyra (a Δ 672-re) tolta el az egész 23. honvéd gyalogezredet, hogy ez a Kornhaber hadosztály támadásához csatlakozzék.

Közben az orosz helyzet felől egymásnak ellentmondó hírek futottak be. Az egyik hír arról számolt be, hogy az oroszok megkezdték a visszavonulást, a másik hír, hogy erősítést kaptak. Maga Nagy tábornok azt gyanította, hogy az oroszok hátramennek; elhatározta tehát, hogy nem vár a Kornhaber hadosztályra, hanem támad. Ez — a balszárnyon — meg is történt, de Nagy tábornok esti helyzetjelentése szerint, főlényes oldalozó tüzérségi tűz miatt rövidesen be lett szüntetve. Az orosz erőt Nagy tábornok ekkor 8 zászlóaljra, 1 lovas hadosztályra, 3—4 tábori és 1 nehéz ütegre becsülte. Valószínű azonban, hogy az orosz gyalogság déltől kezdve visszavonulásban volt és délután a 38. honvéd gyaloghadosztállyal szemben már csak lovasság állt, amelynek támogatására azonban az egész orosz tüzérség visszamaradt. A támadás ugyan az orosz állás elfoglalásával is végződhetett volna, de nem valószínű, hogy az oroszokat a beálló esthomályban az álláson túl üldözni lehetett volna. A sikeres támadás tehát aligha változtatott volna a helyzeten, mert hiszen a Neu Sandez felé már eddig is gyakorolt nyomás, párosulva a Jabloniec-állást védelmező csapataink szívós kitartásával, már korábban megérlelte az orosz vezetésnél a visszavonulás gondolatát,¹ ami egyet jelentett a Limanowa-i csata eldöntésével.

Megemlítendő még, hogy a Barcice-re irányított zászlóalj (24. honvédgyalogezred III.) oda be tért és csatlakozott a 4. lovashadosztályhoz.

A *Kornhaber hadosztály* ezen a napon semmiképpen sem tolódhatott el a 38. honvéd gyaloghadosztály jobbszárnya felé, mert maga is nehéz harcban állott.

Már 6 órakor újult erővel indult meg a hadosztály zöménél a tűzharc. Az volt az érzés, hogy az ellenség az éj folyamán, legalább is tüzérségben, erősítést kapott. Kornhaber altábornagy a reggeli órákban még arra számított, hogy a 6. gyaloghadosztály Grybów felé fog előnyomulni és így lehetséges lesz a maga hadosztályát — a 6. gyaloghadosztálynak Florynka környékére való beérkezése után — nyugati irányban eltolni. A délelőtt folyamán aztán értesült, hogy ettől a hadosztálytól (6.) csak egy zászlóalj erő-

¹ Lásd 290. oldalt.

si test kap. így tehát kénytelen volt Florynka-nál maradni, szemben a — foglyok bemondása alapján — 8 zászlóaljra és 2 útegre becsült ellenséggel.

A *Tanárky csoport* hollétéről Kornhaber altábornagy csak dél felé szerzett tudomást, mikor Tanárky tábornok jelentette az elmúlt éj viszontagságait. Erről Kornhaber 12 óraker küldött jelentést Szurmaj altábornagynak, a következő szöveggel: „Tanárkytól vett jelentés szerint csoportjának 4 zászlóalja egész éjjel az erdőségekben bolyongott, úgy hogy már reggel csak 1 zászlóalj állt rendelkezésére. Ezzel, de a többivel is, ha azokat megtalálja, a Kornhaber harcállásának balszárnyán átkarolólag fogja az oroszokat megtámadni. Erre kedvező helyzetet lát. Ezzel szemben azon parancs — melynek kézbesítése az éj folyamán ismételten megkíséreltetett — küldetett ki neki, hogy a Δ 672-ön át siessen Nagy tábornok segítségére”.

Tanárky tábornok valóban a Kornhaber hadosztály balszárnyán intézett támadást. Erre nézve idézzük *Kiszelly százados* előadását, aki — mint tudjuk — a 300. honvédegyalozegrezddel a reggeli szürkületkor a Binczarowa-tól nyugatra és délre fekvő területbe jutott el:

„A felzárkózás alatt hátul, Florynka-nál erős harci zaj keletkezik, élénk tüzérségi tűzzel. A kelet és nyugat felé kiküldött járőrök Krolówa ruska irányában megtalálják a 414. zászlóaljat (Pottyondy) és jelentik, hogy Florynka-nál hadosztályunk ezredei visszamennek, amely hátrálást, de egyben az oroszok előretörését a Florynka-tól északra levő magaslatokról magam is látom. Rövid megfontolás után elhatároztam, hogy a hadosztályunk balszárnya (Binczarowa) felé géppuskákkal előtörő oroszokat hátba és oldalba támadom. E vállalkozás biztosítására félszázadot egyenesen a Jaworze magaslatra küldtem; a 414. zászlóaljat felhívtam, hogy oldalamat fedezze, amit ez — összekötő járőröm útján — meg is ígért. Egyéb összeköttetési kísérletek a teljesen kimerült emberekkel lehetetlenek voltak; hátszlovak és málhásállatok lemaradtak és megható volt, hogy derék embereink hogyan hurcolták a géppuskákat és ezek nehéz páncélját. ...”

11 óraker indult meg a támadás és pedig:

a 401. zászlóalj (Brendusan százados) az ezred 6 gép-

puskájával Binczarowa nyugati kijáratán át egyenesen északnak, a látható orosz jobbszárnyra vett irányt;

a 402. zászlóalj (Szojka százados), amely az erdőszegélyen — Binczarowa-tól délnyugatra — teljesen zárt tömegben állt fel, innen futólépésben a völgyön áthaladva a Jaworzca magaslat délkeleti lejtőjén levő erdőbe hatolt; az ellenség ebből az előremozgásból valamit észrevett, tüzésége lőtte a völgyet, de magasan;

a 403. zászlóalj (Papp-Kovács százados) hasonló módon követte a 402. zászlóaljat, a szembenlévő lejtőre.

Kiszelly százados előadása szerint az utóbbi két zászlóalj rajtaütésszerűen az oroszok oldalába és hátába tört, mire az orosz tartalékok erre felé fordultak, géppuskáik azonban északi irányban elmenekültek. Majd az orosz gyalogság is meghátrált s ennek hatása megnyilvánult abban, hogy a Florynka-tól északra levő vonalaink előrementek. A sikeres beavatkozás után a 300. gyalogezred az 511-es keresztnél (Binczarowa-tól nyugatra) — megfigyelő járőrök visszahagyásával — gyülekezett. Itt vette az ezred 18 óra 50 perckor Tanárky tábornok parancsát, hogy megtörtént gyülekezés után Kamionka Wk.-re meneteljen, ahova az ezred éjjeli menet (kb. 13 km) után XII/12-én 8 óra 30 perckor ért be.

Fenti előadásból következtethető, hogy Tanárky tábornok déltájban kezébe vette a harccsoport vezetését. Ezt bizonyítja Kornhaber altábornagynak már említett déli helyzetjelentése. Később Kornhaber altábornagy még vázlatot küldött Szurmay altábornagyhoz, amely szerint a támadás a Jaworze-n át a -f 682 felé irányult. Úgy látszik, hogy ez a támadás megállította az orosz nyugati szárny előretörését, mire a 300. gyalogezred félbeszakította a támadást, majd gyülekezett Binczarowa-tól nyugatra és onnan elvonult Kamionka Wk. felé.

Kornhaber altábornagynak Florynka felől arcban támadó zászlóaljai délig nem tudtak tért nyerni. Délután (ismeretlen időpontban) leadott jelentésében Kornhaber altábornagy kifejezést adott ama nézetének, hogy a Bogusza-tól keletre elrendelt átkaroló támadás (Tanárky tábornok csoportja) folytán tért nyerhet előre. Ebben az esetben — biztosítás mellett Grybów felé — főerejével Bogu-

sza-n át Neu Sandez irányában a hadtesttel való csatlakozást szándékozott keresni.

Ez a reménység nem vált valóra, mert a helyzet — késő este leadott jelentése szerint — nem változott, bár Tanárky tábornok idővel egész csoportját (4 zászlóalj) bevetette. Az ellenség egy ezred erősítést kapott, amelyet jobbszárnyán alkalmazott, ahol a Jaworze és † 682 között fekvő † 589-et megszállta.

A hadosztályhoz délután beérkezett a 6. gyaloghadosztálytól egy zászlóalj (17./L), amely hadosztály tartalékul Florynka-n helyezkedett el.

Szurmay altábornagy már reggel küldött tiszti lovasjárórt összeköttetés felvételére a Kornhaber hadosztályhoz. Ennek első jelentése (beérkezett 10 óra 30 perckor) tisztázta a helyzetet annyiban, hogy Surzmay altábornagy megtudta, miszerint a hadosztály Florynka-nál harcolt. Estig kiderült, hogy Kamionka Wk.-re a Kornhaber hadosztálytól 1 ½, Krolówa ruska-ra 1 zászlóalj érkezett be. A 3. hadseregparancsnokságnak az éj folyamán kiadott intézkedése aztán megmondta, hogy a Kornhaber hadosztály támadása az orosz XXIV. hadtest elővédét, esetleg a 4. lövészdandárt rögzítette Florynka környékére, illetve megakadályozta azt, hogy Neu Sandez-re eltolódjék.

Ahogy ma a helyzetet áttekinthetjük, Kornhaber altábornagy igen helyesen cselekedett, mikor zömét a Florynka előtt felbukkant oroszok ellen támadásra rendelte. A Tanárky tábornok csoport támadása sem kifogásolható, mert lehet, hogy ez tette a hadosztály zömének (arccsoportjának) kitartását lehetővé. A harc komoly voltát bizonyítja, hogy a Kornhaber hadosztálynak két nap alatt 1000 főnyi harci vesztesége volt. Az bizonyos, hogy az adott helyzetben a Kornhaber hadosztálynak zöme csak a Florynka-tól északra állást foglalt oroszok visszavetése után tolódhatott el Binezarowa-n át a 38. honvéd gyaloghadosztály felé. Végeredményben azonban nem ez volt a fontos, hanem az, hogy Surzmay altábornagy hadosztályai Neu Sandez előtt és Florynka-nál már XII/10-én megragadták azokat az orosz erőket, amelyek Neu Sandez-en át iparkodtak Limanowa-felé. Ez a tény változtatta reménytelenné az oroszok számára a Limanowa-nál dúló küzdelem folytatását. Az orosz

vezetés tehát elrendelte a visszavonulást. XII/12-én a 38. honvéd gyaloghadosztály bevonult Neu Sandez-re, a Kornhaber hadosztály egy különítménye megszállta Grybów-ot.

Idézzük végül *Szurmay altábornagynak* alábbi összefoglaló megjegyzését:

„Az egész idő alatt, XII/8-a és 12-e között, nappal is hideg, nagyrészt tiszta téli idő volt. A harcteret 10—20 cm-es hó borította.

Az oroszok repülőkkal pontosan megfigyelték csapatainkat. A 6. gyaloghadosztály mozdulatait is. Ők is, éppen úgy mint én és az alattam álló hadosztályok tudták és ismerték a sorsdöntő helyzetet. Az összes orosz tartalékok látszólag Limanowa-nál harcba vettek és az egyébként még elérhető erőket Kornhaber és Nagy lekötötték. Semmit sem tudtak már velünk szembe állítani vagy onnan elvonni, mert egyébként ezt biztosan megtették volna. Az orosz, látván az erők szaporodását, a 6. gyaloghadosztály felvonulását XII/11-én, kénytelen volt főerejét a XII/12-ére virradó éjjel kivonni a hurokból, hogy ezt nagy katasztrófától megmentse. így is csapataim XII/12-én 1500 foglyot hoztak be ...

A Kornhaber hadosztály XII/8-án 24 km-nyi, a kozákoktól nyugtalanított utat tett meg. Két zászlóalj csak XII/9-én reggel érte el éjjelezési helyét. XII/9-én a hadosztály reggel 7-től este 7 óráig menetben a rossz útviszonyok miatt csak 21 km utat tehetett meg, XII/10-én nehéz menetét részben patak medrében vízben taposva hajtja végre és aztán XII/10—12-ig veszteségteljes harcot vív meg és e mellett éhezik a csapat.

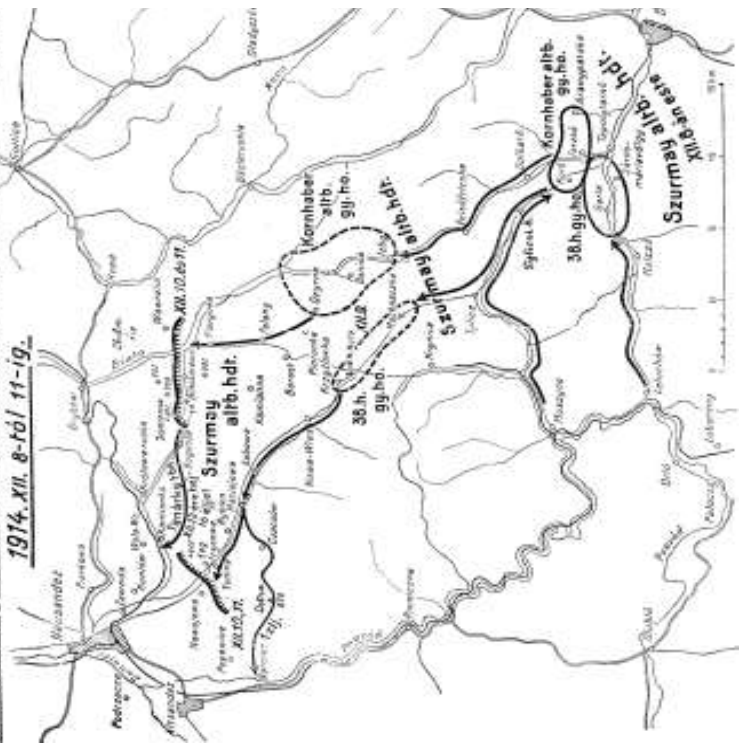
Nagy Pál hadosztálya XII/8-án 24 km-t tesz meg és délután megtámadja az orosz, XII/9-én 27—30 km-es út mellett megütközik kozákokkal is ..., XII/10-én többször elzavarja a menetét nyugtalanító oroszokat, Rybien-nél kisebb ütközetet vív és 16 km menet után részben sikerrel támadja meg az orosz Frycowa-nál. Ha tehát Nagy XII/11-én tülerős ellenséggel szemben nem tud előrejutni, azon fenti teljesítmények után nem csodálkozhatunk.

Mindkét hadosztály parancsnoka, Kornhaber altábornagy és Nagy Pál tábornok igen vitéz, a felelősségtől meg nem tántorodó férfiú volt, kik szükség esetén nem riadtak

vissza a harcba való személyes beavatkozástól sem ... Kornhaber elévülhetetlen érdeme, hogy rövid néhány hét alatt összekovácsolta a kombinált honvéd gyaloghadosztályt, ami mellett személyes példaadása a harcvonalban különös jelentőséggel bírt. Homonna-nál oldala mellett esett el vezérkari tisztje. Mindkét parancsnokra minden helyzetben mint megbízhatóan erős alpra építhettem és számíthattam ...”

A Szurmay altábormagy hadtest hadművelete 12.vázlat

1914. XII. 8-ról 11-ig.

D) *Az orosz események XI/26-ától XII/11-éig.*

(Ehhez 5. vázlat.)

Orosz részről a Limanowa-i csata részletes leírása nem áll rendelkezésre, miért is az alábbi ismertetés két orosz *hadászati* tanulmányra (lásd az Előszóban felsorolt forrásműveket), valamint a lengyel vezérkar hadtörténelmi csoportjától kapott adatokra támaszkodik, amely adatokat Simanskij lengyel tábornok — 1914-ben az orosz VIII. hadtesthez beosztott tábornok — szolgáltatta. Mindezek elegendő támpontokat nyújtanak a megerősített 10. lovashadosztály, a 78. honvéd gyalogdandár és a Szurmaj altábornagy hadtest harcai jelentőségének megítélésére. íme!

Az orosz 3. hadsereg Visztula déliparti két (XI. és IX.) hadteste, miután visszaszorította Ljubicic tábornagy csapatait, XI/27-én Niepolomice—Niegowic—Gora Sw. Jana vonalát érte el, majd folytatva előnyomulását, XI/30-*áig* Wieliczka—Kasina Wk. vonaláig hatolt.

Tudjuk, hogy az utóbbi napon Roth altábornagy seregcsoportjának felvonulása — az orosz 3. hadsereg déli oldalában — már a befejezés felé közeledett. Ez az orosz hadsereg még ekkor nem is sejtette a veszélyt, amely baloldalát déli irányból fenyegette. Mégis, a veszély tudata nélkül, majdnem elkerülte oldalának megtámadtatását,

XII. 29-én ugyanis a legmagasabb orosz vezetők: Miklós nagyherceg és a két arcvonalparancsnok (Russki és Iwanow tábornokok) Siedlec-en tanácskoztak és ekkor az északnyugati arcvonal előnytelen helyzete alapján úgy döntöttek, hogy mindkét arcvonal a Visztula—San felé menjen vissza. A délnyugati arcvonal 4. és 9. hadseregének a Nida mögé, a 3. hadseregnek legfeljebb a San vonalára kellett volna hátrálni, míg a 8. hadsereg feladatát Kelet-Galicia védelmében jelölték meg.

A visszavonulás azonban, amely a 3. hadsereget elvonta volna Roth altábornagy támadása elől, nem történt meg.

Iwanow tábornok, a délnyugati arcvonal parancsnoka ugyanis visszatérve arcvonalára, XI/30-*án* ellenjavaslattal élt, ami főképpen 3. hadserege jelentésén alapult. Ez a hadsereg beszámolt a csapatok emelkedett harci kedvéről, a szemben álló ellenség lezüllött állapotáról, valamint egy

kémjelentésről, hogy az ellenség Krakkót esetleg harc nélkül is feladná; mindezek alapján a hadsereg a támadás folytatását, vagy legalább is az elért területen való megmaradását javasolta. Iwanow tábornok ezért nem is rendelte el a visszavonulást, hanem utasította hadseregeit, hogy készüljenek fel a támadás folytatására. Ennél a 3. hadsereg feladata az ellenség lekötése volt, míg a 8. hadseregnek meghagyta, hogy már elrendelt gyülekezését Neu Sandez-nél folytassa.

Ennek alapján az orosz 3. hadsereg-parancsnokság (a Bauer hadnagy által zsákmányolt intézkedés szerint) utasította a Krakkóval szemben álló hadtesteit (XXI., IX., XL), hogy „jelenlegi állásukban erélyes ellenállásra készüljenek fel arra az esetre, ha az ellenség megkísérelné, hogy azokat a vár alól elűzze”, sőt a IX. hadtest parancsot kapott, hogy „nyomuljon elő, törje át az ellenség vonalát, de a Myslenice patakot ne lépje át”.

Az orosz hadseregfőparancsnokság *XII 12-án* jóváhagyta Iwanow tábornok rendelkezését. Ez a tábornok még ezen a napon utasította a védelemre csoportosult 3. sereget, hogy támadja meg a baloldalában váratlanul felbukkant ellenséges erőket (t. i. Roth altábornagy hadosztályait, amelyeknek felvonulását tehát Nagy altábornagy eddig elleplezte az oroszok¹ előtt), a 8. hadseregnek pedig elrendelte, hogy seregteteit a 3. hadsereg támogatása céljából Neu Sandez felé zárkóztassa össze. Erre felé irányította Brussilow tábornok, a 8. hadsereg parancsnoka a VIII. hadtestet (13., 14., 15. hadosztály, 3. lövészdandár)² és a mögött a Homonna-ról visszavett XXIV. hadtestet (48. és 49. ho.).

¹ Ebben az időben a Roth altábornagy seregcsoport irányában három lovas hadosztály működött és pedig a 3. hadsereghez tartozó Dragomirow lovas hadtest (a 2. és 3. önálló lovas dandárból alakult lovashadosztály és a 3. Donkozák hadosztály), valamint a 8. hadsereghez tartozó 10. lovas hadosztály. Dragomirow tábornok úgy ítélte meg a helyzetet, hogy ellenség — főleg gyalogság, mely minden utat elzár, furakodott be a 3. és 8. hadsereg közé, miért is elhatározta, hogy ő ezzel az ellenséggel szembeszáll. A 3. hadseregparancsnokság meg is dicsérte Dragomirow tábornokot azért, mert a Tymbark-nál felbukkant erős ellenséget magára vonta (?).

² Lengyel oldalról kapott adat szerint a 3. lövészdandár nem tartozott a VIII. hadtest kötelékébe.

21. kép. Portyázó huszár.

22. kép. Nádast]μ huszárok sírja Limuuoicu-nál.

Mauzóleum a Jabloiriec gerincén leró nyírfa erdő déli részében felépített hősi temetőben (a mauzóleumtól mintegy 30 lépésre, a néző felé esett el Muhr ezredes).

Az orosz 3. hadsereg maga azonban ezen a napon kénytelen volt szélső balszárnyát Limanowa-ra visszavenni.

XII/3-án ennek a balszárnyak helyzete rosszabbodott. Az orosz 8. hadseregnek Neu Sandez-re rendelt két hadteste közül a VIII. hadtest éle elérte Gorlice-t, a XXIV. hadtest még Lisko—Sanok területében volt. A Duklai horpadásban maradt rész nehéz harcba keverődött.

A további napok alatt sem csökkent a helyzet feszültsége. Az ellenség nyomása az orosz 3. hadtest déli oldala ellen fokozódott. Mindez azonban Iwanow tábornokot nem ingatta meg.

XIII/6-án az ellenség elérte Trzicziana—Rajbrot vonalát. Az orosz VIII. hadtest, amely ekkor már elérte Neu Sandez könyékét, csak annyiban érvényesült, hogy az ellenség biztosító osztagát Neu Sandez felől Limanowa-ra szorította vissza. A 8. hadseregnek a Duklai horpadásban maradi részeit az ellenség visszaszorította. Maga Iwanow tábornok ezen a napon a 3. hadsereg XXI. hadtestét a Visztula északi part járói a déli partra vonatta át és utasította ezt a hadsereget, hogy erőit Ujscie Solne—Bochnia—Lipnica—Gdów területén jobban tartsa össze.

XII/8-án az orosz 3. hadsereg kénytelen volt Niepolomice—Targowisko—Krolówka vonalába hátrálni. A helyzet ily alakulása Iwanow tábornokot *XIII/9-én* arra bírta, hogy a Visztula északi partján (a 4. és 9. hadsereggel) védelembe menjen. Onnan a déli partra vonta át a 3. hadsereg utolsó (X.) hadtestét és a további hadművelet célját hadseregeinek abban jelölte meg, hogy a 4. és 9. hadsereg lehetőleg sok ellenséges erőt rögzítsen az északi partra, míg a déli parton a 3. és 8. hadsereg csapást mérjenek a reájuk támadó ellenségre.

Tudjuk, hogy ezen a napon (*XII/9-én*) az orosz VIII. hadtest 15. hadosztálya elfoglalta a Golców-ot és egyben erélyes, de sikertelen támadást intézett a Jabloniec-állásra, míg a hadtest 14. hadosztálya a Lososina völgyében és attól északra fordult arcvonalkunk ellen. Az orosz VIII. hadtesttől délre pedig az orosz 10. lovashadosztály Lackó környékére nyomult elő.

XII/10-én az orosz 3. hadsereg déli szárnya a megparancsolt támadást végrehajtotta és súlyos csapást is mért az

osztrák-magyar XIV. hadtestre. Ehhez a támadáshoz csatlakozott az orosz VIII. hadtest jelentékeny része, amelynek Brussilow tábornok XII/10-én elrendelte, hogy „minden erejét feszítse meg a Rzegocina—Limanowa országútnak még ma, XII/10-én való elérésére”. E hadtest 13. hadosztályának részei Rajbrot környékén szerepeltek. 14. hadosztálya egy dandárt tolt ki a Jaworz magaslat felé (t. i. a Mordarka-állás ellen), a hadosztály zöme kemény harcban elfoglalta a Kobyla magaslatot; 15. hadosztálya felkészült a támadás megismétlésére a Jabloniec-állás ellen. Az utóbbi hadosztályt támogatta kezdettől fogva a hadtest nehéz tüzérsége. A 13. hadosztály zöme, valamint a 3. lövészdandár fedezte az osztrák-magyar 3. hadtest balszárnyával (38. honvéd gyaloghadosztály) szemben a hadtest hátát Neu Sandez-től délkeletre, míg az orosz XXIV. hadtest iparkodott Neu Sandez felé, de ettől a várostól keletre feltartóztatta a Kornhaber honvédhadosztály.

XII/11-én hajnalbanajtotta végre az orosz 15. hadosztály Limanowa irányában a támadást és azt délig többször megismételte, de döntő eredményt nem ért el. Ezzel Roth altábornagy csoportjának válsága elmúlt. Közben válságos helyzetbe került maga az orosz 8. hadsereg.

Az orosz leírás szerint XII/10-én és 11-én a 3. hadsereg eredményesen harcolt és az oroszok már közel álltak a célhoz, amely abban állt, hogy a Krakkó felől támadó osztrák-magyar csoportot (vagyis Roth altábornagy seregcsoportját) elvágják a másik, a Kárpátok felől előretolt csoporttól (vagyis az osztrák-magyar 3. hadseregtől), mikor az orosz 8. hadsereg helyzete kedvezőtlenre fordult, amennyiben az osztrák-magyar 3. hadsereg 4 hadtesttel megszállta Neu Sandez—Dukla vonalát és hátranyomta az orosz 8. hadsereget, amelynek Neu Sandez-re törekvő XXIV. hadteste Biecz—Ciezkowice vonalába¹ szorult el és így elszakadt a Limanowa előtt álló VIII. hadtesttől. Ezzel eldőlt a csata sorsa. Brussilow tábornok XII/12-én elrendelte a VIII. hadtestnek, hogy Zakliczyn környékére vonuljon vissza.

Ezzel némi ellentétben állanak Simanskij tábornok adatai. Ugyanis az orosz fővezérlet már XII/10-én adott paran-

¹ Ezek a helységek az 1. vázlatból vehetőik ki.

csőt a felső Dunajec völgyében működő orosz 10. lovashadosztálynak, hogy azonnal Krosno—Rzeszów vonalába (t. i. az osztrák-magyar 3. hadsereg elé) tolódjék el. Ez a lovashadosztály tényleg XII/10-én megkezdte a Dunajec völgyének kiürítését és XII/11-én Neu Sandez-től délkeletre (más orosz csapatokkal együtt) a Szurmay hadtest ellen fordult.

Ugyancsak XII/10-én rendelte el Brussilow tábornok a VIII. hadtestnek, hogy Tuchow-ra (Zakliczyn-tól kb. 20 km kelet-északkeletre) hátráljon; a hadtest azonban a parancsot csak 24 órás késéssel kapta meg és csak 11-én, de akkor elsietve kezdte meg a visszavonulást.

Hogy a VIII. hadtest hátrálása XII/11-én délben kezdődött meg, következtetni lehet abból is, hogy az orosz nehéz tüzérség, miután aznap 10 óráig szétlőtte a Jabloniec-állás halszárnyát, ezután nem sokáig folytatta pusztító munkáját. Eddig két nehéz löveg volt állásban Kanina-nál, de onnan délben már eltűnt. Janik 13-as huszár főhadnagy, aki XII/11-én délelőtt fogságba esett, előadta fogságából való menekülése után (1915 január elején), hogy őt Kanina-ra kísérték, ahol egy magasabb orosz parancsnokság (nyilván az orosz 15. hadosztály parancsnokság) tartózkodott. Útközben látta az orosz nehéz üteg állását, de már lövegek nélkül. Ez még 12 óra előtt volt, vagyis az orosz nehéz üteg még dél előtt elhagyta az állást. A 13. huszárezred tisztjei között még XII/11-én este — Szlavnich százados szerint — az a nézet alakult ki, hogy az utolsó támadást délben orosz utóvédek intézték, az orosz főerő visszavonulásának leplezése céljából. Ez magyarázza meg, hogy délután miért nem történt újabb támadás, valamint, hogy az oroszok a Jabloniec-állás balszárnyán keresztül miért nem nyomultak tovább Limanowa felé. Ebből következik az is, hogy XII/11-én délután és este a Golców-on már csak orosz utóvéd vagy oldalbiztosítás állt.

Az orosz leírások szerint a hadászati döntést (az orosz visszavonulást) az osztrák-magyar 3. hadsereg előtörése idézte elő. Ennek a hadseregnek balszárnya: a Szurmay hadtest vonta magára az orosz VIII. hadtest végét, valamint a 10. lovas hadosztályt és ragadta meg a XXIV. hadtest élét, ami már XII/10-én megérlelte az orosz visszavonulást kimondó

orosz hadseregearancsnoksági elhatározást, és ami XII/11-én valósult meg.

Megjegyzendő azonban, hogy XII/11-én a Szurmay hadtest még nem érte el a Neu Sandez—Grybów vonalát, csupán megközelítette azt (Nawojowa— Δ 779 Chelm vonalában még oroszok álltak). De már ez is elegendő volt az orosz visszavonulás kikényszerítésére, minthogy XXIV. hadtestük ebben a helyzetben nem vonulhatott tovább Limanowa felé.

A gróf Herberstein tábornok csoport és a 78. honvéd gyalogdandár viszont 3 napon át védelmezte a Roth altábornagy seregcsoport hátát és ezzel megakadályozta, hogy az orosz VIII. hadtest még Szurmay altábornagy hadtestének érvényesülése előtt Limanowa-ra hatoljon, már pedig Limanowa környékének elvesztése, kapcsolatban a Roth altábornagy seregcsoport balszárnyának XII/10-i balesetével, minden valószínűség szerint a seregcsoport visszavonulását kényszerítette volna ki.

A 77. honvéd gyalogdandár átkaroló beavatkozása a védelmet Limanowa-nál megszilárdította és azután az orosz visszavonulást meggyorsította.

Iwanow tábornok a visszavonulás elrendelését XII/12-e folyamán jóváhagyta.

Említést érdemel még Simanskij tábornok ama közlése, hogy Brussilow tábornok XII/12-én a VIII. hadtest¹ és a 15. hadosztály parancsnokát állásából elmozdította. A lefolytatott fegyelmi eljárás a VIII. hadtest parancsnoka ellen, valamint a balsiker okaira nézve a következőket állapította meg:

Orlow tábornok hadtestparancsnok erélytelen és tájékozatlan volt;

nagyon bízott Bielkowicz tábornokban (a 15. hadosztály

¹ az orosz VIII. hadtest hadrendje (Simanskij tábornok szerint):

- hadtestparancsnok: Orlow tábornok,
 13. hadosztály, parancsnok Webel tábornok
 (49—52. gyalogezred, 13. tüzérdandár),
 14. hadosztály, parancsnok Glinski tábornok
 (53—56. gyalogezred, 14. tüzérdandár),
 15. hadosztály, Bielkowicz tábornok
 (57—60. gyalogezred, 15. tüzérdandár),
 8. tarackosztály és 11. árkászászlóalj.

parancsnokában), aki bátor katona volt, de rossz harcosnak bizonyult;

rosszul dolgozott a 10. lovas hadosztály, mert megmaradt a felső Dunajec völgyében, holott Limanowa irányában lett volna a helye;

rosszul voltak szabályozva a parancsnoklási viszonyok, amennyiben a VIII. hadtest feladata a 3. hadsereg támogatása volt, mégis a 8. hadsereg kötelékében maradt;

Orlow tábornok elsietve rendelte el XII/11-én a gyors visszavonulást arra a hamis (a 10. lovas hadosztálytól származó) hírre, hogy az ellenség a Golców-ról Kanina-ra nyomul elő;

a VIII. hadtest visszavonulása ügyetlenül vezetve, rettenetes rendetlenségben történt;

tényleg visszavonult: a 10. lovashadosztály XII/10-én (a felső Dunajec völgyéből),

a 15. hadosztály XII/11-én (a Jabloniec-ről és a Golców-ról),

a 13. és 14. hadosztály XII/12-én (Neu Sandez környékéről, illetve a Lososina völgye felől).

Z Á R S Z Ó .

A Limanowa—Lapanów-i diadal kivívásában döntő eredménnyel résztvett magyar csapatok igen súlyos véráldozatot hoztak.

A *Jabloniec-állásban* következtek be a legnagyobb veszteségek. Az állás *balszárnyának*, a „honvéd állásrésznek” magyar védőrségét az orosz nehéz tüzérség kivédhetetlenül lőtte össze. Itt vérzett a miskolci 10. honvédgyalozezred III. zászlóaljja, a 13. jászkún huszárezred 1. és 2. százada, a kassai 5. honvéd huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaga.

Ezek közül szinte teljesen felmorzsolódott a *13-as huszárok 2. százada*, amelynek állományából (3 tiszt és 29 huszár) csak 5 huszár tért sebesületlenül vissza. Elesett Bernolák százados és 11 huszár, megsebesült 9 huszár és sebesülten fogságba került Janik főhadnagy, Hoffer zászlós és 4 huszár. A teljes veszteség: 85 $\frac{1}{2}$ (Szlavnich százados közlése).

A százalékos veszteségben következett a *honvéd-zászlóalj*, amelynek 395 főnyi állományából kb. 150—160 fő maradt. A veszteség pontos elosztására nincs adat. A Jabloniec-en levő hősi temetőben nyugvó halottak között a legnagyobb számban ennek a zászlóaljnak honvédjei vannak. A zászlóalj teljes vesztesége kereken 60 %-ra tehető. A súlyosan sebesültek között volt az egyik századparancsnok: Doromby hadnagy.

A *13-as huszárok 1. százada* 6 halottat, 7 sebesültet és 4 eltűntet veszített. (Szlavnich százados közlése.)

Az *5-ös honvédhuszárok $\frac{1}{2}$ géppuskás osztagának* pontos vesztesége ismeretlen, csak annyit tudunk Folba János akkori hadosztályplébános közléséből (aki a csata után a temetést végezte), hogy az osztagnak 3 halottja volt. Az osztag egyik szétlőtt géppuskáját az állás kiürítése alkalmával Prónay 13-as huszárszázados hozta hátra.

Az állás *közepén* és *jobb szárnyán* is igen súlyosak voltak a veszteségek!

Feltűnő nagy tiszti veszteséget szenvedett el a soproni 9. *huszárezred* (négy század és géppuskás osztag). A kivonult 22 tisztből elesett 5: Muhr ezredes, gróf Thun-Hohenstein százados, Mohr és Bauer hadnagy és a géppuskás osztaghoz beosztott Szántay 10-es huszár főhadnagy megsebesült 5: Cserhalmy százados, Himmel főhadnagy, Babies hadnagy, herceg Odescalchi és Nedeczky zászlós, fogságba került Péterffy hadnagy. A tiszti veszteség tehát 50 %-os!

A hasonlóan igen nagy légénységi veszteség mennyiségére és eloszlására nincs pontos adat. Folba János hadosztályplébános közlése szerint csupán a halottak száma 71 fő volt, s ezek közül 47 a csatatéren, 24 a Tymbark-i temetőben hantoltatott el. Közbevetjük itt, hogy az utóbbi temetőbe kerültek a XII/9-i harc halottai, valamint a Tymbark-on felállított mozgó tartalékkórházba szállított s ott elhunyt sebesültek, míg a XII/11-i harc elesettjei közül a tisztek temetése XII/13-án Tymbark-on, a légénység temetése a csatatéren, 11 nagy tömegsírban, XII/14-én történt meg. Minthogy a 9. huszárezred XII/14-én 180 huszárral vonult ki, a *teljes* veszteség az 50 %-ot felülmultra.

A *13-os huszároknak* az állás közepén bevetett négy (3.—6.) százada hasonlóan nagyon erősen vérzett. Szlavnich százados szerint az állás közepén harcolt tisztek közül elesett 3: Fejér százados, Hartmann főhadnagy és báró Kazy zászlós, megsebesült Reichlin százados és Csihás zászlós, vagyis a tiszti veszteség 30 %-os. A légénységi veszteség ennél a négy századnál: 22 halott, 31 sebesült, 5 eltűnt. A legnagyobb vesztesége a 6. századnak volt, amelynek 2 tisztje és 9 huszára elesett, 1 tisztje és 10 huszára megsebesült és 2 huszára eltűnt (vagyis a századnak mintegy 80%-a elveszett vagy harc képtelenné vált).

Az *egész* ezred (1.—6. százada) vesztesége 18 tisztből: 4 halott, 4 sebesült, 160 huszárból: 36 halott, 47 sebesült, 9 eltűnt és 4 fogoly, mindössze 54%.¹

¹ Folba hadosztályplébános közlése szerint az ezred légénységi halottainak száma 79 fő volt. Ezekből 60 a csatatéren és 10 a Tymbark-i temetőben helyeztetett örök nyugalomra.

A *székesfehérvári 10. huszárezred* a XII/11-i harcban csak három századdal (2., 4. és 6. századdal), valamint a géppuskás osztaggal vett részt. Ezek közül a 2. század a 9. huszárezred beavatkozása után visszament, míg a 6. század csak 9 óra tájban került az első vonalba. Elestett Takács százados és Kovácsffy főhadnagy, megsebesült Margitay főhadnagy. A legénységnek 15 halottját temettette el Folba hadosztályplébános.

Markovits ezredes naplója ezt jegyzi fel: „Az ezred nagy veszteségeket szenvedett. Takács százados maga kezelte egy géppuska lövedékét, midőn 3 golyót kapott. Kovácsffy karabélytűsával szállt szembe az oroszokkal, 3 halálos sebet kapott”. Gottesmann őrnagy (I. osztály parancsnok) szerint: „Tőlünk 8 ember elesett, 17 megsebesült és 4 hiányzik. A mi 4 géppuska lövedékünk¹ elveszett. Kovácsffy főhadnagy egy lövést a jobb oldalán, a deréksíjjon át, egyet a mell felső részén keresztül, egyet a szíve táján kapott, azonkívül csakója felső része is át volt löve balról”. Valószínű, hogy Gottesmann őrnagy csak a maga századainak veszteségét jegyezte fel. Burián százados szerint a 6. századnak „nagy számú sebesültje és több halottja volt”.

A *szegeди honvédszázadok Diószeghy századának* vesztesége XII/11-én 2 sebesült tiszt (Diószeghy százados, és Dány zászlós), 4 halott és 14 sebesült huszár: 28 % volt. Néhány sebesült még ezután meghalt, ami következik abból, hogy Folba hadosztályplébános az ezrednek 8 halottját temettette el.

A *nagykanizsai 20-as honvédszázad* vesztesége: Hegedűs hadnagy és 11 honvéd megsebesült, 4 honvéd elesett. A honvéd századnak tehát már csak 30 embere maradt.²

¹ Tényleg csak 1 géppuska ment veszendőbe. A 10. huszárezred XII/14-én kelt állományjelentése szerint: „1 géppuska elveszett, 2 géppuska hasznavehetetlen”. Ebből következik, hogy 2 géppuska a harc folyamán visszakért az ezred birtokába.

² Folba hadosztályplébános közlése szerint a század 66 főnyi élelmezési állománnyal került a 10. lovashadosztályhoz. A tisztikarhoz tartozott Pápay Lajos tart. hadnagy is, aki még az Alt Sandez-nél vívott harcban súlyosan megsebesült. Ugyanakkor számos honvéd esett el és sebesült meg. Limanowa-nál a századnak már csak mintegy 45 főnyi állománya lehetett.

Ide iktatjuk *Darvassy 13-as huszárfőhadnagy* naplójából a XII/12-éi bejegyzett részt:

„Kilovagoltunk a csatatérre, szegény bajtársak holttestét felkutatni. Borzalmas kép tárult elénk. Leírhatatlan a srapel, gránátokozta pusztítás, a hevenyészett lövészárokban szana-széjjel hever puska, csizma, torniszter, eltörve, elgörbülve, sok töltény, ruha, levél stb.; huszár, kozák, baka egy csomóba, mutatva, micsoda élet-halál harc fejlődött itt ki. Megtaláltuk a Janik Laci holttestén kívül mind. ő egy házba menekült sebesülten, azután gránát csapott a házba. Az őt ápoló huszár holttestét még ott találtuk a roncsok között”.

Folba János a 10. lovashadosztály plébánosának leírása a csataterről, illetve a Jabloniec-állás jobbfeléről XII/13-áról így szól:

„Befejeztem a harctér bejárását is ... Jobbszárnyunk mindhárom állásában iszonyú közelharcok folytak. Kb. 500 lépés mélységben keresztül-kasul fekszenek az orosz és a mi ezredeink hozzátartozói. 9-es, 13-as, feketeruhás népfelkelő, 20-as honvéd, de különösen a 9-es és 13-asok... A szegény orosz halottak feje legtöbbször alig ismerhető fel. Egyiknek a fél koponyája, másiknak fél arca hiányzik, egy csomóé még úgy szét van lapítva, ahogy az a két kézre fogott pörölytől származhatik, mikor valakit ferdén-felülről szembe csapnak orrtövön. A mieinken sok a lőtt és szúrt seb. A legborzasztóbb Kovácsffy és társainak a harctere. Tele van hullával. Egymásba meredtek és fagytak. Alig lehet őket kiemelni és megszámlálni. A könyökben¹ 11 hulla egymás felett! 7 orosz és 4—13-as huszár. Ott találtam Fejér Elek kapitányt!

Sajátságosan hatottak az orosz állások. A folytatólagos lövészárak hevenyészett volt. Siettükben csinálhatták. Egy csomó fagyott gyep-tégla a ½ m mélyen kikapart teknő felett. Mögöttük 15—20 m távolságra a szakaszparancsnokok gyep-tégla-félrondói!

Itt állapítottam meg, milyen nagyszerűen dolgozott egyik tábori tüzérezredünk. A srapelhüvelyek úgy voltak az orosz állások közvetlen közelébe lerakva, mintha valami

¹ A leirt terület a nyíraerdőeskétől közvetlenül délre esik.

boltban akarták volna kiállítani őket. Az emelkedő terep a pontosan bevágó lövedékeket úgy lefogta, hogy utólag is köszönetet rebegtem derék tűzereinknek. Azt hiszem, az eperjesiek¹ új ágyúi lehettek!

Feltűnő volt, hogy orosz tiszti hullát csak alig egykettőt találtam! De meglepett, hogy a legfelső állás felett az erdőben sok, félig temetett oroszra leltem. Nagyon hevenyében takarították el őket!”

Zalay 9-es huszárszázados, aki a csatatért XII/13-án szintén bejárta, közli, hogy Takács százados géppuskái előtt az orosz hullák magasra tornyosultak, s távolabb is kettes, sőt négyes sorokban heverték az orosz hullák, ahogyan a géppuskák az orosz vonalakat lekaszálták. Ilyen hullahalmazt Zalay százados az egész világháborúban nem látott, pedig 1915 márciusától kezdve gyalogzászlóaljot vezényelt és részt vett az orosz hadszíntér ezután következő véres küzdelmeiben. Véleménye szerint a XII/11-i hajnali (a Brokes százados állásainak balszárnyát áttörő) orosz támadás lendületét legelső sorban Takács százados törte meg, bár hősiesség magatartását és a nagy eredményt életével fizette meg.

A Jabloniec-állástól délre a Golców ellen bevetett csapatok közül a *miskolci 10. honvédgyalozezred* (I. és II. zászlóalj) 294 főt veszített, ami az ezred alacsony állományánál fogva mintegy 30 %-os veszteségnek felel meg; pontos kiszámítás megbízható állományadat hiányában lehetetlen; a veszteség oroszlánrészre az éjjeli támadást is intéző II. zászlóaljra esett, amely állományának mintegy 60 %-át hagyta a küzdőtéren;

a *besztercebányai 16. honvédgyalozezred* (I. és II. zászlóalj) vesztesége 238 főre rúgott: az ütközetállomány 16 %-a;

a veszteséget mindkét ezred a XII/9-én vívott harcban szenvedte el.

A 9. és 11. honvédgyalozezrednek nem volt vesztesége.

¹ A 3. honvéd ágyúezred.

A felsorolt veszteségi adatokból is kitűnik, hogy a magyar gyalogság és lovasság milyen elszántan szállt szembe az orosz túlerővel. A harcok folyamán a Jabloniec-állásban ismételten veszteséges, makacs kézitusára is került a sor, amelynek különös jelentőségét az adja meg, hogy az oroszok számszerű fölényük melle a még azért is előnyben voltak, mert szuronyt használhattak a karabély tusával dolgozó huszárok ellen. Mégis a megújuló kézitusákban a huszárok győzedelmeskedtek és gyönyörű tanúságot tettek a magyar harcos hasonlíthatatlan lendülete mellett. Jogosan mondható, hogy az utolsó csöpp vérig védelmezték a rájuk bízott állást és ezzel időt szereztek az osztrák-magyar 3. hadsereg balszárnyának arra, hogy Neu Sandez felé gyakorolt nyomással szinte az utolsó pillanatban kikényszerítse az oroszok visszavonulását.

A világháború történetében kézitusára nézve szinte páratlanul álló Limanowa-i harcokat a 9. huszárezred (4 század és géppuskásosztág), a 13. huszárezred (6 század), a 10. huszárezred zöme (3 század és géppuskásosztág), a 3. honvéd huszárezred 2 százada, az 5. honvéd huszárezred $\frac{1}{2}$ géppuskás osztága, az egész kassai 39. honvéd gyaloghadosztály és a 20. honvédgyalagezred 8. százada vívta meg és szerzett a magyar névnek hervadhatatlan dicsőséget, s bizonyult a magyar katonai hagyományokhoz legteljesebb mértékben méltónak. Mindezek a csapatok döntő jelentőséget követhetnek maguknak a Limanowa—Lapanów-i győzelem kivívásában.

A csata hadműveleti eldöntésében hasonlóan nagy része volt Szurmay altábornagy hadtestének. A pontos veszteség ennél a hadtestnél ma már nem állapítható meg, de az 1000 főt túlhaladta.

Kötelességet teljesítünk itt, mikor hálásan emlékszünk meg a győzelem kivívásában részes jeles osztrák vezetőkről és pompás osztrák csapatokról is.

Név szerint kell itt megemlítenünk:

báró Conrad gyalogsági tábornokot, aki mint a vezérkar főnöke nagyszerűen tervezte meg és vezette legfelső fokon a Limanowa—Lapanów-i győzelemben csúcsonódó gyönyörű hadműveletet,

Roth altábornagyot, aki erélyes és szívós csatavezetési

sével a válságokban bővelkedő csatát győzelmes befejezéshez juttatta,

gróf Herberstein és Bauer tábornokokat, akik a „Jabloniec-állás” védelmét erélyesen és nagy körültekintéssel irányították.

Jelen műben legtöbbször a magyarbarát Roth altábornagy neve szerepel. Conrad nagyszerű tervét ő valósította meg. Mikor megkapta a feladatot, azt mondta: „A terv jó és én azt Isten segítségével sikerre viszem”. Így is történt. Csatavezetésével méltán kiérdemelte a Mária Terézia rend lovagkeresztjét, a báróságot, a Limanowa—Lapanów-i előnévvel.

Roth altábornagy a világháború kitörése előtt a bécs-újhelyi katonai akadémia parancsnoka volt. A mozgósításkor átvette a 3. gyalog hadosztály (Linz) vezetését és ezzel vett részt a győzelmes Komarów-i csatában. Rövidesen, 1914 szeptember végén reá bízta a XIV. (Tiroli) hadtestet. Ebben a minőségben vezette a jelen könyvben leírt csatát, amelynek során parancsai alá került 2 (a 15. és 39.) magyar gyalog, 2 (a 10. és 11.) magyar lovashadosztály, 5 (a 3., 8., 13., 30. és 45.) osztrák gyaloghadosztály, 2 (a 22. és egy kombinált) osztrák gyalogdandár, 1 (a 6.) osztrák lovashadosztály, 1 német hadosztály (a 47. tartalék) és a lengyel légió.

1916 tavaszán Roth, ekkor gyalogsági tábornok, Tiroli országvédelmi parancsnoka lett, majd 1918 tavaszán reábízták a hadifoglyok hazatérési ügyének vezetését. Ebben az évben nevezték ki vezérezredessé. 1927 április 9-én hunyt el.

Hasonlóan csak a legnagyobb dicséret hangján emlékezhetünk meg Roth altábornagy kiváló osztrák hadosztályairól, nemkülönben a gróf Herberstein tábornok parancsai alá utalt hadseregbeli osztrák, Landwehr- és Landsturm-zászlóaljokról, amelyek hű fegyvertárként küzdöttek a magyar csapatok oldalán.

A felsorolt kiváló vezetők és derék csapatok nélkül a csatát győzelmesen befejezni nem is lehetett volna.

A Jabloniec-i kézitúsának gyúpontján, a sokat emlegetett és ma már erősen megnyírbált területű nyírfaerdőcskében, még pedig annak déli részében még a világháború alatt,

1916-ban telepített, de a hősi halottaknak csak szerény hányadát felölelő hősi temető fekszik. Ennek délkeleti kőfala egybeesik az 1914-es magyar állással.

A temetőben a hősök emlékére mauzóleum épült. Magában foglalja a temető a Muhr ezredes halálos sebesülésének helyét megörökítő szép emlékoszlopot is. A temetőn kívül, attól 50 lépésre obeliszk örökíti meg gróf Thun-Hohenstein százados elestének helyét.

31 honvéd, 25 huszár, 17 Landwehr és 15 Landsturm katona (egy-egy tömegsírban négyen vagy öten), 2 orosz tiszt közös sírban) és 283 orosz katona (egy-egy tömegsírban átlag 25) alussza a temetőben örök álmát; két tömegsírről a felirat hiányzik (tehát az ott nyugvó halottak számát és csapattestét nem állapíthattam meg, feltehető, hogy azokban vagy 8—10 vitézünk, vagy 50 orosz fekszik).

A temetőben nyugvó hősök csak kisebb részét teszik a Jabloniec-en hősi halált halt vitézeknek, hiszen Folba hadosztályplébános közlése szerint csupán a csatatéren 152 honvéd és huszár és 61 osztrák katona (ezenfelül a Tymbark-i temetőben 46 huszár) temettetett el. Az elesett hősök jelentékeny része a csatatéren ma már jeltelen sírban nyugszik.

Második hősi temető települt a Golców tető és a 606-os kocsmá között, a lejtőn levő erdő szélén. Itt 17 tömegsírt számláltam össze, felírás nélkül, csupán kereszttel megjelölve. Minden valószínűség szerint itt vannak eltemetve a Golców-ért vívott küzdelemben hősi halált halt 10-es és 16-os honvéd vitézek, valamint orosz katonák. Ha a temetési rendszert (5-ös sír a mi katonáink és 25-ös sír az orosz katonák számára) vesszük alapul, valamint azt, hogy a Golców-on a támadó honvédeknek bizonyára nagyobb veszteségük volt, mint a védekező oroszoknak, feltételezhetjük, hogy ott talán 80 (16 sír egyenkint 5 halottal) magyar és 25 orosz vitéz (1 sír) nyugszik, illetve nyugodott.

Mikor ugyanis most (1937-ben) a csatatérre bejártam, egy lengyel paraszt mesélte, hogy utóbbi temetőből a csata után pár évvel 70—80 magyar katona tetemét kiásták és a Jabloniec-i hősi temetőbe szállították át; ő maga is dolgozott ebben a munkában. Ez a paraszt mutatta meg a Jabloniec-állás jobbszárnyán levő erdőben a „vengerszki”

(magyar) és „moszkáli” (orosz) fedezékek félreismerhetetlen nyomait, nemkülönben a Jabloniee-állás közepén a magyar és az orosz vonal pontos helyét.

A műútmenti kocsmá tulajdonosa, aki már 1914 decemberében is ott volt korcsmáros, mutatta meg teljes pontossággal a Békássy-zászlóalj egykori állásainak helyét.

Hósi halált halt tisztjeinket 1914. december 13-án, a Tymbark-i temetőben, Kovácsffy főhadnagyot a Mszana Dl.-i temetőben helyezték örök nyugalomra. Később a megdicsőült hamvak eljutottak a magyar haza földjébe. Itt porladnak most. Hósi harcai emléke azonban örökké élni fog.

FÜGGELÉK

(a könyv németnyelvű rövid ismertetése).

Das kgl. ung. Kriegsarchiv beginnt mit dieser Schilderung der Kämpfe bei Limanowa eine, die Leistungen der ungarischen Truppen im Weltkriege ausführlich behandelnde Reihe von Einzelschriften, welche eine Ergänzung des grossen Werkes „A világháború 1914—1918“ bilden.

Die nächsten Hefte:

„Die Kämpfe der ungarischen Truppen am Isonzó“,

„Die russischen Einbrüche über die Karpaten, 1914/1915“
und

„Die Feuertaufe der kgl. ung. 41. Honvédinfanterie- und der k. u. k. 2. Kavallerie-Truppendivision“ sind in Vorbereitung.

Mit der Ausgabe dieser Einzelschriften verfolgt das Kriegsarchiv auch den Zweck, der ungarischen Jugend die Heldentaten der Weltkriegsgeneration als glorreiches Beispiel vor Augen zu führen. Hierbei ist die volkstümliche Schreibweise, sowie die Hervorhebung der ungarischen Leistungen selbstverständlich.

Die in der ersten Hälfte Dezember 1914 geschlagene, siegreiche Schlacht von Limanowa—Lapanow war reich an Krisen. Schon der Entschluss, diese Schlacht zu schlagen, entsprang einer höchst ungünstigen Kriegslage.

Der Mitte November 1914. angesetzte Angriff des Grossteils der öst.-ung. Streitmacht (1., 2. und 4. Armee:) gegen den Südflügel der russischen „Dampfwalze“ hatte sich nämlich in Russisch-Polen — nördlich von Krakau — am 26. November endgültig festgerannt. Die mit dem Schutze Ungarns betraute öst.-ung. 3. Armee (General Boroevic), hart bedrängt von der russischen 8. Armee (General Brussilow), stand in schwerem Kampfe in und beiderseits der Duklaer Senke und war bereits auf ungarischen Boden zurückgegangen. Zwischen diesen beiden grossen Gruppen bildete

die schwache, abgekämpfte Armeegruppe des Feldzeugmeisters Ljubicic bloss ein notdürftiges Verbindungsglied. Sie war ebenfalls in stetem Zurückgleiten vor den Truppen des Generals Radko Dimitriew~ (russ. 3. Armee), welcher die Absicht (und auch die Kraft) hatte, südlich Krakau durchzustossen, um das Gros der öst.-ung. Streitmach gegen Norden abzudrängen.

In dieser schweren Lage entschloss sich das öst.-ung. Armeeoberkommando, das drohende Unheil durch einen Angriff südlich der Weichsel und zwar im Räume südlich der Armeegruppe Ljubicic abzuwenden. Die hiezu nötigen Kräfte sollten dem auf die Gürtellinie der Festung Krakau zurückzunehmenden Gros entnommen werden.

Der Entschluss wurde rasch in die Tat umgesetzt: bereits Ende November versammelte sich die aus vier (3 öst.-ung. und 1 deutschen) Infanteriedivisionen gebildete schwache Armeegruppe des Feldmarschalleutnants Roth (zusammen 20.000 Streiter) südlich Krakau, bei Chabówka, um mit einem, aus südlicher Richtung geführten Flankenstoss die russische 3. Armee entscheidend zu treffen. Das in der Gegend von Dobra befindliche Kavalleriekorps des Feldmarschalleutnants Baron v. Nagy (5 Husaren-, 3 Dragonerregimenter und die polnische Legion unter Führung Pilsudskis) deckte die Versammlung der Armeegruppe Roth gegen starke russische Reiterei in hinhaltenden Kämpfen derart erfolgreich, dass die russische 3. Armee der ihr drohenden Gefahr erst beim Ansetzen des Flankenstosses — anfangs Dezember — gewahr wurde.

Feldmarschalleutnant Roth konnte sogar seine Divisionen, vom Feinde unbemerkt, in den Raum Tymbark — Kasinka Wk. vorverlegen, um von dortaus in gerader und nördlicher Richtung vorstossen zu können.

Der Plan war gut, der Erfolg war jedoch an die Vorbedingung geknüpft, dass die rechte Flanke der Armeegruppe gegen den Dunajec verlässlich gesichert bleibe. Es konnte nämlich mit grosser Wahrscheinlichkeit angenommen werden, dass die, in der Duklaer-Senke vorgehende Armee des tatkräftigen Generals Brussilow versuchen werde, mit 1 bis 2 Korps über Neusandez in die Schlacht einzugreifen. Denn diese Armee war nicht nur stark genug, um die Armee

des Generals Boroevic festzuhalten, sondern sie war ausserdem imstande beträchtliche Teile nach Westen zu detachieren. Feldmarschalleutnant Roth musste daher mit der ernstesten Gefährdung seiner rechten Flanke von Anbeginn an rechnen. Das Dunajectal, insbesondere der Raum bei Neusandez, spielte tatsächlich während der ganzen Schlacht eine wichtige Rolle. In dieser Richtung fiel schliesslich auch die Schlachtentscheidung.

Um der erwähnten Gefahr vorzubeugen, schob Feldmarschalleutnant Roth, gleichzeitig mit dem Aufmarsch zur Schlacht, seine gesamte Kavallerie gegen den Dunajec (Strecke Zakliczyn-Neusandez-Altsandez) vor, wobei er auch die Absicht hatte, einen Teil der Kavallerie in den Rücken der russischen 3. Armee wirken zu lassen.

In der ursprünglichen rechten Flanke der Schlachtfront entbrannten dann jene, *überwiegend von ungarischen Verbänden* vollführten heroischen und zum siegreichen Abschluss gebrachten Kämpfe, deren Beschreibung den Gegenstand vorliegenden Werkes bildet. Hiezu wurden die Kriegsakten, dann alle bisher erschienenen ungarischen, österreichischen, polnischen und russischen Quellenwerke (Bücher, Studien), sowie Aufzeichnungen, Tagebücher und auch mündliche Mitteilungen von etwa 50 Mitkämpfern benützt.

Die Kämpfe gliedern sich in drei grosse Abschnitte.

Den ersten, vom 2-ten bis 5-ten Dezember reichenden Abschnitt füllt die im offensiven Sinne geführte Sicherung der rechten Flanke und des Rückens aus. Die in drei Gruppen verschiedener Stärke gegliederte Kavallerie löst die ihr zuge dachte Aufgabe nach Möglichkeit.

Das Kavalleriekorps des Feldmarschalleutnants Baron v. Nagy (6. k. und k. Kavalleriedivision und Gros der 11. kgl. ung. Honvédkavalleriedivision) stiess vom rechten Flügel der Armeegruppe in nordöstlicher Richtung vor, das Detachment des Honvédhusarenbrigadiers Generalmajor Graf v. Bissingen (ein Honvédhusarenregiment mit einer reitenden Honvédbatterie, ein Bataillon, die polnische Legion) ging gegen Neusandez vor, während die ungarische 10. k. und k. Kavalleriedivision im oberen Dunajectal über Altsandez nach Neusandez vorzustossen hatte.

Bei Vollführung ihrer Aufträge stiessen alle drei Gruppen auf russische Infanterie und Kavallerie, die teils aus nordöstlicher Richtung, teils über Neusandez und Altsandez gegen die Flanke der Armeegruppe Roth vorgingen. Aus der Reihe der hiebei sich entwickelten Kämpfe wären besonders zu erwähnen:

die ruhmreichen Gefechte der Honvédhusarenbrigade Oberst Hegedús bei Jurkóv und Iwkowa;

die Gefechte des Honvédhusarendetachements Graf v. Bissingen westlich von Neusandez, wobei sich, die für die Freiheit ihres Vaterlandes begeistert kämpfende polnische Legion besonders auszeichnete. Die mit den ungarischen Truppen durch Bande der Tradition eng verbundenen Polen, unter Leitung des verewigten Helden Pilsudski, führten einen gelungenen artilleristischen Überfall auf das in Neusandez eingetroffene VIII. Korps aus und erzwangen sich den Übergang auf das Ostufer des Dunajec. Marcinkowice bildet ein Ruhmesblatt der polnischen Legionsgeschichte;

der Kampf der ungarischen 10. Kavalleriedivision bei Altsandez, welcher mit der Einnahme der Stadt endete.

Alle diese Gefechte verzögerten einerseits den feindlichen Anmarsch, andererseits brachten sie Gewissheit darüber, dass bedeutende russische Kräfte sich anschickten, in die Schlacht von Osten her einzugreifen. Damit trat die erste Krise der Schlacht in Erscheinung. Doch die oberste Führung konnte auf Grund der Kämpfe dieser Kavalleriegruppen noch rechtzeitig den Transport zweier Infanteriedivisionen von Krakau nach Tymbark veranlassen.

Der zweite Abschnitt, der 6-te und 7-te Dezember, ist gekennzeichnet durch das hinhaltende und verteidigungsweise Verhalten der ungarischen Kavalleriegruppen — nordöstlich und südöstlich der schwer kämpfenden, von russischen Gegenangriffen gehemmtten Schlachtfront.

Hiebei vermochte die bei Jurkóv kämpfende Honvédhusarenbrigade sich der drohenden Einkreisung, durch einen kühnen Nachtmarsch, nur im letzten Augenblick zu entziehen. Die Brigade leistete sodann im Vereine mit der ebenfalls zurückgedrängten 6. Kavalleriedivision, auf den Höhen beiderseits des Lososinatales, vordringender russischer

Infanterie hartnäckigen Widerstand. Beide Kavalleriegruppen sicherten dort den Aufmarsch einer eben eingetroffenen Landwelierdivision.

Weiter südlich, in der Gegend von Kanina und südlich davon, zwang das Détachement Graf v. Bissingen, im Vereine mit der 10. Kavalleriedivision, das Gros des russischen VIII. Korps zur Entwicklung und verzögerte dessen Vormarsch erheblich. Vor der feindlichen Übermacht mussten jedoch beide Gruppen in die „Jabloniec-Stellung“, südöstlich Limanowa, zurückgehen, wo sie dann unter Befehl des Generalmajors Graf Herberstein traten. Letzterer hatte in der genannten Stellung den Aufmarsch der bei Tymbark ausladenden 39. Honvédinfanteriedivision (Feldmarschalleutnant Hadfy) zu decken.

Die Krise erfuhr eine Verschärfung. Die in Durchführung eines Flankenstosses befindliche Armeegruppe wurde selbst in die Flanke genommen, wobei die aus Neusandez vorgegangenen russischen Kräfte ihr sogar den Rücken gefährdeten.

Im dritten, vom 8-ten bis 11-ten Dezember währenden Abschnitt steigerten sich die Kämpfe bis zur Siedehitze. In dieser Zeit verschob sich der Schwerpunkt der Schlacht in den Raum Limanowa—Neusandez. Der bisher gut vorwärtsgekommene linke Flügel der Armeegruppe, der die Stradomka am 8. Dezember, mit Front nach Osten, überschritt, konnte am 9-ten nicht mehr Raum gewinnen, erlitt sogar am 10-ten einen schweren Rückschlag und musste hinter die Stradomka zurückgehen. Auch die Mitte der Front konnte sich den russischen Gegenangriffen nur mehr mit Raumverlust erwehren.

Die Beschreibung des Kampfes am rechten Flügel der Armeegruppe während des dritten Zeitabschnittes umfasst die heldenmütige Verteidigung von Limanowa durch die Truppen des Honvédführers Feldmarschalleutnant Hadfy: Gruppe Graf Herberstein (verstärkte ungarische 10. Kavalleriedivision) und V, 39. Honvédinfanteriedivision (Daubner'sche 78. Honvédinfanteriebrigade); sie behandelt weiters das Eingreifen der Molnár'schen 77. Honvédinfanteriebrigade und des, aus der Gegend von Bártfa (Duklaer Senke) in

schwierigen Gewaltmärschen gegen Neusandez vom 9-ten an vorstossenden Szurmay'schen Honvédkorps.

Die verstärkte 10. Kavalleriedivision (3 7_2 schwache Husarenregimenter, 5 ungarische reitende Batterien, eine Honvédkompagnie, dann einige Heeres-, Landwehr- und Landsturmbformationen, sowie die Têtebrigade der 39. Honvéd-Infanteriedivision) hatte am 9-ten in der Jabloniec-Stellung und südlich davon überaus schwere Kämpfe zu bestehen. Die Husaren wiesen jedoch den Angriff überlegener russischer Infanterie blutig ab, während die Honvédinfanteriebrigade des Obersten Daubner durch entschlossenen Angriff die Umfassung der Jabloniec-Stellung zu vereiteln wusste.

Honvedinfanteriedivisionär Feldmarschalleutnant Hadfy übernahm im Räume von Limanowa am 10-ten Dezember die Führung. Er hatte die Absicht, die hart bedrängten Husaren durch einen umfassenden Angriff der Queuebrigade seiner Division zu entlasten. Bevor aber noch diese Absicht am 11-ten verwirklicht werden konnte, verdoppelten die Russen ihre Anstrengungen und es gelang ihnen noch am selben Tage früh in die Jabloniec-Stellung einzudringen. Es entstand ein äusserst blutiger Kampf. Die Husaren, nur mit Karabiner bewaffnet, schritten zum Gegenangriff und warfen die in die Stellung eingebrochene, überlegene russische Infanterie in wildem Handgemenge, mit Karabinerkolben, Messer, Spaten usw. wieder hinaus. Sie schlugen im Laufe des Tages ausserdem noch weitere vier Angriffe, teilweise ebenfalls im Handgemenge, zurück. Die Hälfte der Husarenregimenter Nr. 9 und 13 blieb tot und verwundet auf der blutgedüngten Walstatt. Von den Reiteroffizieren allein fanden 10 den Tod, 13 wurden verwundet. An der Spitze seiner Husaren, diese zum Gegenangriff führend, fiel auch der tapfere Kommandant des Husarenregimentes Nr 9, Oberst Mihr. Ein heldenhaftes Honvédbataillon, in schwerstem russischen Artilleriefeuer ausharrend, büsste an diesem Tage zwei Drittel seines Standes ein.

Der von General Brussilow angeordnete und von seinen Truppen mit zäher Verbissenheit öfters wiederholte Durchbruchversuch gegen Limanowa war somit abgewehrt. Die Krise war überwunden, denn an diesem Tage nachmittags

griff bereits auch die Brigade Molnár der 39. Honvédinfanteriedivision gegen den russischen rechten Flügel ausholend ein, um am nächsten Tag in den Rücken des Feindes vorzustossen.

Während dieser Zeit hielt das Honvédkorps des Feldmarschalleutnants Szurmay die hinter dem russischen VIII. Korps über Neusandez gegen Limanowa angesetzten russischen Kräfte (1 Infanteriedivision, 1 Schützenbrigade, 1 Kavalleriedivision) durch energischen Angriff bei und östlich Neusandez fest und vereitelte hiedurch deren Eingreifen bei Limanowa.

Der in beispiellos zähem Widerstand und mit blutigsten Opfern behauptete Besitz der Höhen von Limanowa, das offensive Eingreifen der gesamten 39. Honvédinfanteriedivision, dann das energische Vorstossen des Honvédkorps gegen Neusandez veranlassten die russische Führung, das VIII. Korps noch am 11. Dezember nachmittags durch schleunigen Rückzug aus der drohenden Schlinge zu retten, was nach russischen Angaben nur in grösster Unordnung bewältigt werden konnte. Die Schlacht war entschieden.

Die strategische Auswirkung der Schlacht äusserte sich im allgemeinen Rückzug der gesamten russischen Südwestfront; deren südlich der Weichsel liegende Teil ging hinter den Dunajec-Biala Abschnitt, der Teil nördlich der Weichsel hinter die Nida zurück. Die russische Walze begann nach rückwärts zu rollen.

Der 11. Dezember 1911, der Entscheidungstag der Schlacht ist demnach mit Recht ein Mahnzeichen der ungarischen Waffenehre.

Wie erwähnt, hebt diese Schilderung nur die Leistungen der ungarischen Führer und Truppen hervor, während jene der österreichischen nur gestreift wird. Wir erfüllen aber eine Pflicht, wenn wir hiebei des grosszügigen Schlachtplanes des genialen Feldmarschalls Grafen Conrad von Hötzendorf und seiner zielbewussten Feldzugsführung, dann der unbeugsamen, zähen und mit dem Teresienorden gewürdigten Schlachtenführung des begabten Generalobersten, Freiherrn Roth von Limanowa—Lapanów und der bewunderungswürdigen Hai-

hing seiner prächtigen österreichischen Divisionen, schliesslich des umsichtigen, entschlossenen Divisionärn Grafen Herberstein und der unter seinen Befehlen gestandenen wackeren österreichischen Heeres-, Landwehr- und Landsturintruppen dankbarst gedenken. Ohne diese hervorragenden höheren Führer und Kerntruppen hätte die Schlacht nicht zum siegreichen Ende geführt werden können.

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ.

(Rövidítések-zárjelben: pk. = parancsnok; vk. = vezérkari; hdt. = hadtest; ho. = hadosztály; dd. = dandár; hgye. = honvédgyalozezred; he. = huszár-
ezred; hhe. = honvédhuszárezred; háe. = honvéd ágyúezred; zlj. = zászló-
alj; lto. = lovasüzérosztály; 11. = lengyel légió.)

- Arz Arthur* altábornagy (a VI. hdt. 145, 165, 174, 182—185, 191, 193, pk.-a) 5, 16, 122, 124, 128, 134, 194, 209, 210, 212, 214, 215, 224—137, 142, 143, 151, 156, 178, 186, 225, 227, 231, 236, 240, 242, 249, 187, 189, 190, 241, 242, 254, 258, 301
- báró Apor Ferenc* főhadnagy (5. *Békássy István* százados (a 10. hgye. III. zlj. pk.) 163, 169, 177—180, hhe.) 261 191, 214, 216, 217, 226, 227, 231, 240, 242—244, 249, 303
- Babies Gyula* hadnagy (9. he.) 205, *Békessy Béla* százados (2. hhe.) 47, 206. 296 49. 65, 70, 72, 97, 263
- Babó Benő* hadnagy (2. hhe.) 75 *Bengyel Sándor* százados (a 38. hon-
Baintner Ernő őrnagy (3. hhe. pk.) 7, 36. 38, 40, 50, 53, 89, 102, 106, véd gyalog ho. vk. főnöke) 266, 285
- 112, 115, 119, 126, 127, 149, 163, *Benkóczy Emii* hadnagy (10. hgye.) 146
174, 177, 178, 180—183, 185, 191, *Bézei őrmester* (13. he.) 216, 229, 195 236
- Balassa Béla* alezredes (a 39. honvéd *Bernolák József* százados (13. he.) 108—110, 128, 130—137, 144, 145, gyalog ho. vk. főnöke) 122, 172 153, 171, 173, 198, 199, 208, 209, 216, 218, 225, 228—230, 238, 295
- Bánhidly Simon* százados (13. he.) 7, 118, 148, 155. 161. 210, 212, 213, 217, 218. 221, 233—235 *Berzsenyi László* zászlós (20. hgye.) 56
- Baron Ernő* főhadnagy (9. hgye.) 7, 248, 251 *báró Bess-Chorstin János* főhadnagy (9. he.) 205
- Barcsay László* zászlós (13. he.) 203, 205 *Bielkoivicz* tábornok (az orosz 15. ho. pk.-a) 292
- Bauer Gyula* hadnagy (3. hhe.) 7, 38. 39. 106, 114, 154. 161, 162, 207, 223. 221, 235, 288 *Billimek Hugó* ezredes (a 18. áe. pk.-a) 172
- Bauer Ottó* hadnagy (9. he.) 203, 205, 206, 238, 296 *gróf Bissingen-Nippenburg Károly* hadnagy (13. he.) 204, 205, 218, 233, 235
- Bauer Viktor* tábornok (a 8. lovas dd. pk.-a) 64, 79. 87. 92, 93. 95, 97, 126, 127, 129, 134—136, 144, *gróf Bissingen-Nippenburg Nándor* tábornok (a 21. honvéd lovas dd.

- pk.-a) 13—15, 36, 41, 42, 46, 50, 52—55, 58—60, 64, 65, 79—89, 91, 94, 107
- Bogdánffy Béla* főhadnagy (9. he.) 69
- báró Bohus László* hadnagy (3. hhe.) 106
- Boroevic Szvetozár* gyal. tábornok (az o.-m. 3. hadsereg pk.-a) 43, 44, 125, 264,
- Boroviczény Elemér* főhadnagy (10. he.) 108
- Böszörményi Árpád* főhadnagy (5. hhe.) 30, 31, 51, 83, 105, 115, 118, 127, 158, 162, 178, 216, 225, 226, 228
- Brambring Vilmos* százados (a 78. honvéd gyalog dd. vk. tisztje) 134, 172
- Braun Géza* főhadnagy (9. he.) 196, 205,
- Brendusan Jakab* százados (a 404. honvéd zlj. pk.-a) 281
- Brezorad Jaroslaw* hadnagy (13. he.) 198
- Brokos Jenő* százados (10. he.) 63, 103—105, 114, 118, 127, 149, 152, 163, 177—179, 181, 183, 191, 194, 199, 200, 202, 209, 240
- Brussilow* lov. tábornok (az orosz 8. hadsereg pk.-a) 288, 290, 291
- Barián Mihály* százados (10. he.) 7, 105, 185, 210, 215, 217—219, 234, 235, 297
- báró Conrad Ferenc* gyal. tábornok (az o.-m. haderő vk. főnöke) 5, 300, 301
- Császár Elemér* hadnagy (9. hhe.) 46
- Csécsi* szakaszvezető (13. he.) 205
- Cserhalmi Jenő* őrnagy (13. he.) 6, 118, 119, 149, 152, 155, 157—159, 171, 193, 194, 196, 197, 202, 204, 206, 209, 210, 212—214, 217—219, 222, 225, 231—234, 240, 242
- Cserhalmy Zoltán* százados (9. he.) 196, 205, 206, 296
- Cseter* őrmester (9. he.) 203
- Csihás Béla* zászlós (13. he.) 219, 236, 238, 296
- Czeke Aladár* százados (a 22. honvéd lovas dd. vk. tisztje) 36
- Czékus Zoltán* százados (a 10. hgye. II. zlj. pk.) 7, 146, 147, 166, 167, 169, 176, 244
- Dány Imre* zászlós (3. hhe.) 106, 154, 297
- Darvassy Lajos* főhadnagy (13. he.) 6, 238, 298
- Daubner Samu* ezredes (a 78. honvéd gyalog dd. pk.-a) 5, 16, 134—136, 138, 142, 144, 164, 165, 169, 172, 174, 175, 180, 187, 188, 191, 225, 241—244, 257
- Denk Gusztáv* százados (a 10. lovas ho. vk. főnöke) 7, 55, 118, 127
- Dingha Sándor* őrnagy (16. hgye. III. zlj. pk.) 7, 253, 254, 256
- Diószeghy Aladár* százados (3. hhe.) 7, 102, 103, 105, 113, 114, 118, 127, 149, 152, 153, 158, 161, 163, 171, 177, 179, 181—183, 185, 191, 206, 207, 215, 217, 223, 224, 235, 240, 297
- Dobokay Béla* százados (a 24. lovas dd. vk. tisztje) 36, 53
- Doromby Mihály* hadnagy (10. hgye.) 170, 227, 228, 295
- Draffomirow* tábornok (orosz lovas pk.) 39, 288
- Dncsay Rezső* őrnagy (11. hgye. III. zlj. pk.) 186, 251
- Ehrlich Géza* főhadnagy (9. hhe.) 6, 45, 49, 69, 72, 261, 262
- Farkas* szakaszvezető (13. he.) 221
- Fejér Elek* százados (13. he.) 109, 118, 212, 214, 217—221, 238, 296, 298
- báró Fekete Aladár* százados (9. he.) 196

- Felsőér.-y (Fi(illa) Lajos* főhadnagy
16. hgye.) 6. 139, 165
- Fernbach Péter* zászlós (10. he.) 7,
105, 115, 153, 162. 181, 201, 210,
221
- Fest Ödön* őrnagy (10. hgye. I. zlj.
pk.) 145, 146, 167, 244
- báró Fiath Béla* százados (10. he.)
57—61, 63—65, 87
- Filótás Ferenc* százados (9. hhe.)
36, 261, 262
- Flohr János* ezredes (a 2. hhe. pk.-a)
36, 79—85, 87—89, 91, 95, 97
- Flóra István* százados (10. hgye.) 7,
145
- Folba János* hadosztályplébános (10.
lovas ho.) 6, 295—298, 302
- Folis Jenő* százados (10. he.) 6, 57,
61, 87, 105, 157, 185, 195
- Frank* tizedes (11. he.) 78
- Fülöp* huszár (9. he.) 203
- Gaál Jenéi* százados (6. he.) 143
- Ghyczy József* főhadnagy (a 4. lovas
dd. vk. tisztje) 127
- Glinski* tábornok (az orosz 14. ho.
pk.-a) 292
- Gottesmann Ernő* őrnagy (10. he.)
6, 63, 86, 90, 105, 121, 297
- Görgey Karoly* főhadnagy (13. he.)
6, 60, 85, 94, 101, 110, 120, 132,
149, 150, 155, 60. 183, 213, 221,
225, 233, 234.
- Grézer Károly* százados (9. he.) 196,
205
- Győry Géza* főhadnagy (2. hhe.) 8,
36, 47. 70. 73—77. 97
- Hadfy Imre* altábornagy (a 39. hon-
véd gyalog ho. pk.-a) 3, 16, 17,
125, 172, 183. 186, 187, 189,
191, 241—243, 247, 249, 254, 256,
257. 259
- Handstanger József* őrnagy (a 300.
hgye. pk.-a) 266. 268,
- Hanvay László* százados (9. he.)
205, 214, 220. 233
- Harty* huszár (3. hhe.) 39, 40
- Hartmann Ernő* főhadnagy (13. he.)
218, 238, 244, 296
- Hegedűs Elek* százados (16. hgye.)
7, 141
- Hegedűs György* hadnagy (20. hgye.)
56, 101, 114, 127, 158, 161, 207,
223, 224, 297
- Hegedűs Pál* ezredes (a 22. honvéd
lovas dd. pk.-a) 33, 36, 44—49, 65,
67—73, 97, 261
- Henriquez Vince* főhadnagy (9. he.)
108, 127, 236
- gróf Herberstein Herbert* tábornok
(a 10. lovas ho. gk.-a) 15—17, 64,
107—111, 117, 120—122, 124, 126—
128. 132—137, 142—144, 146, 151,
153, 156, 164, 165, 169, 171, 174,
177, 178, 183—185, 187, 188, 191,
209, 215, 238, 241—243, 254, 292,
301
- Hertelendy Miklós* százados (10. he.)
8, 60. 61, 64. 91, 104, 105, 116, 149,
162, 163, 177, 179, 183, 191, 194,
198—200, 204, 240
- Himmel Henrik* főhadnagy (9. he.)
111, 195, 203. 205, 206, 296
| *Hofter József* zászlós (13. he.) 230,
295
- Hoffmann* huszár (13. he.) 236
- H omol y a István* százados (a Korn-
haber ho. törzsénél) 268
- Horthy I.-Ioán* ezredes (a 4. lovas
dd. pk.-a) 8. 61—63, 79—81, 83,
84, 86, 87. 89—91, 93, 95, 97, 101,
109, 112, 126, 127
- Horváth Imre* százados (11. hgye.
III. zlj. pk.) 186
- Hónig* huszár (13. he.) 230, 231
- Hnber* ezredes (a 76. honvéd gy. dd.
pk.-a) 266, 273, 285
- Ilosvay Lajos* főhadnagy (12. he.)
143
- 276 *Iwanow* tábornok (az orosz délnyu-
gati arcvonal pk.-a) 24—26, 287—
289, 292

- Janik László* főhadnagy (13. he.) 230, 238, 291, 295, 298,
Jankovich Ferenc alezredes (a 9. hgye. pk.-a) 172, 186, 189, 255, 256
Jankiewicz Wacław százados (len- gyel történetirő) 5, 9, 82
- Kagerer József* százados (I. honvéd lto.) 5, 50, 51. 80—90, 116, 117, 127, 162, 179, 182, 237
Kasprzycki Tadeus kapitány (a II. vk. tisztje) 5, 31, 111,
Katona tizedes (13. he.)
báró Kazy József zászlós (13. he.) 205, 206, 238, 296,
Kiss Ferenc százados (a 4. lto. pk.-a) 8, 84, 90, 117, 127, 136, 237
Kiss Kálmán százados (10. hgye.) 8, 144
Kiszely István százados (402. honvéd zlj. pk.) 7, 276, 280, 281
Klinda Jenő százados (16. hgye.) 253
Kobek Béla alezredes (a 10. hgye. pk.-a) 144—148. 164—166, 169, 172, 174, 176, 191, 240—243
Kodes István főhadnagy (10. hgye.) 8, 170, 179, 207, 208, 215, 216, 225, 227
Konkoly Thege Kálmán százados (9. hhe.) 45, 69
Koós Gyula őrnagy (9. hgye. I. zlj. pk.) 6, 186, 189, 246, 248, 250—252, 255,
Korbuly László főhadnagy (3. hhe.) 33, 34
Kornhaber Adolf altábornagy (a kombinált honvéd gyalog ho. pk.-a) 5, 8, 43, 44, 125, 264—285, 290
Kovács Albert főhadnagy (9. hhe.) 69
Kovács István százados (9. hgye.) II. zlj. pk.) 186, 252
Kovács őrmester (13. he.) 230, 231
Kovács tizedes (9. he.) 203
Kovácsffy Kálmán főhadnagy (10. he.) 199, 201, 202, 204, 297, 298, 303
- Krusina Manó* alezredes (a 24. hgye. pk.-a) 266, 273, 285
Krössz Béla zászlós (10. hgye.) 226, 227
Laurencsics Ferenc őrnagy (a 22. hgye. pk.-a) 266, 285
Lehóczky tizedes (13. he.) 216
Lemm Bertalan hadnagy (13. he.) 9, 230
Lipovniczky Kálmán hadnagy (10. hgye.) 146
Ljubicic István tábornaszernagy (seregcsoport pk.) 11, 12, 14, 19, 22—24, 27, 29, 32. 35, 65, 67, 193, 287
Loidin Henrik alezredes (a 3. háe. pk.-a) 172, 243
Loserlh Gusztáv tábornok (a 10. lovas iio. ideiglenes pk.-a) 55, 57—59, 63, 64, 80, 81, 83, 84, 86. 91. 95, 112
Lujber hu-zár (9. he.) 203
- báró Maasburg Kornél* százados (2. hhe.) 36, 47
Majorossy Géza hadnagy (2. hhe.) 75
Margelik Antal zászlós (13. he.) 221
Margitay József főhadnagy (10. he.) 8, 157. 179. 200. 209, 297
Máriáss'ij László főhadnagy (5. hhe.) 46—48. 71, 72.
Markóczy Antal alezredes (a 302. hgye. pk.-a) 266, 268
Markovits Kálmán ezredes (a 10. he. pk.-a) 7, 86. 90, 120, 127. 185. 215. 297
Marschall Károly hadnagy (10. he.) 108.
Marton Bálint szakaszvezető (20. hgye.) 56. 114, 154, 158, 160, 219
Maion Lajos alezredes (a 6. lovas ho. vk. főnöke) 29, 36
Mecser Endre főhadnagy (9. he.) S. 114
Meisner hadnagy (hegyi üteg pk.) 31. 51. III

- Mestitz János* alezredes (a 16. hgye. pk.-a) 9. 136. 137, 139, 141, 142, 145, 164. 165. 172, 174, 191, 241, 243, 244, 247
- Metz* tizedes (13. he.) 230
- Mierka Emil* őrnagy (15. he.) 172
- Mohr Egon* hadnagy (9. he.) 205, 206, 238, 296
- Molnár Dezső* tábornok ta 77. honvéd gyalog dd. pk.-a) 3, 4, 6, 17, 18, 114, 172, 185—189, 191, 234 | 246, 217, 249—251, 254—259
- Molnár László* főhadnagy (10. hgye., 8, 146, 166, 168
- herceg Montenuovo Ferdinánd* hadnagy (9. he.) 236
- Muhr Othmár* ezredes (a 9. lie. pk.-a) 111, 112. 127—130. 132—134. 144. 145, 171. 173, 195, 196, 202—206. 210. 211—216. 238. 240, 296. 302
- báró Nagy Gyula* altábornagy (a 11. honvéd lovas ho. pk.-a) 12, 19, 23. 24. 27. 29. 30, 33. 35—37. 39—42, 44, 47, 67, 70, 88. 91—93. 95, 96, 99, 100, 107, 288
- Nagy Sándor* százados (11. hgye. I. zlj. pk.) 186, 250. 251
- Nagy Pál* tábornok (a 38. honvéd gyalog ho. pk.-a) 264—267, 272—274, 278, 279, 283—285
- Nagy Pál* őrnagy (a 24. hgye. pk.-a) 266, 285
- Nedeczky* zászlós (9. he.) 205, 206. 296
- Némethy József* főhadnagy (10. hgye.) 8, 145—147. 244
- Neznamow* (orosz történetíró) 5
- Niedereder Eürolji* őrnagy (az 59. gye. I. zlj. »k.) 95, 102. 106. 127. 157, 174. 191
- Nowotny Ad ihr*, ezredes (a 39. honvéd tüzér dd. nk.-a) 172. 187
- Nyékhegyi Erre ne* százados (9. hgye. 11. z.i. pk.) 156
- herceg Otio'v/M// Adalbert* zászlós (9. he.) ION, 205. 206. 296
- Olasz Ödön* százados (3. hhe.) 8, 31. 36. 50. 51, 53, 89. 100, 102
- Orlow* tábornok (az orosz VIII. hdt. pk.-a) 292. 293
- Oswald* őrmester (9. he.) 203
- Palásthy Ernő* hadnagy (10. hgye.) 170
- Palásthy* őrmester (9. lie.) 205
- Pálffy Gábor* százados (2. hhe.) 36, 38. 53, 100, 102
- Pápay Lajos* hadnagy (20. hgye.) 297
- Papp-Kovács Ferenc* százados (403. honvéd zlj. pk.) 281
- Parragh Jenő* főhadnagy (16. hgye.) 140. 141, 165, 166, 175
- Péierffy Iván* hadnagy (9. he.) 206, 238, 296
- Petrik Ernő* főhadnagy (10. hgye.) 8, 145—147. 166. 169, 176. 225, 227, 241. 243, 214
- báró Pflanzler-Baltin Károly* lov. tábornok (seregcsoport pk.) 21, 22. 27
- báró Pielsücker Ernő* százados (9. dragonyos ezred) 143, 184, 186, 190. 191, 246. 247, 257—259
- Pillepic Rezső* ezredes (a 11. hgye. pk.-a) 172, 186, 189. 216—252. 254
- Pilsudski József* (a 11. pk.-a) 4. 6, 14. 29—31, 51, 59, 65, 80—83, 92. 97. 110. 111. 143. 184, 190. 258
- Pollet János* ezredes (a 12. ulánus ezred pk.-a) 127
- Porgesz Izsó* hadnagy (10. hgye.) 146
- Porubszky András* hadnagy (2. hhe.) 74—77
- Pottyondy Gusztáv* százados (414. honvéd zlj. pk.) 280
- Prónay Pál* százados (13. he.) 4, 7, 56. 57. 59, 63, 85. 94, 109, 112, 114. 118, 119, 131. 154, 156, 197, 207, 208, 215. 216. 228—230, 235, 236, 295
- Past Jenő* alezredes (10. he.) 231

- Radoychich Lajos* százados (10. he.) 4, 8, 102, 104, 105, 115, 118, 119, 127, 149.-151, 153, 157, 158, 168, 171, 180, 181, 183. 193, 194, 198, 200, 202, 204, 209, 210, 214, 215, 217, 220, 223, 234, 235, 240
Rágó huszár (13. he.) 231
nagylaki Ratz Jenő főhadnagy (a 77. honvéd gyalog dd. vk. tisztje) 172, 185
karánseb. Rätz Jenő hadnagy (10. hgye.) 146
báró Reichlin-Meldegg Frigyes százados (13. he.) 61, 63, 64, 94, 118, 196, 197, 203, 204, 206, 215, 237, 296
Reschfellner Antal alezredes (az 1. honv. lto. pk.-a) 36
Rélay (Theimer) Oszkár százados (3. háe.) 254
Réthy Nándor hadnagy (10. hgye.) 145
Reszek István főhadnagy (3. háe.) 252
Rochlüzér Tivadar százados (13. he.) 118, 158, 160, 161, 196, 197, 213, 218, 221, 222, 233, 236
Roth József altábornagy (a XIV. hdt. pk.-a, egyben seregcsoport pk.) 6, 12—16, 19, 33, 34, 37—44, 46—48, 52, 54, 55, 57, 58, 62, 64, 65, 67, 70, 80, 81, 84, 86—88, 90, 93, 95, 97, 100, 107, 122, 124, 125, 129, 156, 187, 193, 237, 245, 259, 261, 287, 288, 290, 292, 300, 301
Röder Vilmos őrnagy (a 39. honvéd ho. vk. osztályában) 172
Russki tábornok (az orosz északnyugati arcvonal pk.-a) 287
Sárkány tizedes (13. he.) 216, 229, 235
Sável Kálmán százados (10. he.) 105
Schönner Odiló százados (kerékpáros zlj. pk.) 7, 123, 124, 258, 260
Schusselka János százados (16. j. hgye. I. zlj. pk.-a) 140, 141
Schwer Ottó tábornok (a. 6. lovas ho. pk.-a) 29, 36
Simanskij tábornok (az orosz VIII. hdt.-nél) 287, 290, 292
Soós járőrvezető (13. he.) 230
Smekal Gusztáv altábornagy (a 45. Landwehr gyalog ho. pk.-a) 128, 261, 262
Spilka Géza százados (13. he.) 118, 119, 149, 155, 156, 158—160, 171, 193, 196—198, 214, 226, 231, 236, 240
Stadelmann főhadnagy (34. Landwehr gye.) 159
Steiger Gyula százados (9. he.) 196, 205, 236
gróf Stomm Marcel főhadnagy (9. hgye.) 8, 250
herceg Sulkowski Edgár őrnagy (9. he.) 111, 196
Súly tizedes (9. he.) 203
Szabó huszár (13. lie.) 236
Száhlender Béla alezredes (a 11. honvéd lovas ho. vk. főnöke) 36
Szakáll Kálmán alezredes (a Szurmay hdt. vk. főnöke) 6, 8, 265, 285
Szántay Jenő százados (10. he.) 109, 130—132, 195, 202, 205, 206, 238, 296
Szánthó Gyula főhadnagy (9. hhe.) 74, 75, 77, 78
Szebeny Miklós hadnagy (10. lie.) 162
Székely Ferenc főhadnagy (2. hhe.) 74—76
Székely Károly főhadnagy (9. hgye.) 251
Székely tizedes (13. he.) 236
Szécsényi tizedes (13. he.) 236
Szikszay István főhadnagy (2. hhe.) 75, 77, 78
Szívó Sándor ezredes (a 11. he. pk.-a) 29, 36
Szlavnich György százados (13. he.) 8, 62, 84, 85, 93, 101, 109, 112, 118, 119, 131, 148, 149, 151, 155,

- 157, 184, 185, 203, 205, 211, 212, 214, 219, 230—233, 235, 241, 212, 291, 295, 296
- Szmerer sanyi Dáriusz* százados (9. he.) 196, 237
- Szoziai Gyula* százados (402. honvéd-zlj. pk.) 281
- Szunyogh Albert* százados (2. hhe.) 36, 47
- Szűrmay Sándor* altábornagy (honvéd hdt. pk.) 4, 5, 7, 9, 16—18, 26, 42, 43, 125, 144, 193, 264—267, 269—275, 277, 278, 280—283, 285, 291, 292, 300
- Takács Gábor* százados (10. he.) 104, 160, 179, 200, 205, 238, 297, 299
- Takácsy György* százados (a Kornhaber ho. vk. főnöke) 8, 265, 268, 285
- Tanárky Béla* tábornok (a 200. honvéd gyalog dd. pk.-a) 266, 268, 276, 277, 280, 281, 282
- Tanon Béla* hadnagy (10. hgye.) 145
- Tjtoinka Zoltán* százados (3. hhe.) 32, 34, 35, 40, 46, 47, 50, 57—59, 65, 92, 258
- Tóth László* főhadnagy (10. hgye.) 8, 145, 245
- Tóth Zoltán* hadnagy (16. hgye.) 140, 141, 165, 166, 175
- Tülkvarady-Asbóili István* százados (a 9. hhe. pk.-a) 36, 45—49, 65, 67, 68, 71
- Tömöry Géza* őrnagy (a 13. he. pk.-a) 118, 119, 127, 129—131, 133, 149, 151, 152, 156—159, 171, 173, 193, 212—215, 231, 234, 240
- gróf Tli.nn-Hohenstein Leonard* százados (9. he.) 196, 203, 205, 206, 238, 290, 302
- Turóczy* tizedes (13. he.) 230
- Urbanski* alezredes (Landsturm zlj. pk.) 32, 122, 127, 129, 136, 174
- Vargyas Andor* százados (3. hhe.) 47, 50, 51, 53, 54, 79, 87, 102, 106
- Wácsek Ferenc főhadnagy* (11. he.) 8, 7-, 73, 75, 77, 78
- Webel* tábornok (az orosz 13. ho. pk.-a) 292
- Weiss Frigyes* ezredes (az 1. ulánus ezred pk.-a) 32, 35, 40, 44, 54, 55, 58—61, 64, 65, 79, 80, 87, 88, 90, 92, 97, 108, 123, 134, 143, 190, 258—261
- Wolnhoffer Emil* főhadnagy (13. he.) 108
- Zajontsczileowskij* (orosz történetíró) 5
- Zalay Arthur* százados (9. he.) 9, 130, 195, 202, 203, 299
- Zelky Jenő* főhadnagy (a 200. honvéd gy. dd. vk. tisztje) 266, 285

HELYSÉGNÉVMUTATÓ

a) községek, folyók (patakok) és elnevezéssel bíró magaslatok.

- Altsandez (Stary Sacz) 12, 13, 15, 34, 37, 40, 42, 50, 54, 57—61, 63, 64, 80, 87, 93, 95, 107, 121. 190. 258, 259, 270, 272. 294
Arany pata ka 265
- Banica 266, 269
Barcice 60, 144, 259. 271—273. 277, 279
Bártfa 16. 13. sl. 96, 125. 264, 265, 269
Beldno 18. 49. 72
Bérest 274
Biala község 69
Biala folyó 18. 270
Biczycze 53, 94
Biecz 290
Biegonic 60, 61. 93
Binczarowa 275—277, 280. 281. 283
Bochnia 12, 22, 23. 32, 41, 47, 67, 73, 289
Bogusza 270. 276, 277, 281—282
Brzesko 11, 12, 23, 29, 32. 41, 45, 47, 48, 52, 55. 64. 67. 68, 70. 73
Brzezna 62, 63
Buczyna 127
Bytomsko 15, 43, 48, 49, 67, 124, 261
- Chabowka 12. 29, 32, 34, 37, 57, 122, 156
Chelm Δ 793 (Limanowa-tól keletre) 74. 76
Chelm Δ 779 (Florynka-tól északra) 292
Chelmiec 82
Chochorowice 61, 62
- Chomraniee 51, 53, 54, 74, 76, 77, 83, 89, 92
Chyzowki 30, 33. 37, 38
Cichon Δ 929 (Limanowa-tól délre) 99, 186, 187, 189, 246, 247, 251, 258
Cieniawa 169, 188, 237
Ciezkowice 290
Czaczów 272, 278
Czarny Pótok 259
Czchów 45, 49, 68, 69, 73, 74
Czenstochowa 22, 24—26
Czerniee 260
Czorsztyń 32, 34, 57
Czyrna 144, 266, 269, 270
- Dabrowa 22, 81, 82
Debno 73
Długoleka 84, 89, 91—94
Dobczyce 23. 24, 29, 32, 33, 41
Dobra 12, 13, 30, 33, 34, 37—40, 92, 107. 122, 123, 124, 135, 143, 187, 246
Dobrociesz 14, 69—71, 124
Domasławice 73, 74
Droginia 32
Drzykowa 51, 53
Dukla 25. 290
Duklai horpadás 4, 11. 13, 16, 21, 22, 24. 25, 42. 289
Dunajec folyó 3. 14, 18, 22, 25. 32—34, 40. 42, 45, 50—55. 58, 59, 63. 68, 73, 74, 79—84, 87, 88, 92, 121. 123. 129. 143. 190, 258. 260, 261, 265. 272. 273, 291, 293
- Eperjes 264

- Faliszowce 73
 Felsőfrieske 269
 Ferzso 265
 Filipowice 49
 Flojynka 17, 270, 274—277, 279—283
 Frycowa 272—275, 284
- Galbató 266
 Gdów 14, 289
 Gerla 125, 265
 Gładiszów 271
 Gnojnik 49, 68, 96
- Golców † 756 (Limanowa-tól délre)
 16, 18, 93, 99—101, 104, 108—111,
 115, 120, 128—142, 144—148, 153,
 159, 164—169, 175, 176, 187—190,
 243—248, 250, 252—256, 289, 291,
 293, 299, 302
 Golkowice 50, 58, 62—64, 84, 86, 87
 Gora Sw. Jana 13, 14, 41, 43, 287
 Gorlice 25, 26, 270—272, 289
- Gorka 34
 Gosíwica 62—64
 Grabina 128
 Gruszów 67, 70
 Gruszowiec 12, 37, 38
 Grybów 271, 272, 274, 277, 280, 281,
 283, 292
- Héthárs 44, 264
 Homonim 23, 25, 43, 267, 268, 272,
 284, 288
- Iwangorod 21, 24
 iwkowa 13, 14, 46—48, 68—71
 iz by 266, 269
- Jablonioe magaslat (Limanowa-tól
 délkeletre) 5, 15—17, 93, 99—104
 107, 109, 112—118, 120, 127, 128
 130—131, 133, 147—153, 155—158,
 162, 163, 169, 170, 174—182, 184
 185, 193—197, 200, 202—204, 208
 210, 213, 215—217, 219—221, 223
 232, 234, 235, 241—245, 248, 249,
 262, 279, 289, 290, 291, 293, 295,
 298—303
- Jablonia 262
 Jakobkowice 69, 75, 88, 92, 96
 Jaslo 25
 Jastrzebie 92, 259
 Jaworz Δ 921 (Lituaniatól kelet-
 re) 74, 76, 91, 108, 290
 Jaworze Δ 882 (Flojynka-tól észak-
 nyugatra) 276, 277, 280, 282
 Jaworzne 262
 Jazowsko 34, 40, 63, 87, 92, 134, 260
 Jezowa woda 134, 136, 138, 139, 143,
 164, 165, 184, 188—190, 246—249[^]
 252, 254, 255
 Jordanów 33, 34, 37, 38, 55, 57
 Juraszówa 64
 Jurków (Czchów-tól északra) 13,
 14, 45—47, 49, 50, 68—71, 261
 Jurków (Dobra-tól délre) 37
 Jurkowice 69
- Kadcza 54, 58, 62—64, 87, 88
 Kamienica 121, 183, 184, 188, 190,
 246, 258, 260
 Kamienik Δ 782 (Myslenice-fől dél-
 keletre) 23
 Kamianna 270
 Kamionka Ml. 73, 263
 Kamionka Wk. 270, 275, 277, 281,
 282
 Kanina 13—15, 38, 40, 41, 50—55,
 58—60, 70, 76—95, 99, 102—104,
 107—110, 113, 115—117, 120, 124,
 130, 134, 153, 169, 180, 197, 209,
 225, 291, 293
 Kasina Wk. 12, 29, 32, 34, 37, 287
 Katy 68, 69, 73
 Kepanow 67
 Kisszeben 44, 264
 Kleczany 54, 82
- Kobyla Δ 613 (Rajbrot-tól délre) 49,
 71—73, 128, 290
 Kolko 32
 Krakkó (Krakow) 4, 11—13, 21—26,
 29, 33, 39, 43, 50, 51, 83, 122, 123,
 185, 260, 288, 290
 Krasne 13, 41, 43
 Krasne Biczycke 79, 84, 92, 94

- Krosienko 32, 40, 57, 258, 260
 Kro.sna 45, 46, 71
 Krosno 291
 Królowa ruska 270, 276, 277, 278, 280, 282
 Krolówka 259, 289
 Koszary 261, 263
 Krynica 266
 Kryżówka 144, 269, 271
 Kurú 265, 266
 Kurów 41, 47, 50, 51, 81, 82
 Kuni na 273
 Kunów 270, 271
- Labowa 271—273, 278
 Lacko 59, 92, 143, 250, 258—260, 289
 Lakta Dl. 44, 46
 Lakta Gm. 72
 Lapanów 3, 11, 14, 15, 21, 24—26, 32, 42, 67, 70, 295, 300, 301
 Laskowa 15, 72, 262
 Leg 273
 Leki 68, 71
 Leluchów 96, 265—267, 274
 Lemberg (Lwow) 21
 Lesniówka 133, 136, 188, 189, 243, 247, 248, 256
 Le.szezyna 15, 70, 124, 128
 Limanowa 3, 4, 6, 9, 11, 13, 15—18, 21, 22, 24, 26, 29, 30—32, 38—42, 51—54, 56, 58, 74, 76, 81, 83, 85, 88—95, 99—116, 119—124, 129, 130, 133, 135, 136, 144, 147, 150, 156, 157, 159, 160, 162, 163, 169, 174, 178, 181—183, 185, 193—198, 200, 201, 209, 211, 213, 214, 225, 231—237, 243, 245, 248—250, 253, 251, 256, 258, 259, 261, 262, 264, 265, 267, 270, 274, 277, 279, 282, 283, 287, 289—292, 295, 297, 300, 301
 Lipnica 41, 41, 46—49, 70, 73, 96, 289
 Lipowe 131, 137, 185
 Lisko 289
 Lodz 25
 Lopuszna 57
- Lososina Dl. 73, 74, 77, 78.
 Lososina Gm. 13, 38, 41, 43, 44, 52—55, 134, 261
 Lososina patak 45, 68, 71, 72, 73, 77, 106, 107, 124, 128, 261, 289, 293
 Lubien 12, 23, 29, 32, 34, 35, 123
 Ludzimierz 57
 Lukowica 84, 87, 92, 108
 Lysa Gora község (Brzesko-tól dél-keletre) 73
 Lysa Gora Δ 785 (Limanowa-tól északkeletre) 99, 100, 102, 104, 107, 113, 116, 117, 124, 135, 182, 237, 250
- Maciejowa 267, 270, 271, 278
 Major — Limanowa-tól nyugatra 107, 111, 112, 116, 121, 129, 135—137, 152, 156, 169, 171, 174, 182, 183, 188, 227, 230, 237, 241—245
 Malczó 261
 Maniowy 260
 Marcinkowico 4, 14, 50—52, 51, 79, 82, 88, 92, 258
 Maszkowice 59, 259, 260
 Meeina 50, 76, 90, 92, 95, 106, s 17
 Mezőlaborc 23, 81, 83
 Mic.haiezowa 71
 Mlynezyska 190
 Mlyno 38, 72, 261
 Mochnaczka 266, 269—271, 277, 278
 Mokrawies 95
 Mordarka 74, 76, 95, 99, 100, 102, 110, 112, 129, 148, 153, 156, 157, 174, 229
 Mstów 39, 10
 Mszana Dl. 31—33, 38, 123, 187, 216, 303
 Muehowka 13—15, 29, 37, 41, 44, 58
 Muszyna 96, 264
 Myslec 54
 Myslenice 29, 32—34, 55
 Myslenice patak 288
- Naftafinomitó (Limanowa mellett) 32, 38, 42, 55, 109, 115, 118, 120, 121, 129, 134, 135, 174, 182, 209,

- 215, 231, 237, 242
 Nagyberezna 81
 Na Kzece 57
 Naszaezowice 41, 54, 58, 61, 64, 80,
 87, 93, 95
 Nawojowa 17, 272, 273, 275, 291
 Nawsie 69, 72
 Neumarkt (Nowy targ) 13, 32, 34, 37,
 40, 42, 57, 123, 125, 190, 258, 260
 Neu Sandez (Nowy Sacz) 12—14,
 16, 18, 22, 23, 26, 29, 30, 33, 34,
 37, 38, 40, 41, 50—59, 61—63, 69,
 77—86, 88, 89, 92—95, 108, 122,
 124, J25, 144, 193, 258, 259, 262,
 264—266, 267, 269—271, 273, 277—
 279, 282, 283, 288—293, 300
 Niedzwiedza 73
 Niegowic 32, 287
 Niepolomice 23, 287, 289
 No wa vies 266, 269
- Ochotnica 58
 Okocim 41
 Ólubló 81
 Órló 44, 81, 96, 264, 265, 266
 Ostra Δ 838 (Neu Sandez-tól délre)
 270, 273, 278
 Ostra ga. \dagger - 928 (Limanowa-tól dél-
 re) 99, 138, 164, 186, 187, 188, 246,
 248—252, 255, 259
 Őrmező 43
- Palocsa 81, 265
 Piatkowa 271
 Piekielkó 261
 Piorunka 274
 Piwniczna 32, 34, 37, 41, 58, 96
 Piszarowa 51, 82, 83, 87, 92, 93, 99,
 100, 109, 115, 117, 180
 Podegrodzie 54, 63, 64, 86, 95, 261
 Podrzecze 54, 61—63, 79, 273
 Pogorzany 40, 43
 Polany 269, 274
 Polskié 53
 Popowice 54, 270
 Poprad folyó 32, 34, 51, 52, 54, 58—
 61, 87, 270
- Porabka (Dobrától nyugatra) 13, 38
 Porabka (Iwkowa-tól délre) 45
 Przyelop 33, 34, 189
 Przyszowa 51, 58, 81, 83—86, 91
 93, 94
- Rába folyó 14, 22, 25, 32, 34, 47, 56
 Rabka 12, 34
- Rajbrot 11, 16, 48, 70—72, 124, 128,
 289, 290
 Raszowka 101, 116
 Rdzawa 43
 Rdziostów 50, 79, 81, 82
 Ropa 270—272, 276
 Rozdziele Grn. 72, 102
 Roztoka 87, 108, 184
 Rupniów 55
 Rybien 272—271, 284
 Rybie NV. 263
 Ryłow 56
 Rytro 32, 34, 40, 44, 58
 Rzegocina 13, 38, 41, 43, 44, 47, 71,
 72, 290
 Rzeszów 291
- Sadek 13
 Salasz Δ 909 (Limanowa-tól kelet-
 re) 74, 76, 99, 188
 Sambor 21, 24
 San folyó 21, 287
 Sanok 289
 Sárosmáriavölgy 265
 Sieroslawice 42, 47, 73
 Siekierczyna 94, 108, 133, 143, 190
 Skawa 57
 Skawina 29, 123
- Skolnik Δ 672 (Neu Sandez-tól dél-
 keletre) 272, 273, 275, 276, 278—280
 Skrzetla 74
 Skrzydlina 13
- Słopnice 13, 17, 31—33, 37, 38, 40,
 44, 54, 121, 124, 129, 133, 136, 139,
 175, 183, 184, 186—190, 195, 246,
 247, 259
 Słopnicki patak 137
 Smykan 43
 Sobolów 15

- Spilowka A 516 (Rajbrot-tól keletre)
 68
 Stadlo 54. 64, 86
 Stridmika patak 14, 17, 70, 193
 Starawies (északi házcsoport) 41,
 111, 114, 130, 132, 133, 137. 138,
 145—147, 154, 174—176, 233, 241,
 243, 244
 Starawies (déli házcsoport) 111, 175,
 186, 189, 247. 250, 253—255
 Stronie 86, 87
 Sucha 29. 34, 57
 Sufezyń 73
 Swidnik 22, 58, 86, 87, 95
 Swiniarsko 61, 79
 Swirkla 84
 Szarysz 188
 Szczurowa 56, 101
 Szreniawa patak 22

 Tapolytarnó 16, 125. 264, 265
 Targowisko 289
 Tarnawa 43. 67. 124
 Tarnów 22. 67. 75
 Teschen 16, 21
 Tropie 41. 45. 47. 68—70
 Trzciana 67. 289
 Trzetrzewina 50, 52—54, 79, 81, 83,
 84, 91, 93
 Tuchów 291
 Tymbark 3, 12, 13, 16, 17, 30—33.
 37, 38, 40, 43, 55, 67, 70, 73, 75.
 107. 122, 123, 125. 134, 135, 142,
 143, 169, 177, 185, 186, 190, 203,
 237, 260, 261, 288, 296, 302, 303
 Tymowa 45—49, 68, 70, 71, 73, 261
 Tylliczi hágó 125, 264—269, 270
 Tylmanowa 190

 Ujanowiec 14. 69, 75, 88
 Ujazd 41
 Ujście Seine 34. 42, 47. 56, 73,
 289
 Useie Kuskie 271
 Uzsok 22, 43

 Waksmund 57
 Wawrzka 275
 Węglowkd 38
 Wesolow 49
 Widoma † 585 (Limanowa-tól
 északra) 41, 44, 46, 50, 67, 70, 73.
 128, 184, 263
 Wieliczka 23, 24, 287
 Wielka -f- 754 (Limanowa-tól észak-
 keletre) 91
 Wietrznica 258
 W. H. Huta 269, 270, 278
 Wilczyce 34
 Wilkowsko 13, 55
 Wisnicz Nw. 37, 38, 41. 49, 58
 Wisniowa 41
 Wojakowa 13, 48, 72
 Wola Brzezinska 79
 Wola Rogowska 34
 Wola Wz. 270
 Wyglanowice 63
 Wysoka 37, 57
 Wysokie 51, 52. 80, 89. 91. 95, 106

 Zabierzów 122
 Zabrzez 57—59, 134, 137, 113, 188,
 190, 258. 260
 Zagorów 94
 Zakliczyn 41, 45, 47, 49, 290, 291
 Zalesie 32, 34, 37, 40, 58, 59, 121,
 123—125, 129, 134, 136, 142, 143,
 184, 186, 187, 188, 190, 258, 260
 Zamiescie 55, 123, 147, 159, 160, 163,
 169, 170, 183—186, 189, 193, 195
 211. 233, 234, 236, 237
 Zamoscie 49
 Zarzecze 34
 Zawada 273
 Zbikowice 74
 Zboró 265
 Zbhulxa 113, 247
 Zbydniow 13, 41
 Zbyrek † 568 (Kanina mellett) 104,
 115, 117, 133, 237
 Zemplénroszi 23

b) számmal jelölt magaslatok és pontok.

- Δ 357 (Altsande[^]-től északkeleire) †579 (a Golców-tól délre) 175
 60, 61, 87 †589 (Florynka-tól északnyugatra)
 -e 409 (Tymowa és Iwkowa között) 282
 48, 68 †594 (Slopnice és Lesniówka kö-
 -f 418 (Limanowa-tól délre) 102, 128, zött) 133, 137, 142, 164, 174,
 156, 187, 232, 234, 242—244 175, 184
 Δ 443 (Altsandez-től északra) 62, †601 (a Golców-tól délre) 136, 256
 63 †606 (a Jabloniec és a Golców
 469-es képoszlop (a Limanowa—Ka- között) 93, 99—101, 110, 112,
 nina műúton) 104, 119, 150 130, 131, 135, 144—147, 166,
 -f 471 (a Tymbark-Naftafinomító mű- 167, 175, 302
 úton) 237 †607 (Slopnice-től délre) 175, 188
 †476 (Rajbrot mellett) 70 †614 (Chomranice-től keletre) 51,
 -f 483 (Limanowa-tól délkeletre) 102, 77
 103, 118, 128, 131, 149, 175, †624 (a Jabloniec gerincen) 99—
 176, 184, 187, 217, 234 101, 103, 110, 115, 162
 -<?- 489 (Marcinkowice-től délre) 52. †629 (Slopnice és a Golców kö-
 79 zött) 136—140, 142, 164—166,
 † (Slopnice mellett) 186 174, 186, 252—254
 51 l-es kereszt (Binezarowa-tól nyu- †641 (Slopnice és a Golców kö-
 gatra) 281 zött) 136—140, 142, 164—166,
 -ó 515 (Starawies déli házcsoport 174, 252, 253
 mellett) 255 †642 (Wysokie-től keletre) 50—53,
 †538 (Slopnice mellett) 186 60, 64, 79—81, 83, 84, 89, 93
 -<j>- 546 (Limanowa-tól délre) 99, 111, Δ 661 (Rzegoieina-tól keletre) 72
 131, 132, 138, 146, 148, 164, †682 (Florynka-tól északnyugatra)
 165, 175, 176, 243, 244 275, 281, 282
 -<j>- 548 (Limanowa és Stopnicze kö- †686 (Siekierczyna mellett) 254
 zött) 133, 136, 137, 165, 184, †702 (Siekierczyna mellett) 254,
 188, 243, 249 256
 -ó 548 (Limanowa és Slopnice kö- †713 (Siekierczyna mellett) 254
 zött) 137, 165, 244 †765 (Zalesie mellett) 143, 188,
 -f 576 (a Naftafinomítótól nyugatra) 888-as házcsoport (Jezowa woda mel-
 237 lett) 99, 134, 136, 139, 186—
 577-es kocsmá (Raszowka mellett) 188, 246, 250, 256
 116, 117, 133, 162, 182

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
<i>Előszó</i>	3
<i>Bevezetés: A Limanowa—Lapanów-i csata rövid vázlat</i>	11
<i>1.A Limanowa—Lapanów-i csata előzményei</i>	21
a) az o.-m. hadsereg főparancsnokság 1914. XI/26-i elhatározása	21
b) az orosz helyzet 1914. XI/26-án	24
2. <i>A báró Nagy Gyula altábornagy lovashadtest halogató harcai a csata kifejlődéséig (XII26—XIII1)</i>	29
3. <i>A magyar lovasság támadó hadműveletei a csata kezdetén (XII/2—5)</i>	37
a) báró Nagy Gyula altábornagy lovas hadtestének hadműveletei a csataarcvonal jobbszárnyán	44
b) a gr. Bissingen tábornok különítmény előtörése Neu Sandez felé	50
c) a 10. lovashadosztály hadművelete a felső Dunajec völgyében	55
4.A <i>magyar lovasság védekező hadműveletei a csata-arcvonal jobboldalában és hátában (XIII6—7)</i> —67	
a) a Jurkóv—Tymowa-i harcok	68
b) harcok Kanina-nál	79
5.A <i>Limanowa közvetlen védelmében vívott harcok (XIII 8—10)</i> 99	
A) Események XII/8-án	99
B) Események XII/9-én	128
a) a Bernolák százados csoport és a 9. huszárezred harca	130

b) a 78. honvéd gyalogdandárnak a Golców magaslát visszafoglalását célzó nappali harca	134
aa) a 16. honvédgyalogezred támadása	134
bb) a 10. honvédgyalogezred beavatkozása	144
c) a Jabloniec-állásban lefolyt harcok	148
d) a 10. honvédgyalogezred II. zászlóaljának a Golców elfoglalását célzó éjjeli támadása	164
C) Események XII/10-én	174
a) a védőállásban	174
b) Hadfő altábornagy csapatainak beérkezése	183
<i>B. A csatadöntés (XII/11)193</i>	
A) Események Limanowa környékén	193
a) harcok a Jabloniec-állásban	193
b) a 78. honvéd gyalogdandár beavatkozása	241
c) a 77. honvéd gyalogdandár átkaroló előnyomulása	246
B) Események a felső Dunajec völgyében és a 11. honvéd lovas hadosztály zöménél	258
C) Szurmaj altábornagy hadtestének támadása Neu Sandez felé (XII/8—11)	264
D) Orosz események (XI/26—XII/11)	287
<i>Zárszó</i>	295
<i>Függelék: A könyv németnyelvű rövid ismertetése</i>	305
<i>Személynévmutató</i>	315
<i>Helységnév mutató</i>	322

Vázlatok:

Oldal

1. A Limanowa—Lapanów-i csata vázlata	19
2. Az o.-m. arcvonal általános és az orosz délnyugati arcvonal gyanított helyzete 1914. XI/26-án	27
3. A báró Nagy Gyula altábornagy lovas hadtest helyzete 1914. XI/26-án délelőtt	35
4. A magyar lovasság támadó hadműveletei a csata kezdetén, 1914. XII/2—5	65

5. A magyar lovasság védekező hadműveletei a csata- arcvonal jobboldalában és hátában, 1914. XII/6—7.....	97
6. A megerősített 10. lovashadosztály (gróf Herber- stein tábornok csoport) helyzete az 1914. XII/8-ára hajló éjjel.....	126
7. A megerősített 10. lovashadosztály (gróf Herber- stein tábornok csoport) helyzete 1914. XII/9-én reggel.....	171
8. A 78. honvéd gyalogdandár bevetése 1914. XIX/9-én.....	173
9. A Hadfy altábornagy csoport 1914. XII/10-én este.....	191
10. A 9. huszárezred, valamint a 13. huszárezred Cser- halmi őrnagy és Spilka százados csoportjának elővonulása a Jabloniec-állásba 1914. XII/11-én.....	239
11. A Hadfy altábornagy csoport 1914. XII/11-én este	257
12. A Szurmay altábornagy hadtest hadművelete 1914. XII/8-ától 11-éig.....	285

Fényképek:

1.kép. A Jabloniec-állás balszárnyának előterepe (fel- vétel a műttől északra fekvő állásrészből.	
2.kép. A Jabloniec-állás balszárnyának előterepe (fel- vétel a műttől délre fekvő állásrészből.....	16
3.kép. Gróf Thun-Hohenstein 9-es huszárszázados eles- tének helye a Jabloniec gerincén.	
4.kép. Kilátás a Jabloniec gerincén levő állásból a Gol- ców 756 magaslatra.....	128
5. kép. A Jabloniec gerincén levő állásrész előterepe.	
6. kép. Kilátás a Jabloniec gerincéről az állás műt- menti részére.....	144
7.kép. Kilátás a Jabloniec gerincéről az állás jobbszár- nyára.	
8.kép. A Jabloniec-állás jobbszárnyának előterepe (a Jabloniec gerincéről felvéve).....	160
9.kép. Kilátás a Jabloniec-állás műtmenti részéből a Jabloniec gerincére.	
10. kép. Kilátás a Jabloniec gerincéről a Goleów-ra	176

11. kép. A Jabloniec-állás jobbszárnya (felvétel az orosz állásból).
12. kép. A Jabloniec-állás közepe (felvétel az orosz állásból).----- 192
13. kép. Kilátás a † 564—† 606 gerincről (a 9. huszárezred 1914. december 9-i állásából (a Jabloniec-re).
14. kép. Kilátás a Golców † 756-ról a 10. honvédgyalozred támadási területére (1914. december 9.) 208
15. kép. Kilátás a Golców † 756-ról a Starawies-i völgybe.
16. kép. A Jabloniec-i küzdőtér 1914. december 12-én..... 240
17. kép. A Jabloniec-i küzdőtér 1914. december 12-én.
18. kép. A Jabloniec-i küzdőtér 1914. december 12-én..... 256
19. kép. A Limanowa-i küzdőtér 1914. december 12-én.
20. kép. A Limanowa-i küzdőtér 1914. december 12-én..... 272
21. kép. Portyázó huszár.
22. kép. Nádasdy huszárok sírja Limanowa-nál.

Mauzóleum a Jabloniec gerincén levő nyírfaerdő déli részében telepített hősi temetőben (a mauzóleumtól mintegy 30 lépésre, a néző felé esett el Muhr ezredes).288